

A CSONGRÁDI KÉZIGRÁNÁTOS TERRORTÁMADÁS

**FORRÁSOK
A HORTHY-KORSZAK EGYIK LEGSÚLYOSABB
ANTISZEMITA TERRORCSELEKMÉNYÉNEK
KONTEXTUSÁHOZ**

**SZERKESZTETTE:
KÁNTÁS BALÁZS-SÁFRÁNY PÉTER**

A CSONGRÁDI KÉZIGRÁNÁTOS
TERRORTMÁMADÁS
FORRÁSOK A HORTHY-KORSZAK EGYIK LEGSÚLYOSABB
ANTISZEMITA TERRORCSELEKMÉNYÉNEK
KONTEXTUSÁHOZ

A forrásokat sajtó alá rendezték és közreadják:
KÁNTÁS BALÁZS és SÁFRÁNY PÉTER

A kötetet szerkesztette:
SÁFRÁNY PÉTER

A bevezető tanulmányt, az angol nyelvű kísérőtanulmányt
írta és a fontosabb történelmi személyek életrajzi adattárát
összeállította:
KÁNTÁS BALÁZS

A könyv az alábbi forráskiadvány javított, jelentősen
bővített változata:

A csongrádi bombamerénylet, forráskiad. KÁNTÁS Balázs,
Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2020.

<https://mek.oszk.hu/21300/21361/>

ISBN 978-615-6250-24-7

HORTHY-KORSZAK KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR
BUDAPEST–CSONGRÁD, 2021.

TARTALOM

AZ 1923. DECEMBER 26-AI CSONGRÁDI KÉZIGRÁNÁTOS ANTISZEMITA TERRORTÁMADÁS ÉS TÁGABB POLITIKAI KONTEXTUSA	4
FORRÁSOK A CSONGRÁDI BOMBAMERÉNY- LETTEL ÉS POLITIKAI KONTEXTUSÁVAL KAPCSOLATBAN	73
A TANULMÁNYBAN ÉS A FORRÁSOKBAN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATTÁRA	279
FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM.....	322
RADICAL RIGHT-WING PARAMILITARY FORMATIONS AND ACTIONS OF POLICIAL VIOLENCE IN HUNGARY IN THE FIRST YEARS OF POLITICAL CONSOLIDATION, 1920–1924.....	335
KÉPMELLÉKLET.....	375

KÁNTÁS BALÁZS

**AZ 1923. DECEMBER 26-AI CSONGRÁDI
KÉZIGRÁNÁTOS ANTISZEMITA
TERRORTÁMADÁS ÉS TÁGABB
POLITIKAI KONTEXTUSA**

Elöljáróban

A Horthy-korszak első néhány éve a magyar történelem azon viharos időszakai közé tartozott, mely bővelkedett – elsősorban jobboldali és radikális jobboldali, irredenta, és ezzel szoros összefüggésben antiszemita eszmék mentén szerveződő – titkos társadalmi egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, melyek a politikai életre is bizonyos fokú befolyással rendelkeztek. E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezetük (a legálisan bejegyzett egyesületek egyébként pártpolitikai tevékenységet a korabeli jogszabályok szerint elvileg nem folytathattak) valamilyen társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket. Miként azt Mester Miklós történész, országgyűlési képviselő és kultúrpolitikus, a Horthy-korszak egyik nagy történelmi tanúja, aki maga is

számos ilyen titkos szervezetben tag volt, írja le érzéketesen emlékirataiban:

„Létezett egy tucatnyi titkos, féltitkos és igen zárt, exkluzív tagsággal rendelkező társaság, melyek berkeiben dőlt el lényegében, hogy a vezető pozíciókat kikékel töltik be, hogyan állítják össze a kormányzópártot, kik indulhatnak képviselőként, kik lesznek az ispánok, alispánok, szolgabírók, csendőrparancsnokok, kik kerülhetnek be a kormányzó szűk tanácsadói körébe.”¹

Az 1920-as években működő nagyszámú, egymással szoros átfedéseket mutató titkos és féltitkos irredenta szervezet, illetve a hozzájuk ezer szállal kötődő jobboldali, fegyveres paramilitáris alakulatok működését a maguk komplexitásában megítélésünk szerint leginkább konkrét esettanulmányok, mikrotörténelmi példák vizsgálata útján érthetjük meg. A paramilitarizmust, paramilitáris tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi-katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítették a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe

¹ OSZK 1956-os Intézet OHA-45. sz. 53. Mester Miklós–interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás 1986-ban. Idézi: SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 78.

léptek.² Erre némely esetben az állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használta fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló állam ellenében léptek fel.³

A paramilitarizmus, a félkatonai jellegű, fegyveres szabadcsapatok működése tehát az első világháború után jórészt a vesztes államokban, így Magyarországon is természetes jelenség volt, gyakorlóit pedig elsődlegesen továbbra is aktív katonák vagy katonaviselt férfiak, esetleg egyéb fegyveres testületek tagjai voltak, és az ilyen jellegű szervezetek nem meglepő módon szorosan összefonódtak az új magyar állammal, kormánnyal, illetve a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások következtében igen korlátozott keretek között működő – részben egykori paramilitáris és irreguláris alakulatokból, szabadcsapatokból (újra)szervezett – magyar hadsereggel is.

A különböző radikális jobboldali milíciák, önszerveződő katonai alakulatok, nemzetvédelmi osztagok tagjai a fehérterror, illetve Horthy Miklós 1921. március 1-jei kormányzóvá választása után formálisan a kormány jóváhagyásával egészen 1923–1924-ig azért működtek segédrendőri, kiegészítő karhatalmi formációkként, hogy a

² Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32, 13–14.

³ GERWARTH–HORNE, i. m. 14.

Tanácsköztársaság bukása után elejét vegyék egy esetleges újabb kommunista hatalomátvételnak Magyarországon, illetve a hadsereg a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszására is igyekezett felhasználni őket, és saját kiegészítő alakulataiként tekintett rájuk. A radikális jobboldali paramilitáris szervezetek tagjai felsejlettek olyan nagy sajtónyilvánosságot kapott bűnesetek mögött is, mint a nyolc halálos áldozatot követelő, 1922. április 3-ai antiszemita bombamerénylet az Erzsébetvárosi Demokrata Kör ellen, a három ember életét kioltó, 1923. december 26-ai csongrádi bombamerénylet, vagy épp az ugyancsak 1923-as állítólagos irredenta magyar merényletterv a román királyi pár ellen.⁴ E jobboldali paramilitáris alakulatok tagjai, noha nem feltétlenül a kormány és a hadsereg megbízásából vagy jóváhagyásával, de erősen érintettek voltak a Magyarországon is elburjánzó politikai terrorizmusban.

A feltehetőleg aktív állományú katonák és paramilitáris fegyveresek által elkövetett csongrádi bombamerénylet, majd a gyanúsítottak felmentésével záruló büntetőper példáján és kontextusán keresztül részleteiben érthető meg a korabeli radikális jobboldali paramilitáris szervezetek működése, a rövid ideig egyre inkább elterjedő magyar politikai terrorizmus természetrajza,

⁴ A jelek szerint a román titkosszolgálat által kreált koncepciók ügyről lásd bővebben: GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merényletterv*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

illetve az elkövetők kapcsolati hálója fényében következtetések vonhatók le a korabeli szélsőjobbaldali körök politikai befolyásáról és érdekérvényesítő képességéről is. Elsősorban korabeli sajtóforrásokat, kisebb részben levéltári dokumentumokat közlő forráskiadványunk célja ezen szövevényes összefüggések legalább részleges feltérképezése, a kronologikus sorrendben közölt dokumentumokból ugyanis megfelelő forráskritikával jól kiolvashatónak látszik egy bizonyos narratíva...

A magyar radikális jobbaldali milíciák „titkos főparancsnoksága” – a Kettőskereszt Vérszövetség

A Kettőskereszt Vérszövetség (rövidítve: KKV vagy KKVSz) nevű katonai titkos társaság / irreguláris katonai alakulat a Horthy-korszak első éveinek titkos paramilitáris szervezetei közül is kiemelkedik, mert esetében jó eséllyel nem csupán valamiféle önszerveződő egyesületről, hanem inkább titokban működő állami, vagy legalábbis kvázi-állami szervről beszélhetünk. Bár a szervezet az 1920-as évek első felében erősen jelen volt a köztudatban, és számos törvénytelenséget (pl. politikai és egyszerű, közönséges rablógyilkosságokat, merényleteket, puccskísérleteket, stb.) írtak a számlájára a korabeli sajtóban és egyéb forrásokban, iratot mégsem igen keletkeztetett, így működéséről keveset tudunk. Ez a kevés azonban jóval több, mint a semmi. A KKVSz nem volt más, mint az Etelközi Szövetség (rövidítve: EX, ET

vagy X)⁵ nevű titkos társaság katonai szárnya. Az Etelközi Szövetségről, a korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak nacionalista változataként funkcionáló titkos társaságáról titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk. Az EX a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét is irányította, vagy legalábbis megkísérelte irányítani, így azok ernyőszervezetének is tekinthető. Valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden, és a későbbiekben kb. 5000 tagot számláló társaságot a 7–12 fős Vezéri Tanács, más néven Nagytanács 1944 végéig többnyire a katonákat tömörítő Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE)⁶ együttműködésben irányította, annak a

⁵ Az Etelközi Szövetség történetéről összefoglaló tanulmányt írt többek között Fodor Miklós Zoltán. Vö. FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156. Mindazonáltal Fodor Miklós Zoltán összefoglaló tanulmánya is szórványos forrásbázison és a témában eddig megjelent szekunder szakirodalmon alapul, így megállapításai vállaltan igen nagyrészt feltételezések.

⁶ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918 novemberében, félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-rendszer a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilasok és más szélsőjobboldali pártok képviselői kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, Endre László, Feilitzsch Berthold,

budapesti székházában tartotta összejöveteleit. Az EX rítusaiban és külsőségeiben az általa gyűlölt szabadkőművességre kívánt hasonlítani, ironikus módon még a székhelyét is a betiltott Magyarországi Symbolikus Nagypáholy lefoglalt Podmaniczky utcai székházában rendezte be. Kapcsolatrendszerén keresztül jelentős hatást gyakorolt politikai életre, befolyását pedig jól mutatja, hogy tagjai voltak a korszak jelentős politikai és katonai vezetői.⁷ Horthy Miklós kormányzó – a róla elterjedt legendákkal ellentétben – pragmatikus, kissé földhözragadt politikusként valószínűleg nem volt tagja egy titkos társaságnak sem, ám mivel bizalmasai közül sokan tagok voltak, így akaratát e társaságokban is tudta érvényesíteni. Az EX-be meghívás alapján felvételüket kérők e célra kidolgozott szertartás keretében életre-halálra szóló fogadalmat tettek az irredenta és nemzetvédő célok szolgálá-

stb.). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított, tagjai pedig nagy arányban adták a Nyilaskeresztes Párt párthadseregét. 1944 elején 144 fiókegysülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb fasiszta jellegű egyesületeket is a MOVE-be olvasztották. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről lásd: DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

⁷ Vö. ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: HU-ÁBTL-A-719.

latára. A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő fontos kérdéseket megtárgyalta. A II. világháború alatt báró Feilitzsch Berthold, aki hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke volt, a nyilasokat kezdte támogatni és fokozatosan magához ragadta az ekkora amúgy már ekkorra egyre kisebb befolyással rendelkező szervezet irányítását.⁸ Az EX-ről, ha szórványosan is, sok minden tudható, az annak katonai szárnyát képező KKV Sz esetében rosszabb a helyzet. Ha lehet hinni az ellentmondásos forrásoknak, akkor a szervezet minden valószínűség szerint 1919 őszén jött létre az ellenforradalom védelmére, a kommunista és más baloldali erők elleni harcra, valamint az irredentizmus céljaira. Parancsnoka Siménfalvy Tihamér ezredes,⁹ később tábornok volt, aki a külföldi szélsőjobboldali szervezetekkel, különösen az osztrák és a német nacionalista mozgalmakkal is kapcsolatot tartott. Továbbá vezető szerepet töltöttek be benne a fehérterror olyan hírhedt alakjai, mint Héjjas Iván, Prónay Pál vagy Ostenburg-Morawek Gyula paramilitáris vezetők.

⁸ KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 177.

⁹ Siménfalvy Tihamér, a korszak befolyásos főtisztjének, a magyar katonai titkosszolgálat egyik megszervezőjének vezető szerepe a Kettős-kereszt Vérszövetségben egyértelműen bizonyítható, számos 1920-as évekbeli, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található külügyminisztériumi iraton, mint a szervezet igazgatója szerepel.

Héjjas Iván egyes források szerint a szervezet helyettes parancsnoka is volt, milíciája, a kecskeméti központú Alföldi Brigád pedig a szervezet egyik önálló alakulataként tevékenykedett. A KKVSz vezetői között lehetett továbbá a későbbi miniszterelnök, Gömbös Gyula, Endre László, Zdravec István tábori püspök, valamint Görgey György ezredes, a kormányzói testország parancsnoka. Katonailag szervezett egységeinek tagjait igen szigorú eskü kötötte. A KKVSz legális fedőszerve minden valószínűség szerint egy ideig a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület volt, mely azonban jóval később alakult meg, mint a titkos társaság maga, az alapszabályát csak 1922-ben hagyták jóvá. Egyes források szerint a KKVSz titkos gyűléseit a Nádor laktanyában (is) (ez a Prónay Pál paramilitáris alakulatával való szoros személyi átfedésekre utal) tartotta, tagjai pedig elsősorban csendőr- és katonatisztek, valamint földbirtokosok és közigazgatási tisztviselők voltak. A budapesti központon kívül minden nagyobb városban működött egy-egy alszervezet, a tagok pedig behálózva a magyar államapparátust elsősorban a kommunistagyanús egyének megfigyelésével és a baloldali szervezkedések feltérképezésével és megakadályozásával foglalkoztak.

A KKVSz neve felmerült olyan nagy sajtónyilvánosságot kapott bűnesetek mögött is, mint a már említett, 1922-es antiszemita bombamerénylet az Erzsébetvárosi Demokrata Kör ellen, vagy éppenséggel az 1923-as csongrádi bombamerénylet. Az erzsébetvárosi bomba-

merénylet vádlottjai ellen lefolytatott büntetőper levéltári őrizetben fennmaradt iratanyaga¹⁰ a KKVSz, s persze tágabb értelemben a magyar radikális jobboldali, paramilitáris szervezetek történetének igen fontos forrása, ugyanis Csáky Károly honvédelmi miniszter tanúvallomása szerint a KKVSz a Tanácsköztársaság leverése után a fővárosban és vidéken tevékenykedő milíciák egységes katonai irányítás alá vonása, egyfajta antikommunista rendcsinálás céljából jött létre 1919–1920 tájékán, jórészt Berzeviczy Béla tábornok, akkori vezérkari főnök kezdeményezésére. Ebben az értelemben tehát titkos katonai alakulat, állami szervezet volt, még ha irreguláris módon, a tradicionális hadseregnél sokkal szerveződött, illetve bizonyos tagjai saját indíttatásból követtek is el törvénybe ütköző cselekményeket. A helyzetet bonyolítja ugyanakkor, hogy Horthy-rendszer első éviben a különböző nacionalista-irredenta egyesületek, titkos társaságok és a fegyveres testületek és egyéb állami szervek közötti személyi átfedések eléggé nyilvánvalók. Ráadásul az 1920-as évek elején a különböző jobboldali polgári karhatalmi milíciák hatósági jogköröket vindikáltak maguknak és / vagy gyakoroltak az (ekkor még gyenge) kormányzat által rájuk ruházott módon, vagy éppenséggel az állam által rájuk ruházott jogkört önkényesen túllépve. Ily módon egyáltalában nem kizárható és nem meglepő az sem, hogy a nagyrészt leszerelt, aktív

¹⁰ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai pere

állományú és tartalékos katonákból álló Kettőskereszt Vérszövetség 1920-as években aktív tagjai igen nagy átfedést mutattak a későbbi magyar titkosszolgálati szervek apparátusával is.¹¹

Mindezzel egybevágóan Ujszászy István tábornok, a magyar katonai titkosszolgálat későbbi vezetőjének az ÁVH fogságában, 1948-ban írott feljegyzései. Ezek szerint az 1920-as években a honvédségen belül titokban, de a kormány és a kormányzó tudtával és beleegyezésével működött egy – elsősorban irredenta indíttatású – külföldi szabotázs-, diverzáns- és terrorakciókat kidolgozó és kivitelező csoport, melynek a vezetője

¹¹ 1920–21-ben az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályai csak egyike voltak az esetleges újabb kommunista hatalomátvétel meggátlását célzó fegyveres alakulatoknak. Gyakorlatilag állami jóváhagyással, de szinte állami kontrol nélkül működtek ezek mellett a Héjjas és Prónay vezette tisztii különítmények. Létezett továbbá a polgári csendőrtartalék nevű karhatalmi alakulat, illetve a belügyminiszter irányítása alatt álló Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete, mint rendszerhű civilekből szervezett politikai elhárítószerv, akiknek feladata a kommunistagyanús egyének megfigyelése volt, fegyvert viseltek, fegyverhasználati joguk pedig azonos volt a rendőrségével. Működött továbbá 1921-ig egy polgári személyekkel szemben is rendőri jogosítványokkal rendelkező katonai nyomozóhatóság, a Honvédelmi Minisztérium úgynevezett T-osztálya is. Ez a zavaros időszak lehetőséget adott önjelölt civilek számára is, hogy felfegyverkezzenek és hatósági jogosítványokkal ruházzák fel magukat. A titkosszolgálati szervek és a radikális jobboldali paramilitáris szervezetek közti átfedésekre felhívja a figyelmet többek között Kovács Tamás tanulmánya: KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszertének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 66–92.

ugyancsak Siménfalvy Tihamér ezredes, majd annak 1929-es halála után Papp Dezső alezredes volt. A Siménfalvy-csoport a Várban, a külügyminisztérium épületében működött, tevékenysége pedig a kisantant államokra irányult, középtávon előkészítve a magyarlakta területek esetleges visszafoglalását. 1936-ban ebből a titkos katonai csoportból nőtt ki a honvéd vezérkar 5. számú, sajtó- és propagandaosztálya, s nevével ellentétben nem csupán a honvédség propagandacéljait szolgálta, hanem a kisantant államokban szabotázs- és diverzánsakciókat is előkészített és végrehajtott a miniszterelnökséggel és a külügyminisztériummal szoros együttműködésben. A Siménfalvy-, később Papp-csoport, majd a honvéd vezérkar 5. osztálya kétségkívül létezett, és tevékenységükből, valamint Siménfalvy szervezői tevékenységéből akár a KKVSz-szel való szoros átfedésekre is következtethetünk.¹² A KKVSz ebben az értelemben sok hasonlóságot mutat a német Fekete Reichswehrrel, melynek (a Hitler vezette nemzetiszocialista párthoz is köthető) különböző szabadcsapatait a német a fegyverkezési korlátozás alatt álló birodalmi hadsereg félhivatalos tartalékos egységeiként kezelte.

¹² UJSZÁSZY István, *Vallomások a boltak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 356–359.

A Kádár-korszakban a marxista történetírás igyekezett a Horthy-rendszer valós befolyással bíró jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak jelentőségét és tevékenységét felnagyítani és kihangsúlyozni, olykor már-már afféle árnyékkormányként beállítva e szervezeteket. Nincs ez másként a KKVSz esetében sem. Az ellenforradalomról szóló monográfiájában Nemes Dezső például azt írja, a KKVSz a Horthy-korszak első időszakának egyik legjelentősebb titkos szervezete, melynek megalapításában a Nemzeti Hadsereg első különítmény-parancsnokai vettek részt 1919 júliusában. A szervezet végig a hadsereg irányítása alatt állt, középtávú célja pedig valóban az volt, hogy feszültséget keltsen és lázadást robbantson ki a trianoni békeszerződés aláírása által a szomszédos államokhoz csatolt magyarlakta területeken, elsősorban a Csehszlovákiához került Felvidéken, ahová majd a reguláris hadsereg rendcsinálás címén bevonult volna a területek visszafoglalása céljából.¹³ Nemes szerint emellett a KKVSz belső kémelhárítással és a kormány által jóváhagyott belföldi terrorcselekmények elkövetésével is foglalkozott, illetve Prónay Pál feljegyzéseire hivatkozva azt is állítja, hogy a szervezet már az Etelközi Szövetség megalakulása előtt létrejött, hiába tartozott később valamilyen módon a jelentős személyi átfedések miatt is annak irányítása alá.

¹³ NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 155–160.

Nemes meglehetősen határozott állításokat tesz ugyan a KKVSz-ről, ám kevés forrásra hivatkozik, így megállapításainak lehet ugyan igazságtartalma, de mindenképpen kritikával kezelendők. A KKVSz forrásbázisa igencsak szórványos, a kutatók rendelkezésére álló információk a szervezet működéséről homályosak.

Nándori Pál jogtörténész ugyanakkor az I. Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter elleni, halálos kimenetelű marseille-i merénylet¹⁴ nemzetközi jogi vonatkozásait vizsgáló monográfiájában egyértelműen lemeri írni, hogy a Siménfalvy-csoport lényegében azonos a KKVSz-szel.¹⁵ Nándori – részben levéltári forrásokra hivatkozva – állítja, hogy a KKVSz a kezdetektől fogva kormányzati irányítás alatt állt, nem önszerveződő titkos társaság, hanem állami szerv, titkos katonai alakulat volt, melynek elsődleges célja valóban a kisantant államok elleni terrorcselekmények, szabotázs- és diverzánsakciók,

¹⁴ 1934. október 9-én Marseille-ben I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter a király franciaországi diplomáciai látogatása alkalmával közös limuzinban utazott. Az autóra hirtelen többször rálöttek, és a merényletben mind a jugoszláv király, mind a francia külügyminiszter életét vesztette. A gyilkosságot horvát usztasák és macedón terroristák követték el, akiket nagy valószínűséggel Magyarországon, a Zala megyei Jankapusztán képeztek ki a magyar katonai titkosszolgálatok és Héjjas Iván különítményének tagjai. Vö. SÓREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merényletbe*, Archívnet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatteréhez.html

¹⁵ NÁNDORI Pál, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24.

középtávon pedig a magyarlakta területeken zavargások kiobbantása és a területi revízió előkészítése volt.¹⁶ Egy általa idézett külügyminisztériumi tervezet szerint a szerv katonai parancsnoka ugyancsak Siménfalvy Tihamér ezredes, politikai vezetője pedig Kánya Kálmán diplomata, későbbi külügyminiszter volt, a diverziós tevékenység pedig a tervek szerint elsősorban Csehszlovákia, Románia, illetve kiemelten a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság/Jugoszlávia ellen irányult. A Kettőskereszt Vérszövetség/Siménfalvy-csoport a források tanúsága szerint továbbá nem csupán a kisantant államok területén készített elő diverzánshatásokat és terrorcselekményeket, de élénken kereste a kapcsolatot a német és osztrák szélsőjobboldali paramilitáris szervezetekkel, többek között az ORGESCH (Organisation Escherich)¹⁷ és ORKA (Organisation Kanzler)¹⁸ nevű milíciákkal is, illetve 1921-ben egy grazi tárgyaláson felmerült az is, hogy egy esetleges későbbi

¹⁶ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. uo.

¹⁷ Az ORGESCH német paramilitáris mozgalom tevékenységéről bővebben lásd: John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library–Museum Tusulanum Press, 2007, 111–113. A szervezetek az 1920-as években jelentős politikai befolyással rendelkeztek Németországban, elsősorban Bajorországban. Erről tanúskodnak a róluk fennmaradt rendőrségi akták is a Német Szövetségi Levéltár (Bundesarchiv) őrizetében: BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgesch Orka.

¹⁸ Az ORKA német paramilitáris mozgalom tevékenységéről lásd bővebben: LAURIDSEN, i. m. uo.

háború kitörése esetén a magyar és az német fél közös erővel foglalná el Csehszlovákiát.¹⁹

Az 1920-as években, a Horthy-korszak elején, a Tanácsköztársaság bukása utáni polgárháborús időket követően ugyanakkor valóban előfordult számos megdöbbenően súlyos, olykor több ember életét követelő, a korszak titkos és kevésbé titkos egyesületeihez és paramilitáris alakulataihoz köthető, nagy nyilvánosságot kapott bűncselekmény, és ezekkel időről időre nem alaptalanul hozták a KKVSz-t is kapcsolatba mind a közbeszédben, mind a sajtóban, mind pedig a parlamentben.

Az 1925-ig elhúzódó, magyarországi paramilitáris erőszakhullám geneziséét leginkább az 1919–1921 során végbement, úgynevezett fehérterrorban kell keresnünk, elsősorban Héjjas Iván főhadnagy, a korszak befolyásos paramilitáris vezetője és radikális jobboldali politikusa különítményének tevékenységét vizsgálva, akinek a neve szinte az összes antiszemita indíttatású terrorcselekmény kapcsán felmerült, mint a kivitelezők lehetséges megbízójáé.

¹⁹ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221. Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.; HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199. Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. uo. A magyar-német-osztrák nacionalista politikai erők közötti, komolyabb eredményre egyébként nem vezető tárgyalásokról részletesebben lásd: G. SOÓS Katalin, *Magyar-bajor-osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szege-diensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

Héjjas Iván főhadnagy és különítménye, az Alföldi Brigád tevékenysége

Héjjas Iván, a jómódú parasztcsaládból származó, első világháborúból hazatért fiatal repülő főhadnagy kétségtelesen hamar a tanácsköztársaság bukása utáni ellenforradalmi megtorlás egyik hírhedt különítményparancsnokává vált, akinek nevéhez talán a legtöbb önkényesen elkövetett gyilkosság köthető.²⁰ Héjjas az Ébredő Magyarok Egyesületének,²¹ a korszak legnagyobb létszámú és

²⁰ Héjjas Iván életrajzáról és tevékenységéről bővebben lásd többek között: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10.

²¹ Az Ébredő Magyarok Egyesülete az első világháború és a forradalmak utáni Magyarország legbefolyásosabb nacionalista társadalmi egyesülete volt, mely az 1920-as évek elején saját segédrendőri milíciákat, karhatalmi alakulatokat tartott fenn, és határozottan befolyásolta a pártpolitikát is. Tagjai számos hírhedt, antiszemita és irredenta indíttatású bűncselekményt, kisebb-nagyobb terrorcselekményt követtek el. Alapítói és vezetőségi tagjai között számos politikust és befolyásos katonatisztet találunk, pl. Prónay Pált, Héjjas Ivánt, vagy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt. Működése csúcspontján tagsága több százezresre volt tehető, elnökei az 1920-as évek elején Szmrecsányi György, Eckhardt Tibor és Buday Dezső nemzetgyűlési képviselők voltak. Jelentősége 1923 után, a kormánypártból kiváló Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) megjelenésével fokozatosan, majd komolyan az 1930-as években létrejövő, részben az egyesület tagjaiból szerveződő, nyugati mintájú magyar fasiszta és nemzetiszocialista pártok megalakulásával csökkent. Az ÉME a különböző radikális jobboldali politikai pártok mellett ezzel együtt egészen 1945-ig működött. Történetének első éveiről lásd: ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.; valamint: ZINNER

legnagyobb politikai befolyással rendelkező radikális jobboldali társadalmi szervezetének egyik alapítója és korai vezetője is volt, így Duna–Tisza közén működő különítményének, az úgynevezett Alföldi Brigádnak a működése is nehezen választható el az ÉME tevékenységétől. Héjjas frontot járt, jelentős harci tapasztalattal rendelkező katonaként 1919 tavaszán kezdte meg különítménye megszervezését gazdálkodással foglalkozó családja birtokának közelében, Kecskemét környékén a tanácsköztársaság megdöntésére. Különítménye magját a háborúból vele együtt hazatért repülőszázadának tagjai alkották, akikhez a környék paraszti származású, többnyire katonaviselt fiataljai is csatlakoztak.²² A fiatal tartalékos főhadnagy igen hamar, 1919 áprilisában a kommunista kormány ellen kitört egyik első komolyabb felkelés vezetőjévé emelkedett.²³

Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

²² A fehérterror társadalmi kontextusban való vizsgálatára Paksa Rudolf teoretikus tanulmánya tesz kísérletet, ld. PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf, TAKÁCS Tibor, TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.; valamint ugyanerről lásd: BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

²³ Vö. ROMSICS Ignác, *A Duna-Tisza közge hatalmi-politikai viszonyai 1918-19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

A Tanácsköztársaság elleni sikertelen kecskeméti felkelés után Héjjas és ellenforradalmár társai csatlakoztak a Szegeden szerveződő ellenforradalmi kormányhoz.²⁴ Horthy 1919 áprilisában állítólag személyesen fogadta Héjjas Ivánt, és megbízta azzal, hogy különítményét a Nemzeti Hadsereg karhatalmi segédcsoportaként működtetve szűkebb pátriájában, az Alföldön teremtsen rendet, és számolja fel a még megmaradt kommunista csoportokat.²⁵

Az ország jelentős részét megszállva tartó román hadsereg igen hamar felszámolta a tanácskormány maradványait, és 1919 nyarán Héjjas alakulatai is engedélyt kaptak a megszálló hadsereg katonai hatóságaitól, hogy Kecskemét környékén a felbomlott társadalmi rend helyreállítása céljából segédrendőri szolgálatot lássanak el. Héjjas Kecskeméten – ugyancsak a román hadsereg és a szegedi ellenkormány körül csoportosuló magyar fegyveres erők jóváhagyásával – városparancsnokká, lényegében de facto helyi rendőrkapitánnyá nyilvánította magát, és ezzel megkezdődött azon személyek internálása és önkényes kivégzése, akik a Tanácsköztársaság alatt állítólag pozíciót viseltek, vagy akár csak szimpatizáltak a rövid életű kommunista kormányzattal.²⁶

²⁴ BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10.

²⁵ BODÓ, i. m.

²⁶ BODÓ, i. m.

1919 októbere és novembere folyamán a román hadsereg még mindig megszállva tartotta az Alföldet, Héjjas segédrendőri alakulatai pedig körülbelül száz olyan embert gyilkoltak meg (és persze vették el, majd fordították a maguk javára ingóságaikat), akiknek többségében amúgy semmi köze nem volt a Tanácsköztársasághoz és a vörösterrorhoz. Az áldozatok többnyire olyan elszigetelt településekről származtak, mint pl. Páhi, Kiskunfélegyháza, Kerekegyháza, Soltvadkert, Bugac, Csengőd, Akasztó, Köncsög, Kiskőrös, Móricgát, stb., mely településeket a román hadsereg alakulatai sem tudtak megvédeni, ezért a magyar paramilitáris alakulatok által alkalmazott erőszak mindenféle kontroll nélkül szabadulhatott el.²⁷

Héjjas Iván, amennyiben lehet hinni a forrásoknak, 1919–1920 folyamán valóságos kiskirályságot, szinte különálló magánállamot működtetett Kecskeméten és környékén a saját de facto vezetése alatt, melynek sajátos rendjét a hozzá hű fegyveresek, mint formálisan a Nemzeti Hadsereg karhatalmi osztagai – pótcsendőri jogállásba sorolva – tartották fenn. Héjjas menyasszonya és későbbi felesége Papp Sarolta dr. Papp György

²⁷ Vö. például Drozdy Győző 1924. január 22-ei parlamenti felszólalásával Héjjas Iván és különítménye bűneiről, amelyben az elkövetőket és az áldozatokat is igen részletesen számba veszi a rendelkezésre álló adatok alapján. A felszólalást Drozdy emlékiratainak legújabb kiadása is közli. Vö. DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007, 408–416.

kecskeméti rendőrkapitány lánya volt, ő pedig fegyvereseivel városparancsnokként az egész várost és környékét a kezében tartotta, mindössze bizonyos Jánossy és Dornbach rendőrfelügyelők mertek vele szembeszállni. Apja, idősebb Héjjas Mihály a Kecskeméti Pinceszövetkezet igazgatója, a környék egyik befolyásos személyisége volt, és ebben az időben teljesen nyíltan egy fia fegyveresei által elkövetett rablásból származó autóval közlekedett. A Bács vármegyében birtokokkal rendelkező Héjjas családnak pedig már a fehérterror előtt is kiterjedt kapcsolatai voltak Kecskeméten és környékén, a paramilitáris fegyveres csoport megszervezésével viszont a szinte anarchisztikus állapotokat kihasználva leginkább közönséges, haszonszerzésre berendezkedett bűnözőkként kezdtek el viselkedni. Arra is mutatnak adatok, hogy a Belügyminisztérium és a rendőrség igen sok részletet tudott az izsáki és az orgoványi gyilkosságokról, valamint a Héjjas-különítmény tagjainak egyéb egyéni rablógyilkosságairól is, ám egy ideig a gyenge magyar kormányzat halogatta az ellenük való fellépést.²⁸ A Héjjas-különít-

²⁸ Állítólag született egy 17699/920 iktatószámú, 1920-as belügyminisztériumi jelentés Héjjas Iván és paramilitáris csoportja alföldi tevékenységéről, melyet a korabeli sajtó is idéz, illetve kivonata megjelent a *Magyar pokol* című, a Kádár-korszak alatt született, erősen propagandisztikus hangvételű forráskiadványban is. Mivel azonban az eredeti irat tudomásunk szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben, csupán a Bécsi Magyar Újság című emigráns baloldali lap közölte le, ezt a közvetett forrást mindenképpen kellő kritikával kell kezelnünk. Vö. HALMI József, *17699/920 belügyminiszteri akta Héjjas Ivánról. A Bécsi Magyar Újság munka-*

mény tagjai által elkövetett gyilkosságokról már 1919 végén tudott a kecskeméti rendőrség, ugyanis a kecskeméti rendőr-főkapitány egy körülbelül 40 eltűnt személy névsorát továbbította gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak, aki ugyanezt az iratot másolatban a Nemzeti Hadsereg Fővezérségéhez is továbbküldte.²⁹

Héjjas és emberei cselekedeteiben tehát a túlhajtott nemzeti érzelmeken, a megrögzött antikommunizmuson és az antiszemitizmuson túl feltehetőleg a nyereségvágy is igen nagy szerepet játszott, hiszen meggyilkolt áldozataikat gyakorlatilag kivétel nélkül kirabolták, elorzott javaikat pedig a maguk hasznára fordították. Ténykedésüket nemcsak gyilkosságok, hanem egyéb erőszakos cselekmények is kísérték, pl. számos, akár több száz kisebb-nagyobb zsidóverés és halálos áldozatokkal többnyire nem, de súlyos sérülésekkel járó pogrom is kísérte – elég, ha például az 1919. november 17-ei izsáki pogromra gondolunk.³⁰

társától, in Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964, 50–53.

²⁹ A kecskeméti főkapitány jelentése gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, az elhurcolt kommunisták legyilkolásáról és a lakosság megfélemlítéséről, Kecskemét, 1919. november 27. In *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, kiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.*

³⁰ BODÓ, i. m.

Teljesen pontos számok és névsorok³¹ persze nem állnak a kutatók rendelkezésére máig sem, de miután a Tiszától keletre eső területekről 1920 áprilisában kivonult a román hadsereg, a Héjjas-különítmény az általa úgymond felszabadított területeket is megtisztította. 1920 decembere és 1922 decembere között Héjjas emberei, gyűjtőnevükön az úgynevezett Alföldi Brigád tagjai valószínűleg körülbelül 400 embert gyilkolhattak meg.³²

Héjjas Iván, amennyiben hihetünk az erről szóló forrásoknak, az 1920-as években a Kettőskereszt Vérszövetség helyettes katonai parancsnoka is volt, így a különítménye és a Kettőskereszt Vérszövetség közötti személyi átfedések igen egyértelműnek tűnnek.³³

³¹ Vö. Bődök Gergely hiánypótló jellegű PhD-értekezése a vörös- és fehérterror témájában rendkívül részletes adattárat tartalmaz, mely táblázatszerűen a fehérterror 583 önálló eseményét és több száz halálos áldozatát dokumentálja (többségében név nélkül). BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018, 292–431. Továbbá a közelmúltban Kóródi Máté adott közre egy részletes adattárat a fehérterrorról, melyben összesen 680 gyilkosságot dokumentál, melyeknek igen nagy részét a Héjjas-különítmény katonái követték el. Vö. KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

³² BODÓ, i. m.

³³ GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 256. Azonban Gyurgyák János más szerzőkhöz hasonlóan nem ad meg forrást arra vonatkozóan, honnan veszi, hogy Héjjas Iván a KKV Sz

A Héjjas-különítmény/Alföldi Brigád tagjai esküt is tettek, mégpedig vezérükre, Héjjas Iván különítményparancsnokra esküdtek fel a következőképpen:

„Én, XY, a Héjjas-brigád tagja, esküszöm és fogadom, hogy a szervezet tagjai között a legnagyobb testvéri egyetértés megteremtésén fogok dolgozni minden erőmmel. Esküszöm és fogadom, hogy a Héjjas-brigád, illetve a Héjjas vezér által kinevezett fellebbvalóim parancsait minden körülmények között lehetőség szerint teljesítem. Esküszöm s fogadom, hogy minden az alakulattal kapcsolatos titkokat megtartok, az alakulat tagjait, annak parancsnokait senkinek soha el nem árulom. Titoktartási kötelezettségem még az alakulat megszűnésével is érvényben marad. Esküszöm, hogy minden erőmmel arra fogok törekedni, hogy szervezetünk értékét és közmegebecsülését tehetőséggel és munkámmal előbbre segítem. Esküszöm, hogy semmiféle titkos, vagy nyílt destruktív irányú egyesület tagja nem vagyok, s nem leszek. Esküszöm és fogadom, hogy míg a Héjjas-brigád tagja vagyok, politikával és a királykérdéssel nem foglalkozom. Esküszöm, hogy a Héjjas-brigád tagjai között a legnagyobb fegyelmet meg fogom tartani és megtartatom. Fogadom, hogy sem nyílt, sem titkos ellenségeinkkel soha összeköttetésbe nem leszek. Bajtársamat semmi körülmények között, sem élve, sem sebesülve, de még meghalva sem fogom elbagyni, rajta minden körülmények között segíteni tartozom. Alávetem

helyettes katonai parancsnoka volt. Az információ mindenestre a vonatkozó szakirodalomban igen elterjedt.

*magam a Héjjas-brigád tagjai által választandó fegyelmi és büntető bizottság bárminemű büntetésének. Isten engem úgy segítjen!*³⁴

Héjjast felesküdtött emberei részéről tehát személyi kultusz övezte, a paramilitáris vezető akarata pedig számukra a törvénnyel volt egyenlő. Komoly titoktartási kötelezettség terhelte őket, melynek megszegése, vagy a parancsoknak való ellenszegülés esetén súlyos, akár halálbüntetéssel is számolhattak. A Héjjas-különítményt Bethlen István miniszterelnök hathatós közreműködésével végül 1921-ben oszlatták fel hivatalosan, ám a kegyetlenkedések elkövetőivel szemben érdemi felelősségre vonás nem történt, és az Alföldi Brigád a valóságban nem is szűnt meg teljes egészében létezni.³⁵ Héjjas Iván és emberei egy része ezután – részben talán az Alföldön elkövetett tetteik megtorlásától való félelemtől hajtva – csatlakozott a nyugat-magyarországi felkeléshez.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete felfegyverzett milicistái – egyúttal Héjjas Iván paramilitáris különítményének tagjai – 1921. augusztus 16-án, Solton meggyil-

³⁴ Az eskü szövege ugyancsak Dr. Kiss Gábor Jenő büntetőperének iratai között maradt fenn: HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Idézi: ZINNER, *Adatok a szélsőjobboldali szervezetek megalakulásának körülményeihez, i. m.*, 568–569.

³⁵ A Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között fennmaradt egy, a titkos társaságok működését összegző, 1926-os rendőri jelentés, mely szerint az Alföldi Brigád, bár nem túl nagy intenzitással és nagyjából fegyver nélkül, de még mindig működött. HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250 – A titkos társaságok felfedése, 1926.

kolták Léederer Adolf izraelita vallású lakost. Ez a közvéleményben igen nagy felháborodást váltott ki, a sajtó követelte a gyilkosok bíróság elé állítását. Ekkor jelentette be Bethlen a nemzetgyűlésben, hogy a solti gyilkosság tetteseinek kézre kerítésével Váry Albert ügyészt bízta meg. Emellett bejelentette azt is, hogy az 1919-ben, 1920-ban és 1921-ben a Duna–Tisza közén elkövetett erőszakoskodások, verések, elhurcolások, rablások, gyilkosságok és zsidóüldözések³⁶ eseményeinek kinyomozására, illetve a hasonló további események megakadályozására Váryt küldi ki jelentős rendőri és csendőrségi kísérettel megerősítve.³⁷ (Váry Albert koronaügyész-helyettest bízta meg a Friedrich István vezette kormány 1919-ben a vörösteror atrocitásainak feltárásával,³⁸ melynek eredményeképpen az 1919 augusztusától decemberéig terjedő időszakban 8–10 ezer embert vettek őrizetbe.³⁹ A nyomozati dokumentumokat összefoglalja az 1922-ben megjelent *A vörös uralom áldozatai Magyar-*

³⁶ A kecskeméti zsidóság korabeli helyzetéről lásd bővebben: RÓNA Tamás, *Judaizmus és közösségtörténet: Kecskemét rabbijainak működése történetészociológiai aspektusból*, PhD-értekezés, Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem, 2011.

<http://real-phd.mtak.hu/38/>

³⁷ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbíróági pere – Tárgyalási jegyzőkönyvek – Váry Albert tanúvallomása, Budapest, 1947. 02. 12., 282.

³⁸ ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017, 347.

³⁹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 282–288.

*ország*on című könyv, mely szerint bizonyíthatóan 587 halálos áldozata volt a kommunista kormányzat működésének.⁴⁰⁾ Héjjas Iván és társai meglehetősen megkésett, 1949-es népbírósi perének iratanyagában maradt fenn gyakorlatilag az egyetlen korabeli, 1920-as évekből származó jelentősebb dokumentum a fehérterror áldozatairól, ez pedig Váry Albert 1922-es összefoglaló jelentése a Duna–Tisza közén zajlott eseményekről.⁴¹⁾ Az ügyész nagyjából ugyanazt írta le 1922-ben kelt jelentésében, mint amit huszonöt évvel később, 1947-ben, immár idős emberként elmondott a népbírósi elött Héjjas Iván és társai perében. Tanúvallomása ugyanezen ügyiratban fennmaradt. E levéltári források tanúsága szerint Váry Albert valóban a Léderer Adolf sérelmére 1921. augusztus 16-án, Solton elkövetett gyilkosság kapcsán kapott megbízást a fehérterror atrocitásainak felderítésére Friedrich István akkori miniszterelnöktől. Váry ekkoriban a Budapesti Királyi Ügyészség elnökeként dolgozott, és a vörösteror elkövetői utáni – jórészt elfogulatlan – nyomozásai fényében a kormány joggal várta tőle a fehérterror súlyos visszaéléseinek eredményes felderítését

⁴⁰⁾ VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

⁴¹⁾ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírósi pere – Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna–Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

is.⁴² Katonák, vagy legalábbis annak látszó, akként öltözött személyek Budapesten is szintén hurcoltak el civileket, ezért a budapesti ügyészség beavatkozása is egyre indokoltabbnak tűnt.⁴³ A kormány a katonai hatóságok polgári személyekkel szembeni intézkedési jogkörét végül egyértelműen megszüntette,⁴⁴ Váry Albert mellé pedig dr. Kovács Péter ügyészt osztották be a Duna–Tisza közén elkövetett gyilkosságok kinyomozására, illetve a Belügyminisztérium nyomozó osztálya számos detektívet bocsátott az ügyészek rendelkezésére.⁴⁵

Váry Albert 1921. augusztus 29-én jelent meg jelentős rendőri és csendőri kísérettel Izsákon, a szétszóródó nyomozók azonban nemsokára azt jelentették neki, hogy a különböző súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható egyének jó része Nyugat-Magyarországra ment, hogy részt vegyenek a burgenlandi felkelésben. A rendőrök és a csendőrök 20–22 embert állítottak elő, akiket az ügyészek ki is hallgattak Budapesten, azonban egyikük sem volt súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható. Váry Albert megítélése szerint Léderer Adolf solti, valamint Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmiedt Árpád izsáki lakosok meggyilkolása egyszerű rablógyilkosság volt, ahol a sértettek állítólagos kommunista szimpátiája vagy zsidó

⁴² HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 283.

⁴³ Uo. 284.

⁴⁴ Uo. 284.

⁴⁵ Uo. 284.

származása csupán ürügy volt az aljas indokból táplálkozó, alapvetően haszonszerzési célú bűncselekmény elkövetésére.⁴⁶ 1921. október 19-én Váry megkeresést intézett a nyugat-magyarországi főkormánybiztoshoz, gróf Sigray Antalhoz, hogy az oda menekült 50–60, gyilkossággal alaposan gyanúsítható személyt adja ki az ügyészség részére. Noha Váry Albert választ a főkormánybiztostól nem kapott, az alábbi személyek ellen büntetőeljárást indított és elfogatóparancsot bocsátott ki: Francia Kiss Mihály, Danics Mihály, Tóth Ambrus, Nagy Mihály, Bán Sándor, Kállai Gábor, Schmidt Rezső, Korom József, Danics Aladár, Király Gábor, Pataki Nándor, Juhász István, Papp Kálmán, Kenei József, Kállai Gyula, Papp Sándor, Rád Árpád, Korb Géza, Tasi Gergely, Makai Antal, Baski Lajos.⁴⁷ Az ügyész különösen Rád/Raad Árpád főhadnagy neve kapcsán tudta összekapcsolni a Duna–Tisza között elkövetett gyilkosságokat az Ébredő Magyarok Egyesületének működésével.⁴⁸

Váry Albert nyomozása során elsősorban az izsáki, a lajosmizsei és a solti gyilkosságokra helyezte a hangsúlyt, ugyanis meg volt róla győződve, hogy ezekben az ügyekben kevésbé állt fenn a politikai indíttatás, mint az anyagi haszonszerzés motivációja.⁴⁹ Az ügyész a meg-

⁴⁶ Uo. 285.

⁴⁷ Uo. 285.

⁴⁸ Uo. 286.

⁴⁹ Uo. 287.

kezdett letartóztatásokat, helyszíni kihallgatásokat nem folytathatta sokáig, hiszen Horthy Miklós kormányzó 1921. november 3-ai amnesztiarendelete⁵⁰ gyakorlatilag semmissé, de legalábbis szimbolikussá tette a munkáját. A nyomozás lezárása után elhatározta, hogy a vörös uralom áldozatai névsorának közzététele után a fehérterror áldozatainak névsorát is összegyűjti, ám munkáját nem tudta eredményesen befejezni.⁵¹ Noha Francia Kiss Mihályt, Danics Mihályt és társaikat megkísérelte egyszerű, az amnesztiarendelet hatálya alá nem eső köz-törvényes bűncselekményekért is letartóztatni, felette-

⁵⁰ Horthy Miklós kormányzó 1921. december 25-én kelt rendeletében országos amnesztiában részesített mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobb-oldali atrocitások elkövetőit. Az 1920. december 25-ei amnesztiarendelet kegyelmet hirdetett az 1918–1920 között politikai bűnökért elítéltek számára. A rendelet fontos kitétele volt, hogy a felbujtókra és vezetőkre, illetve a súlyos börtönbüntetésre ítélt személyekre nem vonatkozott. Azok kaphattak kegyelmet, akiket az 1918. október 31. és 1919. március 21. között elkövetett bűncselekményeik miatt öt évre ítélték, illetve azok, akiket a gyorsított bűnvádi eljárás keretében tíz évet meg nem haladó szabadságvesztést kaptak, feltéve, ha a személy egyénisége és gondolkodásmódja távol állt a bolsevizmustól. Emellett az ellenforradalomban részt vevőkre is vonatkozott, akik olyan bűncselekményt követtek el, ami a Tanácsköztársaság elleni „köznelkeseredésből vagy menthető felháborodásból fakadt.” Vö. CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, ArchívNet, 2015/3. https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

⁵¹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287.

seitől azt az utasítást kapta, hogy letartóztatásukat tartsa függőben.⁵²

Végül az ügy kivizsgálásának befejezésére dr. Kovács Péter, a Váry Albert mellé korábban kirendelt ügyész kapott megbízást, aki – mivel értelmezése szerint a Kecskemét környékén a Héjjas-brigád tagjaiként ún. pótcsendőri karhatalmi szolgálatot teljesített fegyveresek jogi értelemben katonáknak számítottak – az ügyet áttette a katonai hatóságokhoz.⁵³ A nyomozást a legtöbb esetben – feltehetőleg a legmagasabb kormányzati körök támogatásával – a katonai hatóságok, amelyek korábban sem mutattak túl nagy együttműködést Váry Alberttel, aki számos ügyben megkereste őket,⁵⁴ megszüntették.⁵⁵ A gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható, karhatalmi szolgálatot ellátó katonák kihallgatásaik alkalmával pedig mindössze egyetlen esetben említették meg parancsnokuk, Héjjas Iván főhadnagy nevét.⁵⁶

⁵² Uo. 287.

⁵³ Uo. 288.

⁵⁴ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert összefoglaló jelentése.

⁵⁵ Ld. A csendőri ügyészség felmentő határozata a Héjjas-különítmény gyilkos tagjai ügyében, Budapest, 1923. november 27., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, kiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 225–228.

⁵⁶ Danics Mihály és Zbona János Váry Albert 1947-es tanúvallomása szerint 1921-es kihallgatásuk során mindössze egyszer említették Héjjas Iván nevét, akkor azonban azt mondták, Héjjas adta a parancsot a

Az erzsébetvárosi bombamerénylet és a hozzá kapcsolódó, tervezett és végrehajtott egyéb terrorcselekmények

1922-ben a titokban működő radikális jobboldali szerveződésekkel kapcsolatba hozható félelmetes eseménysorozat zavarta meg a nemzetgyűlési választási küzdelmet, mely egyúttal újabb lehetőséget adott a végrehajtó hatalomnak a szélsőségekkel szembeni erőteljesebb fellépésre, noha a nyomozó hatóságok csak 1924-re tudták felderíteni azt. A kormánynak a különböző fegyveres csoportok felszámolására több lépcsőben tett intézkedései ellenére az Ébredő Magyarok Egyesülete ekkor még mindig működtetett felfegyverzett és gyakorlatilag tényleges állami ellenőrzés nélkül tevékenykedő félkatonai egységeket. Az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai 1922 tavaszán elhatározták, hogy a Vázsonyi Vilmos vezette Erzsébetvárosi Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székházában egy nagy létszámú rendezvény alkalmával bombamerényletet követnek majd el, és számos, általuk a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnek.

A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb

gyilkosságokra. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287–288.

megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt *bombaper*, illetve Márffy József elsőrendű vádlott után *Márffy-per* néven szerepel.⁵⁷ Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör összejövetelén 1922. április 2-án robbant fel a bomba, mely nyolc ember életét oltotta ki, és huszonháromat sebesített meg. Az idő tájt egyre-másra követtek el a zsidóság, illetve az antantbarátnak vélt személyekkel és intézményekkel szembeni merényleteket. Mind mögött felsejlett az Ébredő Magyarok Egyesülete, a korszak egyik legnagyobb létszámú és legnagyobb politikai befolyással bíró szélsőjobboldali társadalmi szervezete, valamint egészen konkrétan Héjjas Iván és Prónay Pál alakja. Az erzsébetvárosi robbantás ügyét már nem egyedül tárgyalta a bíróság, hanem a vádiratot végül hármas csoportosításban nyújtották be azt egyéb antiszemita és antantellenes bűncselekményekkel együtt. Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet összevonták egy, az újpesti zsinagóga ellen tervezett pogromkísérlettel, melyet végül nem hajtottak végre. A Koháry utcai törvényszéki palota, valamint a francia követség ellen ugyancsak bombamerényletet kíséreltek meg, a csehszlovák követség ellen pedig hasonló merényletet terveztek, és csupán a szerencsén múlt, hogy ezek a bombák nem robbantak

⁵⁷ Az erzsébetvárosi bombamerénylet és a hozzá kapcsolódó egyéb terrorcselekmények peranyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárban: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai pere.

fel. Miklós Andor liberális hírlapíró, laptulajdonos és Rassay Károly liberális politikus, nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert ellenzéki politikai szereplői csomagot kaptak, benne bontásra robbanó kézigránáttal, és szintén csak a szerencsén és a jelenlévők éberségén múlt, hogy ezek a csomagok sem robbantak fel. Ezzel párhuzamosan a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságára, a nemzetgyűlési elnökéhez, illetve a francia követségre is érkezett egy-egy életveszélyes fenyegető levél, melyet valakik „101-es bizottság” néven írtak alá. A rendőrség által az ÉME-től lefoglalt iratok nyomán a Budapesti Királyi Ügyészség azzal vádolta a fiatal nemzetvédelmi milicistákat, hogy azok „eltértek a központi nemzetvédelmi céloktól, társadalomellenes támadásokat készítettek elő, az izraelita vallást követő állampolgárok Magyarországon való megmaradását pedig ún. zsidóverések és bombamerényletek útján akarták lehetetlenné tenni.” Márffy Józsefet és társait továbbá ügynevezett vérbíróság megszervezésével is vádolták, mely a szervezet belső, önkényes bíraskodási szerve volt, és a tagok engedetlensége, kilépése, árulásnak minősített cselekménye esetén halálos ítélet kiszabására, azaz gyilkosságra is feljogosítva érezte magát, Márffy József pedig ebből kifolyólag megfélemlítéssel és életveszélyes fenyegetéssel vette rá tettestársait, hogy a merényletek megszervezésében és végrehajtásában közreműködjenek.

Az ügy politikai súlyát jól mutatja, hogy az elsőfokú főtárgyaláson tanúként hallgatták ki gróf Csáky

Károly honvédelmi minisztert és gróf Bethlen István miniszterelnököt. Miként azt Csáky Károly tanúvallomásában elmondta, a tanácsköztársaság bukása utáni polgárháborús időkben az országnak nem volt egységes, reguláris hadereje, a Horthy Miklósék által szervezett, ugyancsak félig-meddig irreguláris Nemzeti Hadsereg mellett ellenben csak Budapesten körülbelül ötven polgári milícia működött. Ilyen szervezetek voltak többek között az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályai is, melyek a már emlegetett Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos katonai alakulat irányítása alá tartoztak. A kaotikus helyzetben megszilárduló új magyar kormányzatnak szüksége volt ezekre az irreguláris, felfegyverzett félkatonai alakulatokra a rend fenntartása érdekében, a vezérkari főnök pedig 1919–20-ban igyekezett ezeket a milíciákat valamennyire a hadsereg ellenőrzése alá vonni. Így jött létre a KKV Sz mint a különböző nemzetvédelmi alakulatokat tömörítő afféle ernyőszervezet, jórészt a honvédség irányítása alatt. A hadsereg becsületének megóvása érdekében a honvédelmi miniszter tanúvallomásában azt is hangsúlyozta, hogy bár a különböző milíciák egyfajta katonai kontroll alatt működtek, személyi kérdésekbe, így az ÉME nemzetvédelmi osztályainak összetételébe a hadseregnek már nem volt beleszólása, a tagok a honvédség részéről komolyabban kiképezve és felfegyverezve nem voltak, inkább tartalékos katonai karhatalmi alakulatoknak tekintették őket, amelyek szükség esetén az igen törékeny

rend helyreállítása érdekében bevethetők voltak. A két királypuccs után azonban a honvédelmi tárcának a különböző irreguláris alakulatokra már nem volt szüksége, a tanácsköztársaság restaurációja 1922-re már nem volt valós veszély, így a konszolidálódó Horthy–Bethlen kormányzat, és általában a trianoni békeszerződés után a külfölddel való viszonyait rendezni kívánó Magyar Királyság számára feleslegessé váltak az ÉME nemzetvédelmi milíciáihoz hasonló, radikális fegyveres alakulatok. A Kettőskereszt Vérszövetséget éppen azért kellett a kormánynak formálisan felosztatnia 1923-ban, mert egyes tagjai súlyos bűncselekményeket követtek el.⁵⁸ A Márffy József-féle IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály az erzsébetvárosi merénylet elkövetése idején már mindenféle komolyabb állami kontroll és utasítás nélkül működött tovább, és amit tettek, azt saját elhatározásukból tették.

Bethlen István miniszterelnök kevésbé az ügy politikai vonatkozásai miatt, mint inkább saját magát, mint magánszemélyt tisztázandó jelent meg tanúként a bíróság előtt, Márffy ugyanis azt állította, személyes jó ismeretséget ápol a hivatalban lévő miniszterelnökkel és családjával, illetve a miniszterelnök autójában is gyakran utazott. Bethlen ezzel szemben a bíróságon határozottan

⁵⁸ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve – Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomása.

tagadta, hogy akár ő, akár bármely családtagja akár csak felületesen is ismerné Márffy-t.⁵⁹

A Márffy-per lefolytatását elsősorban a külföldi nyomás tette szükségessé, hogy a magyar állam demonstrálja az Antant államok, főként Franciaország felé, hogy az I. világháborút követő forradalmi-polgárháborús idők véget értek, a politikai-társadalmi rend helyreállt, a kormányzat elfogadta a trianoni békeszerződés által rögzített területi veszteségeket, és végre megindult a konszolidáció folyamata.⁶⁰

Ezzel együtt nem állíthatjuk, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet ne Márffy József és az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai hajtották volna végre, hiszen ez ügyben számos meggyőző közvetett és közvetlen bizonyíték felmerült. Az azonban igen valószínűnek tűnik, hogy a többi, számlájukra írt bűncselekményt a rendőrség, az ügyészség és a bíróság önkényesen és politikai motivációtól hajtva igyekezett a Márffy és társai által valóban elkövetett bombamerénylettel összekapcsolni.

Ugyan Márffy Józsefet első fokon halálra ítélték, de végül sem őt, sem ugyancsak halálraítélt társait nem végezték ki. A per másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán, harmadfokon pedig a Magyar Királyi Kúrián

⁵⁹ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve – Bethlen István miniszterelnök vallomása.

⁶⁰ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 172.

folytatódott, és jóval enyhébb ítéletekkel zárult. Az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után végleg lefegyverezték, az egyesület zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető hatósági jellegű jogkörét megszüntették.

A Csocsó bácsi-féle összeesküvés – Apor Viktor tartalékos honvéd főhadnagy és társai puccsterve

A korszak egy másik hírhedt paramilitáris akcióterve Apor Viktor nyugalmazott pénzügyőr, tartalékos honvéd főhadnagy, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztályának vezetője nevéhez köthető. Apor ugyancsak az ÉME, és tágabb értelemben a korabeli szélsőjobboldal ismert alakja volt, aki nem meglepő módon ugyancsak Héjjas Iván és Prónay Pál különítményparancsnokok szűkebb köréhez tartozott, illetve korábban egyik vezetője volt a Babarczy Jenő báró által irányított, hírhedt Ehmann-telepi különítménynek is. Apor múltja korántsem volt makulátlan – a pénzügyőrségtől korábbi gyanús üzelvei, sikkasztási ügyek miatt szerelték le és küldték nyugállományba, ezután csatlakozott tartalékos főhadnagyként a Nemzeti Hadsereg gyakorlatilag önszerveződő, irreguláris alakulataihoz, és több különítménynél is megfordult, illetve rövidesen magas pozícióra tett szert az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai szárnyában. 1923-ban lázadás gyanújával – állítólag Héjjas és Prónay megbízásából egy

meghiúsult puccskísérlethez toborozott volna embereket – több társával együtt őrizetbe vette a rendőrség.

A detektívek 1923. augusztus 30-án nagy erővel ütöttek rajta az ÉME Sörház utca 3 alatti székháza közelében lévő, Csocsó bácsi⁶¹ névre hallgató kocsmán, miközben a kormány megdöntésére szövetkező milicisták éppen megbeszélést tartottak.⁶² A konspirációk helyszíne miatt a korabeli sajtó az ügyet Csocsó bácsi-féle összeesküvésnek is nevezte, Apor Viktort és társait a rendőrség pedig a valamivel későbbi csongrádi bombamerénylettel is kapcsolatba hozta, lőfegyvereket, gránátokat és folyékony robbanóanyagot foglaltak le az Ébredő Magyarok Egyesületétől.⁶³

A vádiratba belekerült az is, hogy az ÉME nemzetvédelmi osztályai titkos társaság módjára működtek, és nem meglepő módon a Kettőskereszt Vérszövetség neve itt is felmerült velük kapcsolatban. Héjjas és Prónay neve természetesen ugyancsak szóba került, mint lehetséges megbízóké. Prónay, az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának korábbi vezetője maga is tanúvallomást tett az ügyben, melyben azt állította, Apor Viktor és társai csak

⁶¹ A Csocsó bácsi kocsmája egy Topcsik / Topcsagics Mújaga, magyarosan olykor Topcsagics Mihály nevű, szerb nemzetiségű ember tulajdonában volt, eredetileg az ő beceneve volt Csocsó bácsi, ahogyan saját vendéglátóhelyét elnevezte.

⁶² SERFŐZŐ, i. m. 82.

⁶³ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Apor Viktor és társai pere – A vádirat.

hazafias célok érdekében tevékenykedtek, az ÉME nemzetvédelmi osztályai pedig a hatóságok által ismert és elismert segédrendőri milíciák, melyek egyedüli célja az ország megóvása egy esetleges újabb kommunista hatalomátvételtől, ezek tagjai pedig, így Apor Viktor és társai semmiféle jogszabályt nem sértettek meg. Még ha az ügyben előállított emberek nagyrészt erdélyiek is voltak, és irredenta gondolatokat fogalmaztak meg egymás között, az irredentizmus semmiképpen sem bűn, sőt, üdvözlendő szándék, még ha pl. Erdély vagy annak egy részének visszafoglalására nyilván nem volt, és nem is lehetett reális esélyük.⁶⁴ A nyomozó hatóságok az ügyet a csongrádi bombamerénylettel is megpróbálták összekötni valahogyan, persze nem sok sikerrel – a személyi átfedésekre persze itt is lehetett következtetni.

Apor Viktor tartalékos honvéd főhadnagy egyébként a (jórészt erdélyi menekültekből álló) felosztatott szervezet, a Gábor Áron Szövetség⁶⁵ tagjait szervezte be az ÉME nemzetvédelmi milíciái alá, erre még megbízólevelet is kapott Héjjas és Prónay aláírásával, vallomása

⁶⁴ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Prónay Pál vallomása.

⁶⁵ A Gábor Áron Szövetség, teljes nevén az Erdélyi Magyar Székely és Magyar Munkások Gábor Áron Szövetsége a tanácsköztársaság bukása után, 1919-ben alapult hazafias, irredenta egyesület volt, melynek tagjai elsősorban a Romániához csatolt Erdélyből a Magyar Királyság területére áttelepült erdélyi magyarok voltak. A kormány több irredenta egyesülettel együtt feloszlatta, tagjai ilyenkor részben átléptek a hasonló egyesületek ernyőszervezetéként is működő Ébredő Magyarok Egyesületébe.

szerint pedig az ÉME nemzetvédelmi osztályai a hadsereg kiegészítő alakulatainak voltak tekinthetők.⁶⁶ Apor és társai az Alföldi Brigád tisztjei, többek között Lehrer Alfréd és Kiss Gábor Jenő segítségével toborzott tagokat, és ezek a milicisták egyszer még a csendőrség tudtával és beleegyezésével, annak kölcsönkapott fegyvereivel hadgyakorlatot is tartottak.⁶⁷ Lehrer Alfréd polgári foglalkozására nézve egyébként patikus volt, háza pedig Csongrádon épp szemben állt Piroska János főhadnagy, a csongrádi bombamerénylet főszereplőjének szülőházával. Piroska János, Lehrer Alfréd és Kiss Gábor Jenő között nagyon szoros baráti kapcsolat állt fenn – míg Piroska tényleges, a másik két, ekkoriban fiatal férfi tartalékos katonatiszt volt.

A vád Apor Viktor és társai ellen az ügyészség intenciója szerint lázadás lett volna, azonban a hasonló cselekményekre jellemző módon még a tárgyalásig sem jutott el. A vizsgálóbíró a rendelkezésre álló adatok, illetve a fegyverek és robbanószerkezetek birtoklása, valamint a toborzás pusztán ténye alapján nem látta bizonyítotttnak, hogy Aporék valóban a magyar állam és kormány megdöntésére szövetkeztek volna, ezért büntetőeljárás megszüntetését kezdeményezte.⁶⁸ A Budapesti Királyi Főügyészség az Apor Viktor és társai ellen folyó

⁶⁶ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Apor Viktor vallomása.

⁶⁷ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Apor Viktor vallomása.

⁶⁸ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – Vizsgálóbírói határozat.

büntetőeljárást végül 1924. december 23-ai dátummal szüntette meg.⁶⁹

Ami Apor főhadnagy szerepét és a Csocsó bácsi-féle összeesküvést illeti, a helyzet valószínűleg itt is igen hasonló lehetett, mint más ügyekben. Apor Viktor és társai, az Ébredő Magyarok Egyesületének magukat (nem minden alap nélkül) a hadsereg kiegészítő alakulataiként definiáló milicistái minden bizonnyal valóban szövetkeztek a kormány erőszakos, fegyveres megdöntésére, a rendőrség titkosszolgálati jellegű munkát végző egységei pedig viszonylag korai stádiumban elkezdtek figyelemmel kísérni az összeesküvők tevékenységét. Mikor elég bizonyíték gyűlt össze a gyanúsításhoz, a rendőrök őrizetbe is vették Apor Viktort és társait – és természetesen nem kizárható, hogy a rendőrök közben egyébként beépített embereket, agent provocateur-öket is alkalmaztak. A háttérből azonban minden bizonnyal megindult valami-féle politikai mentőakció, Héjjas és Prónay, és talán mások is, pedig befolyásukat latba vetve valószínűleg megtették a megfelelő lépéseket, hogy hűséges követőjük a lehető legenyhébb büntetésben részesüljön, vagy adott esetben egyáltalán ne részesüljön büntetésben.

⁶⁹ HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0418 – A budapesti királyi főügyészség határozata.

A csongrádi bombamerénylet, a radikális jobboldali paramilitáris alakulatok tevékenységének fordulópontja

Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni bombamerénylet és Apor Viktor főhadnagy puccsterve mellett a valamivel későbbi csongrádi bombamerénylet a korszak ugyancsak nagy sajtóvisszhangot kiváltó terrorcselekménye volt,⁷⁰ melyet ugyancsak az Ébredő Magyarok Egyesülete félkatonai szárnyához köthető, radikális jobboldali merénylők követtek el, feltehetőleg Piroska János tényleges állományú honvéd főhadnagy vezetése alatt.⁷¹ A merénylők 1923. december 26-án a csongrádi Magyar Király Szálló báltermében, a helyi zsidó nőegylet által szervezett jótékonysági rendezvényen a bálozók közé robbanószerkezetet dobtak, amely három embert megölt és további huszonöt embert megsebesített. A merényletben szerepet játszottak még Piroska János

⁷⁰ A merényletet követő perről, majd a tettesek felmentéséről a nemzetközi sajtó is cikkezett, lásd például egy, a New York Times-ban megjelent cikket: [ISMERTLEN SZERZŐ], *Bomb verdict upheld. Hungarian court confirms acquittal Csongrád defendants*, New York Times, 1925. május 4., 21.

⁷¹ Piroska János nemzedékének sok tagjához hasonlóan első világháborús veterán volt, érettségi után vonult be katonának, eleinte tartalékosként harcolt a háborúban, később lett tényleges állományú katonatiszt. Első világháborús harctéri naplóját, mely értékes hadtörténelmi forrás, nemrég közreadta a család: PIROSKA János, *Piroska János első világháborús harctéri naplója*, forráskiad. MAKAYNÉ DR. PIROSKA Éva, Csongrád, Magánkiadás, 2021.

testvérei, István és György, illetve bizonyos Sági János, Kővári János, Sinkó László és Bölöni / Bölönyi Miklós, a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád helyi szervezetének, az úgynevezett Jóbarátok Körének a tagjai is. Piroska János maga készítette el, és ugyancsak ő hozta el a robbanószerkezetet Budapestről.⁷²

A merénylet végrehajtását bizonyos Bölöni / Bölönyi Miklós és Sinkó László nevű fiatal emberek vállalták magukra. Sinkó a kihallgatása során azzal védekezett, hogy Piroska főhadnagy előzőleg a lakásán tartott megbeszélésen azt mondta neki, hogy a bomba csak riadalomkeltésre szolgál, de emberi élet kioltására annak robbanóereje voltaképpen alkalmatlan. Ő mégis vonakodott azt eldobni, amikor éjfélkor megjelentek a Magyar Király Szálló előtt. Bölöni Miklós erre gyávának nevezte Sinkó Lászlót, aki végül a cigarettájával gyújtotta meg a bomba gyújtószinórját, és behajította azt a teli bálterembe. A bomba azonnal fel is robbant, a robbanásban pedig halálos sérüléseket szenvedett Nagyjános Julianna cselédlány, Wolff Sándor egyetemista és Farkas Balázs cigányprímás. Életveszélyesen sérültek meg továbbá: Barna Gézáné, Barna Henrik, Barna Henrikné, Barna Piroska, Dr. Buk Herman, Buk Margit, Buk Ilonka, Buk József, Buk Mariska, Dékány Béla, Engel Mihályné, Fehér Istvánné, Grósz László, Grósz Magda,

⁷² SERFŐZŐ, i. m. 98.

Grósz Sára, Kovács Lajos, Kovács Lenke, Krizsán Béla Aladár, Princz István és Dr. Vida Sándorné.

A rendőrség nagy erővel látott adatgyűjtéshez, és hamarosan elfogta az elkövetőket, és a másnap megérkező Zombori Jenő szegedi főügyész, Szalay József kerületi rendőrfőkapitány, valamint Borbola Jenő rendőrtanácsos közreműködésével lefolytatott nyomozás annyi tárgyi bizonyítékot szolgáltatott, hogy 1923. december 30-án a tettesek beismerő vallomást tettek. Letartóztatták a társaikat is, csaknem az egész helyi fajvédő csoportot, összesen 25 fiatalembert, többek között Sinkó László gazdálkodót, Zubek Mihály felfüggesztett tanítót, Kasztell Sándor gépészt, Sági Rókus földművest, Piroska György kereskedőt, Bölönyi Miklós foglalkozás nélküli fiatalembert, illetve Forgó Ferenc gazdálkodót. Nem meglepő módon kiderült, hogy a merénylők nagy része tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Piroska Jánost, mivel hivatásos állományú katonatiszt volt, és az általa elkövetett bűncselekmények a katonai igazságszolgáltatás alá tartoztak, a Budapesti Hadbírósnak adták át.

Az egyre inkább kiemeltté váló nyomozásba bekapcsolódott dr. Diószeghy János miniszteri tanácsos, a Belügyminisztérium rendőrség működését felügyelő közbiztonsági osztályának vezetője is,⁷³ akinek közremű-

⁷³ A Magyar Királyi Belügyminisztérium VII. közbiztonsági osztálya a rendőrség és a csendőrség szakmai irányításáért felelt, vezetője körülbelül a mai értelemben vett rendészeti szervek irányításáért felelős

ködése során kiderült, hogy a merénylők csoportja a Héjjas Iván vezetésével működő Alföldi Brigádnak is része, ily módon pedig a Kettőskereszt Vérszövetséggel és alaposan feltételezhető volt a kapcsolatuk.⁷⁴ A nyomozás során Sági Jánosnál még egy megbízólevelet találtak, amelyben Héjjas Iván kinevezte őt az Alföldi Brigád csongrádi zászlóaljának szolgálatvezetőjévé.⁷⁵ Héjjas és az Alföldi Brigád kapcsán tehát a csongrádi bombamerénylet mögött ugyancsak felsejlik a Kettőskereszt Vérszövetség is – ezek a milíciák pedig nem önszerveződő, törvényen kívüli fegyveres alakulatok, hanem leginkább az ekkoriban komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar hadsereg rejtett kiegészítő alakulatai voltak.

Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter persze, a hadsereg becsületét mentendő – pályája során nem egyetlen alkalommal – zavarkeltéssel elérte, hogy Piroska János főhadnagyot jogi értelemben ne tekintsék hivatásos katonának. A hadsereg ugyanis azzal érvelt, hogy Piroska főhadnagy ellen korábban etikai eljárás volt folyamatban, miután korábbi, egyébként zsidó származású menyasszonyát és annak új udvarlóját továbbra is zaklatta, fenyegette, emiatt pedig nyugállományba helyezték. Többféle verzió

államtitkárnak (jelenleg Magyarországon az illetékes szakpolitikus Belügyminisztérium közbiztonsági főigazgatója címet viseli) felel meg.

⁷⁴ Az eset részleges rekonstruálására talán leginkább Csongrád megye főispánjának iratai alkalmasak. HU-MNL-CSML-IV-401-a-24/1923.

⁷⁵ SERFŐZŐ, i. m. 97.

született arról, Piroska János végül is hol volt állásban, a Képzőművészeti Főiskola vagy a Bocskay Nevelőintézet rajztanára-e, végül azonban vádlottként tetteestársaival ő is a polgári bíróság elé állt.⁷⁶ Az ügyet végül a Szolnoki Királyi Törvényszék tárgyalta, a vádlottak egyik védője pedig dr. Ulain Ferenc, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője, fajvédő nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert radikális jobboldali politikusa volt.⁷⁷

A bombamerénylet ügyének fő tárgyalása a Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszéken 1924. szeptember 17-e és 26-a között zajlott. A vádlottak meglehetősen kevés időt töltöttek fogságban, ugyanis magas óvadék

⁷⁶ Vö. Nemzetgyűlési Napló 1922–1926/XVIII., 344–345. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 100.

⁷⁷ Sáfrány Péter nyugalmazott tűzoltó százados és pedagógus, csongrádi helytörténész igen sokat foglalkozott a csongrádi bombamerénylettel és a feltételezhető elkövetők utóéletével, kezdeményezésére pedig emléktáblát is állítottak a terrorcselekmény áldozatainak emlékére. Vö. [ÁP], *96 év után kapnak emléktáblát a bombamerénylet áldozatai Csongrádon*, 2019. augusztus 19. <https://akibic.hu/2019/08/29/96-ev-utan-kapnak-emlektablata-bombamerenylet-aldozatai-csongradon/> Letöltés ideje: 2020. október 17. Sáfrány Péter az interneten közzétett gyűjtőmunkájára, illetve személyes adatközléseire a jelen forráskiadvány szerkesztője is sokban támaszkodott, ezért köszönettel tartozik neki. Az általa a csongrádi bombamerényletről összegyűjtött adatokat, főként sajtóforrásokat online lásd többek között: SÁFRÁNY Péter, *Csongrádon nem merünk emlékezni az áldozatokra. Bombamerénylet az izraelita nőegylet báljában*, 2019. február 13. <https://www.facebook.com/notes/s%C3%A1fr%C3%A1ny-p%C3%A9ter/csongr%C3%A1don-nem-mer%C3%BCnk-eml%C3%A9kezni-az-%C3%A1ldozatokra-bombamer%C3%A9nylet-a-csongr%C3%A1di-izrael/2172279636151235/> Letöltés ideje: 2020. 10. 17.

ellenében már jóval a tárgyalás előtt szabadlábba helyezték őket. A dr. Ulain Ferenc és dr. Széchenyi István ügyvédek által képviselt védelem a fő tárgyaláson a vádlottak, elsősorban Piroska János főhadnagy hazafias, az ellenforradalmi rendszer kialakításában szerzett érdemeivel érvelt, többek között megállapítva, hogy a Tanácsköztársaság bukása utáni időkben Piroska volt az, aki Héjjas Iván formálisan a Nemzeti Hadsereg állományába tartozó paramilitáris alakulatának tagjaként Csongrádon újjászervezte a csendőrséget, ezzel pedig nagyon nagyban hozzájárult az állami és társadalmi rend helyreállításához. Széchenyi ügyvéd védőbeszédében egészen odáig elment, hogy a helyi zsidóság bizonyos prominens tagjai, többek között bizonyos Kalmár Zoltán ügyvéd még az ellenforradalmi időkig visszamenőleges sérelmet dédelgetnek Piroska főhadnaggal szemben, aki Kalmárt fegyelmezetlen magatartása miatt – ivott és kártyázott – annak idején kizárta a csongrádi önkéntes csendőralakulatból. A védőügyvéd helyt adott azon határozott véleményének is, mely szerint Piroska János és a helyi ébredő csoport tagjai amúgy korántsem antiszemiták, a zsidó-keresztény ellentétet pedig leginkább a csongrádi zsidóság képviselői gerjesztik mesterségesen, és a Magyar Király Szállóban elkövetett bombamerénylet nyomozását és nem ők igyekeztek abban az irányban befolyásolni, hogy a gyanú a helyi kereszténynemzeti érzelmű politikai aktivistákra terelődjék.

A vádlottak többek között azzal is védekeztek, hogy a nyomozás során a rendőrök bántalmazták őket, és

csak ezért tettek korábban beismerő vallomásokat. A Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszék a tanúkat többnyire nem találta szavahihetőnek, a nyomozást nem találta elég alaposnak, az elé tárt bizonyítékokat pedig bizonyító erejűnek, és maga is hajlott arra, hogy a vádlottakat esetleg kínzással bírták beismerő vallomásra a nyomozás során. Ebből kifolyólag a dr. Fuchs Gyula törvényszéki elnök vezette bírói tanács 1924. szeptember 26-ai ítéletében Sinkó László, Bölönyi Miklós elsőrendű, valamint Fülöp Andor, Piroska György, Piroska János, Sági János és Sági Rókus másodrendű vádlottakat a három rendbeli gyilkosság és huszonöt rendbeli gyilkossági kísérlet vádjára alól felmentette.⁷⁸ Befolyásos katonai és politikai körök nagy valószínűséggel itt is közbenjártak a vádlottak megsegítése érdekében, az ügyben született felmentő ítélet pedig itt sem tudható be a véletlennek...⁷⁹

A csongrádi bombamerénylet és a hozzá kapcsolódó terrorcselekmények mérlege és az irreguláris katonai alakulatok leszerelése

Az egyaránt külföldi és belföldi konszolidációra törekvő Bethlen-kormány számára mondhatni a nagy felháborodást kiváltó csongrádi bombamerénylet volt az egyik utolsó csepp a pohárban. Bethlen István ígéretet tett a

⁷⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Egy felmentő és egy marasztaló ítélet*, Világ, 1924. szeptember 28.

⁷⁹ SHVOY, i. m. 97.

nemzetgyűlés 1924. január 3-ai ülésén, hogy személyesen hallgatja ki Héjjas Ivánt, a befolyásos különítmény-parancsnokot többek között a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban, és ha a felelőssége kiderül, akkor ugyanúgy járnak el vele, mint bárki mással.⁸⁰ Héjjast a rendőrség ugyan kihallgatta a csongrádi bombamerénylet, valamint általánosságban a nacionalista titkos társaságok szervezkedései ügyében, személyesen Nádosy Imre országos rendőrfőkapitány jelenlétében,⁸¹ végül azonban nem látták bizonyítottnak, hogy személyesen köze lenne bármiféle bűncselekményhez. Ez persze minden bizonnyal nem volt más, mint alku a paramilitáris vezető és a kormány, esetleg személyesen Horthy Miklós kormányzó között.⁸² Horthy mellett elsősorban Gömbös Gyula későbbi miniszterelnöknek lehetett nagy szerepe abban, hogy Héjjast a Horthy-korszakban sosem állították bíróság elé, alacsonyabb rangú milicista bajtársait pedig rendre felmentették, az általa és az irányítása alatt mások által elkövetett cselekményekért komolyan sosem vonták felelősségre, holott bűnei nagyon sok ember számára nyilvánvalók voltak.⁸³ A közös múlttal és közös bűnökkel rendelkező, egykor félelmetes hatalmat birtokló különít-

⁸⁰ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 337–338. Idézi: SERFŐZŐ Lajos, SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, 36.

⁸¹ SERFŐZŐ, i. m. 36.

⁸² BODÓ, i. m.

⁸³ BODÓ, i. m.

ményparancsnokok közül leginkább Prónay volt az, aki képtelen volt bármiféle, legalább részleges konszolidációra. Mivel a második királypuccs⁸⁴ alkalmával nem fejezte ki kellően a kormányzó iránti hűségét, illetve különítményének tevékenysége, önkényes gyilkosságai és kalandorakciói egyre inkább terhekké váltak a Bethlen-kormány számára, de még Horthy számára is,⁸⁵ végül nyugdíjazták és félreállították, valamint a befolyásos politikusokat tömörítő titkos társaság, az Etelközi Szövetségből is kizárták.⁸⁶

A konszolidáció jegyében az ország különböző területein még mindig működő félkatonai egységeket, nemzetvédelmi milíciákat, így a Héjjas-féle Alföldi Brigádot és az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után elméletileg lefegyverezték, illetve regularizálták, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványaikat határozottan és egyértelműen megszüntették. Létrejött ugyanakkor a Belügyminisztérium irányítása alatt álló Nemzeti

⁸⁴ IV. Károly 1921. októberi, második visszatérési kísérletének meghiúsításában egyébként Gömbös Gyula mozgósítására a MOVE és az ÉME milicistái mellett a Kettőskereszt Vérszövetség irreguláris katonái is részt vettek. Vö. GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriaabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 101.

⁸⁵ KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban*, Vörösterrore-fehérterror, Múltunk, 2010/3, 72–91, 84.

⁸⁶ PRÓNAY, i. m. 322–324.

Munkavédelmi Hivatal⁸⁷ nevű, elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörésére szolgáló félkatonai szervezet – kissé anakronisztikusan mondhatnánk, egyfajta *fehér munkásőrség* –, melynek tagjait kézi-fegyverekkel szerelték fel, és intézkedési, valamint fegyverhasználati joguk a rendőrségével egyezett meg, ezért ez inkább rendőri, mint katonai alakulatnak volt tekinthető.⁸⁸ Az Alföldi Brigád, az Állambiztonsági Megbízottak Szervezete,⁸⁹ illetve az ÉME nemzetvédelmi

⁸⁷ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményesek és nemzetvédelmi milicisták is.

⁸⁸ HU-MNL-OL K 26-XXII-6010. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 36.

⁸⁹ Az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete 1919 augusztusában alapított, polgári segédrendőri és titkosszolgálati szervezet volt, melynek a tanácsköztársaság bukása után elsődleges feladata a kommunista szervezkedések figyelése és az esetleges munkássztrájkok letörése volt. A belügyminisztérium irányítása alá tartozott, polgári ruhás, fegyvert viselő, segédrendőri munkájuk mellett polgári foglalkozásukat is tovább űző tagjainak jogosítványai nagyjából a rendőrség jogosítványainak feleltek meg. Vezetője dr. Szemere Béla kórházi főorvos volt, aki egyébként ezer szálon kötődött az Ébredő Magyarok Egyesületéhez és más szélsőjobboldali szervezetekhez, és akinek neve összefonódott egy, a német szélsőjobboldali politikai erők, Hitler és Ludendorff tábornok támogatásával tervezett, egyébként komolytalan, 1923-as államcsínykísérlettel, amelyben talán az ÁBM fegyveresei is komoly

osztályai is ebbe a szervezetbe olvadtak be, tehát jóval szorosabb kormányzati kontroll alatt, de lényegében tovább működtek.⁹⁰

A Kettőskereszt Vérszövetség – szoros átfedésben az Alföldi Brigáddal – feltehetőleg ugyancsak a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta tevékenységét, érdekes ugyanakkor, hogy Shvoy Kálmán tábornok a naplójában azt írja, a KKVSz 1923-ban alakult meg ezen a néven, éppen a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád egyfajta utódszerveként, tevékenységét pedig állítólag Főtartalék fedőnéven a Belügyminisztérium és a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta. Shvoy így magának a szervezetnek a genezisést is erre az időszakra, az 1923-as év végére datálja.⁹¹ A

szerepet játszottak volna. A vádak alól Szemerét és társait, Bobula Titusz építézmérnököt és Ulain Ferenc ügyvéd-nemzetgyűlési képviselőt, az ÉME egyik vezetőjét végül felmentették (HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610). Az ÁBM 1922 októberében formálisan beolvadt a Nemzeti Munkavédelem szervezetébe, de egy ideig még igyekezett megőrizni önállóságát. Vö. Jegyzőkönyv az ÁBM és a NMV együttműködésére vonatkozó megállapodásról, 1922. október 2. Közli: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II.*, 187–188.

⁹⁰ Vö. DÓSA, i. m. 151–152.

⁹¹ SHVOY, i. m. 90–95. Mindazonáltal Szakály Sándor egész tanulmányt szentelt annak a kérdésnek, miért is érdemes Shvoy Kálmánt szövegét (és úgy általában a naplókat és memoárokat) alapos forráskritikával kezelnünk. Vö. SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelőségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk.

KKVSz Nemzeti Munkavédelembé történő integrálásáról egyébként levéltári forrás is fennmaradt: egy bizalmas belügyminisztériumi körlevél 1926-ból, mely megtiltja az NMV tagjainak, hogy az új sztrájkterő segédrendőri szervet akár egymás között is a Kettőskereszt Vérszövetség névvel illessék, mivel ahhoz a köztudatban meglehetősen rossz emlékek fűződnek.⁹²

Csáky Károly honvédelmi miniszter a Márffy József és társai bombaperében már idézett vallomása, a Kettőskereszt Vérszövetség történetének egyik legfontosabb levéltári dokumentuma szerint a KKVSz ugyancsak a tanácsköztársaság leverése után a fővárosban és vidéken tevékenykedő paramilitáris szervezetek egységes (katonaszakmai) irányítás alá vonása és egyfajta antikommunista rendcsinálás céljából jött létre, mégpedig feltehetőleg valamikor 1919–1920 tájékán.⁹³ Ezután 1923 körül oszlott fel abban a formában, ahogyan korábban működött, Csáky ez alatt pedig feltehetőleg ugyancsak a KKVSz Nemzeti Munkavédelembé történő integrálását

HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarástudományi Társaság. 82–98.

⁹² HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473 – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

⁹³ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve – Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomása.

érti, ami egyébként hivatalosan 1922 vége felé, a gyakorlatban talán valamivel később következett be.

Az 1923. október 19-ei, 7502. számú kormányrendelet megtiltotta az állami alkalmazottaknak, így a fegyveres testületek tagjainak is a részvételét olyan egyesületekben, amelynek tevékenysége az állam törvényes rendje ellen irányul vagy azzal összeegyeztethetetlen, illetve nem rendelkeznek a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal, tehát lényegében a titkos társaságokban való tagságot tiltotta meg.⁹⁴ A valóságban persze az állam számára tovább sem volt könnyű ellenőrizni – már persze ha jobboldali társaságok esetében valóban ellenőrizni akarta –, ki miféle egyesületben, társaságban tag, kikkel, hogyan és milyen célok érdekében tart kapcsolatot, pláne, ha az adott titkos szervezet érthető konspiratív okokból nem, vagy csak minimális mértékben képzett iratot. Ily módon, bár a Kettőskereszt Vérszövetség 1923-ban, bár hivatalosan megszűnt, tagjai valamilyen formában, részben feltehetőleg továbbra is állami szolgálatban, fegyverrel a kezükben, folytathatták tevékenységüket az általuk hazafiasnak tartott célok érdekében...

Az 1920-as évekbeli súlyos antiszemita bűncselekmények feltételezett elkövetőinek utóélete

Ami az erzsébetvárosi bombamerénylet értelmi szerzőjének utóéletét illeti, Márffy József börtönbüntetésének

⁹⁴ Budapesti Közlöny, 1923. október 24.

nagy részét a váci börtönben töltötte le.⁹⁵ 1929-ben kedvezményel szabadult, miután súlyos tüdőbajt állapítottak meg nála. Ezután Kőszegen telepedett le, ahová családi szálak kötötték. Régi barátai, ismerősei igyekeztek segíteni rajta, és állást, lakást szereztek a számára. Márffy politikai pályára lépett, és Gömbös Gyula politikai feltörekvésével párhuzamosan előbb, mint a kormányzó – és egyre inkább jobbra tolódó – Egységes Párt helyi párttitkára, pár évvel később pedig, mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett a városban.⁹⁶ Az 1930-as években a radikális jobboldal ismert lokális politikusává vált, működését pedig további erőszakos cselekmények, botrányok és büntetőeljárások kísérték.⁹⁷ Egyes adatok szerint a második világháború utolsó heteiben különítményt szervezett a szovjetek ellen.⁹⁸ A háború vége után nyilas politikustársával, Seper Ferencsel együtt 1946-ban internálták, igazolási eljárásnak vetették alá,⁹⁹ azonban vádat nem emeltek ellene, és néhány hó-

⁹⁵ HU-BFL-VII-101-c–fegyenc-I–8184. Márffy József elítélt fogolytörzskönyve.

⁹⁶ Vö. PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósági pere*, Életünk, 2017/1, 1–29.

⁹⁷ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Véres nyilasbotrány Kőszegen Márffy József és egy viléz százados özvegye között*, 8 órai újság, 1938. 08. 24., 4.

⁹⁸ KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.

⁹⁹ HU-BFL-XXV-1-b-1946-4587. Márffy József igazolási eljárása, 1946.

nap után szabadon engedték.¹⁰⁰ 1947-ben a sajtó is tudósított az egykori erzsébetvárosi merénylő internálótáborbeli fogságáról, sőt, még Márffy egy állítólagos levelének kivonatát közölte, melyben az erzsébetvárosi merénylet értelmi szerzőjeként dr. Dániel Sándor ügyvédet, az Ébredő Magyarok Egyesülete egykori befolyásos vezetőségi tagját, a Márffy-csoport egyik egykori védőjét, kivitelezőként pedig Soós Antal egykori különítményes tisztet, az ÉME hírszerző osztályának egykori tagját nevezte meg, és továbbra is a saját ártatlanságát hangoztatta.¹⁰¹ Márffy szabadon bocsátása után haláláig Kőszegen élt, és egy helyi termelőszövetkezetben dolgozott gazdálkodóként.¹⁰² Vas megyében amatőr régészként is ismertté vált, mivel Kőszeg környékén felfedezte egy bronzkori bánya és kohó lehetséges lelőhelyét.¹⁰³ A bombaperben elítélt Márffy Józseffel való azonosságát és börtönviselt múltját sosem tagadta, de a korábban a terhére rótt bűncselekmények elkövetését sem ismerte be. Az ÉME IX. kerületi nemzetvédelmi osztályának egykor rettegett milícia-

¹⁰⁰ PELLE János, *Láger a határon. Máig nem találják a Roboncon lemeszárolt zsidó munkaszolgálatosok sírját*, Magyar Nemzet Online, 2019. 05. 09. <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/lager-a-hataron-6724151/>

¹⁰¹ PIKAY István, *A pokolgépes Márffy szeszúciós leleplezése az Erzsébetvárosi Kör elleni merényletről*, Kossuth Népe, 1947. 08. 13., 1.

¹⁰² [SZERZŐ NÉLKÜL], *Levelekről – levelekből*, Vas Népe, 1955. 07. 12.

¹⁰³ *Márffy József 1967. évi leletbejelentése*, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattára, XVIII. 285/1967.; [SZERZŐ NÉLKÜL], *Bronzkori kohásztelep a Kőszegi-hegyen*, Magyar Nemzet, 1968. 02. 14., 3. Valamint: [SZERZŐ NÉLKÜL], *Óskobók*, Kiszöld, 1970. 08. 02., 1.

parancsnoka végül 1971-ben, életének 72. évében, nyugdíjasként hunyt el Kőszegen.¹⁰⁴

Ami a Csocsó bácsi-féle kormányellenes összeesküvés kulcsfigurájának további sorsát illeti, Apor Viktor patrónusai valóban elérték, hogy a kétes tevékenységeket űző, paramilitáris vezetői szerepben tetszelgő tartalékos főhadnagynak államellenes bűncselekményekért ne kelljen vezekelnie, törvénytelen tevékenységei azonban nem itt kezdődtek, és nem is itt értek véget. Apor utóéletéről ugyanis tudni lehet, hogy egzisztenciálisan kissé deklasszálódott, 1925 folyamán a Margitszigeten kertészként dolgozott, illetve folyt ellene még egy büntetőeljárás olyan ügyek miatt, melyeket még 1921-ben, aktív pénzügyőri szolgálata alatt követett el, és amelyek korábban már említett leszereléséhez és korai nyugdíjazásához erősen hozzájárultak. A volt pénzügyőrt többek között sikkasztással, zsarolással és vesztegetéssel vádolták, amelyekért a Miskolci Királyi Büntetőtörvényszék előtt kellett felelnie. Újabb büntetőperéről a sajtó is beszámolt, és mint az egyik vonatkozó újságcikkből kiderül, az 1925. június 10-én megtartott tárgyaláson horogkeresztes jelvénnel jelent meg – tehát ekkorra már valószínűleg

¹⁰⁴ A Vas Népe című napilap 1971. 08. 23-án adott közre egy rövid halálhírt, mely szerint egy bizonyos Márffy József életének 72. évében Kőszegen elhunyt. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Halálozás*, Vas Népe, 1971. 08. 23. Az állami anyakönyvek Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltárban őrzött másodpéldányaiban található halotti anyakönyvi bejegyzés alapján minden kétséget kizáróan ugyanarról a személyről van szó.

valamelyik korai, német nemzetiszocialista mintára szerveződő radikális jobboldali párt aktív tagja volt.¹⁰⁵ Ebben a büntetőperben Apor Viktor erkölcsi megbízhatóságát többek között Zadraveczt István tábori püspök igazolta, a büntetőtörvényszék pedig 1926. április 27-én egykori pénzügyőr vádlott-társaival együtt felmentette a sikkasztás, a zsarolás és a vesztegetés vádjai alól.¹⁰⁶ Befolyásos protektorai tehát minden valószínűség szerint még ekkor is nyomon követték pályáját, és lehetőségeikhez mérten kiálltak mellette. Ami a Csocsó bácsi-féle összeesküvés kulcsfigurájának további sorsát illeti, az egykori pénzügyőr tiszt és paramilitáris vezető feltehetőleg a továbbiakban is elkerülte a felelősségre vonást és a börtönt. 1927-ből találunk ugyanis egy rövid újsághírt, melyből kiderül, hogy Sashalmon január 10-én megalakult a CREDO névre hallgató katolikus férfiegyesület, melynek világi elnöke Apor Viktor nyugalmazott fővám-tiszt.¹⁰⁷ Apor Viktor életének további momentumai homályba vesznek, azonban annyi bizonyos, hogy 1937-ben még mindig életben volt, és rövid könyv formájában is

¹⁰⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Apor Viktor volt britanniás főbadnagy bűnpere a miskolci királyi törvényszék előtt. A bánrévei volt vámkirendeltség vezetőjét sikkasztással, megvesztegetéssel és zsarolással vádolják*, Miskolci Estilap – Reggeli Hírlap, 1925. 06. 11., 3.

¹⁰⁶ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Zadraveczt tábori püspök levelével igazolta Apor Viktor erkölcsi megbízhatóságát*, Miskolci Estilap – Reggeli Hírlap, 1926. 04. 28., 3.

¹⁰⁷ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Egyesületi és társadalmi élet*, Új Nemzedék, 1927. 01. 11., 10.

közreadta első világháborús és ellenforradalmi emlékiratait.¹⁰⁸ Ha belegondolunk, az egykori különítményes tisztnek minden valószínűség szerint valóban volt mire emlékeznie...

A csongrádi bombamerénylet valószínűsíthető értelmi szerzője, Piroska János, aki polgári szakmájára nézve egyébként rajztanár és festőművész volt, később látszólag teljes mértékben konszolidálódott és politikai pályára lépett. Az 1920-as évek végén számos sajtópert indított olyan, többnyire baloldali és liberális újságírók ellen, akik felemlegették különítményes múltját és a csongrádi bombamerényletben való esetleges bűnrészes-ségét. Érdekes módon a bíróságok általában igazat adtak neki, és a múltjában kutakodó újságírók voltak azok, akik néhány hetes fogházbüntetést kaptak az egykori főhadnagy vélt vagy valós tetteinek felemlegetéséért.¹⁰⁹ Piroska János 1930-ban rajztanári oklevele mellé jogi diplomát szerzett, 1933-ban Csongrád város főjegyzője, majd polgármestere lett, hivatali idejének nyolc éve alatt pedig nagyszabású építkezések indultak a városban, az ez időben véghezvitt fejlesztések pedig jelentősen meghatározták Csongrád későbbi városképét. 1945-ben, Magyarország szovjet megszállása után letartóztatták, és népbírósi eljárás indult ellene háborús és népellenes

¹⁰⁸ APOR Viktor, *Háborús és ellenforradalmi emlékek. Naplórészletek*, Budapest, Stádium Nyomda, 1937.

¹⁰⁹ Lásd többek között a közölt források egy igen jelentős részét.

bűncselekmények gyanúja miatt, amelyben azonban minden vád alól felmentették.¹¹⁰ A családnak azonban ezzel együtt is minden vagyonát, ingatlanát elkobozták, folyamatos rendőri megfigyelés alatt tartották őket, majd 1952-ben pedig Piroska Jánost végül egy rövid időre családjával együtt a hortobágyi kényszermunkatáborba internálták.¹¹¹ 1956-ban kisebb közéleti szerepet vállalt a forradalomban, emiatt rövid időre ismét letartóztatták.

Bár a forrást kétségtelenül alapos kritikával kell kezelnünk, 1959-ban – feltehetőleg az egykori horthysta katonák és civilek 1956-os forradalomban való érintettségének igazolása céljából – egy újabb, megkésett politikai rendőri vizsgálat zajlott az egykori különítményesek ellen. Ennek dokumentumai ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában találhatóak, és külön jelentés foglalkozik a Héjjas-különítmény tagjainak Csongrád megyei tevékenységével.¹¹² E jelentés egyik fő témája nem meglepő módon a csongrádi bombamerénylet, és az esemény utóéletének egy igen érdekes fejezete, noha

¹¹⁰ HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945. Piroska János háborús és népellenes büntette.

¹¹¹ GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

¹¹² HU-ÁBTL-4.1.-A-881. Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyagai – A Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának összefoglaló jelentése a Héjjas-különítmény tagjainak Csongrád megyei tevékenységéről, 1959. november 18.

leginkább az irat keletkezése idején már idős, helyi kommunista érzelmű lakosok visszaemlékezéseire támaszkodik. A jelentést jegyző Dobos rendőr százados ugyanakkor azt is leírja, hogy személyesen beszélt az ekkoriban már a 80-ik évét taposó, Szegeden élő Shvoy Kálmán volt horthysta tábornokkal, a Horthy-korszak még élő, nagy tanújával, aki elmondta neki, hogy az 1930-as években magánbeszélgetést folytatott a csongrádi bombaper bírójával, Fuchs Gyulával, aki nevét ekkorra már Falkaira magyarosította. A bíró állítólag megvallotta a tábornoknak, hogy bár a csongrádi terroristák bűnössége egyértelmű volt, és el kellett volna ítélnie őket, mégis magas helyről, egyenesen Horthy Miklós kormányzótól érkezett arra vonatkozó informális utasítás, hogy a pernek felmentő ítélettel kell zárulnia.¹¹³ Hogy Shvoy Kálmán tábornok és Fuchs (Falkai) Gyula bíró között valóban lezajlott-e a beszélgetés, amelyre a jelentéstevő Dobos rendőr százados utal, feltehetőleg már soha nem tudjuk meg. Lehetséges, hogy az ekkoriban már igen idős egykori horthysta tábornok csupán a saját bennfentességét akarta bizonyítani ezzel a történettel, esetleg valamiféle öngazolást keresett, de az is lehet, hogy csupán a politikai rendőrség tisztjének nyomására vallotta azt, amit, már ha a jelentéstevő Dobos százados valóban beszélt Shvoy Kálmánnal (ezt persze azért alaposan feltételezhetjük). Horthy személyes

¹¹³ Uo.

felelőssége és beavatkozása az igazságszolgáltatásba mindenestre remekül illett a kommunista politikai rendőrség ügyről alkotott koncepciójába, ugyanakkor valóságtartalmát sem zárhatjuk ki. Az a rendelkezésre álló források alapján valószínűnek tűnik, hogy a csongrádi bombamerényletet Piroska János és milicista társai követték el, és abban parancsnokuk, Héjjas Iván is érintett volt. A vádlottakat feltehetőleg politikai kapcsolatainknak és a jobboldali ellenforradalomban játszott szerepüknek köszönhetően mentették fel, akár maga a kormányzó, akár egy alacsonyabb rangú szövetségesük járt közben értük. Piroska János, a csongrádi bombamerénylet feltételezhető értelmi szerzője az 1950-es évek végén mindazonáltal végleg visszavonult a közéletől, gazdálkodással és festészettel foglalkozott, és 1987-ben, 92 éves korában hunyt el szülővárosában. Csongrád város ellentmondásos múltú szülöttjének, aki politikusi pályája során mindennel együtt valóban tett az alföldi település fejlődéséért, nevét szülővárosában ma tér viseli.¹¹⁴

Mindhárom fentebb említett, kisebb jelentőségű radikális jobboldali paramilitáris vezető mögött ott állt a korszak befolyásos milíciaparancsnoka és szélsőjobboldali politikusa, az Ébredő Magyarok Egyesületének alapítója és az Alföldi Brigád parancsnoka, a már sokat emlegetett, saját korában egy időben látszólag félelmetes

¹¹⁴ TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Magánkiadás, 2009.

hatalommal rendelkező Héjjas Iván főhadnagy, akinek 1920-as évek utáni utóélete ugyancsak figyelemre méltó, ebben pedig igen nagy szerepet játszott barátja és eszmetársa, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök. A két katonatisztból lett radikális jobboldali politikust ugyanis a barátságon és a hasonló politikai világképen túlmenően feltehetőleg a közös bűnök is szorosan összekötötték. Számos jel utal ugyanis arra, hogy Gömbös az 1920-as éve első felében nem csupán a korabeli radikális jobboldali szervezetek informális vezetője volt, de tudnia kellett a különböző paramilitáris alakulatok által eltervezett és végrehajtott, többnyire antiszemita indíttatású bűncselekményekről, sőt, adott esetben támogatta is azokat,¹¹⁵ az általa erősen befolyásolt titkos Etelközi Szövetség pedig a jobboldali mozgalmak egyfajta irányító szerveként működött.¹¹⁶ 1923 után a kormánypártból kilépő fajvédő frakciót, majd a Magyar Nemzeti Függetlenségi Pártot megalapító Gömbös továbbra is szoros és bizalmas kapcsolatot ápolt egykori szegedi különítményes tisztjával, Héjjas Ivánnal és az Ébredő Magyarok Egyesülete alföldi fiókszervezeteivel. 1924 novemberétől kezdve a Fajvédő Párt vidéki gyűléseit egyenesen az ÉME helyi szervezetei koordinálták, így még kevésbé tűnik valószínűnek, hogy Gömbös ne tudott volna az

¹¹⁵ VONYÓ, i. m. 101.

¹¹⁶ Erről Zadravecz István tábori püspök is ír emlékiratában: ZADRAVECZ, i. m. 148–149.

1923 során az ÉME tagjaihoz, és az elsősorban Héjjas által szervezett paramilitáris csoportokhoz köthető elkövetett erőszakos, terrorisztikus színezetű, súlyos bűncselekményekről.¹¹⁷ Gömbösön kívül a fehérterrorban részt vállaló egykori különítményparancsnokok közül talán éppen Héjjas Iván volt az, aki társadalmi és politikai értelemben is a legmagasabbra jutott,¹¹⁸ további életpályája pedig pont az ellentéte a mindenféle kompromisszumra képtelen, a politikából gyakorlatilag fokozatosan kiszoruló Prónay Pál alezredesének. Héjjas 1927 és 1931 között a Gömbös Gyula által alapított Magyar Függetlenségi Párt színeiben a kunszentmiklósi választókerület országgyűlési képviselője volt, 1929. június 16-án Horthy Miklós kormányzó a Margitszigeten tartott nagyszabású ünnepség keretében a korszakban igen nagy társadalmi presztízst jelentő vitézi címet adományozott Héjjas Ivánnak, testvérének, Héjjas Aurélnak, magának Gömbösnek és még további több tucat egykori és aktív állományú katonának.¹¹⁹ Héjjas közben diplomát, illetve a légi jogról szóló könyvével¹²⁰ jogtudományi doktorátust szerzett, majd, mint egykori pilóta és egyébként korántsem inkompetens repülésügyi szakember, az 1930-as években a Kereskedelem- és

¹¹⁷ VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Pécs, Kairosz Kiadó, 2013, 169–170.

¹¹⁸ Vö. Bődök Gergely hiánypótló PhD-értekezésével: BÖDÖK, i. m. 220.

¹¹⁹ BODÓ, i. m.

¹²⁰ HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

Közlekedésügyi Minisztérium közlekedéspolitikai szakosztályának munkatársaként dolgozott magas rangú köztisztviselőként. 1940-től a közforgalmi repülési ügyek szakosztályvezetője, miniszteri osztálytanácsosa, később a minisztérium címzetes államtitkára,¹²¹ illetve párhuzamosan a Magyar Légiforgalmi Rt. igazgatótanácsi tagja volt, a kormányzó pedig tartalékos főhadnagyból századossá is előléptette.¹²² Hivatalosan ugyan a polgári repülés felügyeletével és szervezésével foglalkozott, azonban egykori vadászpilótaként valószínűsíthetően szerepe volt a honvéd légió szervezésében, fejlesztésében is.¹²³ Barátja és protektora, Gömbös Gyula miniszterelnök 1936-ban bekövetkezett halálával Héjjast ugyan politikai értelemben nagy veszteség érte – kormánytaggá például sosem válhatott, holott kvalitásai alapján miniszteri pozíció, esetleg éppen a közlekedés- és kereskedelemügyi tárca lehetett volna a legmagasabb szint, amelyet elérhetett volna –, de a kormányzó töretlen híveként pozíciója és befolyása viszonylag stabil maradt. A politikai aktivitással

¹²¹ Héjjas Iván 1944-ben nyugalomba vonult, ennek alkalmából pedig a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter előterjesztésére államtitkári címet kapott. HU-MNL-OL-K 27-1942. 02. 08.-26. napirendi pont.

¹²² Nem áll rendelkezésre pontos forrás erre vonatkozólag, azonban elérhető egy fénykép az 1930-as évekből, amelyen Héjjas Iván öccsével, Héjjas Auréllal együtt látható a honvéd légió társasági egyenruhájában. A vállapok alapján egyértelműen megállapítható, hogy Héjjas Iván századosi, míg öccse, Aurél hadnagyi rendfokozatot visel.

¹²³ Vö. Horthy Miklós kormányzó feljegyzése a magyar polgári és katonai repülés állapotáról, 1938. október, in *Horthy Miklós titkos iratai*, 194–197.

sem hagyott fel egészen, 1938-ban – az egykori Fajvédő Párt nyomdokain járva – új radikális jobboldali pártot alapított Magyar Fajvédők Országos Szövetsége¹²⁴ néven, mely azonban szigorúan távol tartotta magát a Nyilaskeresztes Párttól és más, nyugati mintára szerveződő magyar fasiszta-nemzetiszocialista mozgalmaktól, és leginkább az autoriter konzervatív kormányzat lojális ellenzékeként működött, így nem tudott a magyarországi szélsőjobboldal számottevő erejévé válni.¹²⁵ A kormány tudtával és beleegyezésével, sőt, annak kifejezett kérésére Héjjas a második világháború idején, Magyarország hadba lépésével és a németek agressziós politikája melletti elköteleződésével egy időre a katonai/ paramilitáris tevékenységhez is visszatérhetett. 1938-ban egykor szegedi tisztára, Kozma Miklós volt belügyminiszter (ekkoriban a Magyar Távirati Iroda elnök-vezérigazgatója, későbbi kárpátaljai kormányzói biztos) irányítása alatt az újjászervezett második Rongyos Gárda egyik vezetőjeként részt vett a kárpátaljai diverziós hadműveletben, mely az 1920-ban a trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához csatolt Kárpátalja német segítséggel történő visszafoglalását készítette

¹²⁴ A párt fondtörredéke, mely elsősorban tagsági igazolványokat és belépési nyilatkozatokat tartalmaz, fennmaradt a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrizetében: HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat.

¹²⁵ BODÓ, i. m.

elő.¹²⁶ Héjjasnak emellett valószínűleg szerepe volt Horthy Miklós fia, Horthy István kormányzóhelyettesé választásának megszervezésében is.¹²⁷ 1943 végén Szombathelyi Ferenc, a honvéd vezérkar főnöke Kádár Gyula ezredes egy 5000 fős, irreguláris katonai segéderő megszervezésével bízta meg,¹²⁸ melyben a kormányzó utasítására Héjjas, mint a diverziós hadviselés avatott szakembere, ugyancsak részt vett. Ez a csapattest azonban végül nem játszott szerepet Magyarország katonai védelmében, Héjjas pedig 1945-ben az előre nyomuló szovjet csapatok elől Németországba, majd Spanyolországba menekült, ahol a német háborús bűnösöknek és szövetségeseiknek előszeretettel menedéket nyújtó jobboldali diktátor, Francisco Franco tudtával és beleegyezésével a Galicia tartománybeli Vigoban telepedett le. Bár Héjjas Ivánt a népbíróság végül – koncepciók pernek korántsem nevezhető, a megszálló szovjet hatóságok által befolyásolt magyar bíróságok ítélezési gyakorlatához képest többékevésbé korrekt eljárásban – 1949. augusztus 25-én, első-sorban a fehérterror idején elkövetett orgoványi gyilkos-

¹²⁶ ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezer. Kozma Miklós*, PolgArt Kiadó, Budapest, 2001, 549–571.

¹²⁷ Horthy Miklós kormányzó fiát, Horthy István repülő főhadnagyot 1942. február 19-én választotta kormányzóhelyettesé az országgyűlés. BODÓ, i. m.; valamint részletesebben lásd: OLASZ Lajos, *A kormányzó-behettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

¹²⁸ BODÓ, i. m.

ságok miatt távollétében halálra ítélte,¹²⁹ az egykori milícia-parancsnok végül spanyol emigrációban hunyt el 60 éves korában, 1950-ben, feltehetőleg természetes halállal.¹³⁰

¹²⁹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírószági pere – Ítélet.

¹³⁰ Héjjas Ivánt már az 1940-es évektől kezdve súlyos gyomorbántalmak gyötörték, halálának oka feltehetőleg gyomorvérzés volt, súlyos, kezeletlen gyomorfekély vagy emésztőrendszeri rákbetegség következtében. Halálának pontos oka nem ismert.

**FORRÁSOK A CSONGRÁDI
BOMBAMERÉNYLETTEL ÉS
POLITIKAI KONTEXTUSÁVAL
KAPCSOLATBAN**

Népszava, 1923. december 28.

MEGINT BOMBÁVAL HIRDETTÉK A SZERETETET...

A magyar karácsony ünnepi hangulatába ismét haldoklók hörgése, sebesültek jajgatása vegyült. A harangok zúgásába, a szeretetet hirdető prédikációkba bomba dördült bele, kézigránát, amely megint ártatlan embereket, fiatal leányokat, békés polgárokat tépett véresre, holtá – a „szeretet” ünnepén.

A bombakorszak új fejezethez jutott, gaz banditák, akik már esztendőök óta iparszerűen űzik a gyilkolás „keresztény” mesterségét, megöltek egy leányt, több embert talán egész életre nyomorékká tettek, és ki tudja, hogy legújabb véres munkájuk mérlege milyen eredménnyel zárult, hány áldozat, hány özvegy és árva maradt galád gyilkolásuk nyomában. Nem először történik ilyesmi nálunk, a csongrádi bálterem vidám hangulatába belecsapó bomba csak folytatása a fővárosi bombamerényleteknek. És ha végignézünk a bombabanditák eddigi ténykedésein, ökölbe szorult kézzel kérdezzük: meddig még? Hány bomba robbanása, hány halálhörgés és jajgatás tarkítja még a konszolidációt? Mert jogos ez a kérdés, amíg az összes eddigi merényletek titkait föl nem tárják, a gyilkosokat le nem fogják és legfőképpen, amíg a bombabanditák vezérkari főnökségét szét nem rúgják, el nem tapossák. Ne képmutatós-

kodjunk, mindenki tudja és ez ideig minden bombamerénylet nyomozása is igazolta, hogy egy központból indultak szét a haramiák gyilkoló útjukra, az erzsébetvárosi tömeggyilkosságtól végig, minden út egy központba vezet. Oda, ahol nyíltan osztogatták a kézigránátokat, ahol a „fajvédelem” nevében uszították és uszítják esztendőik óta a háború mérgezettjeit gyilkolásra és rombolásra. Az Erzsébetvárosi Kör bombásait még nem találták meg, de hogy élnek, megvannak valahol, arról most ismét jelt adtak Csongrádon. Le tehát az álarccal és elő a gyilkosokkal..

„Bombát dobtak a terembe!”

A csongrádi izraelita nőegylet karácsony másodnapján este, épp úgy, mint minden esztendőben, az idén is jótékony célú bált rendezett. A táncmulatság, amelyre felekezeti különbség nélkül hívták meg a város és a környék ismertebb polgári családjait, 10 órakor kezdődött vidám hangulatban a Magyar Király Szálloda első emeleti nagytermében. Éjfélig nem történt semmi zavaró dolog, a fiatalok táncoltak, az idősebb polgárok vacsoráztak, iddógáltak a terem elkülönített részében. Mintegy 300-an lehettek ekkor a táncteremben, férfiak, asszonyok, leányok és fiatalemberek, többnyire a város lakosai közül, de többen részt vettek a táncmulatságon Szegedről, a környékbeli falvakból, sőt a fővárosból is. Éjfélkor éppen a négyeshez sorakoztak a táncospárok, amikor hirtelen, a teremnek a Szentháromság térre néző ablaka csöröm-

pölvé bezúzódtott és a betört ablakon keresztül magas íveléssel, sisteregve, éppen a terem közepére röpült egy súlyos tárgy. Egy pillanat múlva, anélkül, hogy a közönség a rémülettől magához térhetett volna, hatalmas robbanás reszkettette meg a túlsúfolt báltermet, majd irtózatossá sikoltás, tülekedés, jajveszékelés támadt. „Bombát dobtak a terembe” – kiabálták a megrémült emberek – és jajgató, vérző asszonyok, leányok, férfiak fetrengtek összetépett ruhában a földön: a bombamerénylet áldozatai. A szűk, zsúfolt terem a robbanás után borzalmas látványt nyújtott és amint az emberek magukhoz tértek a rémülettől, hanyatt homlok menekültek az ajtókon kifelé, egymást tépve, gázolva, vadul tolongva.

A merénylet hatása

Néhány férfinak, aki nem vesztette el lélekjelenlétét, pár perc múlva sikerült a pánikot lecsillapítani, a kétségbeesetten menekülőket megállítani, mire megkezdték a mentés munkáját. Vagy 16 ember feküdt a földön, véresen, összetépett ruhában, jajgatva, hörögve, eszméletlen állapotban. A bál résztvevői között több orvos is volt, akik azonnal megkezdték a sebesültek bekötözését. Mintegy 40 embernek kellett segítséget nyújtani, akiket a bomba szilánkjai súlyosabban, vagy könnyebben megsebesítettek. Az eszméletlen és jajgató véres áldozatok között feküdt egy lány holtan, Nagyjános Julianna, 21 esztendő háztartási alkalmazott, akit a bombaszilánkok megöltek. Közvetlenül a szerencsétlen lány előtt eshetett

le a bomba, fején és nyakán a bombaszilánkok olyan súlyos sérüléseket okoztak, amelyek következtében néhány perc múlva a bálterem padlóján kiszenvedett. Nagyjános Julianna Grosz Jenő csongrádi ügyvéd háztartási alkalmazottja volt, aki Grosz leányait kísérte el a bálra, és ő is az ablak körül, ahol a bomba beröpült, nézte a táncolókat. Az orvosok és gyógyszerészek valószínűleg emberfölötti munkát végeztek. Hajnal volt már, amire az összes sebesülteket bekötötték, és összeszámolhatták az aljas merénylet áldozatainak a számát. Eszerint a bombamerényletnek eddig 1 halottja, 3 életveszedelmes sebesültje, 17 súlyos sebesültje és 16 könnyebb sérültje van. A galád merénylők ilyen rettenetes pusztítást vittek véghez a békés és mit sem sejtő bálozók között. Életveszedelmesen megsebesültek: Krizsán Béla gyógyszerész, Wolff Sándor 19 éves budapesti fiatalember, aki vendégségben volt Csongrádon és Farkas Balázs cigányprímás. A többi sebesültek többnyire nők. Nagyon súlyosan megsebesült Grosz ügyvéd Magda és Sári leányai, Buck Hermann ügyvéd, Buck Mariska és Buck Margit, valamint Buck József ügyvédjelölt. Grosz Magdának a bombaszilánk a gégéjét szakította át. Több bombaszilánk érte Barna Henrik gyógyszerészt és Barna Piroskát, nagyon komoly sérülést szenvedtek azon kívül dr. Vida Ferencné, Fehér Istvánné, Dékány Béla, Princz István, Kovács Lenke és még számosan. Csongrádon nincsen kórház, akiket el lehetett szállítani, a lakásukra

vitték, a többieket azonban a súlyosabb sebesültek közül, bekötözés után a nagyteremben hagyták.

A nyomozás

A bombamerényletről nyomban értesítették a csendőrséget és a rendőrséget. A robbanás után hamarosan csendőrőrzárat érkezett a helyszínre, majd megérkezett a rendőri bizottság is, és azonnal megindították az ügyben az eljárást. Elsősorban a Magyar Király Szálloda környékén lakó embereket, valamint a szálloda személyzetét hallgatták ki, akik mindjárt olyan vallomásokat tettek, amelyek alapján a rendőrség megkezdhette a nyomozást. A merénylet előtt néhány perccel ugyanis a bálterem egyik ajtajánál több parasztleány jelent meg, akik be akartak menni a bálterembe azzal az ürüggyel, hogy az anyjukat keresik. Miután a rendező elutasította őket eltávoztak, rövid idő múlva azonban megjelent egy egyenruhás férfi, aki nézelődött befelé, és amikor az egyik rendező megkérdezte tőle, hogy mit akar, azt válaszolta, hogy miért nincsen az ajtón zár. Ezzel eltávozott az ajtó elől, és néhány percre rá megtörtént a robbanás. A parasztleányok, akik a terembe be akartak hatolni, ismert csongrádi ébredők voltak, akik a robbanás után a földszinten levő kávéház egyik asztalánál ültek az egyenruhás férfi társaságában. A további nyomozás során megállapították, hogy a robbanás idejében a Szentháromság téren többen álltak a szálloda kivilágított ablaka alatt, amelyen a bomba beröpült. Ezek az emberek a robbanás

után különböző irányban szaladtak széjjel. A szétrepedt kézigránát alkatrészeit összeszedték a csendőrök, és máris megállapították, hogy a merényletet katonai kézigránáttal, úgynevezett kukoricagránáttal követték el.

Kik a merénylők?

A bombamerénylet ügyében a csongrádi rendőrség a szegedi ügyésszeggel karöltve folytatja a nyomozást. A közelmúltban Csongrádon többször fordultak elő tüntetések, lázítások ébredő vezérek részéről. A szokásos módon több kereskedő ablakait beverték, az utcán igazoltattak és a többi. Elsősorban azokat állították most elő, akikről tudták, hogy ezekben az akciókban részt vettek. Vagy tíz embert állítottak elő a rendőrégre, akiket a merénylet elkövetésével gyanúsítanak, valamennyien a csongrádi Ébredő Magyarok Egyesületének tagjai. A csongrádi ébredő egyesületnek mintegy 150 tagja van, a vezetését mintegy 10–15 fiatalember irányítja. Az ébredő vezetők közül a csongrádi rendőrség csütörtökön estig kilenc embert állított elő, akiknek a kihallgatását megkezdte. Az előállítottak tagadnak és semmit sem akarnak tudni a merényletről, a rendőrség azonban olyan tárgyi bizonyítékoknak van birtokában, amelyek alapján nem lesz nehéz a tetteseket rövidesen kézre keríteni. A városban nagy az izgalom. Az emberek elkeseredetten tárgyalják a galád merényletet, amelynek elkövetésével mindenki az ébredőket gyanúsítja. Az esetről jelentést tettek a belügyminiszternek is. A fővárosból több detek-

tív érkezett Csongrádra a nyomozás lefolytatása végett. A sebesültek közül többnek az állapota aggasztó. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a városban nincsen kórház és kevés az orvos.

Népszava, 1923. december 29.

**25-RE EMELKEDETT A CSONGRÁDI
BOMBAMERÉNYLET MIATT
LETARTÓZTATOTTAK SZÁMA**

(*Szeged, december 28.*) A csongrádi bombamerénnyel kapcsolatban 25 főre emelkedett a letartóztatottak száma, akik közül négyen gyanúsíthatók alaposabban a merénnyel elkövetésével. Dr. Szalay József szegedi kerületi főkapitány kijelentette, hogy az államrendőrség és a csendőrség a legnagyobb apparátussal vállvetve dolgozik, hogy a jegyzőkönyvezés pénteken is a késő éjjeli órákba fog belenyúlni, amelynek eredményéről holnap délelőtt 10 órára vár jelentést.

Népszava, 1923. december 30.

KERESIK A CSONGRÁDI GYILKOSOKAT: 25 ÉBREDŐ ŐRIZETBEN.

Meddig lehet még gyilkosságokra parancsot osztogatni?

A csongrádi bombamerénylet két áldozata már a temetőben pihen. A sötét lelkű bombabanditák megint két fiatal ártatlan életet oltottak ki. A sebesültek állapota változatlan, többnyire súlyos, kettő közülük haldoklik és nagy csoda lesz, ha megmentik őket az életnek. A nyomozást a jelentés szerint folytatják, anélkül, hogy eddig a fő tettesek kilétét határozottan megállapították volna. Mintegy 70 embert állítottak eddig elő, akik közül 25-öt őrizetben tartanak. Kétségtelennek tartják, hogy a merénylők köztük vannak. A nyomozást ez ügyben nemcsak Csongrádon folytatják, hanem a szálak elnyúlnak Kecskemétre, Szegedre és a fővárosba is. Ez természetes, hiszen mindenki az első pillanatban tisztában volt azzal, hogy a csongrádi merénylet csak folytatása a többi gyilkosságoknak, rablásoknak, rombolásoknak és egyéb aljasságoknak, amit ebben az országban négy és fél esztendő óta űznek a „fajvédelem” cégéres gonosztevői. Tudta és tudja mindenki, hogy nem helyi ügy a csongrádi bomba, hanem annak a titokzatos terrorbrigádnak, amely esztendőik óta működik, egyik kirendeltsége működött ott, mint ahogy a többi brigádok működtek Orgovány-

ban, Kecskeméten, a fővárosban és más helyeken az „újjáébredés” nevében. Ennek egyébként kézzelfogható dokumentuma Héjjas Iván kinevezési okmánya, amelyet az egyik gyanúsított ébredő lakásán találtak. A nagy nyomozási apparátus ellenére, a merénylő még a homályban bujkál és a közvélemény kíváncsian várja, hogy vajon ezúttal fölbukkan-e a titokzatos arc, és föllebben-e a fátyol a különféle brigádok és gyilkos bandák működéséről, vagy pedig minden marad a régiben ezután is – a legközelebbi bombamerényletig. Vass miniszterelnök-helyettes¹³¹ szombati nyilatkozatában többek között azt mondja, hogy a robbanóanyagok és fegyverek illetéktelen tartására vonatkozóan az igazságügyminiszter törvényjavaslatot fog legközelebb beterjeszteni, hogy a most érvényes kihágási törvény helyett ezek súlyosabb elbírálás alá kerüljenek. Ezzel kapcsolatban megállapítjuk, hogy nem a törvényben van itt a hiba, hanem egészen máshol. Mert, hogy egyebet ne mondjunk például, amíg munkásokat bebörtönöztek és internáltak azért, mert úgynevezett kommunista iratokat találtak náluk, ugyanakkor az ekrazitgyűjtőket, akik ládászámra tartották a lakásukon ezt a „kihágási objektumot”, szabadon engedték és ma is vígan vannak, talán újabb ekrazitot gyűjtenek az ágyuk alá, mert hát a törvény szerint csak kihágást követtek el.

¹³¹ A forrás Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszterre és miniszterelnök-helyettesre utal.

Higgyék el a felelős politikus urak, hogy az ilyen naivsá-
gokról a közvéleménynek is megvan a maga véleménye.

Egyébként úgy véljük, hogy a sorozatos gyilkos-
ságok és bombarobbanások után éppen elég volt már a
nyilatkozatokból, most már tetteket szeretnénk látni, amit
annyiszor beígérték. Jöjjön hát végre az a kemény
megtorlás, de úgy, hogy még felelősségre nem vont vagy
sokévi fegyházra ítélt gyilkosok ne járhassanak tovább
szabadon és fölakasztott emberek ne támadhassanak föl
ismét, hogy ez alatt a titkos fátyol alatt a „fajvédelem”
gyilkosai ne szövögethessék tovább terveiket a konzoli-
dáció dicsőségére. Erről van szó.

A nyomozás: mi lesz a „brigád”-dal és parancsnokával?

A csongrádi bombamerénylet tettesei még nem kerültek
meg. Ügyész, vizsgálóbíró, rendőrkapitány, a csendőrök
és detektívek egész serege folytatta a nyomozást az
ügyben, a galád merénylet elkövetőit azonban még min-
dig nem állították a közvélemény elé. Eddig 25 embert
vettek őrizetbe, 25 ébredőt, brigádbeli legényt, tipikus
fehérterroristákat, akiknek legnagyobb része az utóbbi
esztendőekben foglalkozásszerűen űzte a „fajvédelmi”
atrocitások különböző válfajait, mindezidáig – monda-
nunk sem kell – a legteljesebb szabadsággal. Az elfogot-
tak között mind együtt vannak azok a sötét alakok, akik a
fajvédelmi vezérek látogatása óta Csongrád város lakos-
ságát terrorizálták, ablakbeveréseket, utcai igazoltatásokat

rendeztek és a gyilkolás estéjén a Magyar Király kávéházban várták a bombamerénylet hatását, egy részük pedig a szálló körül ólálkodva falazott gyilkos ébredőtársaiknak. Az ébredőbanda egyébként tagad. A fogságban nagyon megcsöndesedtek a duhaj legények és akik teleszájjal uszítottak, duhajul verekedtek, romboltak, fosztogattak, most föltűnően szótlanok és az eléjük tárt bizonyítékokra a válaszuk a körömszakadtáig való tagadás. A szombaton kiadott rendőri jelentés a nyomozásról, alapjában véve semmitmondó.

Azt mondja, hogy az anyag óriási, ennyit meg ennyit dolgoznak és remélik, hogy legközelebb már tisztázzák a legújabb „fajvédelmi” gyilkolás elkövetőjének személyét. Szombaton még 8 detektív utazott Csongrádra, úgy hogy most már 23-an keresik a fő- és algyilkosokat. Hogy a kecskeméti brigád-parancsnokot előállították volna, arról még nem érkezett semmiféle jelentés. Azt mondják, hogy a pénteki házkutatások alkalmával olyan nyomokra bukkantak, amelyek szükségessé tették több körülménynek a tisztázását. Többek között az úgynevezett Alföldi Brigád című, Héjjas Iván-féle szervezettel is tisztába akarnak jönni. Erre vonatkozóan meg kell jegyeznünk, hogy a brigád megalakulásáról annak idején mindenki tudott nemcsak Csongrádon és környéken, Kecskeméten, hanem a fővárosban is, ahonnan állambiztonsági megbízottak és más „fajvédelmi” terroralakulatok révén több ízben kaptak gyanús szállítmányokat, amelyekben kétségtelenül fegyverek, robbanószerkezetek és ehhez

hasonló „intranszigiens” harci eszközök voltak. Ilyen titokzatos szállítmányok gyakran mentek a fővárosból Csongrádra, Kecskemétre, Izsákra, Szentesre, általában az ellenforradalom véráztatta földjeire. A nyomozó hatóságok nyilatkozata szerint annyira megnövekedett az „anyag”, hogy nemcsak Csongrádon, hanem Szegeden, Kecskeméten, sőt a fővárosban is ki kell terjeszteni az ügyben a nyomozást.

Hogyan készültek a merényletre?

Az már kétségtelennek látszott az első pillanatban, hogy szervezett ébredő fajvédelmi társaság követte el ezt a legújabb bombamerényletet is, ugyanazok a sötét alakok, akik a kurzus dicsőséges uralma alatt Orgoványtól az Erzsébetvárosi Körig, Cservenka, Somogyi, Bacsó elvtársak meggyilkolásától¹³² a nyomdarombolásokig és a többi bombamerényletekig minden úgynevezett atrocitás-ban részt vettek: társaság, amely foglalkozásszerűen űzte a fajvédelem véres változatait. A merénylő banda tagjai között többen vannak olyanok, akik nem csongrádi illetőségűek, hanem csupán erre az alkalomra rándultak le oda Kecskemétről, a fővárosból és egyéb helyekről, mint ahogy ezt már ők tenni szokták ilyen esetekben. Hogy a merényletet napokkal ezelőtt a legkisebb részletekig meg-

¹³² Az újságíró Somogyi Béla és Bacsó Béla, a Népszava szociáldemokrata újságíróinak különítményes tiszték általi, 1920. február 17-ei meggyilkolására utal.

tervezték és előkészítették, arra egész sereg bizonyíték van. Legjellemzőbb adat erre vonatkozóan egy tanárnő vallomása aki Budapestről érkezett a bálra és 10 óra tájban a Magyar Király-szállóból, ahol megszállt, át akart menni egyik ismerőséhez, hogy ott átöltözzék. A tanárnő a szálló kapuján akart kimenni, ez azonban be volt zárva. Megzörgette a kaput, amire kívülről kissé kinyitotta valaki és akkor látta, hogy fegyveres emberek állnak a szálló kapuja előtt. Az egyik fegyveres ember ráripakodott, hogy forduljon vissza, itt nem lehet senkinek sem eltávozni. A tanárnő személyesen is ismeri az illető fegyveres embert. A nő erre a kávéházon keresztül ment haza és nem is ment el a bálba. Amint a kávéházon keresztülment, ott ültek az ismert legények, akik közül az egyik gúnyosan megjegyezte, hogy ni, az első patkány már menekül, úgy látszik, valamit megérezett. Azt is hallotta, amikor a másik azt mondta, hogy nem kell kiengedni, a tanárnő azonban elrohant és nem is mert visszatérni. Éjfélkor azután a sötét gyilkosok elvégezték munkájukat.

Szakértői vélemény a bombáról

Loch Péter tüzérszázados, a fővárosból kiküldött bombaszakértő, szombaton délelőtt megvizsgálta a bombát. A véleményről jegyzőkönyvet vettek föl, ezt azonban teljes részletességgel még nem ismertették a nyilvánossággal. Amint hírlik, a bombaszakértő véleménye nagyon érdekes adatokat is tartalmaz. Egyébként a szakértő meg-

állapítása szerint a bomba német stílusú kézigránát, amelynek súlya 699 gramm, felerészben ekrazittal töltve. A bomba nyelét a tettes előzően lefűrészelte. A dobást meglehetősen közről, föltétlenül erős embernek kellett végrehajtani, aki a bombavetésben nagyon jártas lehet; valószínű, hogy erre a célra ki lett képezve.

Első világháborús kézigránát (amely kötegelve a harcok oldalpáncélját is átütötte)

Valószínű, hogy a tettes előzően valami más tárggyal betörte az ablakot és az így támadt szabad résen hajította be közvetlenül utána a bombát. Ez annál is inkább föltehető, mert a legnagyobb valószínűség szerint, ha a bomba az ablaküveghez ütődött volna, már akkor bekövetkezik a robbanás, holott ez szabályszerűen a földre esés után néhány másodperc múlva történt meg.

Szegeden – amint megírtuk – letartóztatták Török Mihály tizedest, azt az egyenruhás embert, aki közvetlenül a merénylet előtt a bálterem ajtaját be akarta zárni. Török vallomásáról, valamint a nála tartott házkutatás eredményéről szintén nem adtak ki semmiféle jelentést. Amint azonban hírlik, itt is „érdekes” dolgok kerültek napvilágra. Az őrizetbe vett ébredők között négy olyan fiatalember is van, akinek a személyazonosságát eddig még nem tudták tisztázni. Valószínűnek tartják, hogy az illetők kecskemétiak vagy orgoványiak.

Nemcsak a merényletet, a felbujtókat is keresni kell. Erre minden gondolkozás nélkül természetesen csak

az lehet a felelet, hogy a fölbujtók, azok, akiknek köszönhető, hogy ebben az országban esztendőik óta szabadon tombolnak a fehérterror legsötétebb válfajai. A hatóságok a csongrádi bombamerénylet közvetlen tettesének, a nyomozás eddigi adatai szerint, Bölönyi Miklóst tartják, ezt az elzüllött ébredőt, aki, mint foglalkozás nélküli csavargó, egyike a legsötétebb alakoknak és fő hangadójuk volt a csongrádi ébredőknek. Ez az „úriember” volt egyébként az, aki a Csongrádra lerándult „fajvédő” képviselőket fogadta és üdvözölte. Közvetlen bűntársának tartják Fülöp Andort és Sinkó Lászlót, aki közvetlenül a merénylet után eltűnt, a csongrádi tanyákon bujkált, de szombaton elfogták és beszállították Csongrádra. Bölönyi társai voltak még Sággy János, Héjjas Iván Alföldi Brigádjának szolgálatvezetője, Piroska István főhadnagy és Sebes István tanító. Ezt a föltevést igen súlyos bizonyítékok támasztják alá. A Belügyminisztérium közbiztonsági osztályának vezetője, Diószeghy János, Vass miniszterelnök-helyettes utasítására szombaton leutazott Csongrádra, hogy az előzetes nyomozást a szegedi kerületi főkapitánnyal együtt vezesse.

A csongrádi bombamerénylet ügyében egyébként Budapesten is folytatják a nyomozást. Detektívek járják sorba azokat a helyeket, ahol a fővárosba fölránduló Duna–Tisza-közi ébredő bandák össze szoktak jönni. Szombaton délután elzárták az összes fővárosi pályaudvarok kijáratait és szigorú ellenőrzés alá vették a Csongrád felől érkező utasokat. A budapesti rendőrség –

amint hírlik – több ébredőt kihallgatott a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban.

A sebesültek

A galád merénylet két áldozatát. Nagyjános Juliannát és Wolff Sándort eltemették. Nagyjános Julianna temetése szombaton délután ment végbe. A sebesültek állapota változatlan. Krizsán József gyógyszerész és Buck ügyvéd még mindig élethalál között lebegnek. Remélik azonban, hogy ha nem jön közbe valami komplikáció, sikerül megmenteni az életüket. A csongrádi orvosok a merénylet óta valósággal emberfölötti munkát végeznek. A legtöbb sebesült állapota súlyos és úgyszólván egyetlen sincs az áldozatok közül, aki könnyű sérüléssel menekült volna.

A szerteröpülő bombaszilánkok a legtöbbször súlyos, tépett, zúzott sebet ejtettek. A sérülésekről jegyzőkönyvet vettek föl. A merénylet óta Csongrádon minden mulatságot betiltottak. A vendéglőkben és kávéházakban nem szól a zene, korán elsötétül a város, amely még mindig a sötét orgyilkosság nyomasztó hatása alatt áll. A bejelentett táncmulatságokat és összejöveteleket nem tartják meg.

VILÁG, 1923. december 30.

JAVULT A SEBESÜLTEK ÁLLAPOTA

A súlyosan sebesültek állapotában egyébként a mai nap folyamán némi javulás mutatkozik. Schick Simon dr., a Park Szanatórium főorvosa, akit a merénylet után azonnal Csongrádra hívtak, már el is utazott, miután a sebesültek további kezelését már az ottani orvosok is elláthatják. A legsúlyosabban sebesült, Krizsán Aladár félegyházi gyógyszerész állapotában is javulás mutatkozik, és biztos remény van arra, hogy ha utólag komplikációk nem lépnek föl, felépül. Krizsán Aladár tudvalevőleg, súlyos roncsolásokat szenvedett arcán és hasán, továbbá nyílt alszártörése is van, így az ő felépülése fog legtovább tartani. Buck dr. házában három sebesült is fekszik, kik közül Margit leányának különösen súlyos az állapota, aki a mellén és a hasán szenvedett igen súlyos sérüléseket. Buck dr. másik leánya és fia is több helyen sebesült meg, azonban állapotuk nem veszélyes.

Gross igazgatónak mindkét cselédlánya jelen volt a bálteremben a robbanás pillanatában, közülük az egyik, Nagyjános Julianna azonnal meg is halt, a másikkal igen súlyos lábsebe van és a mai nap folyamán komplikációk állottak be: vérmérgezés tünetei mutatkoznak, azonban azonnal észrevették a kezdődő bajt, így valószínűleg őt is sikerül életben tartani. Gross igazgató lánya és fia is több helyen megsebesült, azonban állapotuk nem életveszélyes.

lyes. Barna gyógyszerész felesége és kislánya állapotában is lényeges javulás mutatkozik, úgyhogy már mindketten túl vannak minden veszélyen. Egyébként úgy a betegek, mint hozzátartozóik hallatlan fegyelemről tesznek tanúságot, ami annál csodálatosabb, miután a rettenetes karácsony éjszaka után ennek éppen az ellenkezőjére volt mindenki elkészülve.

HU-MNL-OL-K 428-Napi Hírek-1923. 12. 31.

**A MAGYAR TÁVIRATI IRODA NAPI HÍREINEK
TUDÓSÍTÁSA A CSONGRÁDI BOMBA-
MERÉNYLET GYANÚSÍTOTTJAINAK
LETARTÓZTATÁSÁRÓL
1923. DECEMBER 31.**

Szeged, December 31.

A négy nap óta folyó nyomozás a csongrádi bombamerénylet ügyében eredményhez vezetett. Diószeghy János dr. ma hajnali fél hat órakor a következő hivatalos közleményt adta át a Magyar Távirati Iroda tudósítójának:

A csongrádi bombamerénylet ügyében a rendőri nyomozást befejeztük. Valamennyi tettest letartóztattuk, és ma reggel ½ 10 órakor megfelelő csendőrségi fedezettel beszállítatjuk a Szegedi Királyi Ügyészség fogházába.

A fő tettes, aki a bombát dobta, Sinkó László 28 éves gazdálkodó.

Az értelmi szerző Piroška János tényleges főhadnagy, festőművész, akit a Szegedi Vegyesdandárparancsnokság hozzájárulásával szintén letartóztattunk.

A bűncselekményben részesek:

Zubek Mihály felfüggesztett tanító

Kasztell Sándor gépész

Sági Rókus földműves

Piroska György kereskedő
Bölönyi Miklós 31 éves, foglalkozás nélküli egyén, aki
Sinkó Lászlót a bedobásra kioktatta, és
Forgó Ferenc gazdálkodó.

Az egyik gyanúsítottnak meg éjjel tett vallomása
alapján ma reggel nagyobb mennyiségű robbanóanyagból
való patront talált a nyomozó hatóság.

Népszava, 1924. január 1.

AZ ALFÖLDI BRIGÁD

Az mindenki előtt tisztán áll, hogy a gyilkos ébredőbanditák élénk összeköttetést tartottak fenn a pesti ébredőközponttal, úgyszintén a kecskeméti, orgoványi és egyéb fehér terrorparancsnokságokkal is. A Csongrádon megtalált ekrazitos kazetta egyik része annak az ekrazitraktárnak, amit annak idején a fővárosban fedeztek föl. Nyilvánvaló tehát hogy a tettesek, a csongrádi gyilkosok, valamilyen központból kapták Piroska főhadnagy útján a 40 bomba elkészítéséhez szükséges ekrazittöltényeket. Hogy a gyilkos társaság milyen szoros összeköttetésben állott a pesti Sörház-utcai ébredőközponttal, hogy Piroska János, akit az első kihallgatás után szabadon bocsátottak, azonnal szabadlábra helyezése után a csongrádi postahivatalba ment ahonnan telefonon felhívta az ébredők budapesti székházát és Dániel Sándort kérte a telefonhoz. Dániel főébredő úr nem volt ott valaki más jelentkezett, akinek Piroska a következőket mondotta: „Tudjátok, hogy Csongrádon mi történt velünk? Negyven ébredőt letartóztattak. Kínzásokkal akarják kikényszeríteni belőlünk a vallomást. Sürgős intézkedést kérek fölülről.”

Szeged, 1924. január 1.

A SZEGEDI NYOMOZÓK ELFOGTÁK A CSONGRÁDI MERÉNYLÖKET

Piroska újból kioktatta Sinkót, bátorította és azt mondta neki, hogy a bomba csak kakaóval van megtöltve, de azért a dobás után azonnal szaladjon el a Csemegi Károly utcán, nehogy a zsidók meglássák. Ezután Piroska és Sági a Szentháromság téren helyezkedtek el, hogy figyeljék a járókelőket és az esetleg feltűnő csendőröket. Bölöny és Sinkó pedig a Csemegi utcába mentek.

– Föl tudsz odáig dobni? – kérdezte a lámpa alatt Bölöny.

– Hát persze! – volt a felelet. Ezután Bölöny átment a másik oldalra, azzal az indokolással, hogy majd ő figyel. A toronyban elharangozták az éjfélt. Senki sem volt a környéken, a csendőrök tíz perccel előbb mentek őrzőjárataikra. A tereméből a négyes taktusai hallatszottak.

– Na dobd már! Nincs itt senki, – szólta át a másik oldalról Bölöny. Erre Sinkó, hogy semmi föltűnést ne keltsen a fény, cigarettájának végével akarta meggyújtani a bomba gyutacsát. Hó hullott azonban, a gyutacs nem gyulladt meg. Erre átszaladt Bölöny Sinkóhoz, elővette zsebkesét, levágott a kanócból, majd ismét átszaladt a másik oldalra. Sinkó ekkor ismét hozzáért cigarettájával a gyújtózsínórhoz, mire az sisteregni kezdett. Két

másodpercig tartotta így Sinkó a kezében a bombát, mikor Bölöny hangosan átkiáltott:

– Dobd már, mert robban! Ekkor dobta azután Sinkó az emeleti első ablakba a bombát. Nem vártak semmit, hanem a Csemegi utcán fölfelé gyors futásnak eredtek. Piroskáék pedig, amikor hallották a detonációt, a Szentháromság téren át szaladtak a városból kifelé.

Egy öregasszony

Teljesen néptelen volt az utca... A Csemegi utca végén azonban egy rozoga földszintes házban élt egyedül egy öregasszony, aki a gyors és kemény lépésekre figyelmessé lett. Mivel azt hitte, hogy verekedésről van szó, kinyitotta azonnal az ablakot és egy embert látott elfutni a lámpa alatt. Ez volt Sinkó. Bölöny gyorsabb futó volt és így őt nem láthatta az asszony. Ez az öregasszony adta az első pozitív támpontot a detektíveknek. Személyleírást nem tudott adni, csupán annyit mondott, hogy alacsony, zömök ember volt. Hosszas utángondolás után tudta csak megmondani ruházatát és így a kucsmáról és a bekecsről ismertek rá Sinkó Lászlóra. A detektívek ezután kikutatták, hogy Bölöny volt a másik társa és a szemtanuk vallomása alapján még pénteken délben az ébredő társaság valamennyi tagja a rendőrségen volt.

A bizonyítékok

A detektívek megtalálták egy házkutatás alkalmával azt a kis vaskazettát, amelyben a gránátot Piroskáék lakásán

tartották. Valamint megtalálták azt a bábút is, amellyel Sinkó a merénylet előtt gyakorlatozott Bölöny vezetése alatt. Ezeket a deliktumokat azonnal átadják a rendőrök az ügyészségnek és így olyan tárgyi bizonyítékokkal rendelkezik az igazságszolgáltatás, hogy hiába vonnák vissza esetleg a merénylők beismerő vallomásaikat, a tárgyi bizonyítékok alapján semmi sem lehet kétséges. A detektívek kezén ezeken kívül számos más tárgyi adat is van, följegyzések, levelezések stb., ezeket mind a házkutatásoknál találták meg a szegedi detektívek. A gránát nyelét azért nem tudták beszerezni, mivel azt a merénylet előtt Pirooska lakásán letörték a gránátról és elégették. A detektívek egyébként hetvenszer hallgatták ki három nap alatt Pirooskáját.

Békés Megyei Közlöny, 1924. január 1.

SINKÓ LÁSZLÓ ÉS BÖLÖNYI MIKLÓS A CSONGRÁDI BOMBAGYLKOSSÁG TETTESEI

Csongrád, dec. 31. A bombamerénylet ügyében a szegedi államrendőrség közbejöttével 3 nappal ezelőtt megkezdődött a nyomozás és vasárnap estig teljesen felderítette a szerdán éjjel elkövetett bombamerénylet összes részleteit. Kezdetől fogva minden józan logika amellet szolt, hogy a bűntény közvetlen elkövetői Bölönyi Miklós, volt botospán és Sinkó László voltak. A kihallgatások éjjel-nappal folytak. Úgyszólván lélegzetet sem adtak nekik, szakadatlanul vallatták őket. Közben egymásután vonultak fel a tanuk, akiknek terhelő vallomása alapján mind szorosabbra fonódott a hurok Bölönyi Miklós és Simkó László körül. Simkó természeténél fogva rebellis, verekedő és fenyegetődző ember volt. Mindenki félt tőle a városban. Kezdetől fogva a gyanúokok egész tömege nehezedett Bölönyi Miklóstra. Az állomási vendéglős tulajdonosának és leányának vallomása is terhelő volt, de különösen súlyos volt Bölönyi Miklós háziasszonyának vallomása. Ez a vallomás lényegében negatív természetű volt, a rendőrség azonban pszichológiai okokból mégis ennek a vallomásnak tulajdonította a legnagyobb értéket. Bölönyi háziasszonya ugyanis elmondta, hogy lakója az illető napon az esti órákig otthon tartózkodott, azután eltávozott hazulról és úgy látta, hogy a kabátja alá rejtve

valamit elvitt magával. Simkó lakásán egy másik kézi-gránátot is találtak, amely teljesen hasonló volt ahhoz, amellyel szerda éjszakán a merényletet elkövették.

Bölönyi Miklós és Sinkó László ma reggel teljesen beismerő vallomást tettek. Simkó elmondta, hogy ő dobta a Magyar Király szálloda emeleti termébe a gránátot, ahol az izraelita nőegylet táncmulatságot tartott. A gránátot a közvetlenül mellette álló Bölönyi Miklós adta a kezébe. Elmondta többek között, hogy néhány héttel ezelőtt már a kereskedők multságán is merényletet akartak elkövetni, a bomba azonban akkor nem robbant fel. Ez a bomba azóta a rendőrség kezében van, de ártatlannak találták. A rendőrség a tárgyi bizonyítékok birtokában, valamint a beismerő vallomások után most már a maga részéről befejezi a nyomozást és a tetteseket átkísérik Szegedre, ahol a vizsgálóbíró megkezdi a kihallgatásokat.

Legújabbán Szegedről a következőket jelenti az MTI: A négy nap óta folyó nyomozás a csongrádi bombamerénylet ügyében eredményre vezetett. Diószegi János dr. miniszteri tanácsos ma fél 6 órakor a következő hivatalos közleményt adta át a MTI tudósítójának: A csongrádi merénylet ügyében a rendőrségi nyomozás befejeződött. Valamennyi tettest letartóztatták, és ma reggel fél 10 órakor csendőrségi fedezettel beszállítják a szegedi ügyészség fogházába. A főtettes, aki a bombát dobta, Sinkó László 22 éves gazdálkodó. Az értelmi szerző Piroska János tényleges főhadnagy, festőművész,

akit a szegedi vegyesdandár-parancsnokság hozzájárulásával szintén letartóztattak. A bűncselekményben részesek Zubek Mihály, Kasztell Sándor, Sági Rókus földmíves, Piroska György gazdálkodó, kereskedő és Bölönyi Miklós 31 éves foglalkozás nélküli egyén, aki Sinkó Lászlót a bombadobásra kioktatta, továbbá Forgó Ferenc gazdálkodó. Az egyik gyanúsítottnak ma éjjel tett vallomása alapján ma reggel nagyobb mennyiségű robbanóanyagból való patront talált a nyomozó hatóság.

Pesti Napló, 1924. január 2.

**PIROSKA JÁNOST NEM FOGADTÁK BE A
MARGIT KÖRÚTI KATONAI FOGHÁZBA
NEM TARTOZIK A HONVÉDSÉG
KÖTELEKÉBE, MERT NÉGY HÓNAPPAL
EZELŐTT MEGFOSZTOTTÁK RANGJÁTÓL**

(Saját tudósítónktól.) A csongrádi csendőrőrs-parancsnokság csendőrei ma este Budapestre hozták Piroska János főhadnagyot, a csongrádi bombamerénylet értelmi szerzőjét. A csendőrök Piroska Jánost bekísérték a Margit körúti katonai fogházba, itt azonban értésükre adták, hogy nem veszik át a foglyot. Egyidejűleg intézkedtek, hogy Piroska Jánost azonnal szállítsák el Csongrádra, illetőleg onnan, kísérik tovább Szegedre. Az történt ugyanis, hogy a Honvédelmi Minisztérium Piroskának Budapestre való kísérése után megállapította, hogy a letartóztatott nem tartozik a honvédség kötelekébe, mert négy hónappal ezelőtt becsületügyből kifolyólag megfosztották rangjától, fegyelemből azonban ezt az ítéletet legfeljebb helyen úgy változtatták meg, hogy nyugdíjazták Piroskát. A honvédelmi minisztérium megállapítása szerint Piroska jogosulatlanul viselte a főhadnagyi rangot is, és nem is tartozik a katonai bíraskodás illetékessége alá. Még ma éjjel el is szállították Piroskát Csongrádon át Szegedre, ahol, mint polgári letartóztatott fölött döntenek további sorsáról.

A vizsgálatot kiterjesztik az Alföldi Brigádra

A csongrádi bombamerénylet nyomozása során – mint annak idején megírtuk – feltűnést keltő levélre akadt a nyomozó hatóság. Az egyik gyanúsítottként szereplő gazdának, Sági Jánosnak lakásán. Az Ébredő Magyarok levélpapírosán Héjjas Iván aláírásával egy okmányt találtak, amelyben Héjjas az Alföldi Brigád csongrádi csoportjának szolgálatvezetőjévé nevezi ki Ságít. A bombamerénylet ügyében a nyomozó hatóságok kiterjeszkedtek az Alföldi Brigádra is. Azt igyekeztek megállapítani, hogy tulajdonképpen kikből áll, mi a célja és kik a vezetői. Később azonban, amikor a merénylet ügyét sikerült tisztázni, az Alföldi Brigád már nem jött többé szóba a csongrádi bombamerénylet ügyében. A nyomozó hatóság inkább azzal volt elfoglalva, hogy magát a bombamerénylet ügyét tisztázza. A nyomozás befejeztével azonban a még függőben maradt kérdések tisztázásához is hozzáláttak. Így detektívek maradtak Csongrádon, akik a bombamerénylet elkövetése előtti időben lefolyt zavargások és verekedések ügyében nyomoztak. Mint illetékes helyről szerzett információnk mondja, a hatóság kötelességszerűen vizsgálat tárgyává teszi az Alföldi Brigád ügyét is, minthogy felmerült az a gyanú, hogy itt esetleg olyan szervezkedésről lehet szó, amely magában foglalja a jogtalan toborzás kritériumát. A nyomozás kiterjeszkedik arra is, hogy az Alföldi Brigád nincs-e kapcsolatban egy hasonló alföldi szervezkedéssel. Annak

idején ugyanis, mint emlékezetes, kiderült, hogy Balogh Ferenc az Alföldön lovas bandériumot szervezett, amelynek a tulajdonképpeni céljáról akkor pontos adatokat nem sikerült megállapítani. Most azonban tisztázni igyekezzenek, hogy a Balogh Ferenc lovas bandériuma nem egy helyi szervezete volt-e esetleg ennek az Alföldi Brigádnak, amelynek, úgy látszik, több alföldi városban van helyi csapata.

A bombavetés hetvenöt aktája az ügyészségen

A csongrádi bombavetőik ügyében a szegedi rendőrkapitányság teljesen befejezte a nyomozást. A tetteseket ma délben át is kísérték a szegedi ügyészség fogházába. Minthogy azonban ott megfelelő számú cella nem állt rendelkezésre, a Csillagbörtönbe továbbították, ahol magánzárkában helyezték el őket. A tettesekkel együtt átvitték az ügyészségre az ügy aktáit, amelyek már most jelentős csomóvá növekedtek. Hetvenöt akta szól a merényletről és a tettesekről, közöttük van a tanúvallomáson kívül egy feljelentés, amelyet Rechlinger Jenő tett sikkasztás miatt az elfogott Bölöny Miklós ellen. Az iratok mellett szerepel több bűnjel. Az egyik bűnjel-csomagra ez van írva: öt patron, a másikra pedig ez: állítólag bűzbomba, vigyázat, veszélyes! Az akták között talán legérdekesebb a Fülöp Andor volt hadnagynak vallomását tartalmazó, amelyből az tűnik ki, hogy még mindig vannak elrejtve bombák s a bombamerényletek

szálai egy titkos szervezethez vezetnek, amelynek titkos főparancsnoksága Budapesten van.

Budapesti Hírlap, 1924. január 3.

**A CSONGRÁDI BOMBAMERÉNYLŐK
A CSILLAGBÖRTÖNBEN
EGY TITKOS TÁRSASÁG LELEPLEZÉSE
A BŰNÖSÖK KIHÍVÓAN VISELKEDNEK**

A szegedi rendőrkapitányság bűnügyi osztálya újév napján fejezte be a csongrádi bombamerénylők kihallgatását. A kihallgatások nyomán főképpen az ellenmondásokat tisztázták. A bűnösök Piroska János főhadnagy kivételével ezúttal is töredelmes vallomást tettek. Simkó László részletesen elmondotta, hogyan készítették elő a merényletet és hogyan követték el. Több ízben hangoztatta, hogy neki azt mondták, hogy bűzbombát kap, és nem is gondolt arra, hogy cselekedetének ilyen borzalmas következményei lesznek. Megismételte azt is, hogy Bölöny Miklós adta át neki a gránátot és ő gyújtotta is meg a gyújtózsinórt. Bölöny Miklós ezt tagadta a kihallgatás során, de Fülöp Andor és Sági Rókus Simkó vallomását erősítette meg.

Fülöp Andor egyébként vallomása során igen súlyos leleplezést is tett. Előadása szerint egy titkos szervezet működik, melynek középpontja Kecskeméten van, titkos főparancsnoksága pedig Budapesten. Ugyancsak Fülöp vallomása szerint a csongrádi szervezet és a főparancsnokság között Piroska János főhadnagy tartotta fenn az összeköttetést és Piroska szállította a gránátokat

és ekrazit-patronokat Csongrádra. Simkónak is Piroska főhadnagy adta át a bombát, melyet a merénylet előtt szerelt át. A merénylet tetteseit az államrendőrség szegedi kapitánysága erős fedezet mellett ma átkísértette a szegedi kir. ügyészség fogházába. Néhány merénylő a kihallgatások során kihívó magatartást tanúsított.

Szeged, 1924. január 4.

SZABADLÁBRA HELYEZÉSEK VÁRHATÓK A CSONGRÁDI BOMBAMERÉNYLET ÜGYÉBEN

Piroska Jánost meglehetősen ismerik Szegeden. Itt járt a reáliskolába és a háború alatt aktiváltatta magát. Nővére az egyik szegedi kereskedőnek a felesége, aki noha férje a zsidó egyháznak buzgó hite, feleségül ment hozzá és megrémülve értesült Piroska főhadnagy szerepléséről. Piroska Szegeden állandóan főhadnagyi uniformisban járt, és ismét udvarolni kezdett egy vendéglős leányának, de ezt a leányt szintén nem adták hozzá, mert szülei – mint munkatársunknak kijelentették – nem „szívelték” a főhadnagyot. Ezután Piroska János főhadnagy, akinek zsidó rokonai vannak, a legádázabb antiszemita lett Csongrádon, míg december 30-án, mint az előre megszervezett gyilkos bombamerénylet értelmi szerzőjét, a szegedi rendőrség letartóztatta.

AZ EGYENLŐSÉG CÍMŰ NAPILAP A GYÁSZ VÁROSA CÍMŰ CIKKSOROZATA A CSONGRÁDI BOMBAMERÉNYLETRŐL, 1924. JANUÁR

1. rész

Széles, lapos, igazi alföldi falu-város Csongrád, széles utcákkal, hatalmas terekkel. A pesti utcanevekhez szokott szemet kissé idegenszerűen érinti a Sip-utca és Dob-utca felírás. Vasárnapi nyugalom ömlik el a városkán. Jóarcu szálas alföldi gazdák tempósan sétálnak. A bombamerénylet egyetlen emléke mintha csak a Magyar Király-szállónak betört ablakai volnának és az a nagy, mély, rettenetes csend, amely azóta Csongrádon úrrá lett. A csongrádi zsidók a legrokonszenvesebb emberfajta. Tővig-gyökerig magyarok, jóízű tájszólással beszélnek. Amellett mélységesen vallásos zsidók. Környezetük, a józan és egészséges falusi magyar nép, soha sem kívánja meg tőlük, hogy a vallásukat restelljék, a szertartásaikat titokban tartsák. Talán éppen ezért, mintegy viszonzásul, lettek olyan egészen és őszintén jó alföldi magyarokká a csongrádi zsidók. A nép mindig nagyon szerette Csongrádon a zsidókat. A zsidó kereskedők és ügyvédek valósággal a nép vezetőivé, emelkedtek, mert megtanították ezt a földművelő népet a pénzzel való gazdálkodásra. Bankokat, takarékpénztárakat, iparvállalatokat létesítettek nekik, ezeket vezették és az alföldi gazdáknak sohasem volt okuk, hogy megbánják ezt a zsidósággal való együttműködésüket.

2. rész

Zsidók és antiszemiták

Vida Sándor dr. ügyvédtől, a hitközség elnökétől hallottam, hogy még a legexponáltabb fajvédők sem lettek hűtlenek a zsidó ügyvédjükhöz. Vida dr.-nak egyik kliense Piroska György, akinek még olyan ügye is van, amelyben az ügyvéd még a pert sem indította meg, egy másik ügyében a bál előtt néhány nappal adott be fellebbezést Vida dr. Van Csongrádon egy Csongrádi Keresztény Gőzmalom. Ezt a malmot Csatóry Zsigmond azért alapította, hogy a Grünwald-féle malomnak konkurenciát teremtsen. Ez a gőzmalom valósította meg először a fajvédelem mai programját, mert kimondták, hogy részvényeket zsidókra átírni nem szabad. A malom ügyésze első perctől fogva dr. Buk Herman. Az ő tanácsai és irányítása mellett lendült fel a malom. Körülbelül három évvel ezelőtt egy antiszemita ügyvéd a segédje által beadványt intézett a malom vezetéséhez és kérte, hogy a malom alkalmazottainak sorából a zsidókat zárják ki Ennek a beadványnak a hatása alatt szűnt meg Buk dr. a csongrádi keresztény malom ügyésze lenni. Az alföldi magyar nép gondolkodására azonban szintén jellemző, hogy utóda nem a beadványt szerkesztő antiszemita ügyvéd lett, hanem más valaki. – Mi a legnagyobb nyugalomban, éltünk itt, – mondta nekem Kalmár Zoltán dr., a hitközség volt elnöke. – Nem is képzeltek, hogy itt ilyesmi lehetséges lesz. Talán ez is a magyarázata annak, hogy a csongrádi zsidók nem sokat adtak azokra a mendemondákra, amiket a borbélyműhelyekben és egyebütt beszéltek. Ugyanaz a

borbély, akinél a bál előtt az ismert megjegyzések elhangzottak, egyszer már régebben figyelmeztette a zsidókat, hogy egy 18–19 éves suhanc azzal dicsekedett, hogy néhány vezető zsidót el fognak tenni láb alól. A zsidók utánajártak, hogy ki lehet az a suhanc és az egyik ügyvéd mosolyogva mesélte, hogy egyik legjobb kliensének az unokája volt.

– A klienseimen nem éreztem volna meg soha, hogy a politika megváltozott, – mondta Buk Herman ügyvéd. – Azok mind egy szálíg megmaradtak nálam, csak a barátaim fordultak el tőlem. Testi-lelki jó barátok, akiknek éveken át ingyen vittem az ügyeit és akiről tudom, hogy zsidó orvosok ingyen gyógykezelték őket. Ez a hangulatváltozás, ez bántotta az utolsó években legjobban a csongrádi zsidókat. ...

3. rész

A bál előtt

A folytonosan szított társadalmi gyűlölködés már a tragikus végű bál rendezése előtt is érezhető volt. Nem igaz az újságoknak az a híradása, hogy a város vezető körei meg lettek volna híva a zsidó bálra. A zsidók készséggel meghívták volna Őket, de tudták, hogy úgy sem jönnének el. Egy társaságbeli úriasszonynak ugyanis, aki azelőtt színésznő volt, szerepelnie kellett volna a hangversenyen és az úriasszony ezt a szereplést lemondotta. A csongrádi zsidók, a további lemondásokat is elkerülendő, már nem is hívtak meg senkit a bálra. Különösen az utóbbi

hónapokban változott meg ez a társadalmi hangulat a zsidók ellen. Wolf Miksa, aki a csongrádi Hitelbank vezetője, a szerencsétlen véget ért Wolf Sándor édesapja a legnagyobb szeretetnek és becsülésnek örvendett a város lakói között. Senki nem tett semmit Csongrádon, mielőtt Wolf Miksa tanácsát meghallgatta volna. Mikor Wolf ez év márciusában férjhez adta leányát a szintén megsebesült Fehér Istvánnét – az egész város társadalma fogatokon jelent meg az esküvőn. Mikor ugyanennek a Wolf Miksának szerencsétlen fiát, Wolf Sándort pénteken eltemették, a temetőbe elfelejtett kimenni ugyanaz a lakodalmas társaság. Csak parasztemberek mentek el óriási tömegben és akik a temetésen részt vettek mesélik, hogy nagy, szálas, marcona parasztemberek zokogva sírtak a 19 éves vértanú zsidó fiú nyitott sírja mellett...

– A néppel egyáltalában nem szabad semmiféle kapcsolatba hozni a szerdai szerencsétlenséget, – mondta nekem a város egyik vezető embere.

– Perrendszerűen nem tudnék bizonyítani, hogy kik voltak a tettesek, – mondotta egy másik – de mi érezzük és benső meg- érzéssel tudjuk, hogy azok a tettesek, akiket a rendőrség elsőnek gyanúba fogott.

4. rész

Hogyan kezdődött?

A kis városkában egyébként nem most kezdődtek a bombamerénylet előzményei és éppen mostanában várták a legkevésbé, hogy ilyen kirobbanás történjen. Már az első nemzetgyűlési választások idején, mikor Schandl Károllyal

szemben Huszár Károly lépett fel, akkor kezdték el a Schandl-párt hívei a társadalmi megbontást. A köztisztviségeket viselő zsidók ellen, hamis ürügyeken és hamis vallomásokkal megindultak a fegyelmi eljárások. Reisz Mihály tömörkényi jegyzőt hivatalából elmozdították. Vida Sándor dr.-t kényszerítették, hogy lemondjon a városi ügyészségről. Farkas Mór városi mérnököt felfüggesztették állásából, később visszahelyezték, majd újra felfüggesztették. Ez az elmozdítás már a törvényhatósági bizottság ülésén is visszatetszést váltott ki. Dr. Domokos István, az ottani járásbíró vezetője élesen kikelt ellene és amikor felszólalása eredménytelen volt, bizottsági tagsági állásáról lemondott. Társadalmi téren folytatódott az antiszemitizmus.

Az Általános Jótékony Nőegylet üléseire azóta zsidókat nem hívnak meg és csak a tagsági nyugtákat küldik meg a zsidóknak. Aztán következtek az ablakbeverések. Évek óta ugyanaz a néhány ember áll a rendbontók élén. Évekkel ezelőtt, mikor Buk Herman ügyvéd ablakait beverték, az egyik botról levált a fémfogantyúja és beesett a szobába. A fémbe bele voltak vésve Piroska György nevének kezdőbetűi. A rendőrség e bizonyíték alapján meg is indította az eljárást. Piroska György beismerte, hogy a fogantyú az ő botjáról való, de azt állította hogy a botot tőle ellopták. Megköszönete és mondotta a rendőrségnek, hogy visszakapta az értékes fémfogantyút. Néha tévedéseket is követtek el a garázda antiszemiták, így egyszer Ausländer Jenő házában éppen azokat az ablakait verték be, amely szobában egy százados volt beszállásolva. Október közepén

Lendvai, Ulain és Zsirkay lent jártak Csongrádon, Buk Hermann ablakai éppen a Piac-térre nyílnak, jól látta az egész gyűlés lefolyását. Ő és mások is azt mondják, hogy ezen a gyűlésen kivételesen igen nagy közönség vett részt, a képviselők erősen zsidóztak, de különösebb izgatásokat nem követtek el.

Még ezután a gyűlés után sem viselkedett a zsidókkal szemben ellenségesebben a nép. Néhány nap múlva a zsidó templom vasrácsára egy döglött macskát találtak aggatva, mellette egy cédula függött ezzel a felírással: Így jártok, zsidók! Az izgatások nem nyíltan folytak. A merénylet gyanúsítottjai titokban gyülekeztek és több ízben voltak a házaiknál vacsorák... A csongrádi főszolgabíró annak idején megtagadta az engedélyt Zsirkayék népgyűlésétől, úgy hogy ők a vármegyei alispán engedélyével tartották meg mégis népgyűlésüket..

5. rész

A gyász városa

A csongrádi zsidók a teljes kétségbeesés lethargiájába merülten ülnek egy hét óta. Nem beszélnek, lehorgasztják fejüket, könny ül a szemükben és mosolyogni bizonyára hosszú időre elfelejtettek. .4 rettenetes éjszaka után kora reggel először a csongrádi templomban találkoztak össze. Ott tudták meg, hogy tulajdonképpen mi történt. A rettenetes éjszakán még arról sem volt tiszta képük, hogy kik azok a véres testek, melyek a terem közepén fekszenek. Akik hazasiettek, kezdetben maguk sem tudtak számot adni

arról, hogy mi történt. A könnyű sebesültek nem is tudták, hogy meg vannak sebesülve. Csak reggel nyertek tiszta képet a történekről és a kétségbeesésen kívül tatán a legnagyobb érzés, mely a lelküket eltöltötte: a vallásos hála érzése. Azt mondják: a szerencsétlenség sokkal súlyosabb mértéket ölthetett volna. Reggelenként és délutánonként összegyülekeznek a zsidó templomban és imát mondanak a szerencsétlen sebesültekért. A városka egész életét, munkáját megbénította a tragédia. Most már kél halottjuk van a zsidóknak. Özvegy Reisz Jakabné, ki a Wolf Sándor temetésén halt meg tragikusan és a leányarcú 19 éves Wolf Sándor. A zsidó férfiak naponta háromszor elmennek a halottas házakhoz, hogy az imához szükséges minjan együtt legyen.

6. rész

Sándorka meghalt.

Meglátogattam a legmélyebben sújtott családokat és a súlyos sebesülteket. A legőszintébb részvét Wolf Miksa családját környékezi. Apa, anya és három fiú teljesen összeroskadva a gyász súlyától ülnek suvót. A lányuk, a 22 esztendő Fehér Istvánné még a gyászban sem vehet részt, mert maga is, három helyen sebesülten, fekszik. A szerencsétlen Wolf Sándor, aki Gyöngyösön Volt hivatalnok, nem is a bál miatt jött haza. Romániába akarták áthelyezni és eljött, hogy a szülői beleegyezést elkerje. Ő Iett a legsúlyosabb sebesültje a robbanásnak. A báli cipője, foszlányokká szakadt, a szmokingját úgy kellett lefejtetni róla. Kerek 24 óráig szenvedett a szerencsétlen fiú, ott

feküdt a hotel cselédszobájában. Egészen le kellett vetköztetni, hogy be tudják kötözni súlyos sebeit. Csak egy vágya volt, hogy vigyék haza a szülei lakására. De még meg sem lehetett mozdítani, mert különben nyomban elvérzett volna. Mikor végre megváltotta a halál, az édesatyja néhány órára hazavitette és onnan ki a temetőbe.

Pénteken a kora délutáni órákban temették el a szerencsétlen fiút. Igazi harctéri temetés volt, gyászbeszédet sem mondtak felette, csak a hitközségi alkalmazott mondott el néhány héber szót a sírja felett. Az édesapja az öccsének a következő sürgönyben akarta tudtára adni a tragédiát: „Sándorka meghalt. Megnyugszunk Isten akaratában.” A csongrádi posta elolvasta a sürgönyt, de olyannak találta, hogy nem lehet továbbítani. Ilyen a csongrádi táviratcenzúra.

7. rész

Hogyan halt meg Reiszné?

Wolf Sándor temetésén, miközben a koporsót elföldelték, történt a tragikus másik haláleset is. Geller János kiskunfélegyházai gyógyszerész, aki szemtanúja volt a temetésnek, előadja, hogy a tömegből egyszerre csak az a kiáltás hangzott Fehér István felé: „Jaj, Pistikém, segíts, meghalt!” Első pillanatban senki sem tudta, mi történt. Aztán megtudták, hogy özvegy Reisz Jakabné szívszélhűdést kapott az izgalmaktól. A csongrádi temető a városon kívül messzebb terül el. Wolf Sándor koporsóját a vállukon vitték a zsidók egészen a temetőig, és így

semmiféle szekér vagy halottas kocsi nem állt rendelkezésre, amelyen a szerencsétlen Reisz Jakabné holttestét bezállíthatták volna a városba. Mint valamikor Vecsera Mária bárónét, úgy az ő holttestét is be kellett ültetni a Fehérék fogatába és így, ülő helyzetben vitték be a szerencsétlen asszony holttestét a városba.

Mikor vasárnap délután Wolfékat meglátogattuk, egymásnak adták a kilincset a vendégek. "Legyen erős, Wolf úr!" – búcsúztunk el a szerencsétlen apától. "Nem használ az semmit" – mondta megtörve Wolf Miksa és az alacsony zsámolyról sóhajtván, halk hangon adták vissza a szót a többiek: Már nem használ semmit...

8. rész

Megsebesült az egész család.

Buk Herman dr. lakásán csak magával az ügyvéddel beszélhettem, mert a család összes többi tagjai ágyban feküdtek. Mindhárom gyermeke megsebesült, a feleségét pedig az izgalmak döntötték ágyba. A 17 éves Buk Margitka egyike a legsúlyosabb sebesülteknek. Mikor az édesapját megkérdeztem, hogy van a leánya, rezignáltan felelte: „Még nem tudhatunk semmit...”

Buk dr. az irodájában ült, hogy a felhalmozódott restanciáját vasárnap délután elvégezze. Buk dr. nagyon rokonszenves. Okosan, higgadtan és férfiasan beszél az eseményekről, amelyek pedig elsősorban őt sújtották. A beszélgetésünk végén megkérdezte tőlem, vajon az Egyenlőség tud-e valami biztató perspektívát adni a lelkek

nagy vihara után. Azt feleltem neki, hogy még minden őrület után kijózanodás következett, minden gonosztett után megbánás. Amit nem mondhattam meg neki és csak magamban gondolhattam, az a kérdés: vajjon vigasz lehet-e ez azok számára, akik közben elmennek, mit sem sejtő gyanútlanossággal, egy jótékony célú táncmulatságra, és az ablakon, a francia négyes melódiájára, egyszerre hirtelenül berepül egy sistergő bomba...

9. rész

Grószéknál

Wolféktól Grosz Arnold ügyvéd és bankigazgató lakására mentem. Grosz dr. és Sári leánya fogadtak. A megtört apa alig szólt egy szót. Rettenetesen megviselte őket az a néhány nap, melyben bizonytalanságban voltak a súlyosan megsebesült Grosz Magda felépüléséről. Grosz Sári maga is megsebesült, de nem feküdt le, mert az egész család aggodása a súlyosan beteg nagyobbik leányka jelé fordult. Mikor Grosz Sáritól megkérdeztem, hogy érzi magát a nővére, megkönnyebbülten válaszolta: "Hála Istennek, ma már olvasott is." Meghatottan hallgattam a halál küszöbéről való visszaérkezésnek ezt a specifikusan zsidó fokmérését. Megkérdeztem Grosz Sárিকát, vajon így képzelte-e el az első bálját? A 17 éves leányka szemei könnybe lábadtak: „Szegény Sándorkának is ez volt az első bálja” – mondotta. De ez volt az első bálja a három 17 éves kisleánykának is: Buk Margitkának, Barna Pirinek és Kovács Olgának. Mindhárman a mezőtúri gimnázium VIII-ik osztályába

járnak és néhány nap előtt jöttek haza karácsonyi vakációra. Hogyan örülhettek az első bál rózsaszínű illúzióinak, a habos báli ruhának, az andalító muzsikának. Grosz Magda Krisár gyógyszerésszel állt fel francia négyesre, úgy találta őket a bomba... Krisár gyógyszerész iránt általános rokonszenv nyilvánul meg mindenfelé. Félegyházán volt gyógyszerértárban alkalmazásban. Mindenkinek büszkén mutogatta a báli meghívóját. Vasárnap Csongrádról együtt utaztam vissza a főnökével, aki azt mondja, hogy Krisár gyógyszerész is szerencsésen meg fog menekülni...

Groszékánál szolgált a szerencsétlen Nagyjános Julianna is. Ő iránta is nagy a részvét az egész városban. Nagyjános Julianna évtizedek óta szolgál Csongrádon, csaknem, minden zsidó családot végigszolgált már, mindenhol szerelték, hűségesnek és megbízhatónak ismerték.

Grosz Arnold dr.-nak a családját fűzik a legrégebb szálak Csongrádhoz. Grosz dr., aki ügyvéd, két takarékpénztárnak a direktora A felesége Boér Jakab tekintélyes csongrádi nagykereskedőnek leánya, Boér Jakab fivére: dr.. Boér Antal 50 esztendeig városi orvos és vármegyei főorvos volt Csongrádon. Boér főorvosnak a fia, dr. Boér járásbíró ma is a csongrádi járásbírószágon működik.

10. rész

Egy sebesült üzenete

A következő látogatásom Fehér Istvánnénak szólt. A bájos, babaarcú asszonyka az elhunyt Wolf Sándornak a testvére, öt hónappal ezelőtt ment férjhez. A térdébe kapott bombaszilánkot és csak azt sajnálja, hogy nem tud fölkelni, nem vigasztalhatja a szüleit. Egy pesti professzor megvizsgálta és megnyugtatta, hogy nem lesz komolyabb baja. Jobb volna, ha Pestre menne, mondtam neki, a nagy izgalom után egy kissé magához térne.

Azt felelte: – Remélem, ezután az eset után minden zsidónak el fog menni a hangulata a szórakozástól. Azt hiszem, a zsidók egyhamar sehol sem fognak bálokat tartani. Ezennel átadom ennek a fiatal, megsebesült asszonykának a szenvedések tüzében megérett, komoly és okos üzenetét az egész magyar zsidó társadalomnak. Mindenki, aki bálba akar az idén menni, gondoljon arra, hogy gyásza van, meghalt egy kedves hozzátartozója, mint Fehér Istvánnénak az Ő kedves, gondtalan 19 éves öccse, aki úgy táncolt át frakkosan a bálból a másvilágra, mint Molnár Ferenc *Fehér felbőjében* a tejes-rózsás arcú fiatal zászlósok és hadnagyok. Wolf Sándor a magyar zsidóság szenvedéseinek volt a fiatal zászlósa, gyermekifjú ártatlan hősi halottja.

11. rész

A ma és a tegnap

Nem lehet a mát a tegnaptól elválasztani. A csongrádi bomba csak a mának a harctéri jelentése. De hozzátartozik a csongrádi véres bálhoz minden, amit a magyar zsidóság

tegnap, tegnapelőtt, az utolsó években elszenvedett. A Fehéréknél is összekeveredik a tegnap a mával, az egyik keserűség, a határok elmosódottságával átolvad a másikba. Fehér Istvánné után ráterelődik a szó Fehér Istvánra is. Vele ott találkoztam apósa, Wolf Miksa házában, ő is megsebesült a bálon, de azért belőle még nagyobb áldozatot akarnak csinálni az antiszemitizmus boszorkánykonyhájában. Fehér István 1910-ben vonult be katonának és 1913-ban, mint őrmester szerelt le. 1914-ben újra katonaruhát öltött és a háború első napjától kezdve kint a fronton becsülettel védte a hazáját. Megszerezte az összes legénységi vitézségi érmeket. Megkapta a nagy ezüst vitézségi érmet, a bronz vitézségi érmet, a Károly csapatkeresztet, a kis vitézségi érmet pedig háromszor adományozta a király Fehér Istvánnak. 1917 decemberében a Monte-Tombán francia fogságba esett és a fogságból 1920. év májusában tért csak vissza. Fehér István hivatásos gazda. Fiatal, inas, robusztus férfi, aki nagy szorgalommal és példás tudással műveli a földjeit. A földeket az édesatyja, Fehér Ignác szerezte harminc év előtt és azóta apránkint. Egyetlen holdat sem szereztek a háborúban. Az öreg Fehér is, a fia is Csongrád város legbecsültebb polgárai közé tartozott. A többszörösen dekorált, hadifogságból visszatért Fehér Istvántól most el akarják venni a földreform során a birtokát. Nem magánosok, hanem maga Csongrád városa lép fel igénnyel a Fehér-féle földekre...

12. rész

A többi sebesült

De nagy rokonszenv és élénk érdeklődés kíséri a többi sebesülteket is. Barna Henrikné férje huszonöt év óta gyógyszerár-tulajdonos Csongrádon. Az édesapja, Rosenberg Ede, a csongrádi Viktória gőzmalom vezérigazgatója, félszázad óta egyik első vezető embere a városnak. Megmutatták nekem a betegek állapotáról szóló jelentést. A jelentés szombat estéről szólt. Eszerint Tóbiás Mihálynak a kezét roncsolta a szilánk, félő, hogy amputálni kell. Buk Margitnak a bal mellét roncsolta a bomba és a lépét sebesítette meg. Főleg ez utóbbi baj miatt aggályos az állapota. Grósz Magdának a géégéjébe fúródott a szilánk. Kezdetben attól féltek, hogy elveszti a beszélőképességét. Krisár gyógyszerésznek a jobb arca sérült meg (Krisár/Krisán szemébe fúródott a szilánk SP), a jobb lábon csontrepedést, a bal lábon törést állapítottak meg az orvosok és belső sérüléseket. Szombat este még 40 fokos seblázban feküdt. Barna Henriknének a has- és gyomorfalát szakította át a bomba. Vasárnap, mikor Csongrádon jártam, már megnyugtatóbb volt a betegek állapota. Kezdetben kevés volt a gyógyszer. Gellér János gyógyszerész Félegyházáról szállított át nagy mennyiségű tetanus oltóanyagot. Gellérné még vasárnap is vitt át jódot.

13. rész

A csongrádi gyászház

A csongrádi zsidó társadalom egyetlen nagy gyászházhoz hasonlít. De talán nem is a békeidők elpuhult gyászoló

hangulata uralkodik a lelkeken. Egyetlen zokszót, egyetlen panaszos vagy jajveszékelő hangot sem hallottam. Fegyelmelzeten, nyugodtan, néma szenvedéssel, vallásos beletörődéssel beszélnek az eseményekről. Valahogy az a hangulat üli a lelkeket, mint a harcterek közelében lakó polgári lakosságot a háborúban, mikor lefekvés előtt megnézték, hogy a homokzsákok jól el vannak-e helyezve az ablakok között, és amikor lámpagyújtás előtt óvatosan befüggönyözték az ablakokat. Vasárnap, mikor Csongrádon voltam, egy zsidó esküvő és egy temetés volt. Délelőtt 11 órakor eltemették a tragikusan meghalt Reisz Jakabnét. Egyik esemény sem váltott ki nagyobb emóciót a lelkekből. Nem is beszéltek róla. Mintha már nem is ismernék az örömet és a gyászt. Egész természetességgel, minden lelki rezdülés nélkül adják meg az életnek és halálnak a maga jogait. Egészen csodálatos, példátlan intelligenciára és lelkierőre vall az eseményeknek és egy rettenetes tragédiának ez a filozofikus szemlélete.

14. rész

A tragédia véletlenei

A beszélgetések is olyanok, mint a gyászházak hangulatához illik. Boncolgatják, magyarázgatják, felidéznek a tragédia minden apró részletét. Minden apró momentum oda kerül a mérlegelés ítélszéke elé. A negyedik napon is még mindig megpróbálják rekonstruálni a pánikot, melyet a bálterem nyugodt és derűs hangulatába belezuhant bomba idézett fel. Sorra kerülnek a szerencsés megmenekülések

emlékei. Két gimnazista fiú, Vida Gyuri és Gellér Gyula ott álltak Nagyjános Julianna tőzsomszedságában. Gellér Gyula úgy menekült meg, hogy hirtelen szökelléssel átugrotta a sistergő bombát. Vida Gyuri gyors elhatározással a kályha mögé ugrott. Egy férfi a pódium alá bujt és magával akarta rántani a feleségét, azonban tévedésből egy idegen férfi karját fogta meg. Egyesek úgy menekültek meg, hogy a légnyomás kisodorta őket a nyitott ajtón keresztül. Barna Henrikné és a leánya úgy sebesültek meg, hogy hangos szóval egymást keresték. Csodákat mesélnek az asszonyok hősiességéről. Vida Sándor dr.-né még keserű tréfával jegyezte meg otthon : - Soha sem voltam gyáva asszony, de úgy látszik, most inamba szállt a bátorságom, mert fáj a lábam.“ Csak később vette észre, hogy nem. a bátorságot fájlalta a lábában, hanem bombaszilánk fúródott bele. A félegyháziak csaknem valamennyien át akartak menni a csongrádi bálra. Apró véletlenek, a sors kiszámíthatatlan szeszélyei tartották őket vissza. Egyik leánykának nem lett időre kész a ruhája, a másik napokig könnyezett és a bálozása szülei akaratán tört meg. A fiatal emberek attól tették függővé a megjelenésüket, hogy Gellér gyógyszerész is átmegy velük. A gyógyszerészt, szerencsére, hivatása megakadályozta a bálazásban. Krisár gyógyszerész állítólag azért sérült meg olyan súlyosan, mert a sistergő bombát vissza akarta hajítani. Egy zsidó tartalékos tiszt, Tóbiás Árpád lefekvést vezényelt harsány hangon, amint azt a harctéren tanulta. Sajnos, eddig senki sem gondolt rá, hogy a tizenhét éves lányokat és a tizenkilenc éves fiukat is harctéri kiképzésben kellene részesíteni, és így a

kommandónak nem volt meg az a szuggesztív hatása, mint a beidegzett katonáknál szokott lenni. Arról is sokat beszélnek Kiskunfélegyházán, hogy a letartóztatott bombavető hősöknek egyik rokona napokkal előzőleg ott járt a kiskunfélegyházai malomban és a zsidó hivatalnok kisasszonyokat szeretetreméltó hangon erősen invitálta a csongrádi zsidó nőegylet multságára; Azt mondotta: csak menjenek el, meglátják, milyen kellemes multság lesz és milyen jól fogják magukat érezni. Az illető urat ugyan senki sem gyanúsítja semmiféle rossz szándékkal, de ez is hozzátartozik a csongrádi esethez, ami bombában robbant ki és amely vért fecskendezett fehér és rózsaszínű bálruhákra, kivágott báli cipőkre, pókháló szövésű finom báli harisnyákra.

15. rész

Háború és béke

Annak a zsidó templomnak a falára, amelyben a csongrádi zsidók napok óta hajnalban és alkonyidőben szorongva imádkoznak megsebesült hozzátartozóik felépüléséért, márvány tábla van illesztve, melyen tizennyolc zsidó hősi halottnak a neve fénylik, ők a Nagy Bálnak a hősi áldozatai, a népek és nemzetek nagy táncában lettek bombáknak és kézigránátoknak áldozatai. A csongrádi báli bomba úgy látszik ki akarta korigálni azt a hibát, amelynek folytán csak tizennyolc zsidó került a templom falára. Az egyik hősi halottnak az édesanyját, Báró Gévánét is bombaszilánk érte, a szerdai báli ütközeti napon. A szerencsétlen Wolf Sándor

halott a bátyját, Wolf László műegyetemi hallgatót helyettesíti, aki az olasz front ütköző szerencsésen, épségben került haza. Dékány Béla is megsebesült, pedig az édesapja, Dékány Béla főorvos elkerülte a fronton a veszedelmeket. A sebesültek között is több olyan akadt, akikkel szemben a háborús bombák elnézőbbek voltak. Lakos Emil, Reichlinger Jenő, Tóbiás Mihály valamennyien frontkatonák voltak a világháborúban, de csak a csongrádi bálban sebesültek meg. Kovács Lajos hosszú fogságot szenvedett Albániában, most a tizenhét éves gimnazista leánya, Kovács Olga kapott bombaszilánkot. A hősök és vértanúk régi panteonja mintha nem volna elég. Mindig újakat kíván a véres Moloch, a terrorista gyűlölködés, a bombában kirobbanó emberi kegyetlenség.

16. rész

Meddig?

Meddig fog tartani? Mikor lesz vége a csongrádi bombának, ez a véres kérdés lüktet, ez zakatol a lelkekben, ez a kérdés, amely válaszáért eseng és választ vár, hangosan és sürgetőn. Egy társaságban, ahol komoly és elkeseredett férfiak együtt, szó esett arról az interpellációról, amelyre Fábíán Béla nemzetgyűlési képviselő a nemzetgyűlés szerdai ülésére készült. Azt mondotta az egyik: – Küldöttségileg fel akartunk Pestre és meg akartuk kérni Fábíán képviselő urat: ne engedje a mi ügyünket... engedjen napirendre térni a csőbomba fölött. Mondja meg nyíltan és őszintén a nemzet színe előtt, hogy ha a csongrádi bomba robbanására nem

jön kemény és határozott felelet, a döntő sürgetően szükséges válasz, akkor nem lehet kimehetni az utcára, akkor elhatalmasodnak felettünk a bombák és a gyilkos személyek. Mindnyájunknak vége van, ha a fontos tényezők most nem találják meg a utat és az igazi eszközöket.

Átadom a csongrádiak üzenetét azoknak, akiket illet...

Dr. Ballagi Mór

Budapesti Hírlap, 1924. január 4.

A HONVÉDELMI MINISZTER PIROSKA FŐHADNAGYRÓL

[...] Csáky Károly gróf honvédelmi miniszter szólalt föl azután, mire Propper Sándor közbekiáltotta: a brigádok fölösztatásáról lesz szó?! Csáky gróf azzal kezdte, hogy nagyon sajnálja, hogy a mindenki által természetesen elítélt csongrádi gyilkossággal kapcsolatban s a tettesek között szerepelt egy Piroška nevezetű ember is, aki mindenfelé, mint főhadnagy szerepel. Ezt az ügyet tisztázni kötelességének tartja. Ez a Piroška, mint tartalékos tiszt vonult be a háború alatt. Azelőtt rajztanár volt. A kommün után ténylegesítették, s mint rajztanárt, a pécsi hadapródiskolában alkalmazták. Amikor a trianoni békeszerződés értelmében ezeket az iskolákat polgárosították, Piroškát nyugállományba helyezték. Azután továbbra is alkalmazták, mint rajztanárt, s még az 1922-ik évben áthelyezték a budapesti Bocskay Nevelőintézetbe, de 1923. januárban becsületügyi vizsgálatot indítottak meg ellene, s ekkor fölmentették a tanári funkció alól. A vizsgálat Piroška elítélésével végződött. A tisztikar ítélete eléggé enyhe volt, mert csak azt mondták ki, hogy a tiszt tekintélyt veszélyeztette. A honvédfőparancsnokság túl enyhének tartván az ítéletet, azt megfellebbezte, mire megindult a második eljárás ellene s ez most is folyamatban van. Igaz, hogy Piroška ma is a Bocskay Nevelő-

intézetben lakik, de azért ő nem tényleges főhadnagy, és csak azért van ott, mert a lakásából nem teheték ki. Már most elmondja a dolog pikantériáját, hogy miért rendelték el Piroska ellen a becsületügyi vizsgálatot. Ez a Piroska főhadnagy jegyben járt egy vagyonos csongrádi zsidóleánnyal. *(Derűtség a szélsőbalon. Felkiáltások: Fajvédelem üzleti alapon! A zsidó pénz nem büdös!)* Az a hölgy, aki Piroska menyasszonya volt, idejekorán megismerte jegyését és fölbontotta vele az eljegyzést. Az illető hölgy azóta egy másik udvarlójával eljegyezte magát. Piroska még, mint főhadnagy, levelet írt az új vőlegénynek s abban becsmérelte volt menyasszonya becsületét. *(Felkiáltások: Hallatlan! Magyar gavallér.)* A vőlegény erre följelentette Piroskát rágalmazásért, mire megindították a becsületügyi eljárást, amely még ma is folyik. Csaknem úgy fest a dolog, mintha ez az ember arra számított volna, hogy a volt menyasszonya is ott lesz azon a bálon. *(Zajos ellentmondások a szélsőbalon.)* Szóval, mintha a személyes bosszú is közrejátszott volna ebben a dologban. *(Ellentmondások és zaj a szélsőbalon.)*

Az Újság, 1924. január 5.

**MORVAI MARGIT NEM VOLT
PIROSKA JÁNOS MENYASSZONYA
ÉRDEKES LELEPLEZÉS A NEMZETGYŰLÉS
SZOMBATI ÜLÉSÉN**

Mint ismeretes, Csáky Károly gróf honvédelmi miniszter azt mondta legutóbb a parlamentben, hogy Piroska Jánosnak egy zsidó eredetű leány volt a menyasszonya. Meg is nevezte az úrileányt és Morvai-Moser Margitnak ejtette a nevét. Már akkoriban nagy feltűnést keltett, hogy a miniszter nyilvánosságra hozta a hölgy nevét. Az ügynek holnap lesz folytatása, amikor Fábián Béla dr. beszédében szemrehányást fog tenni a miniszternek ezért az eljárásáért. Munkatársunknak alkalma volt beszélni Fábián Bélával, aki ezt mondta: – Nyíltan meg fogom mondani a honvédelmi miniszter úrnak, hogy nem helyeslem eljárását. Én, mint a hadsereg zászlósa, szemébe mondom a hadsereg tábornokának, a honvédelmi miniszter úrnak, hogy nem ezt tanultuk a hadseregnél. Okmányokkal fogom igazolni, hogy Morvai Margit sohasem volt menyasszonya Piroska János főhadnagyának, s így tehát semmi ok nem volt arra, hogy a miniszter úr az úri leányt így szerepeltesse a nyilvánosság előtt.

Fábián Bélának, ad igazat a Szeged című lap egyik közlése is, amelynek szintén az a lényege, hogy Piroska János udvarolt ugyan Morvai Margitnak, de a leány szülei

tudtára adták neki, hogy kerülje házuk tájékát és ne kompromittálja leányukat. Piroska azonban tovább molesztálta az úri leányt, sőt lelövással is fenyegette, mire a család kénytelen volt a leányt vidéken lakó rokonainál elhelyezni. Piroska főhadnagy tovább is zaklatta a családot, mire végül a leány bátyja provokáltatta. Piroska főhadnagy azzal bújt ki az elégtételadás elől, hogy zsidóval nem párbajozik. Erre a fiatalember segédei egyoldalú jegyzőkönyvvel intézték el az ügyet, és a jegyzőkönyvet elküldték az illetékes katonai parancsnokságnak, amely azután Piroska főhadnagyot nyugállományba helyezte.

Népszava, 1924. január 6.

HOVÁ TARTOZIK PIROSKA?

A Piroska főhadnaggyal történt hercehurca ismeretes már a nyilvánosság előtt. Tudvalevő, hogy a csongrádi bombamerényletnek Piroska volt az értelmi szerzője, ő volt a Héjjas-féle Alföldi Brigád politikai megbízottja, és ő adta a bombát, amellyel a merényletet elkövették. Piroskáról, aki állandóan katonatiszti ruhában járt, a nyomozás nyolcadik napján kisütötték, hogy „nem” katonatiszt, mert „nyugdíjazva” van. Erre Piroskát szintén a szegedi ügyészség fogházába kísérték, és az erről kiadott hivatalos jelentés a többek között azt mondta, hogy Piroska a Képzőművészeti Főiskolához volt beosztva szolgálattételre, és így a Kultuszminisztérium hatáskörébe tartozik. Érdekes fordulata ennek az ügynek most, hogy erre vonatkozóan illetékes helyről nyilatkoztak és kijelentik, hogy Piroska János egyáltalában nem tartozik a Képzőművészeti Főiskolához, oda nincs és nem is lehet szolgálattételre beosztva, mindössze csak annyi köze volt a Képzőművészeti Főiskolához, hogy oda a Honvédelmi Minisztérium küldte ki a rajztanári tanfolyamra hallgatóként. Ezzel a nyilatkozattal az ügy azonban még homályosabb lett, mert hiszen ha Piroska valóban már nem katonatiszt, akkor milyen címen küldte őt ki a rajziskolába a honvédelmi miniszter?

A csongrádi nyomozás során illetékesek – amint emlékezetes – úgy nyilatkoztak, hogy a nyomozást kiterjesztik az Alföldi Brigád szervezésére is, annál is inkább, mert egyik-másik gyilkos ébredőnek a vallomásából kitűnt, hogy máshol is vannak hasonló szervezetek és bombaraktárak. Hogy ebben az irányban megindult-e valóban a nyomozás és hogy az milyen stádiumban van, arról még nem adtak ki semmiféle jelentést.

Az Est, 1924. január 6.

**PIROSKA JÁNOS NEM VOLT TAGJA
A KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA
TANÁRI KARÁNAK**

Egyik hivatalos rendőrségi kommuniké, amely Az Estben is megjelent, azt állította, hogy Piroska János a Képzőművészeti Főiskolához volt szolgálattételre beosztva. Illetékes helyen most annak a közlésére kértek fel bennünket, hogy Piroska János nyugállományú főhadnagy nem teljesített szolgálatot a Képzőművészeti Főiskolában, mert a honvédelmi minisztérium a Képzőművészeti Főiskola rajztanári tanfolyamára csak hallgatóként küldte ki.

Friss Újság, 1924. január 8.

MINISZTERTANÁCS FOGLALKOZOTT A CSONGRÁDI BOMBAMERÉNYLETTEL

**Rakovszky Iván belügyminiszter a minisztertanács
elé terjesztette a szegedi főkapitányságnak a
csongrádi merényletről szóló jelentését**

A minisztertanács elhatározta, hogy az eddigi adatok alapján a nyomozást kiterjesztik a merénylet legapróbb részleteire is, hogy megvilágítsák az ügy homályos részleteit és egyes személyek titokzatosnak látszó szereplését. Az Alföldi Brigád ügyében is nyomoznak.

**A nyomozást kiterjesztik a régebben elkövetett
atrocitásokra**

A hírhedtté vált Alföldi Brigád ügyére is világosságot akarnak deríteni s meg akarják állapítani, mi a szervezete s mi a titkos célja a működésének. Fontosnak tartják annak kiderítését, hogy Piroska János kikkel érintkezett Budapesten a merénylet után, amikor még szabadlábbon volt. Piroska ugyanis bizonyos személyeknek telefonon jelentette az esetet és egyesektől védelmet is kért a gyanúsítottak számára a rendőrség nyomozásával szemben. Súlyosan kompromittáló adatok merültek fel egyes személyek ellen, akikkel Piroska a merénylet elkövetése után összeköttetésbe lépett.

Héjjas hamisítványnak mondja Sági kinevezési okmányát.

A Friss Újság írta meg elsőnek, hogy Héjjas Iván kihallgatása alkalmával tagadta azt, hogy Sági János gazdálkodó kinevezési okmányán az ő eredeti aláírása lenne és tagadta, hogy ő nevezte volna ki Ságit a brigád szolgálatvezetőjévé. Kihallgatása alkalmával azt mondta, hogy mutassák meg neki ezt az írást. A budapesti rendőrség azonban nem teljesíthette Héjjas kívánságát, mert ezt az úgynevezett kinevezési okmányt a szegedi rendőrség Sági János vallomásaival együtt elküldte a királyi ügyészségre. Azt is mondta Héjjas Iván, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének Nemzetvédelmi Osztályát még szeptemberben feloszlatta a belügyminiszter. Ezzel szemben meg kell állapítani, hogy Sági kinevezése 1923. október 12-éről kelt Budapesten s az ÉME hivatalos levélpapírján írott kinevezésen látható az Ébredő Magyarok Egyesülete nemzetvédelmi osztálya központi vezetőségének a pecsétje. Sági Jánost és két társát őrizetbe vették.

Szegedről jelentik: A csongrádi bombamerénnyel összefüggő nyomozás mai eredményeiről Diószeghy János belügyminiszteri tanácsos a következő hivatalos közleményt adta ki: – Közégeink ma Csongrádon házkutatást tartottak Fülöp Andornál és Lehrer gyógyszerésznél. Utóbbinál nagyfontosságú iratokat találtak s egy újabb kinevezési okmányt. Találtak azon kívül Piroska apjánál egy tojásgránátot, amelyet az esti vonattal

egy csendőr szállít be Szegedre. A nyomozást Csongrádon kívül a szomszédos városokra is kiterjesztettük...

Rögtönbíráskodás (Statárium).

A magyar királyi igazságügyminiszter az 1922. évi XVII. t.-e. 6. szakaszának rendelkezéséhez képest az 1912-i LIII. t.-e. 12. szakaszának 4. pontja alapján a magyar királyi belügyminiszterrel és honvédelmi miniszterrel egyetértve kibocsátott 135–1924. ME. számú rendeletével a rögtönbíráskodást az ország területére a lázadás és gyújtogatáson felül kiterjesztette a robbantószer, illetve robbanóanyag (kézigránát, pokolgép stb.) használatával elkövetett gyilkosságra és szándékos emberölésre, ideértve az ily gyilkosság és szándékos emberölés kísérletét és az ily gyilkosság elkövetésére irányzott szövetséget is. Halállal bünhődik mindenki, aki a fentebb felsorolt bűntettek bármelyikét elköveti, megkísérli (tettes, tettestárs), vagy azok elkövetésében akár, mint felbujtó, akár, mint bűnsegéd részes. Minthogy a fentebb felsorolt bűncselekmények megelőzésében és felderítésében minden törvényes eszköz felhasználásával a legkíméletlenebb és legerélyesebb megtorló eljárást fogom folyamatba tenni...

Pesti Hirlap, 1924. január 12.

„KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉG.”

Szeged, jan. 11. (*A Pesti Hirlap tudósítása.*) Ma délután folyamán teljesen befejeződött a csongrádi bombamerénnyel kapcsolatosan megindított és kiterjesztett nyomozás. A rendőrség előtt tisztán áll az alföldi brigád egész megszervezése és dr. Diószeghy János miniszteri tanácsos a rendőrség épületében ma délután már el is készítette a nyomozás eredményéről a miniszterelnöknek adandó jelentését. Ebben a jelentésben, amely hat gépírással terjed, Diószeghy János ismerteti az Alföldi Brigádnak a szervezkedés első pillanatától kezdve a csongrádi bombamerénnyel tett intézkedéseit. Az alföldi brigádot 1922-ben kezdte megszervezni Héjjas Iván, akkor még „nemzetvédelmi osztag” címen Héjjasnak gyakori csongrádi szereplésével és a fajvédőknek csongrádi zászlóbontásával függ össze az Alföldi Brigád szélesebb kiterjesztése, mert valahányszor a fajvédő politikusok Csongrádon jártak, mindig sikerült néhány embert az Alföldi Brigád tagjai sorába beszervezniük. Amikor a kormány 1923 októberében feloszlatta a nemzetvédelmi osztagot, ennek tagjai Csongrádon az egyik kocsmában gyűltek össze, ahol, mint a Jóbarátok Köre alapszabályokkal rendelkező egyesület óhajtottak működni és az alapszabályok jóváhagyása iránt való kérelmüket be is nyújtották a belügyminisztériumnak. A

csongrádi csendőrség előtt azonban gyanús volt a Jóbarátok Köre, mert tagjai állandóan éjjel közlekedtek az utcákon és ezért a kocsmában megfordult emberekről jelentést tettek felettes hatóságuknak, ez viszont a Belügyminisztériumnak tett jelentést. A csongrádi bombamerénnyel kapcsolatosan letartóztatott Kiss Jenő Gábor volt főhadnagy, szentesi kórháztiszt szervezte meg az Alföldi Brigád csongrádi szervezetét és ő is irányította, ő járogatott állandóan Budapestre és Kecskemétre és hozta el a szóbeli utasításokat, miután írásban sohasem kapott parancsot, mert nem akarták, hogy ha a dolog esetleg nyilvánosságra jut, írásbeli dokumentumok maradjanak hátra. Kiss Jenő Gábornál egyébként a rendőrség nagyon értékes iratokat foglalt le, többek között egy feljegyzéssel teli noteszt, amelynek tartalmát azonban még nem sikerült megfejtetni, mert a feljegyzéseket sifírozott¹³³ betűkkel írta. Kiss Jenő Gábor a rendőrség előtt az alföldi brigád megszervezéséről, sőt létezéséről sem akart semmit tudni és állandóan K. K. V. nevű egyesületről beszélt, erre nézve azonban minden felvilágosítást megtagadott. A szegedi államrendőrség mégis kinyomozta, mi az a K. K. V és kiderült, hogy az nem más, mint a „Kettőskereszt Vérszövetség”. A megindult nyomozás azt is igyekezett felderíteni, hogy a Kettőskereszt Vérszövetségnek kik a tagjai, hol tartják székhelyüket, és ki irányítja a működését, azonban a nyo-

¹³³ sifírozott = titkosírással írt.

mozás szálai már túllépnek a szegedi kerületi kapitányság határán, úgyhogy Diószeghy János miniszteri tanácsos a Kettőskereszt Vérszövetség Egyesületről külön fog jelentést tenni a belügyminiszternek. A csongrádi bomba-merénylet aktái közül azokat, amelyek az Alföldi Brigádra vonatkoznak, Diószeghy János miniszteri tanácsos holnap reggel a jelentéssel együtt Budapestre viszi. Egyébként, a szegedi ügyészség fogházában őrzött Piroska János, Piroska György, Bölöny Miklós, Kastell Sándor, Forgó Ferenc és Sági Rókus vádlottakat ma délután egyenként, minden feltűnés nélkül elhagyott utcákon át bekísérték az ügyészségnek a Mars téren levő Csillagbörtönébe.

Népszava, 1924. január 12.

**A CSONGRÁDI BOMBÁTÓL A
KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉGIG
HÉJJAS IVÁN ALFÖLDI BRIGÁDJÁNAK
TELJES PROGRAMJA
KATONAI GYAKORLATOK CSENDŐRSÉGI
FEGYVEREKKEL
A KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉGGEL
VALÓ ROKONSÁG
HOGYAN KÉSZÜLTEK A BRIGÁDURALOM
MEGTEREMTÉSÉRE?
A SZENTESI NYOMOZÁS ÚJABB RÉSZLETEI**

Az Alföldi Brigád szervezetének és működésének földerítésére megindított újabb nyomozás a csongrádi bomba-merénylettel kapcsolatban ismét olyan adatokat tárt föl, amelyek stílusos háttérét adják az „újjáébredés” óta folyó „fajvédelmi” politikának. Most már tisztán áll a közvélemény előtt, hogy Héjjas Iván Alföldi Brigádja hogyan készül a föltámasztani és folytatni az orgoványi, izsáki, siófoki gyilkos napokat, hogyan akarta megint a többszörös gyilkos brigádjával vérbe borítani, fölforgatni az országot. A kecskeméti brigádvezér parancsnoksága alatt szervezett újabb fehér terrorszövetség folytatása és újabb kreációja volt annak a terrorista szervezetnek, amely annak idején gyilkolt, fosztogatott, rabolt „nemzeti” jel-szavak cégére alatt. Főparancsnokságuk, parancsnoksá-

guk, szolgálati szabályzatuk volt ezeknek az ébredő banditáknak, akik fegyveres csapatokkal akartak a főváros ellen vonulni, hogy megteremtsék a fehér diktatúrát. A vezérük ki lett volna más, mint Héjjas Iván, a kecskeméti, orgoványi, lajosmizsei, izsáki és ki tudja hány és hányszoros gyilkosságok fölbujtója és szellemi irányítója?

Azt is megállapították, hogy az Alföldi Brigád szoros összeköttetésben állott és együtt dolgozott az úgynevezett „Kettőskereszt Vérszövetség”-gel, amelynek szintén „hervadhatatlan érdemei” vannak a „fajvédelmi” politika megteremtésében. A kép mind szélesebben és sötétebben bontakozik ki, amely mögött fölvigyorog a kurzus ijesztő ábrázata. Kórkép ez, amelyről már kezd oszlani a homály, amely mögött négy esztendő véres rémségei, borzalmi húzódnak meg...

A szentesi brigád

Pénteken délután a csongrádi bombamerénylet és az Alföldi Brigád nyomozásának vezetői Szegeden tanácskozást tartottak, amelyen véglegesen megszövegezték a másodszor megindított rendőri nyomozás jegyzőkönyvét. Pénteken véglegesen tisztázták Kiss Jenő Gábor¹³⁴ szerepét az Alföldi Brigád megszervezésében. Megállapították, hogy az Alföldi Brigád szervezését a múlt év “novemberében kezdte meg Héjjas Iván és ennek a szervezetnek egyik főexponense volt Kiss Jenő Gábor, aki gyakran járt

¹³⁴ Helyesen: Kiss Gábor Jenő.

Kecskemétre Héjjas Ivánhoz utasításokért, valamint a budapesti főparancsnoksághoz. A csongrádi mozgalmat is eleinte Kiss Jenő Gábor irányította, és csak később vált külön a két csoport. Az Alföldi Brigádba beszervezett emberekkel esküt tétettek, és teljesen katonai alapon történt a beosztásuk. A brigád tagjai üléseket tartottak, térképeket készítettek és katonai gyakorlatokat tartottak. Mindezekre az utasítást Héjjas Ivántól és a budapesti központi parancsnokságtól kapták. 1923. december végén a csongrádiak értesítést kaptak Héjjas Ivántól, hogy december 2-án éjszaka az Alföldi Brigád megkapja a felszerelést és a fegyvereket. Erre a társaság kivonult a határba, és várták a fegyverszállítmány megérkezését, ami azonban elmaradt. Ehelyett levelet kaptak Héjjas Ivántól, amelyben értesíti őket, hogy dolgozzanak tovább, a fegyvereket néhány nap múlva megkapják. Megállapították azt is, hogy Kiss Jenő Gábor Szentesen az ébredő brigád tagjaival fegyveres gyakorlatokat is tartott. Erre a célra a fegyvereket a szentesi csendőrségtől kapta.

Kiss lakásán megtalálták Csongrád megye térképét, amelyen az Alföldi Brigád szervezetének kerületi beosztása volt föltüntetve.

A „Kettős Vérszövetség”

Kissnél találtak egy jegyzőkönyvet, amely titkosírással volt írva. Eleinte nem volt hajlandó semmit sem elárulni erről a jegyzőkönyvről, Lehrer gyógyszerész és a többi gyanúsítottak vallomása alapján azonban rövidesen ki-

derült, hogy miről volt szó. A jegyzőkönyvön is többször fordult elő a „K. K. V.” jelzés, és a gyanúsítottak is gyakran emlegették a „K. K. V.”-t. Megállapították, hogy az úgynevezett Kettőskereszt Vérszövetségről volt szó, amely már több ízben szerepelt a különböző bombame-rényletek, atrocitások, államcsínyek és hasonló „fajvédelmi” akciók alkalmával. Pénteken a nyomozó hatóságok megállapították, hogy Nagy János volt főhadnagy, a szentesi ébredők titkára és az ottani nemzeti munkavédelmi osztag parancsnoka volt Kiss Jenő Gábornak a segítő-társa a szervezkedésben. A kihallgatások alkalmával szóba került a Kettőskereszt Vérszövetséggel kapcsolatban Tilrice ezredes is, akinek szintén tevékeny része volt az Alföldi Brigád szervezésében. Pénteken tisztázták azt is, hogy miképpen jutott Kiss Jenő Gábor a szentesi brigád katonai gyakorlatánál használt csendőregi fegyverekhez. Eszerint a fegyvereket Purger József csendőr tiszthelyettes közbenjárására adta ki a szentesi csendőrség az Alföldi Brigádnak. Purger csendőr tiszthelyettes egyébként szintén tevékeny részt vett az Alföldi Brigád megszervezésében és a „Kettőskereszt Vérszövetség” működésében.

Pénteken délután Sággy Jánost, Héjjas csongrádi szolgálatvezetőjét is átszállították a rendőrségről a szegedi törvényszék fogházába, és kihirdették előtte a letartóztatást.

Rendőri jelentés az Alföldi Brigádról

A szegedi rendőrség az Alföldi Brigád szervezkedésére vonatkozóan a következő jelentést adta ki: „A szervezkedést Héjjas Iván és környezete irányította. A Brigádnak egyedüli célja államcsíny elkövetése volt. A Brigád szervezkedése Csongrád környékén teljesen befejeződött és a készen álló osztagok várták a fővárosból a jeladást, amikor megkezdték volna forradalmukat. Kikiáltották volna az Alföldi Brigád katonai diktatúráját, amelynek vezére Héjjas Iván lett volna. Fegyveres csapatok bevonultak volna a fővárosba, hogy átvegyék a hatalmat és elkeressék a mai kormányt, és a fajvédő kabinetet jelentették volna ki a hatalom birtokosának. Azonnal hozzáfogtak volna programjuk megvalósításához és teljes szigorral, Héjjas Iván főparancsnok vezetésével, ha szükségesnek látják, fegyveres segédlettel a társadalom átalakítására megtették volna a szükséges intézkedéseket. A Brigádnak kész miniszteri listája volt, és minden tárcát fajvédő képviselőkkel töltöttek volna be. Szó volt arról is, hogy a főparancsnok átveszi a hadügyminiszteri tárcát. A katonai diktatúra nem ismerte volna el a magyar parlamentet sem, letartóztattak volna minden ellenzéki képviselőt, és már gyökerében fojtottak volna el minden esetleges megmozdulást. Héjjas Iván korlátlan ura lett volna az országnak. A szembesítéskor kiderült, hogy az Alföldi Brigád már régen készülődött.” A csongrádi bombamerénnyel kapcsolatban kiderített tények – amint a rendőrségen mondják – szükségessé tették, hogy Héjjas Ivánt megint kihallgassák. Ebből a célból megidézik a főkapitányságra.

Magyarország, 1924. január 20.

**A VÖRÖS SZÁZAD PARANCSNOKSÁGÁTÓL
A CSONGRÁDI BOMBÁIG
RÖVID FILM PIROSKA JÁNOS MÚLTJÁBÓL**

(*A Magyarország tudósítójától.*) A csongrádi bombamerénylet ügyében a vizsgálatot már teljesen befejezték. A merénylet minden részletét kétségtelenül tisztázták, a vádhatóság előtt tisztán áll valamennyi vádlott szerepe. A tettesek töredelmes beismerő vallomást tettek, csupán Piroska János nyugalmazott főhadnagy, a merénylet értelmi szerzője, tagad még mindig állhatatosan. Piroska ártatlannak igyekszik magát feltüntetni, mint aki semmiről nem tudott, bűntársai azonban rávallanak, egyöntetűen ezt vallják, hogy ő gondolta ki a gonosztettet s a bálterembe dobott kézigránát is tőle származik.

Piroska János múltja

Utána kutattak és megállapították, hogy a fehérhadvezér annakidején – vörös századparancsnok volt. A proletárdiktatúra kitörése után Piroska a szeged-felsőtanyai direktórium szolgálatába lépett és századparancsnoki rangot kapott a vöröshadseregben. Működési köre Csongrádtól Vásárhelyig terjedt, mindenütt burzsujok után szaglászott, s ha egy a kezébe került, jaj volt annak. Kíméletlen volt a vörösökkel nem szimpatizáló polgárokkal szemben, bánásmódján még az elszánt munkássorsból való kommu-

nisták is megbotránkoztak. Állandóan sarkantyú pörgött a csizmája sarkán, a sapkájára nagy vörös gombot tűzött, kedvenc játékszere volt a bikacsök, amellyel gyakran megsuhintotta az eléje került embereket. Peták földbirtokos fiát például véresre verte. A vöröshadseregnek a románokkal való harcaiban nem kívánt részt venni Piroska János, a front mögött végezte szereplését, védtelen polgárokkal szemben igyekezett bátorságot mutatni. Amikor aztán fordult az idők járása és a szegedi határban feltünedeztek a fehér csapatok, Piroska János főhadnagy, vörös századparancsnok önként jelentkezett a fehér alakulatoknál, szolgálatait ugyanúgy felajánlotta, mint a vörösöknek azelőtt. Első dolga volt, hogy volt vörös bajtársait a fehérek kezére juttatta. Jól ismert mindenkit, hiszen közöttük élt és emiatt is fogadták szívesen jelentkezését az ellenforradalmi csapatok. Elfogatta Selmeczi István dr. csongrádi ügyvédet, aki a vörösöknél zászlóaljparancsnoka volt. Selmeczi ügyvéd, aki orosz fogságból tért haza, Piroskával ellentétben nem a tanyákon garázdálkodott, hanem zászlóalja élén a románok ellen harcolt. Selmeczit elfogásakor súlyosan bántalmazták, s aki legjobban kínozta, az – Piroska János volt. Sarkantyús csizmájával rugdalta fejét, a földön fetregő ügyvédnek, aki életveszélyes sérüléseket szenvedett. Piroska János később átvonult Dunántúlra, ahol tevékeny részt vett az atrocitásokban, amíg aztán most eljutott a csongrádi bombamerényletig, amely változatos pályafutásának valószínűleg a végét jelenti.

Népszava, 1924. február 5.

ULAIN ELVÁLLALTA A CSONGRÁDI BOMBABANDITÁK VEZÉRÉNEK VÉDELMEÁT

Nemrégén hírt adtunk arról, hogy Ulain Ferenc, az intranzigencia egyik legvállalkozóbb szellemű tagja, Hitler legkedvesebb magyar barátja, elvállalja a csongrádi bombabanditák védelmét. Most szegedi jelentés arról ad hírt, hogy szombaton Ulain Ferenc a bombások egyik védőjével fölkereste a szegedi ügyészség elnökét és engedélyt kért tőle, hogy Piroska Jánossal beszélhessen. Tudvalevő, hogy Piroska János egyik főszervezője volt a csongrádi gyilkolásnak, ő volt a gyilkos ébredőtársaság szellemi vezére, az ő lakásán beszéltek meg a merénylet elkövetésének részleteit és ő adta át a bombát, amellyel a merényletet elkövették. Ulain vasárnap valóban fölkereste Piroska Jánost a szegedi Csillagbörtönben és hosszasan beszélt vele. A beszélgetésnek – állítólag – az lett a vége, hogy Ulain elvállalta Piroska János védelmét. Ulain egyébként kijelentette, amikor a beszélgetési engedélyt kérte, hogy Piroska Jánossal régóta ismeretségben és jóbarátságban van. Miután Ulain politikai mentalitása nagyon közel áll Piroskáék „intranzigens” fölfogásához, ez esetben valóban Ulainra szabott védelemről lesz szó.

Pécsi Lapok, 1924. március 29.

PIROSKÁÉK ELHAGYTÁK A CSILLAGBÖRTÖNT

Szeged, március 28. A vádtanács tudvalevőleg elrendelte, hogy Piroska János és Piroska Györgyöt 300 hold földnek és egy háznak óvadékkal való felajánlása ellenében szabadon bocsássák. Minthogy Piroskáéknak csak 180 hold földjük van, védőjük, Széchenyi István szegedi ügyvéd a napokban Csongrádra utazott, ahol a csongrádi ébredők szerdán estig óvadékkal való bekebelezés céljából felajánlották a hiányzó 120 hold földet. Széchenyi István ügyvéd ma délelőtt benyújtotta a szegedi vádtanácsnál Piroska testvérek atyja házának és 300 hold földre vonatkozó telekkönyvi bekebelezéséről szóló bírósági végzést, mire a vádtanács soron kívül elintézte az ügyet. Ma délelőtt értesítette a vádtanács az ügyvédet Piroskáék szabadlábba helyezéséről, akik délután órákor már el is hagyták a Csillagbörtönt és Csongrádra utaztak.

Világ, 1924. március 29.

CSONGRÁDI ÜNNEP

A kormánynak meg kell akadályoznia a lelkek megmérgezését és meg kell hiúsítania az újabb bűncselekmények lehetőségét, ha pedig nem az, akkor valóban el kell ismernünk, hogy az új Magyarország fölépítésének módja a Piroska fivérek gyakorlati programja, nem pedig az, amely most a nemzetgyűlés előtt van, és amelyet népszövetségi szakértők meghallgatásával csináltak meg. Végre is vannak kérdések, amelyeket egyszer el kell intézni, el kell intézni nyíltan, őszinte szavakkal, el kell intézni határozottan, mert meg kell nyugodniuk a lelkeknek és tudomásul kell venniük: mi a helyzet és mik az ország kormányzásának céljai és módszerei. A csongrádi ünnepet nem lehet jelentéktelen ténynek tekinteni, amint nem volt jelentéktelen a karácsonyesti bombamerénylet sem: kifejezése ezek annak a módszernek, amely a választásokon Ily Lászlókkal paktált, és amely az ébredők választási főhaditanyájául jelölte ki a miniszterelnökség egyik szobáját. Vagy a Piroska fivérek politikájának lehet érvényesülni, vagy pedig az igazi szanalásnak: de választani kell a kettő között, őszintén és a lelkiismeret szavára hallgatva, választani kell. Még egy tény van, még egy igazság, amelyet halkán és csendesén, de mégis csak el kell mondani: ha gyilkosok szabadon járhatnak, akkor szaporodhatnak a gyilkosságok.

Népszava, 1924. március 30.

INTERPELLÁCIÓK

A következő interpellációt intézi Fábíán Béla az igazságügy-miniszterhez:

Van-e tudomása az igazságügy-miniszternek arról, hogy Piroska János nyugalmazott főhadnagyot és Piroska Györgyöt a szegedi törvényszék vádtanácsa, illetően az Ítéltábla 300 hold föld és egy ház kaució ellenében szabadlábra helyezte? Megjegyzendő, Piroskáéknak csupán 120 hold földjük volt, a többi földet a csongrádi ébredők adták össze direkt e célra.

Van-e tudomása az igazságügyminiszternek arról, hogy a csongrádi bombamerényletek ügyében az eltussolás jelei mutatkoznak és Csongrádon terrorisztikus eszközökkel kényszerítik a tanukat tanúvallomásaik visszavonására?

Van-e tudomása az igazságügyminiszternek arról, hogy a szegedi Csillag-börtönből kiszabadult Piroska testvéreket lármás tüntetéssel fogadták és fölszólították őket, hogy haladjanak „a megkezdett úton, a keresztény Magyarország fölépítésére”?

Van-e tudomása az igazságügyminiszternek arról, hogy a Huszár Csaba szigetvári orvos és társai ellen folyamatban volt bűnügyben a törvényszéki tárgyaláson olyan jelenségek merültek föl, amelyek megisméltése nem áll az igazságszolgáltatás érdekében?

Tud-e arról a miniszter, hogy a kecskeméti törvényszék elnöke, akinek vezetése alatt álló törvényszéken bűnügyek vannak folyamatban Francia Kiss Mihály ellen, megjelenésével demonstrált Francia Kiss egyik családi ünnepélyért?

Hajlandó-e gondoskodni a miniszter arról, hogy az elkövetett gyilkosságok ne csak kinyomoztassanak, hanem a gyilkosok büntetésüket el is vegyék? Ha igen, milyen eszközöket kíván alkalmazni az igazságügyminiszter az igazságszolgáltatás pártatlansága, objektivitása és az igazságszolgáltatás rendes menetének biztosítása érdekében? Ezután Pesthy igazságügyminiszter¹³⁵ válaszolt az interpellációra. Állami élet – mondotta az igazságügyminiszter – csak erkölcsi alapon, a jog, törvény és igazság alapjain lehetséges. Ez a hit hozta az igazságügyminiszteri székbe és csak addig marad itt, amíg úgy látja, hogy ennek eleget tehet. (Nagy Ernő: „No, akkor nem soká tetszik maradni!”) Ami az interpelláló kérdéseit illeti, Piroskáék szabadlábra helyezése ügyében azt feleli, hogy ez a bűnügy anyagi részéhez tartozik. Ezt nem ismeri, de betekintést fog szerezni és legfőbb fölügyeleti jogával élve, a bírósági függetlenséget szem előtt tartva, az erkölcsnek és törvénynek megfelelően fog intézkedni. A csongrádi tanuk terrorizálásairól nincs tudomása, az interpelláló is csak egy esetet mondott el. A fogházakban lévő foglyok kezelését fogházzabályok szabályozzák.

¹³⁵ A forrás Pesthy Pál igazságügyminiszterre utal.

Vizsgálat tárgyává teszi, hogy ezeket megsértették-e és ha igen, megteszi a szükséges megtorló intézkedéseket. A csongrádi tüntetésben, amellyel Piroskáékat fogadták, a büntett földicsérését látja és már délelőtt megtette az intézkedést az eljárás megindítására. A kaposvári törvényszéki elnök eljárásáról nincs tudomása, de betekintést szerez majd az iratokba és ha a bíróság pártatlanságának meg nem felelő jelenségeket lát ott, megindítja a fegyelmi eljárást. Ami a kecskeméti törvényszék elnökének Francia Kiss Mihálynál tett látogatását illeti, kijelenti, hogy azt nem helyesli. A bíróság tagjainak „nem illik” megjelenni olyan embernek az ügyében, aki bármiféle ügyben vádlott. (Esztergályos János: „...Isten vele, bíró!”) Ha ez megtörtént, megtesz mindent, hogy ez reparáltassék. Arra a kérdésre, hogy intézkedni akar-e arra nézve, hogy a gyilkosok elnyerjék büntetésüket, kijelenti, hogy esküt tett arra, hogy a törvényt megtartja és megtartatja. Ebből kifolyóan minden rendelkezésére álló eszközzel azon lesz, hogy mindenki, aki a törvény ellen cselekszik és vét, elnyerje méltó büntetését. Kéri, válaszának tudomásulvételét. Fábrián Béla, valamint a többség a választ tudomásul vette. Ezzel az ülés este 1/2 9 órakor véget ért.

**SHVOY KÁLMÁN TÁBORNOK EMLÉKIRATA
NAPLÓBEJEGYZÉSEI A CSONGRÁDI
MERÉNYLŐK ÜGYÉVEL KAPCSOLATBAN
1923. JANUÁR 1. / 1924. MÁRCIUS 25. / 1924.
SZEPTEMBER 27.**

Az év vége felé újabb két eset izgatta a kedélyeket. A határon elfogták Ulain képviselőt társaival, amint Nürnbergbe vagy Münchenbe akart utazni, s egy szerződést vitt magával, mely szerint a bajor nemzetiszocialisták segítségükre jönnek, puccsot csinálnak, eltávolítják a kormányt, és átveszik a hatalmat fajvédő programmal. Ulaint letartóztatták, később szabadon bocsátották, végül 1 hónap 14 nap államfogházra ítélték. A másik a csongrádi bombamerénylet volt, amikor is Csongrádon december 26-án a Magyar Király Szállóba, mely tele volt táncolókkal, bombát dobtak, mely sokakat megölt. Gyanú volt, hogy a merénylet Héjjassal állt összefüggésben, ébredő magyar mű. Héjjas emberei voltak a tettesek, de Héjjas nem tudott róla. A tetteseket elfogták, de rövid idő múlva szabadlábba helyezték őket. Egy Piroska nevű alak műve volt az egész.

[...]

1924. március 25.

Piroskáékat 300 millió korona kaucióért szabadlábra helyezték.

A titkos egyletekre vonatkozó kormányrendelet megjelent. Ezek szerint a tisztek bejelentették az EX-nek, hogy kilépnek, s erre aláírták a becsületszóra való kijelentést, hogy nem tagjai titkos társaságnak. Micsoda aljas kettős játék, képmutatás, mikor a titkos társaság tovább fennmaradt, csak kapott egy fedő, nyílt társasági szabályt.

Az Alföldi Brigád kötelékei is átmentek a Kettős-kereszt Vérszövetség szervezetébe. Ki tudja, mennyi gyilkos is ment velük. Ezen szervezetek a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter tudtával voltak.

[...]

1924. január 1.

A csongrádi bombamerénylet tetteseit Szegedre hozták, és pedig Sági, Sinkó és Lászlót. Ez utóbbi volt a dobó. A két Piroska közül csak az egyiket, Györgyöt hozták Szegedre, miután Jánost, mint főhadnagyot, nem lehetett a polgári fogházba hozni.

[...]

1924. szeptember 27.

A csongrádi bombamerénylőket Fuchs Gyula felmentette. Felmentő ítélet. A merénylők először mindent bevallottak. Szegedről a rendőrök, Borbola, Wéber mindent kinyomoztak, Pestről Diószeghy miniszteri tanácsos is lent volt.

Mindent felderítettek, gyanúsítottak mindent bevallottak. Tárgyalásnál kiderült, később mindent visszavontak, s azt állították, hogy verték őket, azért vallottak. Erre felmentették őket. Feltűnő ítélet, kétségtelen, hogy politikum játszott bele, és egy irányított ítélet volt!

Az Újság, 1924. április 3.

**CSALÁDI KÖRBEN FOGADTÁK
CSONGRÁDON PIROSKÁÉKAT
SZEGEDRŐL JELENTI TELEFONON
AZ ÚJSÁG TUDÓSÍTÓJA.**

Ismeretes, hogy a szegedi törvényszék váditanácsának határozata és a tábla jóváhagyása után a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban egyrészt három rendbeli gyilkosságban bűnsegédi bűnrészességgel, másrészt pedig huszonnégy rendbeli gyilkosságra való szövetkezéssel vádolt Piroška János nyugalmazott főhadnagy és Piroška György csütörtök délben szabadlábra került. Piroskáék ügyvédjük társaságában hagyták el a szegedi Csillagbörtön fogdáját és a szegedi Royal Szállóban vettek ki szobát, majd az első dolguk az volt, hogy este végignézték a szegedi Városi Színházban a *Balga szűz* előadását.

Már a szabadlábra helyezés napján hangoztatták Szegeden az ébredő körökben, hogy pénteken délután ünnepélyes fogadtatásban fogják részesíteni a csongrádi ébredők a kiszabadult Piroška fivéreket. A színházban is suttozok erről a hírről és a közönség a legnagyobb megütközéssel hallotta ezeket az itt-ott elhangzó kijelentéseket. Pénteken reggel azután Piroskáék a harmadik Piroška fivérel együtt Csongrádra utaztak, ahol a kiszabadult foglyokat ünnepléssel fogadták.

Ebben az ügyben interpellált Fábíán Béla a nemzetgyűlésen és Pesthy Pál igazságügyminiszter, válaszában kijelentette, hogy vizsgálatot indít. A vizsgálat megindítására a felhatalmazás a szegedi főügyészséghez tegnap este érkezett meg. A főügyész azonnal intézkedett, hogy ma reggel megfelelő számú tagból álló hivatalos bizottság szálljon ki Csongrádra a legszigorúbb vizsgálat lefolytatására.

Azok utaztak le Csongrádra, akik egyrészt jól ismerik a várost, másrészt pedig a bombamerénylet ügyében is részt vettek a nyomozásban, így elsősorban azok a detektívek utaztak el, akik decemberben a véres bombamerénylet ügyében nyomoztak, valamint Zombory János vizsgálóbíró is, aki kezdettől fogva a bombamerénylet ügyét vezette. Azonnal hozzá láttak annak megállapításához, hogy tulajdonképpen milyen ünneplés volt az, amelyben Piroskáékat pénteken délután megérkezésük alkalmával részesítették.

Elsősorban az állomáson tájékozódtak és már itt megállapították azt, hogy túlzottaknak mondhatók azok a hírek, mintha nagyobb számú ébredő csoport lett volna kint az állomáson. Annyi tény, hogy pénteken délután már egy óra körül megjelentek a Piroska-család tagjai, majd egymásután eljöttek Piroskáék ismert barátai, akik természetesen mind tagjai az Ébredő Magyarok Egyesülete csongrádi szervezetének. Kínos feltűnést keltett az állomáson az, hogy Forgó Ferencet is ott látták, akit a csongrádi bombamerénnyel kapcsolatban, mint

bűnsegédi bűnrésztést vádolt még az ügyészség. Kisebb csoportban beszélgetve várták a vonat érkezését, de semmi olyasmit nem lehetett sejteni, mintha tüntetésre készülnének. Teljesen csendben viselkedtek, amíg a vonat 2 óra tájban befutott az állomásra. Pontosan nem lehetett megállapítani, hogy hányan voltak az állomáson, de a bizottság véleménye szerint a Piroskáék fogadására megjelentek száma nem igen haladta meg a huszonötöt.

Amikor Piroskáék leszállnak a vonatról, ez a huszonöt főnyi csoport körülvette őket. Halk éljenzés hallatszott, amire a vonalból leszállt szegedi és félegyházi utasok is kíváncsiságból Piroskáék körül sereglettek és a bizottság jelentése szerint innét magyarázható az, hogy az állomás személyzete, valamint a közvetlen szemtanuk is az első pillanatban azt gondolták, hogy száz-százötven tagú ébredő csoport ünnepli Piroskáékat. A bizottság megállapította azt is, hogy az éljenzés nem Piroskáék elkövetett bűncselekményére vonatkozott, hanem csupán az öröm kifejezés akart lenni, hogy ismét hazaérkeztek a Piroska-fivérek. Formális szónoklat nem hangzott el az állomáson, csupán: – Isten hozott, János! – és hasonló köszöntések voltak.

A szegedi bizottság azt is megállapította, hogy még pénteken délután először Piroskáék házánál, majd a csongrádi Kaszanicky-féle vendéglőben baráti összejövetelt tartottak a csongrádi ébredők, amely természetesen Piroskáék ünneplését célozta. Ezen az összejövetelen mintegy harmincöten voltak jelen, köztük a Piroska-

család tagjai, valamint Piroskákék csongrádi barátai. Formális szónoklat itt sem hangzott el. Piroska, János mondott csupán egy, igen furcsa szónoklatot, melyben Kossuth Lajoshoz hasonlította magát.

A bizottság a hivatalos vizsgálat alkalmával megállapította, hogy ez az összejövetel sem nevezhető büntett feldicsérésének, miután a csongrádi barátok csupán annak az örömüknek adtak kifejezési, hogy ismét közöttük vannak a Piroska-fivérek. A bizottság a délutáni órákban már be is fejezte munkáját és megállapította, hogy ez alkalommal nincs szó, a büntetőtörvénykönyv 174. szakaszának első bekezdésében meghatározott büntévők vagy büntett feldicséréséről, hanem csupán baráti ünneplésről volt szó.

Este nyolc órakor érkezett vissza a bizottság. Amint értesülünk, holnap elkészítik a részletes jelentést, amelyben az igazságügyminiszternek beszámolnak arról, hogy eljárást nem indítanak az állomási jelenet, valamint a vendéglői összejövetel résztvevői ellen, egyrészt mert itt büntett feldicsérését nem látják, másrészt pedig azt sem lehetett megállapítani, hogy ha mondott is valaki beszédet, mi volt annak tartalma és ki mondta.

Az Est, 1924. szeptember 10.

PIROSKÁÉK VÉRESRE VERTEK EGY BÉKÉS CSONGRÁDI HÁZASPÁRT

Hétfőn este Csongrádon ismét olyan eset történt, amely felháborítóan bizonyítja be, hogy némelyek még mindig nem nyugszanak bele abba, hogy Magyarországon helyreállt a törvényes nyugalom és úgy tesznek, mintha még mindig ráborulna a magyar életre az egyéni akcióknak, kilengéseknek és merényleteknek az a szomorú, nyomasztó levegője, amelyet nem is olyan régen, de reméljük, végérvényesen sikerült kiszellőztetni. Az eset hősei a csongrádi bombamerénylet elkövetésével súlyosan gyanúsított Piroška fivérek, akik óvadék ellenében nemrégiben kerültek szabadlábra és most várják, hogy ügyük főtárgyalásra kerüljön. Úgy látszik azonban, hogy ez egyáltalában nem zavarja őket abban, hogy békés polgárokat terrorizáljanak és Csongrád város békéjét, amely éppen az ő ténykedéseik nyomán csak nagy nehezen állott helyre, ismét felborítsák. Lusztig Jakab csongrádi pékmester köztisztelőben álló ember az egész városban. Hétfőn este feleségével együtt látogatóban volt egy ismerős családnál és nyolc óra tájban a csongrádi főúton, a Kossuth Ferenc utcán tért haza lakására, amely a Szép utca és Szőlőhegyi utca sarkán van. A Kossuth Ferenc utcán egy helyen három férfi beszélgetett, még pedig úgy, hogy elzárták a járdán a közlekedést. Lusztig

Jakab elengedte felesége kezét, akivel idáig karonfogva jött, megérintette az egyik úr vállát, és ezzel a szóval: Szabad? – utat kért. A férfiak utat is engedtek nekik és csak mikor már öt-hat lépésnyire eltávoztak a csoporttól, szóltak utánuk:

– Ez a pizsok, бүдös zsidó, még lökdös bennünket!

Lusztig felesége, aki ekkor a társaságban felismerte Piroska Jánost, Piroska Györgyöt, míg a harmadik úr kilétét nem tudta megállapítani, visszafordult és felindultan reflektált a sértésre. Erre hozzájuk ugrott a két, Piroska-fiú, ismételték a sértéseket, míg a Piroskák társaságában lévő harmadik férfi távolabb maradt. Az utcán ekkor nagyon sokan jártak és az esetnek közvetlen folytatása nem lett. A két Piroska-fiú azonban nem érte be az ügy ilyen befejezésével. Lusztigné az összeszólalkozás során ugyanis azt mondta, hogy: – Nem félek! Mire az egyik Piroska-fiú ezzel válaszolt:

– Ne itt hengej, hanem gyere arra, ahol nem lesznek annyian ! Piroska fiúk ekkor elhagyták a főutcat és valamelyik mellékutcán át befordultak a Szép utcába, mert tudták, hogy Lusztigéknak arra kell hazafelé menniük. A Zsinór utca sarkán állottak lesben. A Zsinór utca sarkától kezdve a két Piroska-fiú és az a harmadik férfi, aki előbb is velük volt és sзürke kabátot hordott Lusztigék nyomába szegődött és állandóan ezt mormogták utánuk: – Бүдös zsidó, бүдös zsidó! – Lusztigné erre visszafordult és így szólt: – Tessék minket бékében

hagyni! – Az egyik Piroska-fiú erre így válaszolt: – Arra megyünk mi is, amerre akarunk!

A szóváltás után Lusztigék két ismerősükkel találkoztak, és abban a hitben mentek hazafelé, hogy több bajuk már nem lesz Piroskáékkal, mivel azok elmaradtak mögülük. A Szép utca 42-es számú ház előtt azonban a sötétben ismét szembekerültek a Piroska fiúkkal. Lusztigné, aki Gál Rozál nevű ismerősével először találkozott a támadókkal, elébük állott és könyörgött, hogy ne bántsák őket, Piroskáék azonban félrelökték őket, rátámadtak Lusztigra, verekedés keletkezett, mert Lusztig, aki erős ember, védekezett a támadók ellen. Az asszony a verekedők közé állott és szét akarta őket választani, a Piroska fivérek ütései így őt is érték, és súlyos sérüléseket szenvedett. Az utca csöndjét a verekedés felverte, Lusztigék kiabálta: – Gyilkosok! A Piroskáék gyilkolnak! – Erre a környékbeli házakból előrohantak az ott lakók, és Piroskáék gyors léptekkel eltávoztak a verekedés színhelyéről. Az orvosi látlet szerint, amelyet ugyanaz nap este vettek fel, Lusztig Jakabné homlokának jobbfelén a hajas résznél kezdődőleg ferdén le és kifelé futó három centiméter hosszú, csontig hatoló, kevésbé tátongó, erősen vérző seb van, bal kezének középső uja fölött véraláfutás, az ízület környéke pedig erősen dagadt és fájdalmas. Lusztig Jakab bal alsó karjának feszítő felületén, az alsó harmadban jókora daganat és fájdalmaság tapasztalható. Az orvosi látlet szerint a leírt sérülések közvetlenül a látlet felvétele előtt történtek, a

sérüléseket okozó tárgy nehéz, kemény bot, vagy fémtárgy lehetett, amire a homlokon levő seb szélének zúzódott, de mégis elég sima felületéből lehet következ-
tetni. A gyógyulás tartama, tekintve az ízület megsérü-
lését, pontosan meg nem állapítható, de valószínűleg
nyolc napon túl terjed.

Szeged, 1924. szeptember 26.

DR. SZÉCHENYI VÉDŐBESZÉDE

A délutáni ülésen az elnök felszólítására elsőnek dr. Széchenyi István mondotta el védőbeszédét. Elmondotta, hogy amikor a kommunizmus megbukott, Piroska János főhadnagy volt az, aki Csongrádon újjászervezte a csendőrséget. Ebben nemcsak keresztény, hanem néhány zsidó is szolgált, köztük Kalmár Zoltán ügyvéd. Piroska, mint a csendőralakulás parancsnoka, egyszer éjjel megvizsgálta a karhatalmat. Kalmár ügyvédet, mint ügyeletes csendőrt a letartóztatott kommunistákkal való kártyázás közben találta. Ezután eltávolította Kalmárt és több zsidó társát a karhatalomból. A bombapör alapja tulajdonképp itt kezdődött, nem pedig akkor, amikor a bomba robbant. A nyomozás nem eredményezett semmit addig, amíg meg nem érkezett Diószeghy tanácsos, jelenti ki ezután Széchenyi. Heller és Barna csongrádi zsidó lakosok jelölték meg a nyomozás irányát, és ezek után ment a rendőrség is. Ezután Zombory János vizsgálóbíróról beszél, aki szerinte csupán a presztízsét védte vallomásával.

Pesti Napló, 1924. szeptember 26.

DR. SZÉCSÉNYI ISTVÁN VÉDŐBESZÉDE

Azzal kezdi, hogy Piroska János a proletárdiktatúra bukása után Csongrádon újjá szervezte a csendőrséget, tartalékos tisztekből és másokból. Ebben a csendőrségben nemcsak keresztények, de zsidók is voltak. Amikor – úgymond – a fehér uralom törvényesen szankcionáltatott, akkor is fenntartották ezt a csendőrséget. Piroska János egy éjjel a tartalékos tiszt Kalmár ügyvédet a kommunizmus alatt kompromittált. Kalmárt a csendőrlaktanyában kártyázni látta. A zsidókat emiatt kizárták az önkéntes csendőrségből. Ezzel rakódott le ennek a pernek az alapja. Addig szó sem volt arról, hogy Piroskákék antiszemiták, zsidóüldözők. És ezzel megkezdődött a csongrádi keresztények és zsidók között az ellentét, amely végül is nagyon kiéleződött. Ilyen volt a hangulat, amikor karácsony másodnapjának éjszakáján a bombát bevágták a bálterembe. Még azon az éjszakán valaki bedobta a Piroska nevet a köztudatba és már azon az éjszakán csak arról beszélt mindenki, hogy a Piroskatestvérek és barátaik között kell keresni a gyilkosokat. Ránehezdedt ez a közhiedelem az emberek agyára és másnap reggel már kezdték összefogdosni az ébredővezéreket és az ébredők hírében álló csongrádiakat. Részletesen foglalkozik a védő azzal, hogy mennyivel rosszabb a helyzet ma, a személyes szabadság kérdése

körül, mint volt valamikor. Beidőzés, kihallgatás és kellő mérlegelés helyett Piroskáékat egyenesen bevitték és megkezdik a kihallgatásukat, megkezdődött a léleknek és a testnek az a sanyargatása, amellyel alkalmassá váltak arra, hogy olyan dolgokat is bevalljanak, amit el nem követtek. Diószeghy János miniszteri tanácsost a perrendtartás értelmében, mint közigazgatási embert, nem lett, volna szabad a nyomozásba bekapcsolni, – magyarázgatja a védő. De nemcsak Diószeghy nem ismerte a perrendtartást, hanem az sem, aki őt kiküldte.

HU-MNL-OL-K 428-Napi Hírek-1924. 09. 25–26.
A MAGYAR TÁVIRATI IRODA NAPI HÍREINEK
ÖSSZEFOGLALÓJA A CSONGRÁDI
BOMBAPER FŐTÁRGYALÁSÁNAK
UTOLSÓ TÁRGYALÁSI ALKALMAIRÓL
ÉS AZ ÍTÉLETRŐL
1924. SZEPTEMBER 25–26.

Szolnok, szeptember 24.

A csongrádi bombamerénylők pörének ma délutáni ülésen még az eddiginél is sokkal nagyobb érdeklődés közepette nyitotta meg az elnök $\frac{1}{2}$ 4 órákor. A teremben minden talpalatnyi hely megtölt hallgatóközönséggel, s a tárgyalás alatt szinte tűrhetetlen volt a hőség,

Az elnök felszólítására elsőnek Széchenyi István védőügyvéd mondotta el védőbeszédét. Beszéde elején elmondotta, hogy amikor a kommunizmus megbukott, Piroska János főhadnagy volt az, aki Csongrádon újjászervezte a csendőrséget, s ebben nemcsak keresztények, hanem néhány zsidó is szolgált, közöttük Kalmár Zoltán ügyvéd. Piroska János a csendőralakulásnak továbbra is a parancsnoka, és amikor egyszer éjjel megvizsgálta a karhatalmat, Kalmár ügyvédet, mint ügyeletes csendőrt a letartóztatott kommunistákkal kártyázás közben találta, azután természetesen eltávolította Kalmárt és több zsidó társát a karhatalomból. A bombapör alapja tulajdonképpen itt kezdődött, nem pedig akkor, amikor a bomba robbant. Eddig az időpontig nem mondták,

hogy a Piroskák antiszemiták, de ettől a pillanattól kezdve, a csongrádi zsidóság mind jobban kiélezte a közötte, valamint a keresztények között lévő helyzetet.

A kommunizmus után a keresztények és a zsidók között éles ellentét fejlődött ki Csongrádon, úgy hogy amikor a bombamerénylet történt, valaki rögtön bedobta a köztudatba a Piroška nevet, s azért mert ezek ébredők, még ez éjjel sikerült közhangulattá tenni, hogy a merényletet csak az ébredő magyarok követhették el.

A nyomozásról beszél ezután, amely nem eredményezett semmit addig, míg meg nem érkezett Diószeghy tanácsos. A perrendtartás nem ismer oly intézkedést, mely szerint közigazgatási hatósági ember nyomozásba bekapcsolható legyen, még akkor sem, ha az illető miniszteri tisztviselő is. Igaz ugyan – mondja –, hogy a kiküldöttek nem ismerték a perrendtartást.

Ezután az akkor megjelent fővárosi lapok cikkeit ismertette annak igazolására, hogy a pesti lapok még a vallomások megtétele előtt megírták azt, hogy a vádlottak voltak a tettesek. A rendőri hivatalos jelentés azt is megállapította, hogy a merényletet a fajvédők képviselők lent járta idézte elő. Heller és Barna csongrádi zsidó lakosok jelölték meg a nyomozás irányát, ezután ment a rendőrség, s más nyomott egyáltalában nem követett, a pesti lapok már december 29-én megállapították, hogy a tett elkövetésével leginkább Bölönyi gyanúsítható, aki híres dobó. December 30-án már megnevezik a tetteseket, s december 30-án az egyik lap már azt írja, hogy

Bölönyi súlyos ellentmondásokba keveredik, holott ekkor még nem is vallott. Szerinte az újságok cikkeit Barnáék szuggerálták, akik a faji gyűlöletet szítják, mert Csongrádon nem a keresztények gyűlölik a zsidókat, hanem fordított a helyzet. Ezek a hírek a rendőrségnek is kellemetlenek voltak, s mikor megérkezett Diószeghy tanácsos, kiadták az utasítást arra, hogy a vallomásokat minden eszközzel ki kell szedni,

A vádlottak bántalmazásával foglalkozik ezután, s kijelenti, hogy a vádlottak ellen más bizonyíték nem volt s nincs is, mint a rendőrség előtt kikényszerített vallomások. Az, hogy kapszlit, búzbombát és tojásgránátot találtak, nem bizonyíték, mert ha a királyi ügyész bármely szolnoki házba elmegy, ahol katonaviselt ember lakik, találhat a harctérről hozott és leszerelt gránátot, az tehát, hogy gránátot találtak nem komoly dolog, valamint az sem, hogy kapszlit leltek. Arra vonatkozólag, hogy miért csak márciusban vonták vissza vallomásukat a vádlottak, kijelenti, hogy Ságinak december 31-én megírt memoranduma azonnali visszavonást jelent. A többiek el voltak zárva, és hideg cellával, valamint rabruhába való öltöztetéssel sanyargatták őket, s a tanúk szerint is úgyszólván emberi roncsok voltak, Amikor ő január 10-én először látta őket, szánalom volt rájuk. nézni.

Kihallgatásuknál is börtönőröknek kellett őket támogatni. Ezek után ne csodálkozzunk azon, ha a vádlottak a vizsgálóbíró detektívnek nézték, hiszen amikor Csongrádon volt, akkor is detektívek közt tartózkod-

kodott. Nem hiszi, hogy akadna olyan ember, aki elhiszi, hogy nem sanyargatták a vádlottakat. Hogy reszketett itt – úgymond – a bíróság előtt Wéber Árpád rendőrkapitány, Borbolya Jenő tagadásával a megtestesült szájalom volt, amint a bíróság előtt vergődött. Posztós detektív és a többiek is körömszakadtáig tagadtak.

Ezután visszatért a csongrádi nyomozásra. Előadta, hogy amint Diószeghy megérkezik, összeütközésbe kerül a perrendtartással, Ságinak úri becsületszavára megígéri, hogy szabadlábra helyezi, ha vall. Ezt a január 3-iki pesti lapok is megírták. Diószeghy itt úgy adta elő ezt a tényt, hogy csak azután ígerte meg Ságinak a szabadlábra helyezést, amikor az már vallott. Ezzel szemben az igaz, amit már a lapok ekkor megírtak. Az éjjeli vallatásra vonatkozólag közli, hogy ezeknek kifárasztás volt a célja. E tekintetben rámutat a vallatás jegyzőkönyvekre. Már akkor írták a lapok, hogy a gyanúsítottakból avval szedték ki a beismerő vallomást, hogy éjjel folytonosan felrázták őket álmukból. Olyan tudatos visszaélés ez – mondja Széchenyi – a rendőrség kezébe adott hatalommal, ami felett nem hunyhat szemet a bíróság. Nem tudja elképzelni, hogy ezt a törvénysértést a bíróság szankcionálja. A bíróságnak védelmet kell nyújtani a hatóságok túlkapása ellen is. Amint elveszítjük hitünket, hogy van ilyen önvédelmi szervünk, amely mindenkivel szemben érvényre tudja juttatni az igazságot, akkor senki sem érzi magát többé biztonságban. Akkor is kiverhetnek belőlünk mindent. Adják csak kezembe

ezeket a nyomozókat, adják kezembe Diószeghyt, és meg fogom mutatni, hogy két óra leforgása alatt mindazt be fogja vallani, amit akarok, még azt is, hogy ő követte el a pesti bombamerényleteket. /Derűlség./

Ezután a vizsgálóbíró előtt tett vallomásokra tért át. A legnagyobb tisztelettel van a bíróság minden tagja iránt, de az ügy érdekében felhívja a törvényszék figyelmét a vizsgálóbíró vallomására. Zombory derék, jóra való ember, de nem bír természetével – mondja, – ha nem történik az, amit akar. Zombory vizsgálóbíró azt vallotta, hogy előtte csak Bölönyi panaszkodott bántalmazásról. Rögtön utána jegyzőkönyvvezetője, Skultéthy azt vallotta, hogy valamennyien panaszkodtak. Kinek van igazsága? Azt hiszi, hogy az igazság a jegyzőkönyvvezetőnél van. Skultéthy részvételével négy embert hallgattak ki, de csak Bölönyi egészségügyi jegyzőkönyvében található panasz, holott a többiek is panaszkodtak. A vizsgálóbíró elismerte, hogy nem vett fel jegyzőkönyvet Piroska János és György szembesítéséről, amikor Piroska György visszavonta vallomását. Ilyen körülmények között mondják, hogy miért nem jelentkeztek visszavonásra? Nem vádolok senkit – úgymond – jegyzőkönyvhamisítással, de tény, hogy erről a fontos eseményről nem vettek fel jegyzőkönyvet. Mindezt Zombory vizsgálóbíró úr is elismerte. Ővele történik meg, hogy Piroska János nem írja alá a jegyzőkönyvet, mert nem tartalmazza a helyes adatokat. Zombory azt mondotta, azért lökte ki Piroskát, mert azt mondotta neki, majd találkozunk még. Utána a

fogházőr elmondja, hogy Piroska János ezt a kijelentését már az ajtón kívül mondotta. Ebből tehát kitűnik, hogy nem azért lökte ki, mert Piroska az említett kijelentést tette. A vizsgálóbíró presztízsét védi, amikor az ügyet takargatja, a fogházőrnek azonban nem kell szépítenie.

Megállapítja, hogy a beismerő vallomásokat teljesen joggal vonhatták vissza a vádlottak, s beismerésük nem képezheti marasztaló ítélet alapját. A vád szerint Piroska György azt mondta volna, „nem baj, ha robban a bomba, s leszakítja a padlót, s húsz zsidó ott marad.” Elképzelhető-e, hogy ha ez így volt, akkor Fülöp ott marad az alatt a padló alatt, és Piroska György otthagyja a kávéházban öccsét és barátait? Az elnök is rámutatott arra, hogy a beismerő vallomások ellentmondók. Ha valóban azt mondták volna el, amit tettek, bizonyára egyformán mondták volna el. A hiba – úgymond – ott van, hogy kevés volt az idő, s a beléjük szuggerált rendőri vallomás tartalmaz több helyen ellentmondást.

Annyi bizonyítékkal szemben, mely itt van, bármily más perben elég volna annyit mondani: „tagadom”, és az ítélet felmentő lenne. Ez a per azonban a zsidóság pere a kereszténység ellen, azonos a tiszzaeszlári perrel, azzal a különbséggel, hogy a tiszzaeszlári perben még a főtárgyaláson is volt beismerő vallomások és tanú, aki a bűnösök mellett vallott, a vádlottakat mégis felmentették. Itt nincs egy vádlott sem, aki beismerő vallomást tett volna a tárgyaláson, itt nincs terhelő vallomás és beismerés. Barnáék terhelő vallomásán kívül nincs terhelő

vallomás, a Csemegi utcában lakó asszony is azt vallotta, hogy nem a két vádlott szaladt a merénylet után, hanem másik két nagyobb ember.

Más vallomás szerint a túlsó oldalon is futott egy ember. Mindkét tanúnak igaza van, Négy bőrkabátos embert láttak a merénylet előtt, valószínűen ezek követték el a merényletet, Riegner zsidó vallású tanú is azt vallja, hogy egész estén át együtt volt Fülöppel, aki tehát nem lehetett kinn a bombatámadásnál. Minden vádlott alibijét szavahihető tanúk igazolták, s minden tanú a vádlottak mellett vallott. Csak a nyomozó köztisztviselő tanúk tagadtak, akik Diószeghytől lefelé egzisztenciájukat védtek, mert visszaéltek a kezükbe adott hat alommal. Meggyőződése, ha mást küldtek volna ki, a szegedi rendőrség, mely komolyan fogja fel hivatását, megtalálta volna az igazi tetteket. Diószeghynek az volt a fontos, hogy eredményt produkáljon, A nyomozók vallomásával szembeállítja Jung Róza szakácsnő vallomását, ki halálos betegen vallott Bölönyi kínzásáról. Jung Róza, mondja, bizonyára nem terhelte meg lelkiismeretét valótlan vallomással, mely egyezik különben is más vallomásokkal. Majd azzal foglalkozik, hogy a részegségnek avval a fokával, melyet a tanúk is bizonyítottak, képes lett volna-e a vézna és gyenge Sinkó a bombát bedobni? Szakértők mondták, hogy csak gyakorlott, nagy erejű és ügyességű ember dobhatta be a bombát. A gyenge Sinkóról nem tételezhető fel, hogy úgy tudott volna bombát dobni, hogy az a magas ablak két üvegtábláját kitorje, és a

szélellenzőn túl hat méterre essen a terem közepére. Ez lehetetlen Sinkó testi ereje mellett, akinek különben sohasem volt bomba a kezében. Nemcsak Sinkó, de egyik vádlott sem tudta volna a bombát úgy bedobni. A merénylet után nem ketten, hanem hárman szaladtak, s a rendőrség hibájából nem lehet tudni, hogy kik voltak ezek. Ha a bíróság mégis arra az álláspontra helyezkedik, hogy szankcionálja a kikényszerített vallomásokat, és marasztaló ítéletet hoz, a vádlottak mártírok lennének, akiknek soha oly tekintélye nem lenne, mint akkor, ha elítélik. Az országnak pedig nem mártírokra, hanem becsületesen dolgozó polgárokra van szüksége – fejezi be beszédét. Valamennyi vádlott felmentését kéri.

Az elnök Széchenyi dr. beszéde után az ülést öt percre felfüggesztette. Alig fejezte be az elnök szavait, erős taps zúgott fel a teremben.

Elnök /erélyesen rázva a csengőt/: Kiürítetem az egész termet. A rendőrség jelentkezék nálam.

A közönség lassan mozdul meg, mire az elnök visszajön és harsányan mondja: tessék gyorsabban elhagyni a termet, ez nem színház, itt nem lehet tapsolni.

Az elnök negyed hat órakor nyitja meg újból az ülést és figyelmezteti a hallgatóságot, hogy tetszésének vagy nemtetszésének nyilvánításától tartózkodják, mert különben a termet kiürítetteti.

Ezután Ulain Ferenc dr. tartja meg védőbeszédét.

Ulain Ferenc dr. teljes csöndben kezdi meg beszédét. A beszéde elején azt mondja, hogy a királyi

ügyész minden bizonyíték nélkül áll, mert a főtárgyaláson nem produkáltak bizonyítékokat a vádlottak ellen. A vádlottak beismerésére vonatkozó bizonyítékokra azt mondja, hogy ez szégyene a magyar igazságszolgáltatásnak. Ezután ő is az éjszakai tanúkihallgatások kérdését fejtegeti. Beismeri, hogy bizonyos kényszereszközökre szükség van, azonban a bíróságnak bizonyosnak kell lennie abban, hogy az előtte fekvő vallomást nem súlyos atrocitásokkal vették ki a vádlottakból. A bíró lelkiismeretének érdeke, hogy a büntetőtörvénykönyv 135. szakasza alkalmaztassék. Ha csak két arcul ütésről lenne szó, és a bizonyítékok, alátámasztanak a beismerést, maga is azt mondaná, hogy a bírák hozzanak vádlottak terhére ítéletet. De a tárgyaláson olyan szégyenletes dolgok sütek ki, aminők a kommün alatt történtek. Más bizonyíték nincs, csak a kikényszerített vallomások, a bíróságnak pedig csak a bizonyítékok alapján szabad ítélnie. Azután Ulain is a pesti lapokból mutatja ki, hogy még a vádlottak beismerő vallomása előtt, mint tettesektől írtak róluk, majd a bűzbomba és a gyutacsok dolgát fejtegeti, és azt mondja, hogy Fülöp beismerő vallomása szerint emberi ürülékkel töltötte meg a bűzbombát, szakértők azonban utóbb megállapították, hogy a bűzbomba sertésürüléket tartalmazott. Ebből arra következtet, hogy Fülöp nem tudhatta, mi van a dobozban. Lehetetlennek tartja, hogy Bölönyi a bűzbombát, az igazi bombát és a harminc gyutacsot egész délután és este a kávéházban és a János-köszöntőkön magával hordozta

volna. Ezek olyan nagy darabok, hogy okvetlenül elárulta volna velük magát. Itt bizonyos ellentmondásokra mutat rá, amelyek a rendőri jegyzőkönyvekben találhatóak. Ezután kijelenti, hogy a védelem meggyőződésből áll a vádlottak mellett. Ha bíró volna, nem tudna nyugodtan marasztaló ítéletet hozni, annyi nyugtalanító dolog van az egész per anyagában. Kérdi Diószeghy miniszteri tanácsost, nem állított-e tudva valótlant, amikor esküvel erősítette meg azokat a tényállításokat, amelyeket megkockáztatott arról, hogy itt verések nem történtek, akkor, amikor úri becsületszóról volt szó. Borbolya rendőrtanácsosra is azt állítja, hogy tudva valótlant mondott és arra megesküdt. Ugyanez a Borbolya vállalkozott az emlékkönyv elkészítésére, és a gyűjtési akció élén állott. Zsidók közt gyűjtetett. Weisz gyógyszerész, amikor meghallotta, hogy a tárgyaláson azt mondták, három-három ilyen könyvet rendelt, sürgönyileg tiltakozott ez ellen. Borbolyának azonban nem jutott eszébe, hogy ez szégyenletes vállalkozás, amin a csendőrök is megbotránkoztak. Kérdi, garancia-e az ilyen vallomás? Azután sorra rámutat a vizsgálóbíró és a börtönorvos ellentmondásaira és megcáfolt kijelentéseire. Szerinte kizárt dolog, hogy ezeknek minden szavát elhiggye a bíróság. Tényként megállapítja, hogy ezek a szabálytalanságoknak egész sorát követték el és valótlan dolgokra megesküdték. Azokat a bizonyítékokat, amelyeket a közvád itt produkált, épp olyan értékteleneknek kell tekinteni, mint a vádlottak beismerő vallomását. Százszor inkább meneküljenek a

vádlottak, minthogy azok a milliók, akik olvastak a bántalmazásokról, azt higgyék, hogy ilyen gyalázatos munkának hisz a bíróság.

Ezután emlékezetbe idézi a tiszzaeszlári nagy pert. Elmondja, hogy a tizenkétéves Eszter leány eltűnt, azután megtalálták holtan, először csak sugdolódtak, azután a lapok kezdtek valamit írni. Később emlegették a vérvádat, összefüggésbe hozták a gyilkosságot azzal, hogy a zsidók húsvétja volt, és kellett a pászkához a vér. Így történt azután, hogy egyszer csak megjelent a vizsgálóbíró, és kiderült, hogy a vád igaz. Akadt egy zsidó gyerek, Scharf Móric, aki odaáll, és azt mondja, látta, amint a kis Esztert kínozták. Viszik zsidókat, egymás után beismernek mindent. A lapok írnak egy vizsgálóbíróról, aki erőszakosságokat követ el, és a csendbiztosról, aki veri a vádlottakat. Jön a főtárgyalás, van tanú elég, van beismerés, s a bíróság mégis megállapítja, hogy az eljárás során olyan szabálytalanságok merültek fel, amelyek mellett nem hozhat marasztaló ítéletet. Tapsolnak nemcsak itthon, hanem az egész világon a bírói ítéletnek.

Hasonló eset a csongrádi is. Csongrádon bomba robbant. Ki lehetne más tettes, mint ébredő, aki gyűlöli a zsidót? Egy zsidó leány elkiáltja magát: Gyuszi, gyilkosok!; egy zsidó, Boér járásbíró azt mondja, csak Piroskáék lehetnek a tettesek; nyomoznak, van beismerés, tehát van bizonyíték. Az eljárás során kiderül, hogy a vizsgálóbíró pendantja annak a régi vizsgálóbírónak, Posztós pedig a csendbiztosnak, stb. Kérdi, van-e a bíró-

ságnak tradíciója? Ha igen, ez nem amellettszól, hogy futni hagyják a bűnöst, ha nyugodt lelkiismeretességgel nem mondhatnak marasztaló ítéletet. Csak akkor legyen felmentő ítélet, amikor zsidók érdekeiről van szó? Az igazság akkor is igazság, ha keresztények a vádlottak. Ezután arról beszél, hogy látja az országban, hogy a bankok és üzletek zsidó fajiság kezében vannak. Figyelmeztetem – úgymond – azt, aki nekem itt azt merte mondani, hogy mi őrijöngő fajiságnak vagyunk a reprezentánsai, a mi részünkről lobogni fog a jövőben is fajszeretetünk, és mi megtesszük kötelességünket a nemzettel szemben akkor is, ha a vádlottak padjára cipelnek, vagy ha védők vagyunk is.

Biztosak arról, hogy a bíróság megteszi kötelességét. A bíróság egyetlen sziklája a magyar becsületnek. Beszédét a következőképpen fejezi be: „Küzdeni fogunk a nemzetért, hurcoljanak akár ezerszer is a vádlottak padjára. Szenvedünk, mert szenvedés nélkül ezt a nemzetet megváltani nem lehet, pedig mi akarjuk, és mi meg is tesszük.”

Ezután Borsos királyi ügyész reflektált a védőbeszédekre. Ha nem szakbíróságról, hanem esküdtbíróságról volna szó, az ilyen hatásos beszéd tévedésbe ejthetné talán az esküdteket, és felmentő ítéletet hoznának. Nem követi a védőket a replikában, csupán pár ténykörülmenyre adja meg a választ. Diószeghy beavatkozásáról kijelenti, hogy a főnnálló törvények alapján történt, mint felügyeleti hatóság működött, megjelenése tehát jogos és

indokolt volt. A felolvasott cikkek csak a gyanúsítottakat, nem pedig a tetteseket nevezik meg. Két fontos tárgyi bizonyíték van, az egyik a bűzbombának a Bölönyi által megjelölt helyen való megtalálása, a másik a Sági útmutatása alapján megtalált gyutacs. Oly kínzás, mely beismerő vallomást hozott volna, nem történt. A védők becsületes tisztviselők vallomását oly modorban hozták ide, mely ellen tiltakozik, a beismerő vallomásokat nem tudta a védelem megcáfolni. A védők hangulatosan állították be azt, hogy a nyomozás nem terjedt ki a valódi adatokra. Erre az a válasza, hogy a terhelték beismerő vallomást tettek, tehát nem volt szükség arra, hogy más, helytelen irányba vezessék a nyomozást. Az orvosszakértők szerint sérüléseik nem voltak. Meggyőződése, hogy a védők hangulatos beszéde a bíróságot nem fogja letéríteni az igazság útjáról.

Széchenyi dr. védő válaszolva fenntartja azt az álláspontját, hogy Diószeghy tanácsosnak nem volt joga a nyomozásnál jelen lenni. A fölolvasott cikkek határozottan megjelölik, hogy kik követték el a merényletet.

A szóban forgó gyutacsot a merénylet előtt pár nappal adta át Ságinak az utcán egy ember, és ő azért vette át, mert azt hitte, hogy az illető a felozlatott nemzetvédelmi osztagnak a tagja, amelynek ő volt parancsnoka. Állítja, hogy sanyargatások és kínzások voltak, melyeket tanúk bizonyítanak. Az orvosi vizsgálatok hitelességére vonatkozóan Karácsonyi Bálint ügyész

példájára hivatkozik, akinek esetében a rendőrorvos ugyancsak hamis bizonyítványt állított ki.

Dr. Ulain Ferenc nem kíván válaszolni. A vádlottak sorban annyit mondanak, hogy ártatlannak érzik magukat, és felmentő ítéletet kérnek. Az elnök bejelentette ez után, hogy az ítéletet pénteken délután 1/2 4 órakor hirdeti ki, és a tárgyalást 1/2 7 után bezárta.

Szolnok, szeptember 26.

A csongrádi perben ma délután hirdette ki a bíróság az ítéletet. Kevéssel fél négy óra után vezették be a vádlottakat feszült figyelem közepette, s néhány perc múlva bevonult a bíróság. Fuchs Gyula dr. elnök kihirdette az ítéletet, mely szerint Sinkó László, Bölönyi Miklós elsőrendű, Fülöp Andor, Piroska György, Piroska János, Sági János és Sági Rókus másodrendű vádlottakat a három rendbeli gyilkosság és huszonöt rendbeli gyilkossági kísérletének vádja alól a Btk. 326. szakaszának második bekezdése értelmében felmenti. Az elnök figyelmeztetése dacára éljen hangzott el a teremben, mire az éljenzőket eltávolították.

Amikor az elnök ideig jutott az ítélet kihirdetésében, valaki a teremben éljent kiáltott. Az elnök kérdésére az illető jelentkezett, mire a teremből kivezette, s az elnök folytatta az ítélet kihirdetését.

A bíróság elrendeli a letartóztatásban lévő Sinkó, Bölönyi és Fülöp azonnali szabadábra helyezését. A per költségeit az állam terhére rája, Széchenyi védő díját 70

millió koronában állapítja meg. Azután az ítélet indoklását ismertette az elnök.

A kapszli és a bűzbomba megtalálását a vád terhelő bizonyítéknak mondotta. A bíróság ezt bizonyítéknak nem fogadhatta el. Ami a nyomozást illeti, az egész nyomozati anyagot a bűnper elbírálása szempontjából, mint bizonyítékot és a nyomozás alatt történt beismerő vallomásokat a bíróság értéktelennek tekinti. A nyomozás alatt olyan dolgok történtek, melyek nyugtalanítók. Megállapított az, hogy Sági János, aki a nyomozás szerint az első adatot szolgáltatva arra, hogy erélyesen folytassák a nyomozást, testi bántalmazásban részesült. Bebizonyították, hogy a véres zsebkendő birtokában volt, amikor a nyomozók kiengedték. A véres zsebkendő összefügg az első elszennvedett sérülésekkel. Még nagyobb mértékben nyert bebizonyítást az, hogy Bölönyi a nyomozás rendjén súlyos bántalmazásokban részesült. Utal ez iránt Jung Róza vallomására, ki végignézte, hogy Bölönyt két székre akasztották és úgy verték. Bedy, Mernyó és Tancos tanúk vallomása támogatja ezt a vallomást. Tanúk bizonyítják, hogy amikor a vádlottakat átszállították Szegedre, rajtuk véres nyomai voltak láthatók. Bölönyi inggallérja véres volt. Turi tanú igazolta, hogy a valláshelyiségből véres vizet vittek ki, és ott bikacsököt találtak. Utal az orvosszakértők ama véleményére, hogy a Bölönyinél bekövetkezett vérzés nem aranyeres vérzés volt, hanem a gyomorból eredt. A szakértők kijelentették, s ezt azért emeli ki a

bíróság, mert Bölönyi arra hivatkozott, hogy a talpát verték, hogy akkor is igen fájdalmas lehet a talpverés, ha annak nyoma nem is látható. Fogházőrök is vallották, hogy a vádlottak panaszolták a lábfájást. A bíróság bizonyítottan látta, hogy súlyos bántalmazás történt. Tanúk igazolták, hogy Piroska György arcán sérülés volt, és hogy valamennyi vádlott testileg teljesen meg volt törve.

Ezután az indokolás a Diószeghy miniszteri tanácsos által intézet jelentésre utal, továbbá Diószeghy főtárgyalási vallomására, amelyben kifejezetten mondta, hogy miután eredmény nem volt, utasítást adott, hogy minden eszközzel érjenek el eredményt, ezen az alapon a bíróság arra a meggyőződésre jutott, hogy a megdöbbenően perrendellenes nyomozás nem lehet marasztaló ítélet alapja. A törvény imperative tiltja az éjjeli kihallgatásokat, és a bíróság ebben a tekintetben nem osztja az ügyész megokolását. A bíróság bizonyítottan látja, hogy a vádlottakat két-háromnapos nyomozás után egész éjjel hallgatták ki, és akkor tettek beismerő vallomásaikat. Kétségtelen, hogy a vádlottak súlyosan ki voltak fáradva. Azt is megállapította a bíróság, hogy ez célzatosan történt, erre Diószeghy jelentése és más adatok is bizonyítékkul szolgálnak.

Az indokolás kitér a szegedi vizsgálóbíró előtt tett vallomásokra is. Ezeket a vallomásokat a vádlottak később visszavonták, úgyszintén visszavonták a főtárgyalás során is, s azzal védekeztek, hogy a vizsgálóbíró előtt először azért tettek beismerő vallomást, mert a detek-

tívek megfenyegették őket a visszatéréssel és újabb bántalmazással. Ezt a védelem ugyan nem bizonyította, de merültek fel a vizsgálati eljárás során olyan adatok, amelyekből a bíróság arra a meggyőződésre jutott, hogy elfogadható a vádlottaknak az a védekezése, hogy nem tehetek szabadon vallomást.

Az tehát kétségtelenül bebizonyítást nyert, hogy a vádlottak testi bántalmazások alapján tettek beismerő vallomást. Bebizonyult, hogy január első napjaiban Sinkó, amikor a vizsgálóbírónál járt, felszakította a nadrágját és megmutatta sérvét, ezt a vizsgálóbíró beismerte. A vádlottak felfolyamodásaikban állandóan ártatlanságukat hangoztatták, és a vizsgálóbíró is elismeri, hogy több ízben jelentkeztek vallomásaik visszavonására. A vizsgálóbíró azon a címek odázta el ennek jegyzőkönyvbe vételét, hogy részint mással volt elfoglalva, részint az iratok a táblán voltak. A vizsgálóbírónak ez az indokolása nem helytálló, mert elfoglaltsága esetén ott van a helyetese és az a körülmény, hogy az iratok a táblán voltak, szintén nem szolgáltatott okot arra, hogy vádlottak vallomásait ne vegye jegyzőkönyvbe. Mindezek azt mutatják, hogy a vádlottak nem voltak abban a helyzetben, hogy szabad vallomást telessenek. A vádlottaknak az a vallomása, hogy a rendőrség kezére való visszaadástól féltek, alapos volt, mert egyik-másikat a vizsgálati fogságból is átkísérték más ügyben a rendőrségre. Ez az iratokból is megállapítható, Ez is azt mutatja, hogy feszélyezve és korlátozva voltak beismerő vallomásuk

visszavonásában, és nem róható fel terhükre, hogy csak hat hét múlva vonták vissza vallomásokat.

Érinteni kívánja az indokolásban a bíróság azt a jelenetet is, amely Piroska János és a vizsgálóbíró közt lejátszódott. Tatár fogházőr is vallja, hogy Piroska akkor mondta, hogy „még találkozunk”, amikor a vizsgálóbíró az ajtón kitolta. Nem áll tehát egészen a vizsgálóbírónak az a vallomása, hogy azért jött indulatba, mert Piroska azt mondotta, hogy „majd még találkozunk”, miután ez a kijelentés az ajtón való kitolás után történt. Utal a bíróság Skultéthy jegyzőkönyvvezető vallomására, aki ugyan azt mondja, hogy nem gazemberezte le a vizsgálóbíró Piroskát, de gazemberségről, aljasságról beszélt. Ez a tanú vallotta azt is, hogy minden vádlott panaszkodott bántalmazásról, ez a tanú négy vádlott vallomásáról vezetett jegyzőkönyvet, mégis csak egy jegyzőkönyvben vették fel, hogy vádlott sérülésekről panaszkodott. Mindezen okok alapján a bíróság a vizsgálati anyagot sem tartotta megnyugtató bizonyítéknak a vádlottak bűnösségére.

A bűzbomba tekintetében az indoklás kiemeli, hogy a nyomozás rendjén Diószeghy téves beállításban mondta el a történeteket. Diószeghy azt mondja, hogy Sági útmutatása alapján találták meg a bűzbombát, ennek azonban minden adat ellentmond. A bűzbombát ugyanis Bölönyi helyezte el, ha e tekintetben elfogadhatók a bizonyítás adatai. Ezt azonban nem tették vád tárgyává, tehát ha igazolva volna is, hogy a bűzbombát elkészí-

tették, és be akarták hajítani a december elsejei bálba, ebből nem lehet következtetni arra, hogy a december 26-iki gránátot is ok dobták be.

A kapszlik dolgában nem cáfolták meg Ságinak azt az előadását, hogy milyen módon jutott a kapszlik birtokába. Tehát ebből a tényből sem lehet azt következtetni, hogy ők dobták volna be a gránátot. Kétségtelen, hogy súlyos gyanúokok merültek fel a vádlottak ellen, azonban ezeket a vád nem bizonyította be. A bírói gyakorlat az, hogy a vádlottak beismerése is csak akkor szolgálhat alapul a bűnösség megállapítása mellett, ha ezt egyéb adatok is bizonyítják. Ők még a vizsgálat során visszavonták beismerő vallomásukat. A vádlottak bűnösségét akkor se találta volna megállapíthatónak a bíróság, ha a vádlottak mit sem bizonyítottak volna. De sok olyan ténykörülményt bizonyított a védelem, amelyek erősen meggyengítik a rendelkezésre álló és ellenük szóló bizonyítékokat.

Sinkóra vonatkozóan beigazolást nyert, hogy még tizenkét óra előtt a szállodától két kilométernyire levő tanyán volt teljesen ittas állapotban. Ez esetben kizárt dolog, hogy tizenkét órakor bedobhatta volna a bombát. Utal az indokolás a fegyverszakértőnek ama véleményére is, amely szerint a bomba bedobásához nagy erő és gyakorlat volt szükséges. Kétségtelen beigazolást nyert, hogy Sinkó a bombát nem is tudta volna bedobni, de különben sem volt a tett színhelyén. Ezzel megdőlt Sinkóra vonatkozóan minden feltevés és ténybeli állítás.

Ugyancsak megdől minden Bölönyire vonatkozóan, akire nézve érdektelen tanúk bizonyították, hogy már tizenegy órákor lakásán volt. Fülön ellen sem merült fel semmi adat, hogy a bomba átadásának jeleneténél közreműködött volna, egyébként tanúk vallották, hogy egész este ott volt a kávéházban és semmi gyanús dolgot nem csinált. De lélektanilag is megokolatlan, hogy éppen olyan egyén vacsorázzék nyugodtan a kávéházban, akinek tettestársai robbantják fel a felette levő termet. Beigazolódott tehát, hogy Fülöp se vett részt a bűncselekményben.

Piroska Györgyre vonatkozóan Barna Henrik és Barna Piroska tett vallomást. Az ő vallomásukat a bíróság nem találta szavahihetőnek, mert eltekintve attól, hogy érdektelen tanúk bizonyították, hogy nem Piroska György, hanem István volt ott, a vizsgálat során maguk a tanúk sem ismerték fel határozottan Piroska Györgyöt, azonban a főtárgyaláson azt állították, hogy György volt ott. Barna Henrik tanú elfogultságát mutatja Bordás azon vallomása, amely szerint Barna azt mondta, hogy „ha az utolsó tégelye is rámegy, az egyik Piroskának lógnia kell”. Barna nemcsak ingadozott vallomásában, hanem elfogult is volt.

Egyébként a főtárgyalás során megcáfoltak azt a vádat is, hogy december 26-án délelőtt a vádlottak megbeszélést tartottak.

Piroska János egyáltalán nem tett beismerő vallomást, Ő volt az, aki testi bántalmazásban nem részesült,

és ő volt az egyetlen, aki nem ismerte be a bűnrészességet. Ebből következik az, hogy a többi vádlott azért tett beismerő vallomást, mert megverték.

Sági János és Sági Rókus ellen sincs semmi bizonyíték. Mivel o többi vádlott ellen megdőlt a vád, így velük szemben sem tartható fenn.

Arra vonatkozóan, hogy Piroskáéknál leszerelt tojásgránátot találtak, az indokolás megemlíti, hogy köztudomás szerint ilyen minden olyan házban lehet találni, ahol katonaviselt emberek élnek.

A királyi törvényszék – evvel végződik az indokolás – nem látta megnyugtatóan bizonyítottnak, hogy a vádlottak voltak a tettesek, ezért felmentő ítéletnek volt helye. Kétségtelen, hogy súlyos gyanúok merültek fel ellenük, de a bíróság csak bizonyítékok alapján ítél.

Borsos József királyi ügyész a felmentő ítélet ellen a büntetőtörvénykönyv 363. szakaszának első bekezdése alapján fellebbezést jelent be, egyben kéri az ügy fontosságára való tekintettel, hogy a bíróság tartsa fenn a három letartóztatásban levő vádlottak vizsgálati fogságát a tábla ítéletének meghozataláig.

Széchenyi védő mély tisztelettel és megnyugvással tudomásul veszi a bíróság ítéletét. Tiltakozik az ellen, hogy a felmentett vádlottak vizsgálati fogságát meghosszabbítsák, miután mindháromnak rendes lakása és foglalkozása van.

Ulain Ferenc védő: Ugyancsak teljes tisztelettel veszi az ítéletet.

Elnök ezután a vádlottakhoz fordul, akik az ítélet indokolása alatt a közönséggel együtt leültek. Most sorra fölemelkednek helyükről és kijelentik, hogy az ítéletet tudomásul veszik.

Az Elnök ez után kihirdeti, hogy a bíróság a vádlottak szabadlábra helyezéséről szóló végzését fenn tartja, mert a perrendtartás 156. szakasza csak rendkívül nyomós okokból és igen kivételesen engedi meg, hogy felmentő ítélet után is fenntartsák a vizsgálati fogságot, ahol ilyen okokat nem lát fennforogni, a vádlottakat azonnal szabadlábra helyezi. Az ügyész ez ellen felfolyamodást jelent be.

Elnök végül kijelentette, hogy az iratokat a táblához terjesztik fel. Evvel a tárgyalást négy óra után bezárták.

A tárgyalás befejezése után védők sorban kezét fogták a fölmentett vádlottakkal. A közönség a teremben tartózkodott a véleménynyilvánítástól, a folyosón és az utcán azonban harsányan megéljenezte a vádlottakat.

A csongrádi bűnpör fő tárgyalásának befejezése után a felmentett vádlottak védőik kíséretében a Lőrinczy-féle étterembe mentek, ahol Kvisz Károly, a szolnoki ébredők alelnöke üdvözölte a vádlottakat és védőiket. Ulain Ferenc védő válaszolt az üdvözlésre. Arra kérte a jelenlévőket, hogy a bíróságot tiszteljék meg, hogy hozzá méltóan viselkednek.

Pesti Napló, 1924. szeptember 27.

KARINTHY FRIGYES: AZ IGAZSÁG?

Mikor ezt írom, a csongrádi bűnpör ítéletét még nem hirdették ki, de a bizonyítás, a vád és védbeszédék lezajlottak, – az ítéletet most szövegezik és néhány óra múlva tudni fogom – nini csak, most veszem. észre, ahogy így egyszerűen felteszem a kérdést: tulajdonképpen mit is fogok én tudni néhány óra múlva? Az ítéletet? Az ítélet engem nem is érdekel, nincs bennem semmiféle a priori harag, vagy ellenszenv, vagy bosszúvágy vádlók és védők, vádlottak és védekezők javára, vagy kárára, – maga az ítélet, mint büntetés, ha marasztaló, ezúttal – tekintve, hogy a vádlottak tagadják a terhükre rótt bűncselekményt, – eltörpül fontosságban a nagy kérdés mellett: kimondják-e a bűnösséget, a büntetéstől eltekintve megbélyegzik-e a vádlottakat azzal, hogy gyáván hazudtak, tagadtak, rákényszerítették a bíróságot, hogy közvetve tudja meg, amit tőlük, közvetlenül kellett volna megtudni, mint akik a legjobban tudják: hogy hát mi is az igazság a csongrádi merénylet körül?

Ezt kellene megtudnom néhány óra múlva – de miből fogom megtudni? Hiszen a következtetést, hogy bűnösök-e vajon a vádlottak, a bíróság csakúgy a tárgyalásból, vád és védelem meghallgatásából merítheti csupán, mint ahogy én meríthetném, ha én volnék a bíró, miután figyelmesen elolvastam vádat, bizonyítást és

védelmet. A tárgyalás le van zárva, s ha mégis kíváncsi vagyok rá, kimondja-e a bíró a bűnöst, kimondja-e, hogy a bűncselekményt igenis Piroskáék követték el, ez a kíváncsiságom nem jelent kevesebbet, mint hogy a tárgyalásból nem derült ki az igazság.

De miből fogja akkor az igazságot tudni a bíró, hozzám hasonló ember, hacsak nem elégszik meg az igazság felderítése (hogy tudniillik dobtak-e bombát Piroskáék, vagy nem?) helyett igazságszolgáltatással, amihez teljesen elég, ha a vád és védelem közül valamelyik több érvet és bizonyítékot tud felhozni a másikkal.

Akit, mint engem, az igazság minden büntetésnél, igazságtevésnél jobban, még a tulajdon életénél is jobban érdekel, az nyugtalanul tekint minden olyan bűnper ítéletére, melyben a vádlottak tagadják a vádat. Ebben a nyugtalanságiban egy régi, kiegyenlítetlen probléma megérzése lappang, az a régi gyanú, hogy az élet igazsága nem azonos azzal a másikkal, amit életen innen és túl, ha kell, az élet kockáztatása, sőt megtagadása árán is tudni akar lelkünk mélyén valami emberfölötti kíváncsiság. Az élet igazsága nagyon egyszerű valami ehhez a másik igazsághoz képest, az életéhez mindenki ragaszkodik, s ha védeni kell, megvédi: ennyi az egész. De ha mégis, valami döntő bizonyíték (korántsem vallatás legyen az, akár testi, akár lelki szuggesztíó!) révén halálos bizonyossággal kiderülne, hogy a bombát igenis Piroskáék dobták, ki merné közülünk helyeselni, hogy a vádlottak igazmondás helyett védekeztek, – igazság helyett a maguk

igazát keresték? Van-e mentség a hazugságra akkor is, ha egy képzelt, magasabb igazság, az élet igazságának kedvéért történik? A jogtudomány félig-meddig elismeri az élet védekezésének jogosultságát, amikor nem esketi meg vallomására a vádlottat, – de ama emberfölötti kíváncsiság, amiről föntebb szólottunk, inkább bocsátja meg a bűnt, mint a hazugságot, – az ő számára nincs bűn és erény, – két dolog van csak: igaz és nem igaz.

Bármilyen legyen hát a szolnoki ítélet, nagy kár, hogy akár a vád, akár a védelem, nem tudott abszolút bizonyítékot szolgáltatni ebben az ügyben. Mert van bennük valami életen fölötti állásfoglalás az étellel, bűnnel és ártatlansággal szemben, aminek ingadozása elviselhetetlen, – nem ismerjük a forrását, csak annyit sejtünk, hogy nem az ösztönök világából ered. A tudomány etikumnak nevezi, de titkát megfejteni nem tudja: valahonnan, kívülről kaptuk. Ha kíváncsi vagy rá, megvan-e benned, figyeld meg, van-e különbség a részvétedben olyankor, mikor ártatlant, s olyankor, mikor bűnöst ütlegetnek előtted: hiszen a részvétre való spontán, ösztönös, állati okod mindkét esetben megvan, ártatlan és bűnös egyformán jajgat, ha verik. Ha egyformán sajnálsz őket, de védeni, életed kockáztatásával is, csak az ártatlant tudnád, – akkor egy lépéssel közelebb jutottál annak a valaminek megsejtéséhez, ami az élethez nem szükséges, de ami nélkül véletlenek értelmetlen zűrzavara az élet.

Ellenzék, 1924. szeptemberi lapszám.

**SZOLNOK
(AZ ELLENZÉK TÁVIRATA.)**

Minden várakozás ellenére fölmentették a csongrádi bombapör vádlottjait. Az esküdszéki termet, amelyben az ítéletet kihirdették, délután már zsúfolásig megtöltötte a közönség. A törvényszékhez vezető utcákat rendőrség zárta el, hogy megakadályozza a tüntetéseket. Fél 4 órakor vezették be a vádlottakat.

Mosolyogva léptek be, valamennyi fajvédőnek gomblyukában fehér szegfű volt. A törvényszéki tanács elnöke figyelmeztette a hallgatóságot, hogy nyugodtan viselkedjék és tetszésének, vagy nem tetszésének ne adjon kifejezést. Azután a következő ítéletet hirdette ki: – A magyar állam nevében! Az 1923. december 31 óta letartóztatásban levő Simkó László 25 éves római katolikus csongrádi földmívest, Bölönyi Miklós 32 éves csongrádi gabonaügynököt, három gyilkosság büntette, 25 gyilkosság kísérlete, Fülöp Andor 26 éves római katolikus csongrádi földmívest, Piroska György 26 éves csongrádi kereskedőt, Piroska János 32 éves reáliskolai tanárt, Sági János 27 éves csongrádi földműves vádlottakat háromszoros gyilkosság és 25 gyilkosság kísérletének felbujtói bűnrészessége miatt emelt vád alól, Sági Rókust háromszoros gyilkosság büntette, 25 gyilkosság bűnsegédi bűnrészessége címén emelt vád következmé-

nye és terhe alól felmenti. A teremben éljenzés hangzott el, mire az elnök erélyesen figyelmeztette a közönséget a csendre és kiutasította az éljenzőket. Simkót, Fülöpöt és Bölönyit azonnal szabadlábra helyezték. A többi vádlott biztosíték ellenében már régebben szabadlábra helyeztetett. A fölmentő ítéletet a büntető törvénykönyv 326. §-ának második bekezdése alapján hozták, a bíróság nem látván fennforogni elegendő bizonyítékot. A királyi ügyész fellebbezett.

A tárgyalás befejezése után a fölmentett vádlottak védőik kíséretében a Lőrinczi-féle étterembe mentek, ahol a szolnoki ébredők elnöke üdvözölte őket. Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő válaszolt az elnök beszédére, és arra kérte a jelenlevőket, hogy tiszteljék meg a bíróságot hozzá méltó viselkedésükkel.

Világ, 1924. szeptember 28.

EGY FELMENTŐ ÉS EGY MARASZTALÓ ÍTÉLET

Péntek délután a csongrádi bombapörben két ítélet hangzott el a szolnoki törvényszéken: egy fölmentő és egy marasztaló ítélet. A bombapör hét vádlottját nem bűnösnek mondta ki a bíróság, mely azonban annak megállapításával, hogy „amit a nyomozás és vizsgálat produkált, az bizonyító erejében teljesen értéktelen”, egyben marasztaló ítéletet mondott a nyomozás és vizsgálat tanúként kihallgatott vezetői és közegei felett. Ezek a tanúk pedig, köztük: Wéber rendőrkapitány, Borbola rendőrtanácsos, Diószeghy János miniszteri tanácsos, Posztós detektív-csoportvezető, Regdon fogházi és törvényszéki főorvos és több detektív, meg egy vizsgálóbíró eskü alatt vallották, hogy a vádlottakat senki nem bántalmazta, senki nem fenyegette és teljesen önként vállalták magukra a bűntény elkövetését. A bíróság törvényadta jogánál fogva az eskü alatt tett vallomások bizonyító erejét szabadon mérlegelheti. Ez megtörtént Szolnokon is és a bíróság magáévá tette a védelemnek azt az érvelését, hogy „a nyomozás és a vizsgálat irányítói presztízszüket, állásukat védtek meg, amikor azt vallották, hogy bántalmazások nem történtek”. Ezeket a szavakat nem vette át az ítélet megokolása, de ezeknek a szavaknak nyílt értelmét igenis belerög-

zította a bírói megokolás abba a megállapításba, hogy a csongrádi bombamerénylet ébredő és fajvédő vádlottjait súlyosan bántalmazták. A szolnoki törvényszék tehát marasztaló ítéletet is hozott és ezzel az ítéletével a közvélemény törvényszékén a vádlottak padjára ültette a csongrádi nyomozást és a szegedi vizsgálatot. Vádlottcsere történt és az új vád úgy szól, hogy a bombamerénylet ügyében nyomozók és a vizsgálat vezetői elgáncsolták annak a lehetőségét, hogy a bíróság döntő tárgyi bizonyítékok alapján megtorolhassa a csongrádi tömeggyilkosságot.

Világ, 1924. szeptember 28.

FARKAS BALÁZS¹³⁶ KESERGŐJE

„Asztalhoz, igyunk“ – hangzott el tegnap este a vezényszó a szolnoki kocsmában. És ők ittak, fecerunt magnum áldomást – és hogyan ittak volna, amikor vallomásuk szerint mindig ezt cselekedték ok nélkül és alkalom híján is, csak úgy szokásból, csongrádi szokásból. De tegnap minden okuk megvolt a vigalomra, tegnap leoldozták róluk a vasat, visszaadták nekik a szabad levegőt és a szabadsághoz az ártatlanság és rehabilitáltság büszke öntudatát. Tegnap virágessővel ünnepelték őket, honleányok tűzték a fehér szegfűt gomblyukukba és nemzetgyűlési képviselők szaporították a szót mártíromságuk és hősiességük dicséretében. – Most megyünk tovább! – mondta Ulain Ferenc és ők mentek tovább és – tovább ittak.

Nem ők voltak, állapította meg a bírói ítélet és mi elhisszük, hogy nem ők voltak. Elhisszük, hogy megverték őket és örülünk, hogy a bántalmazások nem jártak súlyosabb következményekkel. Megverték őket, de egyikük sem pusztult bele. Ám – a csongrádi bombától hárman meghaltak és huszonötön súlyos sebekben fetrengtek! A bírói ítélet szerint megverték őket, – de az isten szerelmére, nem erről van szó! A három néma,

¹³⁶ Farkas Balázs cigányprímás volt a csongrádi bombamerénylet egyik halálos áldozata, az újságcikk szerzője rá emlékezik.

szétszagatott, elporladt halottról van szó! Ezekből nem vallomást vettek ki erőszakkal, ezektől gyáván, orvul, erőszakkal vették el az életet! Kik vették el? – kérdezi ma az ország népe tanácstalanul, kábultan, elvesztve már-már visszatért biztonságérzetét. És Szolnokon tegnap összekoccantak a poharak és ők, akikről kiderült, hogy nem ők voltak, ittak. Ömlött a homoki bor, az alkalomhoz illő pazar bőséggel. Csongrádi szokás szerint.

S ha talán a cigány is beleszólt az áldomás búfedtető hangulatába, bizonyára sor került azokra a dalokra is, amelyek a magyar nemzeti érzés forradalmi útját öt év óta nyomon kísérik. A cigány kedvtelve húzta, és Ulain képviselő úr bizonyára passzióval verte hozzá a taktust rejtelmes aktatáskájával. A primás cifrázta, a nagybőgős recsegett, a cimbalmos tálcát tett a húrokra. És akkor, a nagy zenebonán keresztül, távoli üveghangon, kísértetiesen, földöntúlian különvált egy melódia a torvidám hangversenyétől. A vigyorgó cigányprimás mögött fehéren felmagasodott Farkas Balázs csongrádi cigányprimás árnyalakja. És minden pohárcsörgésen és tusson átizzott a halott cigány hideg kísértetnótája: „Bíró uram, panaszom van”, kezdte Farkas Balázs és a láthatatlan, vérrel gyantázott vonó – Panaszom van, bíró uram – kezdte Farkas Balázs a kesergőjét –, mert ártatlan voltam és megöltek. A falu végén, vályogházban laktam a családommal és muzsikálni jártam úrnak, parasztnak, kereszténynek, zsidónak. Engem megöltek, bíró uram és nem tudok nyugodni a temetőben. És nem tud pihenni

Nagyjános Julianna, és nem nyughatik Wolf Sándor sem. Kóválygunk az őszi ködben-szélben, és csupa nyughatatlan árnyékkal találkozunk. Egybeverődünk és szakadatlanul szállongunk a magyar tájak fölött. Zizzen a siófoki nádas, megreszket az orgoványi erdő:¹³⁷ árnyékok, akik nem tudnak pihenni. Pesti gyárkémények füstjében találkozunk az erzsébetvárosi társaskör¹³⁸ kísérteteivel. Ha a Duna fölött szállunk, fölrepülnek hozzánk a drótba guzsalyozott hullák lelkei, mint a véres sirályok. Ahol a zombék púposabb, ahol a cserjés sűrűbb, ahol a pince sötétebb, nyughatatlan lelkek rebbennek föl, mint a kergetett madarak. – Bíró uram, panaszom van, nem tudunk elpihenni. Nem tudunk számot adni a legfőbb bíró előtt a halálunkról. Ha kérdezi: miért haltatok meg erőnek erejével? – nem tudunk válaszolni. Ha kérdezi: ki vette el tőletek az életet, amelyet én adtam nektek? – nem tudunk feleletet adni. Tíz, száz, ezernyi ezer nyugtalan lélek kóvályog az őszi magyar ködben és valamennyi egyet kérdez: miért? Kik voltak? Ki volt? Elég egyetlenegy, cserébe a sok ezer nyughatatlan lélekért. Nem kérünk sokat: egyetlen egyet, aki bizonyosan az, akiről nem kétséges. Nem az életét kérjük, de meg akarjuk tőle kérdezni legédesebb álmában: miért? Egyetlenegyét kérünk, aki megvált bennünket a hontalanságtól, ég és föld között

¹³⁷ Az újságíró itt a fehérterror idején a különítményes tisztek által elkövetett orgoványi és siófoki gyilkosságokra utal.

¹³⁸ Helyesen: Erzsébetvárosi Demokrata Kör. Az újságíró itt az 1922. április 2-ai, erzsébetvárosi bombamerényletre utal.

vergődő bitangáságtól. Egyetleneggyel, aki a bizonyossággal megváltja a nádasokat, az erdőket, a Dunát és minden vérfoltos rögöt öt esztendő lidérces varázslatától.

Hallották-e vajon az áldomás viharában Farkas Balázs kísérteties kesergőjét?

Az árnyék tovarebbent, de a hegedű tovább zeng a magyar tájak őszi ködében. Szolnokon bizonyára nem zavart senkit a kísértetjárás. Szolnokon gondtalanul koccantak össze a poharak a fiatal emberek kezében. Bírói ítélet bizonyítja, hogy nem ők voltak.

De ki nyugtatja el az árnyakat? Ki válaszol Farkas Balázsnak?

Szolnokon fölmentették a bombamerénylet vádlottjait, de súlyos ítéletet hoztak a magyar csendőrség, rendőrség és a belügyminiszter exponense fölött. A szolnoki ítélet meghozatalánál döntően esett latba az a körülmény, amelyet eddig egyetlen bíróság sem mérlegelt súlya szerint: megvan a lehetősége, hogy egyes magyar nyomozó hatóságok erőszakos eszközökkel csikarnak ki vallomásokot a gyanúsítottakból. Ha így van: kibem bízzék tehát Farkas Balázs? Kire vár tehát a feladat, hogy Farkas Balázsnak és kísértet-testvéreinek visszaadja a nyugalmat?

Kire vár a feladat? Farkas Balázs csongrádi cigányprímás bizonyára nem értett sokat a betűhöz, de egészen bizonyos, hogy hallott valamit az országos

főkapitány úrról,¹³⁹ Hunyadi János utódáról. És csongrádi Farkas Balázs cigányprímás egy éjszakán fel fogja keresni álmában az országos főkapitány urat és földöntúli üveghangon, kérdően és panaszzkodóan, a fülébe húzza: „Kitették a holttestet az udvarra” a bálteremből, ahol szétszaggatta a bomba! És eljátssza majd az országos főkapitány úrnak: „Erdő, erdő, sűrű erdő, rengeteg / Rengeteg, rengeteg sír.” Aztán fülbemászó szomorúsággal: „Éjszaka van, zúg a nádas...”

Országos főkapitány úr! Miniszter urak és egyéb méltóságok Farkas Balázs síri hegedűje ezentúl szólni fog. Farkas Balázs hegedűjét ezentúl nem lehet elcsitítani! Nem lehet úri göggel rákiáltani: ácsi!, mert Farkas Balázs urabb mindenkinél, Farkas Balázs hegedűje a lelkiismeret hangja, Farkas Balázs hegedűjén a pihenni nem tudó lelkek panaszkodnak és lázadoznak. Hiába fogják be a fülüket, hiába csapnak maguk körül éktelen zenebonát, hiába zárnak be ajtót, ablakot hét lakattal: Farkas Balázs hegedűje szakadatlanul sóhajtozni, sikoltozni és vádolni fog, mindaddig... Mindaddig, amíg egy, egyetlenegy nyomozás nem végződik holtpontra. Mindaddig, amíg egy, egyetlenegy gyilkosról ki nem derítik napnál világosabban, hogy valóban gyilkos. Mindaddig, amíg egy, egyetlenegy gyilkost

¹³⁹ Feltehetőleg Nádasy Imre országos rendőrfőkapitányról van szó, aki számos alkalommal összejátszott a radikális jobboldallal, feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetség katonai titkos társaság tagja volt, illetve vezető szerepet játszott az 1925-ös frankhamisítási ügyben is.

nem adnak cserébe az ártatlan halottakért, akik nem tudják, hogy miért haltak meg Magyarországon.

Szeged, 1924. szeptember 28.

MINDENKI JÓL JÁRT

Igenis, merjük állítani minden destruktív véleményekkel szemben, hogy a szolnoki pör nem is végződhetett volna jobban, mint ahogy végződött. Állítjuk, hogy a nagyszerű ítélettel mindenki jól járt, és aki az ellenkezőt állítja, azzal merünk fogadni – mibe merjünk fogadni, amihez könnyű hozzájutni ebben a drága világban? Mondjuk, fogadunk egy kisebbfajta kézigránátban, aminek a kezeléséhez nem kell olyan nagy testi erő és ügyesség, amilyen a csongrádi bombához kellett. Tehát – kezdjük a köszöntéseket érdem és rang szerint – jól járt először a független magyar bíróság, amely nem nézett se jobbra, se balra, nem engedett a közhangulat nyomásának és olyan példásan korrekt és precíz ítéletet hozott, amelyet még Ulain Ferenc is kénytelen volt mély tisztelettel és teljes megnyugvással tudomásul venni, pedig ez az úr rendkívül válogatós ember és kritikus férfiú. Jól járt dr. Fuchs Gyula, a szolnoki ítélőtanács elnöke, akiről e nélkül a pör nélkül talán soha se tudtuk volna meg, hogy ma egyik legnagyobb értéke a magyar bírói karnak. Az ébredők nemzetépítő munkáját sokra tartó legitimista lapban olvastuk ezt s abból értesülünk arról is, hogy már a tárgyalás alatt is azt jósolgatták, hogy „ezt a bírót alighanem hamarosan Budapesten találjuk”. Azt ugyan nem olvassuk, hogy az ügyésről is ugyanezt jósolták volna,

noha az is igen kiváló munkát végzett, de azért tulajdonképpen ő is jól járt, mikor a csatát elvesztette. Mert így csak azt vetik neki szemére, hogy miért nem ejtette el a vádat már a tárgyalás során, ellenben ha az ítélet véletlenül marasztaló lett volna — bár véletlenektől itt szó sem lehet —, akkor Borsos ügyész úrról ma nyilván sokkal súlyosabb kritikát is olvasnánk a bombások szaklapjában. Így azonban még csak B-listát se kíván neki az elnéző hazafias közvélemény. Nem szólunk arról, hogy jól járt a védő, akinek az erkölcsi dicsőségen felül, amellyel a közvélemény honorálja, hetvenmillió perköltséget fizet a magyar állam az igazság hathatós megvédelmezéséért, sem arról, hogy milyen jól járt a szegedi bíróság, amelynek hatásköre alól kivonatván az ügy, nem volt alkalmja egy esetleges justizmord¹⁴⁰ elkövetésére, ami politikailag is súlyos következményekkel járt volna, mert a csongrádi ébredők esetleges elítélése — bár itt esetlegeségekről természetesen nem lehet szó — ellenünk fordította volna azoknak a nyugati országoknak a rosszindulatát, amelyeknek barátságát kormány elnökünk annyira keresi. A felmentő ítélet ellenben egész bizonyosan rendkívül jó hatást fog tenni MacDonaldra és Herriotra¹⁴¹, és

¹⁴⁰ Justizmord (német) = halálos ítélet, amelyet bírói tévedés folytán, vagy pedig bírói eljárás politikai befolyásolása alapján hoznak.

¹⁴¹ Az újságíró Ramsay Macdonald brit és Édouard Herriot francia külügyminiszterre utal, és feltehetőleg úgy véli, a csongrádi bombaügyben született felmentő ítélet rosszat fog tenni a konszolidáción fáradozó magyar kormány külkapcsolatainak.

így az ország is jól jár. Hogy jól jártak a felmentettek, akiket fehér virággal ünnepeltek a szolnoki honleányok, s akiket talán diadalkapuval fogadott ma Csongrád, ami meg is illetné e kis város nagy szülőtteit – azt talán nem kell bizonyítani, bár a felmentő ítélet bizonyára őket lepte meg legkevésbé, hiszen az ártatlanságát ismerő lélek derűs nyugalomával nevelték végig az egész tárgyalást. Hogy jól jártak az ébredők, az talán szintén nem szorul bizonyításra, mert ha eddig véres árnyak vették is őket körül díszőrség gyanánt némelyek szemében, a szolnoki ítélet után bizonyára egy lélek sincs az országban, aki álmában is arra merne gondolni, hogy a mindig kinyomozhatatlan gonosztevők rémtettei és az ébredők vezérkara közt valami összefüggés volna. De mi azt merjük állítani, hogy még a zsidók is jól jártak, mert ha az ítélet mártírokká avatta volna a csongrádi ébredőket, az igazságtalanság bosszúért kiáltott volna az égre, és a cselekvő magyarok meghallották volna ezt a kiáltást. Így azonban vígan bálozhatnak és kaszinózhatnak a zsidók, mert aknamunkájuk nem sikerült, és a csongrádi fiúk különben is gavallérok és jó keresztények, és bizonyosra lehet venni, hogy ebben az országban többet nem robban bomba, hanem tyúkitatót csinálnak mindnyájából. Volna aztán itt még három név: Nagyjános Julianna cseléd lány, Farkas Balázs cigányprímás és Wolf Sándor diákgyerek. Kint fekszenek a csongrádi temetőben, mint az ismeretlen tettesek bombái által szétszaggatott veszedelmes destruktívok, akiknek halála érdekében

állott a hazának. Hát vajon ők is jól jártak-e? Bizony, ők jártak legjobban, mert őkik már nem kell félni az ismeretlen tettesektől, akik láthatatlanok és megfoghatatlanok, és mindenkit számon tartanak, és mindenkinek ismeretlenek maradnak. Kivéve az Örök Bírót, akinek ítélőasztala előtt fejetlen, lábatlan, fölszaggatott testű roncsok állnak és kísértetujjakkal lemutatnak a földre, és az ujjuk a végtelenségen keresztül leérnek egész az ismeretlen tettetekig és megtalálják őket pesti palotában és bogárhátú vidéki házban, frakkban és szűrben, vad tivornyában és réműletes álomban, hordó tetején és asztal alatt és megkopogtatják a reszkető szívüket: mi ismerünk, mi látunk, mi várunk...

Népszava, 1924. szeptember 28.

A SZOLNOKI ÍTÉLET VISSZHANGJA A FŐVÁROSI SAJTÓBAN

A fővárosi lapok – úgyszólván kivétel nélkül – a szolnoki ítélet kihirdetése után vezércikkben foglalkoztak az ítélet és az egész pör tanulságaival.

A Pester Lloyd vezércikkében a többi között a következőket írja: „Novemberre és decemberre mintegy 30 emigráns ellen a pörök egész garmadát tűztek ki. A legtöbb ilyen pörben különböző lapközlemények miatt emeltek vádat, amelyekben a rendőrség, csendőrség és a jogszolgáltatás egyes fórumai ellen azt a panaszt emelték, hogy a vádlottakból a legborzalmasabb kínzásokkal csikarják ki a vallomásokat. Az imént fölmentett vádlottak a magyar állam említett szerveit, intézményeit ugyanazzal a váddal illették és az embernek az lehet a benyomása, mintha ezeket az állításaikat az emigráns sajtóból kívülről megtanulták volna és a maguk védelmére szóról szóra adták volna elő. Hát nem különös ezek után, hogy az emigránsokat e vádak miatt bíróilag üldözik, de a bombaügy vádlottjait ugyanakkor az emigráns sajtóban megjelent állításokkal azonos panaszok alapján fölmentik? A továbbiakban a Pester Lloyd azt fejtegeti, hogy ebben a pörben még a bíróság sem mondotta ki az utolsó szót, mert hiszen a csongrádi bombamerénylet ügye még a tábla, illetve a Kúria elé kerül. Lehetséges – írja –, hogy

a felsőbb fórumok is jóváhagyják ezt a fölmentő ítéletet. Ez esetben Magyarországon megtörténhetett, hogy egy bálterembe bombát dobtak, amely 3 embert megölt és 25 embert megsebesített, a tettesek azonban nyomtalanul eltűnhettek. Így fest a csongrádi bombaügy, ha az imént fölmentettek valóban ártatlanok. Ez azonban akkor igazságügyi botrány.”

A Világ írja: „A tettesek nincsenek meg, de Csongrádért fizetnie kell valakinek! A tettesek nincsenek meg, ám itt az ideje, hogy tisztázódjék végre: kik azok, akik az ellenforradalom kriminális passzíváiért felelősséggel tartoznak...”

Az Újság, 1924. szeptember 28.

HÉJJAS FOGAD

Kissé érthetetlen, hogy a csongrádiak Szolnokról erre vették útjukat, hiszen hajnaltól délig kell utazniuk és kétszer átszállaniuk, hogy Csongrádra érkezzenek. Pedig Szolnok és Kiskunfélegyháza között volna közvetlen kapcsolatuk is, hogy azután a csongrádi vonatra szállhasanak. Ennek a hosszú útnak is megvan a maga oka. Az illusztris utasok egész idő alatt az ablaknál állanak. Amint a vonat Kecskemétre ér, valamennyien leszállanak. Az állomás peronján kevés az ember. Ezek közül feltűnik egy kalapnélküli, gondosan fésült, feketehajú fiatalember. Fekete hosszú szárú cipő, fehér tenisz nadrág és barna burburry kabát van rajta. Méltóságteljes nyugalommal áll. A csongrádiak a peron felé tartanak. Szépen sorakoznak, Piroska István vezeti őket. A fiatalember felé tartanak. Ő a rettegett hős, a félelmetes. Most visszavonultságban élő titokzatos, nagy terveket szövő, a haza megmentésének csataterén egyedül cselekvő Hérosz: Héjjas Iván. Piroska Jánost ismeri. Odamegy. Héjjas megpillantja, átöleli, üdvözl. A többieket nem ismeri személyesen. Piroska János bemutatja őket. Szertartásosan, etikettszerűen, reverendával, mint ahogyan a helyi előkelőségeket szokásos a megérkező nagy méltóságnak bemutatni. A blazírt nyugalom felenged, széles mosolyra derül Héjjas arca. Nagy erővel rázza a csongrádiak kezét, nevet,

beszél, széles gesztusokkal, sokat kifejező, rátartó merevséggel. A csongrádiak mosolyogva hajladoznak. Érdekes, hogy Sági János nem ismerte Héjjast, pedig Sági nemzetvédelmi parancsnok volt, és Héjjas a kapitány. Óriási a tekintélye előttük. Amint egyikhez, vagy másikhöz szól, az vigyázállásba helyezkedve lesi a szavát. – Derék, igaz magyar emberek vagytok – mondja és azután érdeklődik, hogy hogyan is volt.

– Nagy volt az izgalom – feleli Piroska György. – Délben még azt hallottuk, hogy elítélnék bennünket. A gazember zsidók elhíresztelték, hogy tíz évre szól az ítélet.

Héjjas arcán visszatükröződik a felháborodás. Azután érdeklődik, hogy Ulain miként viselkedett. Piroska István nagy elismeréssel beszél róla, azután meg Lendvairól¹⁴² és Kádár Lehelről. Héjjas nagyon meg lehet elégedve, majd mond valamit, és mindannyian nevetnek. Hirtelen sípolás hallatszik. A csongrádiak összeverik bokáikat. Búcsúznak. Héjjas a régi leereszkedéssel kezét nyújt. Megindulnak a vonat felé, Héjjas kíséri őket. Közben egy vasutas siet hozzájuk és jelenti, hogy a sípolás nem a mi vonatunknak szólt. Erre megállanak és tovább beszélgetnek. Hallom, amint Héjjas mondja: – Elérkezik a mi időnk. Végigmegyünk a Duna–Tisza közén és valamennyien odaállunk a nép elé. Megmutatjuk sebeinket, megmutatjuk az igazságot. ...

¹⁴² Az újságíró Lendvai István fajvédő képviselőre és újságíróra céloz.

Az Újság, 1924. szeptember 30.

NÁDOR JENŐ: MEGÉRJÜK-E A REGGELT?

A menet Piroskáék háza elé érkezik. Nincs üdvözlés. Piroska János az ajtóból Csak annyit mond: – Este találkozunk Kókai János bácsinál. Az öreg Kókai, akinek élete büszkesége, hogy ő tette le a kauciót Piroskáékért, estére vacsorát ad tiszteletükre. Végigmegyek a városon, de sehol embert nem látni. Bezárkóztak, visszavonultak. A Magyar Királyban, amelynek első emeletére a bombát bedobták, most csak három idegen ember ebédel. A pincér, aki szintén ott volt tanúként a tárgyaláson, beszéli, hogy tegnap délután négy órakor már tudták az ítéletet. Este hemzsegett a város a fiatalemberektől, fel- és alá sétálgattak és várták, hogy a felmentett vádlottak autón megérkeznek. Azóta megszűnt minden élet. Alig látni embert az utcán.

Beszélek a zsidóság egyik vezetőjével. Nyugodtan, minden félelem nélkül mondja: – Immár várjuk a következő inzultusokat. Este, ha lefekszünk, nem tudjuk, hogy reggel életben leszünk-e még. Teljesen védtelenek vagyunk. Ki vagyunk szolgáltatva annak a kis társaságnak, amelyet a Piroska fiúk szerveztek meg. Nagyobbára nem is csongrádi emberek, hanem úgy kerültek ide, hogy amikor a nemzetvédelmi osztagokat megszervezték, akkor jöttek, hogy fizetettapidíjért szolgáljanak. Itt semmi egzisztenciájuk nincs. Bennünket az ítélet nem

lepett meg. Azt sajnáljuk, hogy nem maradtunk teljesen passzívak. De elküldöttük ügyvédünket, hogy megtudjuk, miért is történt a merénylet. Ügyvédünk elküldését több jogász tanácskozása előzte meg. Az volt a véleményük, hogy azokkal szemben, akiket a nyomozás során letartóztattak, de akikkel szemben később elejtették a vádat, vegyük át a magánvádat. Ez azért lett volna jó, hogy a sértettek képviselőinek és a magánvád képviselőinek meglett volna a kérdezői és szólási joga. Talán jobb lett volna, mert így a közvád képviselője nem maradt volna magára. De ha már ezt nem tettük meg, hiba volt, hogy nem vonultunk vissza teljesen a tárgyalástól. Most már tudomásul vesszük, hogy a hét megvádolt ártatlan. A bíróság felmentette őket. A bomba azonban felrobbant. Hát ki készítette és ki dobta? Ha a hatóságokat nem érdekli, bennünket sem érdekel. Mi megnyugszunk a bíróság igazságosztásában. Ebbe is beleéljük magunkat. Életünk Piroskáék jóvoltától függ. A rendőrség huszonöt embere nem védhet meg bennünket, nem tudna kétszázötven ember sem megvédeni. Akiktől mi félünk, nem a csongrádi nép és nem az úri osztály művelt tagjai. Akiktől félni kénytelenek vagyunk, azok ellen senki meg nem védhet bennünket. Holnap kezdődik nagy ünnepünk. Nem tudjuk, mi vár reánk. Istenben megnyugodva, várjuk az elkövetkezendőket. Nem tudunk semmi óvintézkedést tenni, nem tudunk, és nem akarunk szembeállni az elkövetkezendőkkel. Ez nem a mi kötelességünk. Mi elvonultan, csendben fogunk ezen túl élni.

Tudomásul vesszük, hogy ők nem bűnösök, és tudomásul vesszük, amit Ulain mondott, ők félnek tőlünk. Hát tőlünk ne féljenek, bennünket látni sem fognak. De nem hallgathatjuk el, hogy mi is emberek vagyunk, és talán jogunk van követelni mindazt, ami az embert, Isten legtökéletesebb teremtményét jogban, szabadságban, biztonságban megilleti. Mi nem fogunk se bált, se összejövotelt rendezni, olyan keveset fogunk az utcán tartózkodni, amennyire csak lehet. És előre is megígérjük, mindenki higgye el és legyen tisztába vele, hogyha lesznek inzultusok, nem mi leszünk a provokálók, nem mi leszünk a cselekvő hősök.

Este van. Szürkül és a kis világosság, ami kevés a holdból kisugárzik, elalszik. Az alkonyat első jelére zárták tegnap óta a boltokat. Csend és halálfélelem uralkodik a városban, ahova diadalmasan, ünnepelve érkezett meg a szolnoki főtárgyalás hét felmentett vádlottja.

Az Est, 1924. október 4.

**POPOVICS ISTVÁN ÉS A PIROSKA-FIVÉREK
JÓBARÁTOK VOLTAK
JÖVŐ HÉT ELEJÉRE SZENZÁCIÓS
FORDULAT VÁRHATÓ
AZ EST TUDÓSÍTÓJÁTÓL**

Napokon keresztül beszámoltunk arról, hogy a csongrádi bombamerénylet ügyében milyen különös és váratlan fordulat történt. Megírtuk ugyanis, hogy a főkapitányságon megjelent néhány nappal ezelőtt egy magát Popovics Istvánnak nevező, huszonhat esztendő fiatal-ember, aki azt a fantasztikusnak látszó mesét adta elő, hogy neki a csongrádi bombamerénylet elkövetésében aktív szerepe volt.

A főkapitányságon széleskörű nyomozást indítottak annak megállapítására, hogy Popovics vallomása megfelel-e a valóságnak. Ekkor minden kétséget kizáróan megállapították, hogy Popovics Istvánnak a csongrádi bombamerénylet elkövetésében semmiféle része nem volt, hanem három ismeretlen ember bérelte fel e hazug vallomásának megtételére, hogy a csongrádi bomba-ügyben újból meginduló nyomozást tévútra terelje. A főkapitányságon dr. Hetényi Imre főkapitányhelyettes a Popovics által megnevezett helyekre, ahol állítólag felbujtói tartózkodni szoktak, detektíveket küldött ki. A kiküldött detektívek jelentései már meg is érkeztek a

főkapitányságra, s arról számolnak be, hogy a detektíveknek minden kétséget kizáróan sikerült megállapítaniuk azt, hogy Popovics István a Piroska-fivérekkel jó barátságban volt. A főkapitányságon most ezen az újabb nyomon indultak el és a politikai nyomozóosztálytól szerzett értesüléseink szerint hétfőre vagy keddre szenzációs fordulat várható a csongrádi bombamerénylet ügyében. A ma délelőtti kihallgatáson Popovics elmondta, hogy egy Juhász nevezetű férfi volt az, akivel legtöbbet érintkezett, s aki őt ruhaneművel és pénzzel látta el, arra számítva, hogy a főkapitányságon meg fogja tenni a már ismert, hazug vallomását, és ezáltal a rendőrség csongrádi nyomozását tévútra fogja vezetni. A főkapitányságon különben a legnagyobb titoktartással kezelik az ügyet s informátorunk szerint csak a jövő hét első napjaira várható, hogy teljes világosság derül a csongrádi bombamerénylet sok port fölvert fináléjára. Bizalmas értesüléseink vannak arról, hogy a főkapitányságon ebből az ügyből kifolyóan két férfit már őrizetbe vettek, akiknek kilétét azonban eddig még nem lehetett megtudnunk.

Világ, 1924. október 9.

MIÉRT KELLETT SZABADLÁBRA HELYEZNI PIROSKÁÉKAT?

Piroskáékat szabadlábba kellett helyezni, mert különben megmondották volna, hogy őket kik bujtották fel. Annál is inkább szabadlábba kellett őket helyezni, mert az egyik vádlott, Fülöp Andor azt mondta, hogy később még többet is fog vallani. Természetesen, a vádlottak azt gondolták, hogy miért csak ők üljenek, miért nem tartóztatták le a felbujtókat is. Amikor Piroskáékat szabadlábba helyezték, én interpelláltam ebben az ügyben és az igazságügyminiszter azt mondta, hogy rövidesen le fogják őket tartóztatni. Ez azonban nem történt meg, sőt a szolnoki főtárgyaláson felmentették a vádlottakat. Amikor a vádlottak hazaérkeztek Csongrádra, megkezdődött a tanúk terrorizálása. A tanúvallomások ügyében megkezdődtek a verések. Mikor Heller Fülöpöt feljelentette és Piroska Jánost, mint vádlottat megint letartóztatták, beismerte, hogy igaz, hogy megverték, de azért, mert szabadkőműves és hogy összeköttetésben áll a párizsi szabadkőművespáhollyal, hogy ez mit jelent, azt én nem tudom. Azonban az tény, hogy a vádlottak vezették a községi választásokat Csongrádon. Mikor a szolnoki törvényszéket delegálták, a vizsgálóbíró jegyzőjével megjelent Csongrádon a tanúvallomások felvétele

vége. Akkor már minden teljesen készen volt, a tanúk vallottak, mint a karikacsapás.

Az Újság, 1924. október 11.

ECKHARDT FELSZÓLALÁSA

Eckhardt Tibor szólalt most fel személyes kérdésben Fábián legutóbb hangoztatott vádjaira. – Ezen túl mondhat nekem akármit Fábián a nemzetgyűlésen, – kezdte – többet nem veszek róla tudomást. Mondja el, amit akar, de olyan helyen, hogy a bíróság elé állíthassam. Fábián úgy akarta beállítani, mintha a csongrádi bombamerénylőknek egyik felbujtója lettem volna. Az történt, hogy Szegeden értesültem a merényletről két liberális újságírótól és a legnagyobb felháborodásomat fejeztem ki előttük. Csongrádról december 28-án délután 5 és 6 óra között hívott fel Piroska János s elmondta, hogy a különböző gazdafiúkat beviszik a rendőrségre, többek között a testvérét is és súlyosan bántalmazzák őket. Akkor azt az utasítást adtam, hogy mindenki álljon rendelkezésére a nyomozó hatóságoknak, de ha visszaélés történik, jelentsék nekem, mert akkor én fogok eljárni. Ezt meg is táviratoztam Csongrádra. A nyomozás során Diószeghy és Wéber azt a hírt terjesztették, hogy nagyszabású összeesküvésről van szó, amelyeknek szálai budapesti politikusokhoz vezetnek. Felkiáltások a baloldalon: Mi van az alföldi brigáddal?

Ulain Ferenc: A kormány rendezte azt is. (Nagy zaj.)

Eckhardt Tibor: Olyan ostobaságokat állított rólam Fábián, (Zaj.) amelyeket józan ember nem hihet el.

Fábián Béla: Nem ölték meg senkit Csongrádon?

Zsirkay János: Ez a zsidó: aljas és gaz! (Óriási zaj.)

Az elnök figyelmezteti Zsirkayt, ne használjon ilyen kifejezést. (Nagy zaj.)

Esztergályos János: Aljas és gaz?

Elnök: Zsirkay Jánost rendre utasítja. „Akkor az egyéni igazságszolgáltatás következik.”

Eckhardt Tibor: Azt állította Fábián, hogy az utolsó négy esztendő alatt a gyilkosságok és bűncselekmények az ébredőktől indultak ki. Ha ez az állítás igaz, tessék feljelentést tenni az ügyészségen, de ne csak rágalmazni. Tessék a bíróság elé állani.

Fábián Béla: Nagyon helyes. Meg fog történni!

Zsirkay János: Erre is az ébredők tanítják!

Fábián Béla: Egyszer már megtörtént, de az ébredők visszavonták a sajtópert.

Eckhardt Tibor: Ismét kijelentem, hogy minden erőszakos cselekedetet elítélek. Ez az álláspontom azonban csak addig tart, amíg a bíróság függetlensége fennáll. Ha megszűnik a kollektív igazságszolgáltatás, akkor az egyéni igazságszolgáltatás fog elkövetkezni. (Óriási zaj.)

Az Est, 1924. december 28.

**LEZÁRULT A BOMBAMERÉNYLETEK
KORSZAKA
A NYOMOZÁSOK EREDMÉNYTELENSÉGÉT
HOSSZÚ IDEIG A BANDÁK FEGYELME ÉS
SZERVEZETTSÉGE OKOZTA
AZ IRREGULÁRIS TITKOS ALAKULATOKAT
SOKÁIG A VEZETŐK ELVAKULT
PROTEKCIÓJA VÉDELMEZTE
AZ ÁLLAMHATALOM MA MÁR MINDEN
TEKINTETBEN BIZTOSÍTTJA A RENDET**

Az Est tudósítójától.

A nagy törvényszéki tárgyalások véget értek. A bombavető és egyéb bűnözők felett a bíróság meghozta ítéletét, ezzel remélhetjük, hogy lezárjuk azt a szomorú korszakot, amelyet az erőszak, a bomba és az ólmosbot uralma jellemezett a magyar történelemben.

Az Est munkatársa illetékes helyen érdeklődött az iránt, hogy mennyiben tekinthetők végleg konszolidáltaknak a belső rendészeti viszonyok, mennyiben közelítik meg ezen a téren a békeviszonyokat. Legilletékesebb helyen Az Est munkatársának a következőket mondták: alig két esztendővel ezelőtt még derekán voltunk annak a korszaknak, amelyet a bombamerényletek korszakának nevezhetünk. Ekkor történt az erzsébetvárosi merénylet, utána a Miklós Andor és Rassay Károly ellen

tervezett bombamerényletek, majd a francia követség elleni bombás akció, végül a csongrádi merénylet. Mindezek a merényletek most már ki vannak nyomozva, a tettesek, illetve a gyanúsítottak bíráik előtt állnak. Remélhetőleg ezzel örökre lejárt Magyarországon a bombamerényletek korszaka. Csak aki a nyomozás izgalmaait ismeri és tudja, milyen ravaszul volt a bombavető társasága megszervezve, csak az lehet tisztában azzal, hogy milyen emberfeletti munkái végzett a belügyi kormányzat és a rendőrség, milyen elkeseredett küzdelmeket kellett folytatniuk, amíg apró kis nyomocskákból elindulva össze tudták szedni a szervezet egész képét, és le tudták leplezni a társaságát olyan formában, hogy a bűnösök beismerésén felül objektív bizonyítékok is állottak rendelkezésre. Akik annak idején annak a körülménynek, hogy a nyomozás hosszú ideig eredménytelen volt, mindenféle gyanúsítást akartak háttérül festeni, most utólag, amikor a Márffy-féle tárgyaláson a nyilvánosság előtt is lelepleződött, hogy milyen szigorú fegyelem és titoktartás mellett működött Márffy bandája, kénytelenek lesznek belátni, hogy a hosszú és nehéz nyomozás sikeretelensége a társaság fegyelmének és szervezettségének számlájára írható.

Annál nagyobb a rendőrség érdeme, hogy ez akadályok ellenére is sikerült a tetteseket kinyomozni. Más szempontból figyelembe kell venni, hogy körülbelül két évvel ezelőtt az utcai igazoltatások még napirenden voltak. Normális rendőri intézkedések nem voltak alkal-

masak ezeknek a visszásságoknak gyökeres megszüntetésére, mert az utcákon felállított rendőrőrszemek természetesen későn érkeztek az igazoltatások színhelyére, minthogy az igazoltató urak eléggé óvatosak voltak ahhoz, hogy munkájukat lehetőleg az őrszemek látó- és halló távolán kívül végezzék. A biciklista rendőröknek és detektíveknek egész raját kellett mozgósítani. Ezeket az igazoltatókat még akkor is, ha a cselekmény súlyosabb deliktummal nem is volt összekötve, szigorú elbánásban kellett részesíteni, míg az utcai kellemetlenkedéseknek ez a fajtája is eltűnt Budapest utcáiról.

A Miskolcon legutóbb történt eseményeket nem lehet másnak tekinteni, mint a választással kapcsolatos utcai verekedéseknek. Ezek különben sem voltak olyan arányúak, amint azt az első ijedelemben Miskolcon elhitették egymással az emberek. Mindössze két embert vertek meg, ezek közül is az egyik az ÉME miskolci titkára. A közrend szempontjából legfontosabb momentum az ellenforradalommal kapcsolatban alakult különböző irreguláris karhatalmi osztagok, különítmények, úgynevezett titkos alakulatok ügye. Ezek az alakulatok virágjakban voltak körülbelül két év előtt, abban az időben, amikor Rakovszky Iván belügyminiszter hivatalát elfoglalta. A közönség még most sem tudja, hogy ezek az alakulatok részben nem is voltak irreguláris vagy titkos alakulatok, hanem annak idején nagy részüket a Friedrich-kormány hivatalos intézkedéssel állította fel, és a katonaság, valamint a megbízható rendőri karhatalom

hiányában mintegy hivatalos szerveknek nyilvánította őket. Éppen ezért volt nehéz velük szemben szigorúan eljárni. Maguk az alakulatok jóhiszeműek voltak, a tagok egyrészt azonban mindenre kapható kalandorokból rekrutálódtak, akik azután elbizakodva a maguk hivatalos szerepének tudatától, másrészt pedig elkényeztetve különböző alakulatok vezetőinek elvakult protekciójától és minden, még bűnös ügyben is megnyilvánuló védelmétől, a legsúlyosabb kihágásokra és bűncselekményekre ragadtatták magukat.

A belügyi kormányzat Rakovszky Iván minisztersége óta az ezekben a most már céltalanul fennmaradt és a kormányzati irányítástól magukat függetlenített alakulatokban a belső rend legnagyobb veszedelmét látta. Természetesen nem volt olyan egyszerű ezt a szövevényes rendszert, amely mindenféle hivatalos védelemben is részesült, megszüntetni. Végül is a belügyi kormányzat győzött az egész vonalon, úgyhogy a felosztatás, likvidálás és lefegyverzés teljes energiával megindult.

Ma az országban egyéb, mint legális karhatalmi alakulat nincs. Felosztatattak és lefegyvereztettek az ÁBM (az állambiztonsági megbízottak), a KKV (Kettőskereszt Vérszövetség), az ÉME Nemzetvédelmi Osztálya, az Alföldi Brigád, amely nagy titokban működött, és csak a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban fedezték fel, azon kívül még más hasonló szervezetek is.

Fegyver sehol, senkinek a kezében nem maradhott. Nem lehet természetesen garanciát vállalni, hogy

egyesek lakásukban, vagy kamrájukban nem dugtak-e el egy-egy puskát, de ami fegyvert hivatalosan kiadtak, azt mind beszédtek. Erről az oldalról a közrendet többé veszedelem nem fenyegetheti.

Ezek az adatok kellőleg mutatják, hogy a közrend és közbiztonság milyen mértékben konszolidálódott az utolsó években, és hogy ebben a tekintetben egyáltalán nem kell tartani többé a viszonyok rosszabbra fordulásától. Az államhatalom ma már elég erős ahhoz, hogy a rendet minden tekintetben biztosíthassa.

Hétfői Rendkívüli Újság, 1925. augusztus 10.

**TIZENHAT LAPRA ÉS ÖTVENKÉT CIKKRE
HARAGSZANAK CSAK PIROSKÁÉK**

A szomorú emlékezetű csongrádi bombamerénnyel kapcsolatban újságcikkek légiói jelentek meg pro és kontra foglalkozva a merénnyel. A cikkek középpontjába később a bombamerénnyel vádlottjai kerültek. Szemfüles riporterek felkutatták a vádlottak előéletét, feltárták személyes viszonyait s különösen a két Piroska fivér volt az, már magasabb műveltségüknél fogva is, kiknek személye a legjobban izgatta a közvéleményt. A merénnyel utáni rendőri nyomozások jogos alapot nyújthattak arra, hogy a Piroska-fivérek voltak a bombamerénnyel értelmi szerzői.

A két felmentő ítélet után a Piroska testvérek az összegyűjtött lapok személyi vonatkozású cikkei alapján a becsületsértői perek özönét zúdították a személyükkel foglalkozó lapok ellen. Érdekes, hogy csak azon lapok és ama cikkek szerzői ellen indultak meg az eljárások, amelyeket a család idők folyamán összevásárolt, és most azután alapos vizsgálat után indexre tett. A becsületsértési pereket Piroskák megbízásából Károlyi József dr. ügyvéd, Ulain sógora indította meg tizenkét lap ellen ötvenkét cikkre vonatkozóan, amelyekben Piroskákra nézve becsületsértési kifejezések voltak.

Eddig négy vidéki lappal szemben intéződött el az affér bocsánatkéréssel, míg a többi pörök a bíróságok nyári szünete miatt még nem kerültek tárgyalásra. Érdekes, hogy a szegedi lapok nincsenek érdekelve Piroskáék sajtó elleni hadjáratában.

Népszava, 1926. január 14.

KORMÁNYZÓSÉRTÉSÉRT 6 HÓNAP FOGHÁZ

A csongrádi bombamerényletnek sincsenek tettesei. Az ügy mindazonáltal nem aludt el. A budapesti büntetőtörvényszék Töreký-tanácsa szerdán délelött Peyer Károly elvtárs nemzetgyűlési képviselöt vonta felelősségre ama beszéde miatt, amelyet pár nappal a gyalázatos, hitvány, meg nem torolt gyilkosság után a Demokrata Kör vacsoráján elmondott. Ebben a beszédében Peyer elvtárs élesen bírálta a kormányzati rendszert.

A bíróság visszavonult, majd rövid tanácskozás után kihirdette az ítéletét, amely szerint a bíróság bűnösnek mondja ki Peyer elvtársat kormányzósértés vétsége címén, amelyet azáltal követett el, hogy azt állította a kormányzóról, hogy az „az ország lakosságának tisztességtelen részéhez tartozik”. A bíróság Peyer elvtársat 6 hónapi fogházra, 10.000.000 korona pénzbüntetésre, 3 évi hivatalvesztésre és polgári jogainak ugyanilyen tartamú fölfüggesztésére ítélte.

Az indokolás szerint „arra mutatnak” egyes vallomások és cikkek és a beszéd „minden adat szerint, olyan irányú volt”, hogy „a bombavetőök protektora” kifejezés, továbbá ez a kifejezés: „bizonyos sajtóorgánumok magas és megtisztelő látogatása”, továbbá a „gyilkosok és bombavetőök amnesztiája”, félreismerhetetlenül a kormányzóra történő utalások. A bíróság enyhítő

körülménynek vette a büntetlen előéletet, az izgatott hangulatot és az azóta eltelt hosszabb időt, súlyosbítónak a sértés súlyosságát és a nagy nyilvánosságot.

Szegedi Új Nemzedék, 1927. augusztus 17.

RÁGALMAZÁSÉRT FOGHÁZRA ÍTÉLTÉK A VÖRÖS SAJTÓ MUNKATÁRSÁT

Széchenyi István dr. Piroška János képviselőjében kifejtette a bíróság előtt, hogy a liberális lap egy állandó hajsztát folytat Piroškaék ellen és belé akarják szuggerálni a közvéleménybe, hogy ők voltak a bombamerénylet tettesei. Kérte megbüntetését a vádlottnak. A bíróság Nagy Sándor hírlapírójt sajtó útján elkövetett rágalmaszásért 14 napi fogházza és 25 pengő mellékbüntetésre ítélte. Nagy Sándor fellebbezést jelentett be.

Utána Vér György került a vádlottak padjára, akit Piroška János és öt társa jelentett fel azért, mert a múlt év karácsonyán egy cikket irt „Csongrád újrafelvételt kér a halálból harmadik évfordulóján” cím alatt, amelynek egész tartalma, habár nem is teljes és tökéletes nyíltsággal, hanem a sorok közt bujkálva, sejtetés, célzás alakjában, tehát nem nyíltan, hanem álarc alatt ugyan, de mégis a legteljesebben érthető módon azt állította Piroškaékról, mint a csongrádi bombamerénylet egykori felmentett vádlottjairól, hogy a csongrádi bombamerényletet ők követték el s ezáltal oly tényt állított, mely miatt ellenük büntető eljárásnak volna helye: „1923 karácsony éjszakáján, pontosan éjféltkor egy bomba robbant föl Csongrádon. A Magyar Király tágas báltermében Farkas Balázs cigányprímás a francia négyes bevezető traktusait

intonálta és a mosolygó fehérruhás leányok frakkos táncosuk karján éppen párokba fejlődtek. Vis-à-vis-t kerestek. Akkor bomba hullott a mosolygó táncosok közé és ma a csongrádi temetőben az évfordulón csöndesen fekszik egy diákgyerek, aki táncolt, egy prímás, aki hegedült, és egy egyszerű cseléd lány, aki dolgozott. És egy év múltán huszonnégyen érzik még mindig a szilánkot fáradt és megromlott testükben. És egy év múltán a szörnyű merényletnek – még nincsenek tettesei.” A szenzációra éhes fiatalember Csongrádra utazott előbb és az ottani polgármester szájából olyan kijelentéseket irt meg cikkében, amelyeket a polgármester soha meg nem tett. Merészsége oly nagy volt, hogy végre is a polgármester kénytelen volt helyreigazítani Vér meggondolatlan állításait.

A keddi főtárgyaláson Vér György Zola, Táncsics és még egyes nagyok neveinek felemlítésével védekezett.

Magyarország, 1927. augusztus 18.

**TIZENNÉGY NAPRA ÍTÉLTEK EGY
HÍRLAPÍRÓT, MERT PIROSKÁÉK NEVE
MELLÉ EZT ÍRTA: A CSONGRÁDI BOMBAPER
FELMENTETT VÁDLÓTTJAI**

Szeged, augusztus 17.

(A Magyarország tudósítójának telefon jelentése.) Ma délelőtt. csongrádi nap volt a szegedi törvényszék előtt. A magánvádlok padján megjelent Piroska János, Sági János és Sinkó László, akik három szegedi újságíró ellen indítottak sajtópert.

Az első pert Bartos Károly, ellen indították, aki közölte a decemberi választások során a Csongrádon fellépő Szécsényi István dr. szegedi ügyvédrel, a bombaper vádlottjainak védőjéről elhangzott beszédek. A törvényszék bizonyítást nem rendelt el és Bartost 960 pengő pénzbüntetésre ítélte.

A következő sajtóperben Vér György került a vádlottak, padjára, mert a csongrádi választások alkalmából megírta, hogy Széchényi lehangosabb kortesei egykori védenecsei, Piroska Jánosék voltak. Piroskákék sértőnek találták a cikknek azt a részét is, hogy a csongrádi bombaperben újrafelvétel lesz.

Budai Béla dr. védő terjesztette elő a bizonyítási indítványt. – Ökölbe szorul a kezem, – mondotta többek között – hogy a csongrádi bombaper felmentettjei, akiket

csak bizonyítékok hiányában mentettek fel, vállalkozni mernek arra, hogy kiálljanak a közönség elé a legszentebb alkotmányos kötelezettségükben próbálják őket presszionálni.

A törvényszék ezután megállapította, hogy Piroskáék a vádiratot nem szabályosan nyújtották be, amiért a tárgyalást ebben az ügyben elnapolta.

A harmadik csongrádi sajtóperben Nagy Sándor volt a vádlott, aki tudósítást írt arról a perről, amelyben Piroskáék zsarolással voltak vádolva. Piroskáék inkriminálták, azt a kitétel, hogy ők a csongrádi bombaper felmentett vádlottjai. A törvényszék Nagy Sándort 14 napi fogházra ítélte, megállapítva, hogy fölösleges volt Piroskáék neve mellé odatenni, hogy ők a csongrádi bombaper felmentett vádlottjai.

Esti Kurir, 1927. szeptember 7.

**A TÁBLAI FELMENTŐ ÍTÉLET IS
GYANUTKELTŐKNEK MONDJA A
PIROSKA ELLENI ADATOKAT
ÜGYVÉDJE SZERINT PIROSKA CSAK „VOLT”
A CSONGRÁDI GYANÚSÍTOTT
A HÍRHEDT CSONGRÁDI BOMBAPER
EMLÉKE MA FELELEVENEDETT
A SCHADL-TANÁCS ELŐTT**

Báró Lajos hírlapíró az Esti Újság múlt év december 17-iki számában Francia Kiss Mihályt letartóztatták cím alatt cikket írt, amelyben beszámolt arról, hogy Francia Kiss Mihályt Gyulai Molnárral és Piroška Jánossal együtt kitoloncolták Kunszentmiklósról. Idegen embert nem tűrnek meg a kerületben – írta Báró cikkében – állandóan folyik az igazolás és ha valaki nem tudja magát igazolni, azt eltávolítják a kerületből.

Így történt ez Piroška Jánossal, a csongrádi bombamerénylet egyik gyanúsítottjával. A cikk tartalma miatt Piroška János sajtó útján elkövetett rágalmazás címén pert indított Báró Lajos ellen s ezt az ügyet tárgyalta ma a büntetőtörvényszék Schadl-tanácsa.

A tárgyalás megnyitása után Báró Lajost hallgatta ki a bíróság, aki védekezése során elmondta, hogy a kunszentmiklósi kerületben, ahol Héjjas Iván és Kelemen

Kornél voltak az ellenjelöltek, heves választási küzdelem folyt.

– Fél Európa szeme figyelt erre a választásra, – mondotta Báró – s az volt az általános felfogás, hogy Bethlen István gróf egész választási győzelme nem ér semmit, ha Héjjas Iván bekerül a parlamentbe.

Elnök: Miért tartozik mindez ide?

Báró: Ez mind hozzátartozik a dologhoz, hogy megvilágítsam, hogy miért írtam meg cikkemet. Nemcsak Francia Kiss Mihály, hanem Piroska János is lent járt a kerületben és terrorisztikusan léptek fel mindenkivel szemben, életveszélyesen megfenyegettek mindenkit, aki nem volt hajlandó Héjjas Ivánra szavazni. A karhatalomnak köszönhető, hogy nem volt nagyobb baj és nem voltak hevesebb összeütközések.

– Az köztudomású, hogy Piroska a csongrádi bombamerénylet gyanúsítottja volt, ezt nem is kell bizonyítani. Azt pedig, hogy kitoloncolták, nem írtam, csak azt, hogy felkérték, hogy hagyja el a kerületet, csak a címben írták tévesen, hogy kitoloncolták, a címet pedig nem én adtam.

Fábián Sándor dr. védő terjesztette elő ezután a valóság bizonyítására vonatkozó indítványt. Arra vonatkozóan, – mondotta Fábián dr., – hogy Piroska Jánost kitoloncolták, kérem Kelemen Kornél dr., Héjjas Iván ellenjelöltjének kihallgatását. Hiteles másolatban becsatolom a törvényszék és a királyi ítélőtábla ítéletét a csongrádi bombaperben, amelyek úgy szólnak, hogy

megnyugtató marasztaló ítélet hozatalára a bizonyítási anyag nem alkalmas, a felsorakoztatott adatok azonban a gyanúkéltésre alkalmasak. Az ítéletekből kiderül az is, hogy Piroskáékat bizonyíték hiányában mentette fel a bíróság.

– A királyi ítélőtáblán a főügyész vádbeszédében hangsúlyozta, hogy tárgyi bizonyítékok igazolják, hogy a vádlottak a gyilkosok.

– Becsatolom a 8 Órai Újság egyik példányát, – folytatta Fábíán dr. – ebben a rendőrség hivatalosan kinyilatkoztatja, hogy nem tartja szükségesnek a nyomozás folytatását, mert akiket az ügyészségnek átadott, azok tényleg a tettesek.

– Kérem a belügyminisztérium megkeresését aziránt, indult-e új nyomozás a csongrádi bombamerénylet ügyében. Baloghy Ernő dr. Piroska János jogi képviselője ellenezte a valóság bizonyítását. Szerinte a vádlott azzal követett el nagy hibát, hogy egy „volt” szócskát kihagyott. Ha azt írta volna, hogy Piroska János a csongrádi bombamerénylet gyanúsítottja volt, akkor semmi baj sem történt volna.

Pesti Kurir, 1927. szeptember 27.

**RÁGALMAZÁSÉRT ELÍTÉLTÉK AZT
AZ ÚJSÁGÍRÓT, AKI A CSONGRÁDI
BOMBAMERÉNYLETBEN
GYANUSÍTOTTNAK NEVEZTE PIROSKÁT**

[...] Az elnök ezután kérdést intézett Fábián Sándor dr. védőhöz, hogy mi az a közérdek, ami a vádlott hírlapírót a cikk megírására készítette.

A közérdek abban áll, – mondotta Fábián dr. – hogy Héjjas kerületébe egy olyan ember ment le korteskedni, aki a csongrádi bombamerénylet egyik gyanúsítottja volt. Ha a bíróság most elítéli a vádlott hírlapírót, akkor ezzel egyúttal kimondja azt is, hogy Piroskára nem szabad azt állítani, hogy a csongrádi bombamerénylet gyanúsítottja volt.

A bíróság ezután határozathozatalra vonult vissza, majd rövid tanácskozás után Schadl elnök kihirdette a törvényszék határozatát, amellyel a valóság bizonyítására vonatkozó indítványt elutasította, mert közérdek nem forog fenn, különben is a vádlott hírlapíró nem élt kellő időben a valóság bizonyításával.

Baloghy Ernő dr. tartotta meg ezután vádbeszédét, melyben előadta, hogy a kitoloncolás megírásával és azzal, hogy a vádlott azt állította, hogy Piroska János gyanúsítottja a csongrádi bombamerényletnek, elkövette a rágalmazás vétségét. Miért is szigorú megbüntetését

kéri, nemkülönben erkölcsi kártérítés címén 10.000 pengő, ügyvédi költség címén pedig 300 pengő megfizetésére kérte, kötelezni.

Fábián dr.: Nehéz az embernek a szót magába fojtani, amikor egy ember, akiről a királyi ügyész és a királyi főügyész azt állítja, hogy tárgyi bizonyítékok szerint gyilkos, erkölcsi kártérítés címén 10.000 pengőt kér, azért, mert egy újságíró annyit írt róla, hogy gyanúsított a bombamerényletben...

DROZDY GYŐZŐ FELSZÓLALÁSA
HÉJJAS IVÁN ÉS KÜLÖNÍTMÉNYE
BÜNTETTEIRŐL¹⁴³
RÉSZLET A NEMZETGYŰLÉS 226. ÜLÉSÉBŐL
1924. JANUÁR 22.

Drozdy Győző: T. Nemzetgyűlés! Igazat adok igenis előttem szólott képviselőtársamnak abban, hogy ebben a Házban valóban nagyon sok beszéd hangzik el, talán sokkal több, mint kellene. Nem osztozom azonban abban a véleményében, hogy az ellenzéki oldalon történik a hiba, amikor ilyen sokat beszélnek. A felelősséget azért a sok beszédért, ami ebben a parlamentben elhangzik, a kormányra hárítom. A kormány az ezekben a beszédekben felhangzott okos, komoly és megbecsülendő kritikákat nem figyeli meg, azokat a komoly országépítő tanácsokat, amelyeket itt hallunk, nem mérlegetli és az ország javára nem értékesíti. Megállapíthatjuk, hogy ebben a nemzetgyűlésben, pl. az utolsó indemnitási vita tárgyalása alkalmával, annyi sok szép, nemes indítvány és javaslat hangzott el, hogyha a kormány figyelemre méltatná ezt és nem legtöbbször csak üres báronyszékek merednének az ellenzék felé, akkor ennek a sok beszédnek nem sok alja lenne, hanem végre megindulhatna az ország újraépítése.

¹⁴³ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XIX. kötet, 297–302.

Mai felszólalásom tárgyát igen szűk keretbe vonom. Úgy látom, hogy teljesen kimerítették az ellenzéki szónokok azokat a témákat, amelyek itt az ország újjáépítéséhez fontosak volnának. Én tehát azzal foglalkozom, ami a munkának és a fejlesztésnek alapfeltétele, a rend és konszolidáció kérdésével.

Minden termelésnek alapja az, hogy ebben az országban meglegyen a béke, a jogrend és teljes legyen a konszolidáció. Örömmel tekintek vissza az elmúlt egy-két hétben arra a pillanatra, amidőn Magyarország miniszterelnöke felállott ebben a képviselőházban és férfiasan kijelentette, hogy véget fog szakítani Magyarországon az úgynevezett turbulenciának és végre mindent el fog követni a kormányzat, hogy megszüntesse itt azokat a viszonyokat, amelyek még mindig bizonytalanra teszik a vagyon- és életbiztonságot. Azért szeretnék segítségére lenni a kormányzatnak ezen a téren, hogy a konszolidációt teljesen kiépítsük és teljesen megteremtsük.

Mielőtt a legfontosabb esetekre mutatnék rá, egy kis kitérő, egy kis bevezetésként említtem csak fel, hogy lehetetlen addig megteremtenünk itt a konszolidációt, amíg a csendőrségi és rendőrségi, közegek nem emelkednek a maguk hivatásának magaslatára, s amíg olyan dolgokat látunk napról-napra, amelyek méltán elkeseríthetik ennek az országnak népét. A szociáldemokrata szónokok számtalan olyan esetet soroltak itt elő, amikor csendőrök és rendőrségi közegek ártatlan embereket jogtalanul, brutálisan bántalmaztak és vertek. Íme, most jelentés érkezik

hozzám Szekszárdról, hogy ott három rokkant összejött azért, hogy a földreformban való részvételüket megbeszélhessék egymással, s ekkor megjelent közöttük a rendőrség egyik közege, magával hurcolta és a városházán, illetőleg a rendőrségen agyba-főbe verte őket, úgyhogy két hétig munka nélkül voltak. (*Felkiáltások jobb felől: Ez tévedés! Lehetetlenség!*) Ez a dolog annyira nem tévedés, hogy a bizonyítékokkal mindenkor szolgálunk és amennyiben nem igazak, én leszek az első ember, aki bocsánatot fogok kérni ezért attól a brutális és embertelen Kiss Ernő nevű fogalmazótól, aki a kommünben a direktórium előadója volt, most pedig ezeket a verekedéseket és vérengzéseket végzi. Szekszárdon kikapnak az emberek azért, mert a *Népszavát*, vagy az *Esti Kurirt* olvassák. Van egy Horváth nevű detektív, aki a trafikban áll és nézi, hogy ki viszi onnan a *Népszavát*, vagy az *Esti Kurirt*, és aki ki meri vinni, annak másnap a rendőrséggel gyűlik meg a baja. Ezek a szegény, megvert rokkantak ügyvédet fogadtak maguknak, minthogy minden napra jelentkezésre rendelték be őket és az ügyvéd is megjelenik érdekükben a rendőrségen. Másnap, amikor a rokkantak jelentkezni mentek, agyba-főbe verték őket, mert keresztény létükre zsidó ügyvédet mertek a maguk védelmére a rendőrségre küldeni. (*Zaj bal felől.*)

De itt van egy másik eset, amely szintén a csendőrség brutalitásáról tanúskodik. Nem szívesen foglalkozom ezzel a témával, mert volt már alkalmam a nemzetgyűlésen, ebben a ciklusban felolvasni egy csend-

őri parancsot, amely arra oktatja ki a csendőrlegénységet, hogy miként kell úgy verni, hogy meg ne lássék, ki ne tudódjék, és bár kértem a belügyminiszter urat, hogy a rendelet kiadói ellen indítsa meg az eljárást, s bár eredeti okmányokkal rendelkeztem az ügyre vonatkozólag, úgyhogy azt letagadni nem lehetett, azóta hallani sem lehetett erről a dologról, a csendőrparancsnoknak pedig a haja szála sem görbült meg, nem igen érdemes tehát ezekkel a dolgokkal foglalkozni, mégis annak bizonyítására, hogy mindezt nem mi költjük: szívesen rendelkezésre bocsátom az alábbi levelet, mely a következőképen szól (*olvassa*): »Nagyra becsült Szerkesztő Úr! Nem vagyok képes leírni azt a váratlan, de kimondhatatlan örömet, mely szívemet eltöltötte, mikor az önök újságja megérkezett hozzám, mert szívemből pártolom és szeretem. Velem igen sok jót tesz, ha olvashatom. Mert el kell hinni, hogy tanít, oktat, gyámja a szegényeknek és jó remény csillaga. Pedig nekem egy holtig tartó csúfos emléket hagyott, mégis pártolom. Akkor, mikor a felsőbb hatalom betiltotta a május 13 vagy 14-es újságot, este lámpagyújtáskor jött hozzánk két csendőr. Én már akkor ágyban voltam, az uram az istállóba végezte a dolgát a jószág körül. Hogy mit beszéltek kint az urammal, azt nem tudom, mert egy régi hűlés okozta nagy szót hallok. Az uram pedig, mint ilyen iskolázatlan, nem olvas újságot. Odajön közel hozzám olyan kérdéssel, hogy milyen újság jár nekem. Én ráfelelem, hát nem tudod. Mert a csendőr urak azért jöttek, hogy be akarják

szüntetni. Én mondtam, hogy mit bánom én, semmi közöm hozzá. Akkor az uram lép közel a ládához, mert látta, hogy gyűjtöttem az újságot avégett, hogy a fiam rendelte meg, de nem olvasta, mert katonai szolgálatba léptették, azért szedtem össze, hogy bármikor jön haza, hogy mindet átolvashassa. De amit az uramnak mondtak, hogy mutassa fel, az a *Népszava* volt. Én, mikor látom, hogy az összes újságot veszi elő az uram, akkor leszálok az ágyról és kérdem, hogy mit akarsz. Hisz ott van az asztalon. De nem mondhattam, de nem szólhattam csak annyit, hogy mit akarsz, akkor az egyik csendőr nekem ugrik a szuronnal, hogy átdöf, a másik ordít oroszlanmódra, hogy mi maga, kommunista. Akkor mind a két kezem összeláncolta és mondta, mars a községházhoz. Az uram csak annyit tudott szólni, csak hagynak talán rávenni egy szoknyát, mert úgy akartak egy ingben, de mégis megengedték, hogy az uram kötött rám egy szoknyát és az összes újságot mind fel kellett vinni a községházhoz.

Átnézték mind, de akit akartam mondani, hogy az asztalon van, azért hazaküldték az uramat, nekem pedig ott kellett ülni összekötve. csak akkor engedtek el, mikor átnézték, amit kértek. Mikor kísértek az úton, ész nélkül visítottam, rám jött a szívbaj, összerogytam, még akkor is rugdostak és puskatussal döftek. Mikor sírásom közt mondtam, van-e Istenük vagy lelkük, hogy egy szerencsétlen siket, szívbajos ötvenkét éves vénasszonnyal így bánjanak egy újságért, akkor amilyet bírt, úgy ordított, ha

siket, ne olvasson újságot. Még a tiszalöki szolgabíróhoz is be kellett menni urastól, de egy szót sem kérdett, csak az is ordított, mint a táltos, és mindkettőnket lezárással fenyegetett, hogy olyan újságot minek járatok. És mégis megörült a lelkem, most ismét megrendelem.« Szándékosan elhallgattam az újság nevét is, nehogy reklámszínezete legyen a dolognak.

Kováts-Nagy Sándor: Mindenki tudja!

Drozdly Győző: Csak az eset bizonyosságául olvastam fel ezt a levelet, de egy másik esetre vonatkozólag is kezeim közt van egy levél, melyben szavahihető, komoly emberek állítják, hogy a csendőrségi és rendőrségi brutalitások nemhogy szűnnének, de napról-napra nőnek.

Mándy Samu:¹⁴⁴ Tessék feljelenteni!

Drozdly Győző: Ez a konszolidáció egy része. Addig pedig ebben az országban nem lehet rend, nem lehet. Munka, amíg ezeket a kelevényeket ki nem irtjuk. Szent meggyőződéseim szerint konszolidáció ebben az országban nem lesz addig, amíg mindenekelőtt a kecskeméti kelevényt teljesen, véglegesen és örökre ki nem pusztítjuk ennek az országnak a testéből. A kecskeméti kelevény! nem lehet elkendőzni, nem lehet betakarni, mert az rövidebb vagy hosszabb idő múlva, de mindenesetre ki fog fakadni, mert azt nem törvényesen, nem rendesen tüntették el és nem rendszeresen gyógyítják. Tudja meg

¹⁴⁴ Mándy Samu (1860–1942) földbirtokos, egységes párti nemzetgyűlési képviselő.

vége ez az ország, hogy a konszolidáció-ellenesek ligájának fő fészke nemcsak 1919-ben, de még ma is Kecskeméten van, ott tanyázik azon a környéken és ebben az országban egyáltalában nem lehet addig rend, amíg véglegesen le nem számoltunk azokkal a tömeggyilkosokkal és haramiákkal, akik Kecskemétről fenyegetik ennek az országnak a rendjét és közbiztonságát. Nekem módomban van a nemzetgyűlés és a kormány elé tárni az összes erre vonatkozó adatokat, hogy amennyiben a kormánynak nem volt eddig módjában megtudnia, hogy tulajdonképpen kik azok, akik veszélyeztetik az ország békéjét, most megtudhassa. A csongrádi bombamerénylet után kiadott a kormány egy statáriális rendeletet, melyben becsületbeli kötelességévé teszi a rendőrfőkapitány a székesfőváros polgárainak, hogy akik fegyvereknek, bombáknak rejtegetéséről tudnak, azt jelentsék be és becsületbeli kötelességévé lesz minden polgárnak, hogy a kormánnyal együttműködjenek a konszolidáció érdekében. Nos, nekem módomban van az egész alföldi brigád szervezetét a kormány elé terjeszteni, (*Haljuk! Haljuk! a szélsőbaloldalon.*) módomban van megnevezni mindazokat az egyéneket, kik mind a mai napig sem állítottak a bíróság elé, elkövetett szörnyűséges tetteik miatt, és módomban van megnevezni azokat, akik ma is az alföldi brigád szervezetéhez tartoznak és kisebb-nagyobb mennyiségű fegyvert rejtegetnek.

Horváth Zoltán: Ezt még nem tudja a belügyminiszter úr!

Drozdy Győző: Hogy az alföldi brigád mai működését, mai szereplését megértsük, és hogy lássuk azt a szörnyűséges veszedelmet, amelyet az jelent, kénytelen vagyok visszatérni arra a borzalmas nagy, 1919 őszén történt kecskeméti bűnügyre, melynek kiderítése a mai napig sem történt meg.

Kecskeméten, a katolikus egyház bérházában a második emeleten, a színházra néző oldalon lakik Szabó Antal m. kir. állampénztári tanácsos. Itt van neki kétszobás lakása, melyet már régen »bagolyvárnak« hívnak az érdekeltek. Ez a Szabó Antal 55-60 év körüli férfi, akit józanon nagyon ritkán látnak Kecskeméten. (*Derültség a szélsőbaloldalon.*) Már a román megszállás alatt is az ő lakásába, az úgynevezett bagolyvárba jártak össze titkos konventikulumokra¹⁴⁵ az ébredők tagjai, különösen pedig azok vezetői. Ott, abban a lakásban azután sör, bor, pálinka és dorbézolások mellett, duhajkodások közben született meg az a gondolatuk, hogy bosszút kell állni a zsidóságon. Még a románok bentléte alkalmával összeállítottak, illetőleg csináltak egy feketelistát, s e feketelista tagjaira kimondották a bagolyvárban, hogy őket a románok segítségével össze fogják fogdosni, így is történt. Akiket a listára felvettek, azokat a románok segítségével összefogdosták és a törvényszék börtönébe zárták. Egy különítményt szerveztek annak végrehajtására, hogy velük végezzen. Ez a különítmény az úgynevezett Héjjas-

¹⁴⁵ konventikulum (latin) = összejövétel.

különítmény, amely 1919. november 15-én, azon a napon akcióba lépett. Héjjas Iván kiadta a rendeletet, hogy november 15-éről 16-ára virradó éjszakán senkinek sem szabad lakását elhagynia, és akit az ÉME jelvénye nélkül meglátanak Kecskemét utcáin, azt az ő járőrei bátran lelőhetik.

Pikler Emil: Hallatlan! (*Mozgás a baloldalon.*)

Drozdy Győző: A románok kivonulásával csakugyan a Héjjas-különítmény vette át a rendfenntartás munkáját, és azzal kezdte, hogy már délelőtt lerészegítette, leitatta csapatait; így készültek az esti munkára. A bagolyvár ez este volt a leghangosabb. Megjelentek ott azok, akik kieszelték a nagy orgoványi és a kecskeméti gyilkosságokat, melyeknek sorozata azután egy hónapon keresztül állandó volt Kecskeméten.

Ezeken a tanácskozásokon megjelentek, tehát mint értelmi szerzők indokoltan gyanúsíthatók – és legalább is annyit megkövetelhetünk, hogy a bíróság elé álljanak és kihallgassák őket arra vonatkozólag, hogy csakugyan részesek-e az értelmi szerzés bűnében? –a következők (*olvassa*): »Szabó Antal állampénztári főtanácsos, kinek lakásán, a katolikus bérházban, az úgynevezett bagolyvárban jöttek össze; dr. Kéry János, törvényszéki bíró, Budapest, I., Győri út 2/C – szintén lejárt a gyűlésekre, Kecskemétre; dr. Zana Ferenc ügyvéd, Kecskemét, volt ÉME-elnök; dr. Magyar József ügyvéd; dr. Jeney Pál, az ÉME helyettes elnöke; dr. Kiss Endre ügyvéd, a Kecskeméti Közlöny szerkesztője; dr. Kiss

József, volt árvaszéki ülnök; Révész István, pápai prelátus; Kuminergruber Emil, kegyesrendi tanár; Héjjas Aurél – Iván bátyja; Héjjas András – Iván öccse; Héjjas Tibor – Iván öccse; Höhhinger Miklós, gimnáziumi tanár; Kiss Ferenc, ny. táblabíró, volt kormánybiztos, főispán-helyettes a román idő alatt; Ráad Árpád, közgazdasági egyetemi hallgató, volt tanító, tartalékos hadnagy; Nagy Bertalan, tartalékos hadnagy, az Ergonnál; Schmiedt Rezső, hadnagy, Budapest, I. vadászszázlój; Schmiedt Nándor degradált¹⁴⁶ őrmester, jelenleg Temesváron van; Berta István; Balog Jenő, tartalékos hadnagy, Budapest; Balog Ferenc, tartalékos hadapród jelölt őrmester; Szűcs Rezső, tartalékos hadnagy, Amerikában van; dr. Farkas Béla, gyógyszerész; Sárközy Béla, kispazda; Barna Tibor, állami rendőrfelügyelő; Demcsák József, fogalmazó; Dávid Nándor, százados; Kerekes Dezső, városi intéző; dr. Damó Zoltán; dr. Szabó Győző; dr. Dömötör István; Dragollovics Gyula és Muraközi Ferenc: Majtényi polgármester is ott volt néha, és természetesen Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály is. (*Zaj.*)

Tehát Héjjas mint városparancsnok kiadta a rendeletet, hogy akit az ÉME jelvénye nélkül meglátnak az utcán, azt haladéktalanul lőjék le és kiadta a másik rendeletet is, hogy abban a csendben, amikor a városban senki megmukkanni sem mer, amikor az utcákon senki sem jár, akkor végezzék el azt a munkát, amelyet a

¹⁴⁶ degradált = lefokozott.

feketelista tagjaira vonatkozólag előzetesen kiterveztek.
(*Zaj.*)

Este tíz órakor, a kiosztott szerep szerint, csak-ugyan meg is kezdték a Szent Bertalan éjszakát. A városháztéren gyűltek össze, s innen részint kocsikon, részint gyalog vonultak el a törvényszék palotája elé, amelyet ellenállás nélkül nyomban megszálltak, és amelynek zárkáiból kivezették a feketelistának már előre oda bevitt tagjait.

Pakots József: A kecskeméti B-lista!

Drozdy Győző: Ezeket azután, kocsira rakták, szájukat betömték, szalmakötegekkel is átkötötték, hogy a tömés ki ne essék.

Horváth Zoltán: Rémes!

Rothenstein Mór: Keresztény és nemzeti munka!

Meskó Zoltán:¹⁴⁷ Ennek semmi köze a kereszténységhez!

Drozdy Győző: ...s kivitték őket a város szélére, ahol részint megfojtották, részint felakasztották, részint pedig különféle szerszámokkal addig verték agyba-főbe őket, amíg el nem pusztultak.

Pikler Emil: Mi volt ehhez képest Szamueli!¹⁴⁸

¹⁴⁷ Meskó Zoltán (1883–1959) katonatiszt, kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesülete vezetőségi tagja, később az első nyilaskeresztes párt, a Magyar Nemzeti Szocialista Földműves- és Munkás Párt alapítója.

¹⁴⁸ Szamuely Tibor (1890–1919) újságíró, kommunista politikus, a Tanácsköztársaság hadügyi és közoktatásügyi népbiztosa, a vörösteror

*(Zaj és felkiáltások jobb felől: Ilyet már mégsem lehet mondani!
Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Saly Endre: Egyformák!

(Elnök csenget.)

Drozdly Győző: Az elpusztítottak névsora a következő *(olvassa)*: »Neumann Imre, dr. Stern Zsigmond, Czigány János, Lajos László, Vincze Lajos, Simon István, Kosa László. Szahovics György, Hajma József, Vércse Gábor, Bende József, Egyeki Mózes. P. Kovács István, Horváth Döme, Kurucz József, dr. Buday Dezső, Gubinyi Mihály, Turell László, Lugosy István, Polónyi Gyula, Kaufer Arthur, Pataki István, Lazarovits Károly, Farkas Sándor, Szegedi Lajos, Takács György, dr. Halmos Lajos, Hrobál János, Bakonyi Antal, Faragó Pál, Villám István és Szűcs Lajosné.«

Saly Endre: Egyet kifelejtettél!

Drozdly Győző: Van még több is, ez csak az első ráta. A 33 ember közül 18-at kivittek a város határában levő úgynevezett Szikraerdőbe, a Dömötör Márton-féle tanyától 200 lépésnyire a Tisza felé és ott temették el. Amennyiben a hatóság nem találná meg sírjukat, szívesen rendelkezésre bocsátom Kecskemét környékének térképét, amelyen pontosan meg vannak jelölve azok a sírok,

idején a hírhedt terroralakulat, a Lenin-fiúk megszervezője és parancsnoka, nevéhez számos politikai gyilkosság fűződik. A Tanácsköztársaság bukása után Ausztriába próbált szökni, de mikor a határon osztrák rendőrök megállították, a nála lévő pisztollyal öngyilkosságot követett el.

amelyekbe ezeket az áldozatokat eltemették. Megadom azoknak nevét is, akik ezen sírokban nyugsznak. A felsoroltak közül 18-an a Szikra nevű erdőben vannak eltemetve, 15-en pedig az Orgoványtól két kilométernyire fekvő Bugac nevű község erdejének szélén. Ez utóbbiakat exhumálták és szintén az orgoványi erdőben temették el. (*Zaj bal felől.*)

Drozdy Győző: Ugyancsak a törvényszék fogházából vitték el ez alkalommal a katonai lókorházba, amely Kecskeméttől szintén nincs nagyon messze: Berényi Pált, Berkes Sándort és Reismann Bélát; ezeket itt egy üres legénységig szobába zárták, s még két nap múlva is látták őket meztelenül, mígnem harmadnapon az épület padlásán felakasztották őket; mivel azonban nem haltak meg, félálétan, ahogy voltak, levágták a szerencsétleneket, kocsira rakták és kivitték a Máriakápolna nevű tanyára, ahol az út menti fákra újból felakasztották és addig kínozták őket, amíg meg nem haltak. Ezek ott a helyszínén fekszenek, az úttest mellett, alig félméteres sírokba, gödrökbe vannak eltemetve. Ugyancsak elvitték Satu Sándort és Hartenstein Ignácot is, ezeket azonban nem a törvényszéki, hanem a rendőrségi fogdából, s ezek a nyíri erdőben vannak eltemetve. Az előttem levő térképen meg van jelölve az a hely is, ahol sírjukat megásták. 1919 november 15-ike és 16-ika közötti éjjel saját lakásukból elhurcolták a következőket: Énekes Lászlót, Deutsch Imrét, dr. Fritz Rudolfot, Hegedűs Sándort, Csillag Bélát, Hajós Emmát és Faragó Bélát;

mivel azonban az elhurcolók részekek voltak és az egyik szekér kereke eltörött, erről a kocsiról, amíg a kereket cserélték, Hajós Emmának és Faragó Bélának sikerült megmenekülnie, akik közül Hajós Emma jelenleg Kecskeméten lakik a Nagytakarék épületében és nagyon szívesen elmondja bárkinek az esetet. Ezeket az áldozatokat Jeney József ménteleki gazda tanyájára vitték – szintén meg van jelölve az áldozatok sírja –, a részeg társaság azután halálra kínozta őket, és a répaverembe ásta el.

Horváth Zoltán: Ez nem érdeklí a belügyminiszter urat!

Drozd Győző: Ugyancsak a lakásukból vitték el a következőket: Elek végrehajtónak a fiát, Szabó Mihályt, Achinszky Károlyt, Kovács Józsefet, Joós Ernőt, Váczi Jánost és Fekete Adolfot. Ezeket Zala József és Kiss József tanyájára vitték. Emlékezetes az az eset is, hogy amidőn 1919. november 22-én éjjel a lajosmizsei vonatról leszállították Fodor Ernőt, Wertheimer Jenőt, Neumann Izidort és Neubauer Izidort. Ezeket Kiss Sándor tanyájára vitték és ott végeztek velük. Ez azonban kellő időben kitudódott, feljelentést adtak be a hatóság-hoz, az ügyészség a nyomozást csakugyan meg is indította, kiküldtek rendőröket az előzetes nyomozás megajtására, azonban a kiküldött rendőrök közül négyen ugyancsak ott maradtak, ott veszték és többet vissza nem jöttek. A négy rendőr Schwerteczky, Dura és még másik kettő, akikről azóta sem derítették fel, hogy hol tűntek el. Annyira elfajult ott a vérszomj és annyira vadállatias

gyönyörűséggel végezték ezeket a dolgokat, hogy például Francia Kiss Mihály egy alkalommal részeg jó kedvében csupán kedvtelésből lelőtt az utcán egy Lusztig László nevű fiút.

Pikler Emil: Francia Kiss Mihály tette, a nagy nemzeti hős? Az eljegyzése országos ünnep volt!

Drozdy Győző: A legtöbb esetről felvettek ott jegyzőkönyvet, de a katonai parancsnokság ezt a jegyzőkönyvet átkérte az ügyészségtől, azután nyoma veszett a jegyzőkönyvnek. Amidőn az amnesztia-rendelet megjelent, mesterségesen összetákoltak ugyan egy pro forma végzést, csak azért, hogy az illetékeseknek az amnesztiát házhoz szállíthassák, ellenben egyáltalában meg sem kísérelték a bűntény adatait felderíteni, mert ha csak egy lépést tettek volna is, úgy amint a közöttük szereplő egyének az én kezemre juttatták az adatokat, azonképp a hatóság is bármikor megkaphatta volna ezeket az adatokat. Érdekes, hogy az agnoszkálást is azokkal az orvosokkal végeztették, akik valószínűleg maguk is az értelmi szerzők társaságában voltak, még pedig dr. Damó Zoltánnal és dr. Szabó Győzővel. Ha azt nézzük, hogy ennek a nagyszabású bűncselekményeknek kik voltak a végrehajtói, hogy a törvény kezére jutottak-e, hogy legalább amnesztiát kapott-e valamennyi, azt látjuk, hogy nem állottak sem bíróság előtt, sem amnesztiát nem kapott legnagyobb részük, mert a végrehajtó névsora, akik ezeket a gyilkosságokat elkövették és nem feleltek érte a következők: Héjjas Aurél, Héjjas András, Héjjas

Tibor, Muraközi Ferenc, Héjjas sógora, kiskgazda, Szikrapusztára szállította kocsival az áldozatokat, Héjjas Iván, aki az orgoványi gyilkosságnál szintén személyesen jelen volt.

Pikler Emil: Sohasem gyilkolt ő!

Gr. Hoyos Miksa:¹⁴⁹ Muszáj annak igaznak lenni!

Rassay Károly: Az emberek meghaltak, az igaz!

Drozdy Győző: Ezek azoknak nevei, akik eltűntek. Ha valakit meggyilkoltak és az illetőnek elrabolták pénzét, óráját, őt magát pedig eltemették, bizonyos, hogy gyilkosok is vannak. Már pedig a társaságból jelentkezik valaki, aki ezeknek a gyilkosoknak nevét megmondja. Én a kormányszatnak és az összes hatóságoknak rendelkezésére állok és minden szavamat, amit itt állítok, bizonyítani óhajtom.

Rassay Károly: Felesleges, mert már amnesztiában részesültek!

Pikler Emil: Gróf úr, kár védeni a gyilkosokat!

Gr. Hoyos Miksa: Nem védem, sohasem védem!

Drozdy Győző: A többi végrehajtók nevei a következők: Jenéi József gazdálkodó, ménteleki pusztá; Pataky Nándor tartalékos főhadnagy, mérnök, jelenleg Budapesten vendéglős; Danics Mihály, bezárva Budapesten; Danics József kocsis, Kecskeméten; Ferenczi József kupec, Ferenczi László kupec; Kricseh József, volt városi

¹⁴⁹ Gróf Hoyos Miksa (1874–1956) agrárpolitikus, földbirtokos, a felsőház tagja.

írnok, kispazda kocsival; Zubornyak Mátyás, Héjjas Iván volt tisztiszolgája, (Britannia); Zombori Mátyás kispazda, kocsival; Paksi László kispazda, kocsival; Kulay Mihály városi írnok; Sikari Kovács Elek kocsival; Felföldi Elek kocsival, Felföldi Dezső kocsival, Felföldi Gyula kocsival, Felföldi Sándor kocsival, akik négyen részt vettek nemcsak az orgoványi elhurcolásokban, hanem az Ördög János gazda meggyilkolásában, kirabolásában, valamint Elek és Dezső a Gróf Móric kirablásában és megölésében is; G. Lepény Mihály tart. honvéd őrmester, Raád Árpád hadnagy, Schmidt Rezső hadnagy; Schmidt Nándor; Nagy Bertalan hadnagy, Nagy Lajos hadnagy; Illy László hadnagy; Balogh Ferenc hadnagy; Balogh Jenő; Grassay József rendőrfogalmazó; ifj. Csabay János gazdálkodó; Nyúl Balázs hentes; Nyúl István gazdálkodó, sertéskereskedő; Blank Artúr nyomdász; Túri László orvosnövendék; Tőkés Elemér tart. hadnagy, biztosítási tisztviselő; Szende Vargha Sándor tart. hadapródjelölt, őrmester, gazda és kertész; Paski László orgoványi gazdálkodó; Korb Géza tart. hadapródjelölt őrmester, pénzügyi tisztviselő; Fűvessi Imre tart. hadapródjelölt őrmester, pénzügyi tisztviselő, volt vörös hadnagy; Horváth József gazdálkodó Bugacon; Horváth Pál gazdálkodó Bugacon; Szabó Sándor gazdálkodó Kiskunfélegyházán; Szemerédi Dániel tart. főhadnagy, Szánk; Szemerédi Illés gazdálkodó, Szánk; Rác Dezső gazdálkodó, Szánk; Tápai Sándor Jászszentlászlón; Tápai József, Tápai Miklós Jászszentlászlón; Korom József volt

csendőr, Kiskunfélegyháza; Dragollovich Gyula, Dragollovich József, dr. Magyar József ügyvéd, dr. Zana Ferenc ügyvéd és dr. Zana József, ez utóbbi három kocikkal; Vadnai Rudolf; Csabai János; Csabai Gergely; Füzessy főkapitány két fia; Francia Kiss Sándor és Francia Kiss Mihály.

Rassay Károly: Márványtáblát, emléktáblát nekik!

Pikler Emil: Itt a kupolacsarnokban kapnak márványtáblát!

Drozdy Győző: Miután én ezt a dolgot nem kabarécsinálás szándékával és nem azért hoztam a nemzetgyűlés elé, hogy hecceket csináljunk, nem is akarok ezzel az eseménnyel tovább foglalkozni, még csak elítélő megjegyzést sem fűzök hozzá, hiszen az egész nemzetnek és az egész világ kultúremberiségének megvetése tapad ezeknek az embereknek neveihez, akikről a bíróság be fogja bizonyítani, hogy csakugyan elkövették ezeket a bűncselekményeiket.

Lendvai István:¹⁵⁰ Mi van a szabad szerelemmel?

Drozdy Győző: Képviselő úr, önnek a szabad szerelemről nincs joga beszélni, mert majd megnézzük, hogy a szabad szerelemnek ki az apostola: az-e, aki egy tisztességes asszonynak a férje és a gyermekét saját nevére íratja, vagy pedig olyan valaki, aki e téren nem teszi meg a maga

¹⁵⁰ Lendvai István (1888–1945) író, költő, újságíró, radikális jobboldali politikus, a fajvédő párt nemzetgyűlési képviselője.

keresztényi kötelességeit, ön és a szabad szerelem ikertestvérek. Önnek ilyen szemrehányást tenni nincs joga.

Gaal Gaston:¹⁵¹ Bár még nekem is volna szabad szerelmem! (*Derültség.*)

Drozdy Győző: Az alföldi Héjjás-brigádnak és az egész alföldi brigádszervezetnek ez a társaság volt az alapja, a fundamentuma, ebből épült ki. itt van a vezérkar, amint azt a következő adatokból meg tudjuk állapítani: azt olvasom az újságokban és a hivatalos jelentésben is, hogy Héjjas Iván végre jó útra tért, a rendőrségi kihallgatásnál könnyezett és úgy, mint a kommunisták tömeggyilkosa, Cserni József, a rendőrség spiclijévé szegődött és a rendőrség kezére játszotta azokat az alakokat, akikkel a kommünben a bűntényeket elkövette, ugyanúgy szerepel most Héjjas Iván, csakhogy Csernit elérte a maga megérdemelt sorsa, Héjjas Iván azonban ma is barátja olyan nagy uraknak, akik az ország fórumán a legelsőként jelentkeznek. Héjjas Iván szereplése azonban szorosan összefügg ezekkel a gyilkosságokkal, és bár megígérte a rendőrségnek, hogy leleplezi az Alföldi Brigádöt és a kormány kezére játssza az elrejtett bombákat, fegyvereket és hadianyagot, a mai napig sem olvastam, hogy két héttel ezelőtt tett ígéretének eleget tett volna és csakugyan beszolgáltatta volna azt a hadianyagot

¹⁵¹ Gaál Gaszton (1868–1932) nagybirtokos, politikus, előbb az Országos Kisgazdapárt elnöke, majd az Egységes Párt nemzetgyűlési képviselője és alelnöke.

és bombamennyiséget, amelyet szervezetével az Alföldi Brigádnál rejteget. Én komolyan veszem az igen tisztelt miniszterelnök úr kijelentését, hogy a konszolidációt minden eszközzel meg akarja teremteni, komolyan veszem a belügyminiszter urnák is ezt a szándékát és azért annak megvalósításában segítségükre sietek. Felolvasom az Alföldi Brigád szervezetét. A központja itt van Budapesten. Kecskeméti szervezetét úgy hívják, hogy Héjjas-brigád. Ennek katonai parancsnoka Hübl Milán ezredes (Kecskemét), soron kívül lépett elő. Helyettes parancsnoka Szávits alezredes (Kecskemét), szintén soron kívül lépett elő. Századparancsnokok: Makay Zsiga kapitány (Budapest), Thurzó Béla főhadnagy (Budapest), Szakács István tartalékos főhadnagy (Kecskemét), Szemerédi Dániel tartalékos főhadnagy (Szánk). Beosztottak: fegyveres löszertiszt Dávid Nándor százados, pirotechnikus tiszt, nála vannak az összes fegyveres bombaelrejtésekről szóló adatok; élelmezési tiszt Orbán Nándor polgári leányiskolái igazgató (Kecskemét); pionír tisztjük Muraközi Jenő tart. főhadnagy (Kecskemét, Szikra); orvosok: dr. Szabó Győző, dr. Müller Frigyes, dr. Damó Zoltán.

Rassay Károly: Ezeknek a haláleset beálltát kell igazolni!
Drozdy Győző: Századvezetők, mint a tisztek helyettesei: Horváth József gazdálkodó (Bugac), Szabó Sándor gazdálkodó (Félegyháza), Rácz Dezső gazdálkodó (Szánk), Horváth Pál gazdálkodó (Bugac). A Héjjas-zászlóalj első százada gyülekezik a bugaci Horváth-féle

csószháznál, a második század gyülekezési helye Kiskunfélegyháza a dohánybeváltó előtt, a harmadik század gyülekezőhelye a jászszentlászlói temető mellett van, a negyedik századé pedig a szanki községháza mellett. A Héjjasok és Francia Kiss Mihály ennek a zászlóaljnak vezérkarában foglalnak helyet. A lőszer- és fegyvermennyiségnek egy része a következő helyeken van elrejtve, és figyelmebe ajánlom a kormánynak, hogy haladéktalanul intézkedjék, hogy még ott találja őket, amikor megjelennek kutatni. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon*: Holnap már nem lesznek ott!) Ferenc József-laktanya (Kecskemét), Horthy-laktanya (Kecskemét), Nagy Ferenc és társai fatelepe (Kecskemét), Felföldi Sándor tanyája (Orgovány), Felföldi Gyula tanyája (Orgovány), Felföldi háza (Orgovány), Rácz Dezső tanyája (Szánk), Rácz András (Szánk), Szemerédi testvérek tanyája (Szánk), Szkari Kovács Elek tanyája (Matkó). Azon kívül Polyák János szőlőjében, Polyák Péter szőlőjében, Zombori Imre tanyáján, Szabó Sándor tanyáján Kiskunfélegyházán, és különösen ezt az utóbbit ajánlom figyelembe. A Kecskeméten lakók a lókorháznál, a Huszár-laktanya mellett gyülekeznek. A felesketett tagok száma nem annyi, mint amennyit hivatalosan megállapítottak, szóval 182–250, hanem a felesketettek létszáma a 2000 főnyit is meghaladja, még pedig úgy, hogy egyetlen egy parancsra Kecskemét piacán ennyi ember állott volna fegyverbe.

Nem akarom ezt a dolgot tovább firtatni, a kormánynon a sor, hogy teljesítse kötelességét. Csak azt

jelentem még ki, hogy amíg ebben az országban nincs konszolidáció, és a bűnösök, gyilkosok szabadon járnak, amíg olyan rendszer van ebben az országban, amely ezt eltűri... (*Zaj bal felől.*)

Rakovszky István: A capite¹⁵² rendet kell teremteni.

Drozdy Győző: ...addig én a kormány iránt bizalommal nem viseltethetem, és ezért az indemnitást nem fogadom el. (*Hehyeslés bal felől*)

¹⁵² A capite (latin) = a fejtől, mindent az elejétől kezdve.

**RÉSZLETEK A MAGYAR KIRÁLYI
BELÜGYMINISZTERIUM TITKOS RADIKÁLIS
JOBBDALI SZERVEZETEK FELFEDÉSE
TÁRGYÁBAN SZÜLETETT BIZALMAS
JELENTÉSÉBŐL, MELYEK TANÚSÁGA
SZERINT MÉG 1926-BAN IS MŰKÖDTEK
A CSONGRÁDI BOMBAMERÉNYLETTEL
IS KAPCSOLATBA HOZHATÓ
PARAMILITÁRIS ALAKULATOK
[DÁTUM NÉLKÜL] 1926**

Alföldi Brigád

Tulajdonképpen feloszlott. Ezt azonban fenntartással kel fogadni, mert sok jel vall arra, hogy a Brigád, habár fegyvereit tényleg átadta, vagy legalább nagyobbreszt beszolgáltatta, tagjaiban még él és létezik. Megszervezése közvetlenül a bolsevizmus letörése után elsőrendű fontosságú hatalmi érdek volt. Ma tulajdonképpen ellenzéke az ÉME-nek, mert a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály kivételével, amely az Alföldi Brigádhoz szit, valamennyi ÉME-szerv ellenlábas a Alföldi Brigádnak.¹⁵³

¹⁵³ A belügyminisztériumi iratból egyértelműen kiderül, hogy a Héjjas Iván vezette egykori paramilitáris alakulat, az Alföldi Brigád titkos társaságként formális feloszlása után is tovább működött, noha tevékenysége minden bizonnyal jóval mérsékeltbb mederben folyt, mint a

Vezetője: Héjjas Iván
Gödöllőn: dr. Endre László
Majsán: dr. Endre Zsigmond képviselő
Csongrádon: Piroska János főhadnagy, Gutpintér János
Gyomán: Brassó Greising József
Baján: Kollár Miklós
Gyulaházán: Pethő Károly
Szolnokon: Krisz Károly, Nagy Imre, Zeley Ferenc, Vigh Illés
Battonyán: Novotny István
Valamikor tagjai voltak még: Pálóczy Horváth István, Endre Iván, Alszeghy Béla, Fogel Zoltán, dr. Huszka Ernő, Erdélyi Lóránt, Görgey György és vitéz Vannay László. Az itt felsoroltak valamennyien előkelő társadalmi pozíciót töltöttek be. A Brigád összesen nem számít több tagot kétezernél. Héjjas Iván a számot 30.000-re teszi. Ez túlzás.

[...]

IX. Kerületi Nemzetvédelmi Osztály

Újból feltámadni készül. Nemrég Szász József és Huszár Károly, nemkülönben Nesz Károly /aktív katona/ és még néhányan az erzsébetvárosi bombások felmentett társaságából meghívókat küldöttek szét azzal, hogy a IX.

radikális jobboldali paramilitáris alakulatok „fénykora” (1919–1923) idején.

kerületi Ébredő Magyarok Egyesülete rekonstruálódni kíván. Ennek az állítólagos rekonstruálásnak, amely a meghívó szerint csak az ÉME-re vonatkozik, tulajdonképpen, de be nem vallott célja a Márffy-féle társaság összehozása.¹⁵⁴ Igen megbízható helyről nyert értesülésünk szerint 120 meghívót küldöttek szét, azonban csak 17 ember jelent meg. A rekonstruálás további előrehaladásáról jelentést teszünk.¹⁵⁵

[...]

Jóbarátok Köre

Az Alföldi Brigád csongrádi szervezetéből külön megalakult társaság, tagjaik a vezetőség kezébe esküt tettek le, amelyben szerepel a zsidók kiirtása is. Az ismertebbek közül valók:

Sinkó László

Bölony Miklós

Sághy János

¹⁵⁴ Az irat keletkezésének idején – mivel csupán az évszám ismert, a pontos dátum nem – talán még mindig zajlott Márffy József és társai bombapere másod- és harmadfokon.

¹⁵⁵ Az Ébredő Magyarok Egyesületének erzsébetvárosi bombamerényletért felelős IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztálya 1926-ban valamilyen szinten még mindig működött, ugyancsak paramilitáris titkos társaságként, az irat tanúsága szerint pedig a rendvédelmi szervek is szemmel tartották a szervezetet, noha működése ebben az időben már egyértelműen jóval kisebb volumenű volt, mint korábban, végleges megszűnéséről még 1926-ban sem lehetett beszélni.

Fülöp Andor
Sági Rókus
Forgó Ferenc
Kaszter Sándor
Subek Mihály
Lehrer Alfréd
Kaczaniczky Ödön városi írnok
Dózsa Mihály
Blázsik Gyula állampénztári tisztviselő
Egry Elemér
Szőke Pál
Burger József csendőr tiszthelyettes
Mátéfi Lajos
A névsorban az első nyolc ember részese a csongrádi
bombamerényletnek.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Az irat, noha megfelelő forráskritikával kezelendő, arról tanúskodik, hogy Héjjas Iván Alföldi Brigádjának szegedi alszervezete, a csongrádi bombamerényletért felelős Jóbarátok Köre sem szűnt meg létezni teljes egészében, és 1926-ban még mindig paramilitáris titkos társaságként működött.

HU-ÁBTL-4.1-A-881

**A BELÜGYMINISZTERIUM CSONGRÁD
MEGYEI RENDŐR-FŐKAPITÁNYSÁG
POLITIKAI NYOMOZÓ OSZTÁLY V.
ALOSZTÁLYA JELENTÉSE A HÉJJAS-
KÜLÖNÍTMÉNY TAGJAI ÁLTAL CSONGRÁD
MEGYÉBEN ELKÖVETETT NÉPELLENES
BŰNCSELEKMÉNYEKRŐL
SZEGED, 1959. NOVEMBER 18.**

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

Szeged, 1959. november 18.

Jelentem, hogy 1959. november 10- és 11-én a szentesi járásban és Csongrád városban kutatást folytattam a még fellelhető 1919-es ellenforradalmárok, valamint a Horthy-időszak alatt háborús és népellenes cselekmények végrehajtásával gyanúsítható személyek felkutatása végett.

Munkám során tájékozódtam a levéltárban, mivel az hosszabb időt és módszeres feldolgozást igényel, adataimat főleg az 1919-es kommunista elvtársaktól kaptam.

Az elvtársak elbeszéléséből megállapítható, hogy Szentesen a direktórium mindössze 2-3 hétig működött, mivel a román csapatok bevonulása a direktórium működését lehetetlenné tette. A kommunista elvtársak nagyobb részt vörös katonának mentek, vagy bujkáltak.

A román csapatok kivonulása után kezdődött meg az emberek összeszedése, elhurcolása. Kari Lajos, a Szervestrágya V[állalat] telepvezetője, szentesi lakos elmondotta, hogy tudomása szerint 1920-ban Szentesről több kommunista elvtársat előttük ismeretlen fehérterroristák elvittek és a Bakonyban végezték ki őket.

Kari elvtárs Mikecz János volt szentesi, jelenleg kaposváros lakostól /:tanácselnök:/ hallotta, hogy többek között egy Virág /valószínű Sándor/ nevű elvtársat Szebtesről elhurcoltak, és Mikecz elvtárs azt mondta, hogy biztos tudomása van arról, hogy a Bakonyban kivégezték. Ezek elvtársak elhurcolásáról bővebb tájékoztatást nem tudtak adni.

Az elhurcolásokat egy Faragó nevű csendőr tiszthelyettes eszközölte, akit ez évben megláttak Szentesen, de valószínűleg máshol lakik. Megállapítottam, hogy két Faragó nevű csendőr volt 1920-ban Szentesen. Egyikük Faragó Lajos, sz.: 1891. Torna, anyja: Turák Erzébet, Szentes, Alsórét 213.; a másik Faragó Sándor. Ennek csak a felesége él Szentesen, Faragó Sándorné sz.: Kistelek, 1888, Szentes, Simon Ferenc u. 9. sz. alatti lakos. Kari elvtárs elmondása igazolja azt az újságcikknek készült fogalmazványt, amelyet 1957-ben egy Szalai Sándor nevű újságíró írt, és amelyben a következők vannak:

„Szalai/N. I. 1957. júl. 22.

Fényt derítünk Sági János csongrádi ellenforradalmár régi bűneire.

1919-ben tagja volt a Héjjas-különítménynek. 1923-ban Sági irányította a csongrádi bombamerényletet. 1946-ban Nagy Ferenc a Kisgazdapárt nemzetgyűlési képviselőjévé választotta. 1956 októberében csendben lapult, akár csak Franczia Kiss Mihály hóhértársa.

A csongrádi ellenforradalmárok között találjuk Sági János kulákot is. E sorok írója emlékszik Ságira, aki 1945 után a Független Kisgazdapártba beférkőzve nemzetgyűlési képviselő lehetett. Abban az időben Sághy S. Jánosnak írta a nevét, és mint képviselő, egyik legszorgalmasabb látogatója volt a nemzetgyűlés üléseinek.

1946 végén a Kommunisták Pártja, úgyszintén a Szociáldemokrata Párt egyértelműen követelte a Kisgazdapárt megtisztítását, mert hiszen adatokkal bizonyították, hogy az ellenforradalmárok, reakcióso, összeesküvők csoportjai a Kisgazdapárt védelme alatt fejtik ki aknamunkájukat. Öttagú bizottság vizsgálta felül a képviselők személyét, és így leplezték le Sághy S. Jánost, akit kizártak ugyan a Kisgazdapártból és a nemzetgyűlési képviselők sorából, azonban futni hagyták.

Lássuk tehát Sági régi bűneinek sorozatát:

alc./A híres bethleni konszolidáció a bombamerényletek kíséretében

1923 őszén a Bethlen-kormány külföldi kölcsönök után szaladgált, hogy menteni próbálja rendkívül súlyos gazdasági helyzetét, és ilyképp próbálja megállítani az

inflációt. A Horthy-féle ellenforradalmi kormányok erőtlensége mellett a titkos szervezetek, a földalatti csoportok, de a nyíltan lázító Ébredő Magyarok, Gömbös Fajvédő Pártja s a többi hasonló csoportok is mindent megtette, hogy a tárgyalások sikerét meghiúsítsák. Egymást követték a soha fel nem derített bűncselekmények, gyilkosságok, bombamerényletek. A titkos szervezetek által befolyásolt rendőrség csak akkor avatkozott a dologba, amikor a merénylők vakmerően odáig vetemedtek, hogy bombát helyeztek el a francia követség Reviczky utcai kapujában is.

alc./Csongrádon robban Ságiék bombája

Csongrádon a Magyar Király Szálló nagytermében jótékony célú táncmulatságot rendezett a Zsidó Nőegylet. Ez 1923. december 26-án történt, karácsony másnapján. Háromszázan gyűltek egybe. Alig kezdődött a tánc, amikor az ablakon át bombát hajítottak a terembe! A robbanásnak szörnyű következménye lett: hárman ott haltak, és 26-an súlyosan megsebesültek.

A csendőrségnek nem volt nehéz dolga: tudták – köztudomású volt mindenfelé az országban, így Csongrádon is –, kik azok a „felelőtlen elemek” és hol találhatók... Néhány órán belül már 25 gyanúsított került a hatóság elé, köztük Sági János 24 éves gazdálkodó is, 1919-ben a Héjjas-különítmény tagja.

alc./ „A belügyminiszter gonosztevő!”

Budapestről Diószeghy János belügyi államtitkár, a rendészeti osztály főnöke utazott le Csongrádra, hogy levezze a nyomozást. Mialatt a helyszínen sorra kihallgatták a gyanúsítottakat, az alatt Budapesten óriási politikai viharokat kavart fel az ügy. A parlamentben a késő éjszakába nyúló üléseken vonta felelősségre az ellenzék a felelőtlenül izgató fajvédő képviselőket: Ulain Ferencet, Zsirkay Jánost és társaikat, de főként a fajvédők vezérét, a titkos társaságok dédelgetőjét, Gömbös Gyulát. Hevesen támadták azonban Bethlen István miniszterelnököt és kormányát is szemet hunyó, gyáva magatartását.

Rupert Rezső képviselő /ma Szentesen él/ a viharos ülésen odakiáltotta, hogy gonosztevőnek tartja a belügyminisztert, mert megteremtette a titkos társaságok fékezhetetlen rendszerét.

Gömbös Gyula nagy viharok közben próbálta védeni a Fajvédő Pártot, miközben a folyosón oly agresszív volt, hogy az őt sértegető Fábián Béla képviselőnek megragadta a füleit, és így kényszerítette, hogy elhallgasson.

Bethlen István, hogy „mindenkit megnyugtasson”, bejelentette a parlamentben, hogy elrendelte Héjjas Iván kihallgatását a titkos társaságokkal kapcsolatban. A képviselők s az ország lakossága derűtlenséggel fogadta ezt a miniszterelnöki „intézkedést”. Ugyanis mindenki tudta, hogy Héjjasnak, Prónaynak, Francia Kiss Mihálynak, általában a fehérterroristáknak és a titkos társaságoknak Horthy Miklós a legmagasabb védője...

Már a nyomozás elején kiderült, hogy Héjjas Iván Alföldi Brigád címen zászlóaljkat szervezett, és ezek fegyverrel voltak ellátva.

alc./ Sági parancsnoki megbízást kapott Héjjas Ivántól

Sági Jánosnak azt ígérte Diószeghy államtitkár, hogy nem tartóztatja le, ha beismerő vallomást tesz. Erre Sági beismerte, hogy Héjjas az Alföldi Brigád csongrádi zászlóalja parancsnokául őt nevezte ki.

–Én nem fogadtam el a parancsnoki megbízást – hazudta Sági /mert elfogadta/ –, s a kinevezési okmányt személyesen elvittem Kecskemétre Héjjashoz, s ő azt mondta, vállalom csak, mert az nagy kitüntetés, és neki erős, szűz emberre van szüksége. /Sági valóban jól megtermett, erős ember./

Az államtitkár a beismerő vallomás után szabadon engedte Ságit, aki hazament csongrádi tanyájára. Mialatt a letartóztatásban lévő társai sorra beismerő vallomást tettek, az alatt Ságinak legelső dolga volt írásbeli jelentést küldeni a bombamerényletről és a kihallgatás részleteiről Héjjas Ivánnak.

Harmadnap aztán a szegedi vizsgálóbíró Ságit is letartóztatta, elvégre kissé leplezni illett a Horthy-Héjjas-Gömbös terroristauralmat.

alc./ Héjjas Iván, mint mentő koronatanú

Héjjas Ivánt Horthy kormányzó a legfőbb bizalmasa, Gömbös után biztosította, hogy nyugodtan megjelenhet a főkapitánynál kihallgatásra, mert ez nemzeti érdek a konszolidált viszonyok igazolására, és nem lesz bántódása. Héjjast Budapesten hallgatta ki Hetényi Imre főkapitány-helyettes, „őfőméltósága kedves embere”. Héjjas nem tagadta, hogy jól ismeri úgy Sági Jánost, mint a Piroska fivéreket, akik akkor Csongrádon letartóztatásban várták a bombamerénylet fejleményeit. Héjjas at is beismerte, hogy az Alföldi Brigádöt megszervezték és felfegyverezték, azonban ő ezt a kiterjedt szervezetet időközben feloszlatta. Hetényi indiszkrét érdeklődésére, hol vannak a fegyverek, Héjjas fennhézva válaszolta: – Hol lennének? Nem kértük vissza! Akar még valamit tudni?!

Hetényi sápadtan az ajtóig kíserte félelmetes vendégét, az „Istennyilát”.

alc./ Bomba hatás: felmentették a csongrádi merénylőket!

Csongrád és az egész viharsarok is olyan izgalomban volt a egész bombamerénylet nyomozása idején, hogy a kormány a Szolnoki Törvényszékhez utalta át az ügyet főtárgyalásra, amely aztán Ságit és bűntársait felmentette: kellő és megnyugtató bizonyítékok hiányában /?!/. Hát ez volt a Horthy-rezsim igazságszolgáltatása és elnyomó, véres terroruralma.

A csongrádi bombamerénylet parancsnoka, Sági János jól hasznosította sötét múltját. Bár alig pár hold földet örökölt, 1944 őszén már csongrádi ismert

szőlőbirtokosként élt, sőt, a Független Kisgazdapárt csongrádi szervezetében fontos szerepet kapott. Amint írtuk, 1947 tavaszán úgy kellett levakarni a parlamentben elfoglalt székéről. 1956 októberében csongrádi bűntársaival együtt lapult, hogy aztán az ellenforradalom napjaiban az élre pattanni próbáljon. Ő aztán szintén igazolta a régi parasztközmondást: kutyából nem lesz szalonna. De ugyanekkor gondoljuk csak át, mi történt volna, ha ennek a Héjjas-féle Alföldi Brigád zászlóaljparancsnokának ideje lett volna a kommunistákat elhurcolni... mint tették 1919-ben, a Tanácsköztársaság megbuktatása után?!

Szalai János.”

Személyadatok:

Sági S. János sz.: Csongrád, 1896. anyja: Forgó Mária, volt FKP-képviselő, bortermelő kulák, Csongrád, Lenin u. 21. aug. 1.

Dr. Piroska János sz.: Csongrád, 1894. VI. 25. anyja: Kuklics Amália, festőművész, volt polgármester, MEP-vezető, Csongrád, Somogyi Béla u. 50.

Piroska Ferenc sz.: 1884. jan. 2. földműves, 3 polgári, anyja: Konkoly Etel, Csongrád, Lenin u. 42.

Peres Károly Ferenc sz.: Kunszentmárton, 1899. II. 3., 5 elemi, kulák, anyja : Frankó Róza, Szentes, Váradí Lipót Árpád u. 11.

Kiss Jenő sz.: Gyulafehérvár, 1894. jan. 2., anyja Rosner Matild, érettségi, volt fhdgy., Szentes, Kistóke 142.

A bombamerényletnek 3 halálos áldozata volt: Wolf Sándor 22 év körüli fiatalember, Farkas Balázs cigányprímás, ? Etel háztartási alkalmazott.

A táncmulatságon részt vett személyek, akik ma is élnek:

Dr. Blum Gáborné, sz.: Buk Margit, Bp. XIV. Gizella u. 1.

Dr. Sági Pál orvos, Csongrád, Lenin u. 27.

Weisz Béla gyógyszerész, budapesti lakos.

A köztudatban úgy van, hogy a mulatságon ott volt dr. Kiss Dezsőné, Csongrád, Lenin u. 12. sz. alatti lakos is. Beszéltem vele, de tudomása, illetve elmondása szerint ő nem volt ott, mivel a merénylet idején kecskeméti rokonainál volt, és csak később hallott az esetről.

Ez ügyben Shvoy Kálmán volt altábornagy, Szeged, Klauzált tér 7. sz. alatti lakos tájékoztatott még nyár folyamán. Elmondotta, hogy ő az 1930-as években beszélt egy Falkai nevű bíróval, aki korábban Fux nevű volt. Ez a Falkai elmondotta neki, hogy a szolnoki törvényszéken ő tárgyalta Sági S. János és társai bombaügyét. Az ügy világos volt, és bizonyítottan Ságiék csinálták, de Horthy személyes

utasítására az eljárás alól a tetteseket fel kellett menteni. Falkai már meghalt.

Kb. 2 hete a szolnoki politikai nyomozó osztályhoz átírtunk az akta megkeresése végett, de még választ nem kaptunk.

Idős elvtársak beszélnek Purgli Tamás volt huszár százados kegyetlenkedéseiről is. Purgli Tamás a szentesi laktanyában szolgált. Horthynénak az öccse, jelenleg Budapesten él állítólag, és lóápoló valahol.

Purgli Tamás többek között egy Császár nevű volt őrmesterével akasztatott fel egy katonát. Császárt 1945-ben felakasztották kegyetlenkedésekért.

Fenyvesi István Szentes, Vízügyi Igazgatóság kirendeltségének gondnoka elmondotta, hogy testvérét, Fenyvesi János, aki sz.: Szentesen, 1904, anyja: Földvári Nagy Lídia, 1941 februárjában a rendőrök a szentesi kapitányságon agyonverték, majd az egyik mellékhelyiségben felakasztották.

Fenyvesi János kommunista volt. A szakszervezetben tevékenykedett Szentesen. Az 1930-as évek elején Szentesen nagy munkanélküli tüntetések voltak. Fenyvesi járt a munkásotthonba. Fenyvesit már ekkor megfigyelmeztették a detektívek, hogy ha egyszer a kezük közé kerül, nem kerül ki élve. Hogy melyik rendőr mondotta, nem ismeretes.

1934-ben tüntetés volt. A munkások megkoszorúzták a szentesi Kossuth-szobrot. A felvonulás rendőri őrizet mellett vonult a szobor felé. A tér sarkánál

állt Jánoska Tibor rendőrkapitány, és amikor látta, hogy a koszorún a nemzeti szalag mellett vörös szalag is volt, kikapta a koszorút az emberek kezéből, és a vörös szalagot letépkedte. Ekkor Fenyvesi János Jánoska Tibort szembeköpte. Jánoska le akarta tartóztatni a tüntetés vezetőit, úgy mint Fenyvesi Jánost, Mikucz Jánost és Molnár Imre jelenleg Szentes, Alkotmány utcai lakost. Bonczos Akkori főispán nem engedte a letartóztatásokat.

Ettől az időtől kezdve megkezdődött Fenyvesi és társai rendőri üldöztetése. Fenyvesi és Mikucz elvtárs is majdnem mindig vidéken dolgoztak a zaklatások miatt. 1941. februárban Puskás János detektív letartóztatta lakásán Fenyvesi Jánost. A letartóztatás este történt. Reggel már halott volt. A városi rendőrség értesítette Fenyvesi feleségét /azóta meghalt/, hogy menjen el a férjéért, mert meghalt. Ekkor tudta meg Fenyvesi István, hogy öccse meghalt. Fenyvesi István és húga felmentek a rendőrségre és megmondták Puskás detektívnek, hogy „ti agyonvertétek a testvérünket.” Puskás ekkor megfenyegette, hogy fogja be a száját, mert arra a sorsra jut, mint János testvére.

Fenyvesi János felesége kivitette a halottat a hullaházba és intézkedett a temetés felől. Közben Fenyvesi István táviratot küldött a szegedi ügyészségre, amelyben kérte az ügyben a kivizsgálást. Éppen a földelés előtt jött a távirat Szegedről, hogy a holttestet fel kell boncolni. Erre bevitték a szentesi kórházba és ott felboncolták. A boncolás után semmi tájékoztatást a hozzátartozók nem kaptak.

Fenyvesi János holttestét látták:

Fenyvesi István /előbb leírt cím alatt lakik/

Fenyvesi Eszter /sz.: 1903, Szentes, anyja: Földvári Nagy Lídia/ budapesti lakos.

Fenyvesi Julianna /meghalt./

Fenyvesi Jánosné /meghalt./

Fenyvesi István elmondta, hogy a következő sérülést látták Fenyvesi János holttestén:

Hátul a tarkóján féltényérnyi nagyságú, véres nyílt seb. A nemi szerve és környéke egész köldökig tiszta véralvadásos, duvadt állapotban, a talpa félkör alakban megdagadva és fekete véraláfutásos.

Puskás detektív azt közölte a hozzátartozókkal, hogy Fenyvesi János felakasztotta magát. Hogy hová, mire – ezt nem közölték.

A szentesi kórházban megpróbáltam beszerezni a boncjegyzőkönyvet, de ott a főorvos közlése szerint nincs, mert ha az ügyészség rendelte el a boncolást, akkor Szegedről jöttek boncorvosok. Valószínű törvénytörési boncorvos, Ács nevű boncolhatta.

A boncsegéd Miklós keresztnévű lehetett, aki Fazekas professzornál volt, és a közelmúltban ment nyugdíjba.

Kari Lajos elvtárs elmondotta, hogy ő 1945-ben rendőrkapitány volt, és Puskás detektívet egy ízben elfogta, megverte, és akkor az elismerte előtte, hogy Fenyvesi Jánost ő és Széki István rendőr verték agyon Jánoska Tibor rendőrkapitány utasítására.

Az ügyben szereplő személyek nacionáléja:

Dr. Jánoska Tibor: sz.: Pozsony, 1897, volt rendőrtanácsos, anyja: Novotka Ida, valószínű budapesti, vagy esztergomi lakos.

Puskás János: volt detektív, sz.: Szentés, 1889. jan. 26. anyja: Pál Katalin, apja: Mátyás, Szentés, Rozgonyi u. 24. sz. alatti lakos.

Székesi István: volt rendőr, sz.: 1893. jan. 14. anyja: Erhardt Borbála, apja: István, 4 elemi, Szentés, Batthyányi út. 15/a. sz. alatti lakos.

Az akkor szolgálatot teljesítő rendőrök közül Szentésen él:

Obermann Isván

Katona István

Asztalos ?

Kappert ? Szentés, Tóth József u. 22.

Kari János, Darabos Imre /:Barnevál:/ elvtársak, valamint Isbádi elvtárs, az MSZMP városi titkára elmondották, hogy tudomásuk szerint 1938-ban a Felvidéken, mint rongyos gárdisták tevékenykedtek:

Bánfalvi /Blánik/ ? tanító. Később a Szovjetunióban partizánvadász volt, majd 1956-ban halállista volt birtokában.

Veres Károly, aki a csongrádi bombaügyben már említve volt, szintén rongyos gárdista volt és Bánfival együttműködött a Felvidéken.

Labancz István szentesi Helypénzszedő Vállalat vezetője szintén rongyos gárdista volt. Ezt ki lehet hallgatni, mert ennek állítólag különösebb tevékenysége nem volt.

Darabos Imre elvtárs /Szentes, Barnevál/ elmondotta, hogy tudomása szerint a háború alatt Szentes, Béklitelep, Nagy Nándor utcában lakott egy cipész vagy csizmadia, akit Dudásnak hívtak. Ennek volt egy tényleges katona fia, aki állítólag tisztizolga volt. Ez arról beszélt annak idején, hogy szovjet tisztekkel milyen kegyetlenkedéseket folytatott. Darabos elvtárs megnevezte Finta Istvánné, Szentes, Wesselényi és Munkás u. sarkon lakó egyént, aki tudhat Dudás tevékenységéről bővebben. Dudás nem került vissza Szentesre, egy idő után szülei is elköltöztek ismeretlen helyre. Valószínű, hogy ifj. Dudás máshol telepedett le, és szülei is ide költöztek.

Több főbenjáró bűncselekmény megtörténtéről tudomást nem szereztem a szentesi járásban.

MEGJEGYZÉS:

A makói járásban értesültem arról, hogy a csongrádi bombaügyben szereplő Piroksa János ellenforradalmi tevékenységéből kifolyólag halt meg Vásárhelyi Pál makói direktórium elnök. Ugyanis Piroksákék ellenforradalmi

szándékkal hamis hirdetményt csináltak, amelyen az volt feltüntetve, hogy egy ember pl. két, 50 dkg. búzát hagyhat meg magának, a többit be kell szolgáltatni. E hirdetménynek aláírták Vásárhelyi Pál nevét és éjszaka kiragasztották. Erre tömegfelzúdulás keletkezett, és Vásárhelyi Pált a tömeg agyonverte.

/saját kezű aláírás/

/:Dobosi Imre:/

r. szds.

K: 3 pld-ban/FM.

A TANULMÁNYBAN ÉS A FORRÁSOKBAN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATTÁRA

Bajcsy-Zsilinszky Endre (1886–1944) politikus, publicista, a II. világháború idején a magyar függetlenségért folytatott harc kiemelkedő vezető egyénisége. Jogi tanulmányait Kolozsvárott, Lipcsében és Heidelbergben végezte, majd hazatérve ügyvédjelölt lett. Békéscsabán családja és a demokrata parasztvezér, Áchim L. András között politikai és családi okokból kiéleződött a viszony. 1918 novemberében a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) egyik megalapítója. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, majd visszatérve Szegeden csatlakozott az ellenforradalmi erőkhöz, a Gömbös vezetése alatti nacionalista és fajvédő csoport (Eckhardt Tibor, Kozma Miklós, Kiss Menyhért, stb.) tagjaként a *Szózat* főszerkesztője lett. Derecskén 1922-ben egységes párti programmal képviselővé választották, de 1923-ban Gömbössel együtt kilépett Bethlen pártjából és részt vett a Fajvédő Párt megalapításában. 1925-ben vitézzé avatták és ettől kezdve anyja nevét felvéve, a Bajcsy-Zsilinszky kettős vezetéknevet használta. Politikai fejlődésében jelentős fordulatot hozott az 1935-ös év, amikor a választások idején pártszövetségre lépett az októbristákkal és a polgári radikálisokkal. Gömbös kíméletlen csendőrterrorral megakadályozta, hogy a tarpai választó-

kerület képviselője legyen. Válaszul leköszönt vitézi rangjáról, és a demokratikus ellenzéki erők tömörítése érdekében 1936-ban pártja fuzionált a Független Kisgazdapárttal és 1939-ben Tarpán már ennek a pártnak lett a képviselője. Publicisztikai tevékenységét akkor a Független Magyarország című hétfői lap főszerkesztői tisztségben, valamint a Magyarország c. napilap hasábjain végzi. Idejében felismerte, hogy a német veszéllyel szemben szükség van a Duna-menti kis népek összefogására. Ezért 1940 februárjában Belgrádba utazott és vezető jugoszláv államférfiakkal tárgyalt a baráti együttműködésről. 1942-ben bekapcsolódott a Történelmi Emlékbizottság munkájába és részt vett a március 15-ei antifasiszta és háborúellenes tömegtüntetés megszervezésében. 1944. márc. 19-én fegyverrel fogadta a lakásába hatoló Gestapo embereit, akik csak heves tűzharc után tudták sebesülten őrizetbe venni. Lakatos Géza kormánya 1944. október 11-én kikérte a Gestapótól, október 15-én szabadon bocsátották. 1944. november elején a németellenes fegyveres ellenállási mozgalom megszervezésére hivatott Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának elnökévé választották és részt vett a fegyveres felkelés tervezetének kidolgozásában. Németellenes tevékenysége miatt letartóztatták, a nyilas katonai bíróság halálra ítélte, Sopronhőhidán pedig 1944. december 24-én kivégezték. Pályájáról lásd részletesebben: BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

Berzeviczy Béla (1870–1922) katonatiszt, tábornok, a honvéd vezérkar főnöke. A bécsújhelyi Terézia Katonai Akadémián végzett, 1880-ban avatták hadnaggyá. Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregében csapatszolgálatot teljesített, 1899-től a bécsi II. hadtest parancsnokságán beosztott vezérkari tisztt, 1906-tól a magyar honvédség lovassági felügyelőjének vezérkari főnöke volt. Az I. világháború idején harctéri szolgálatot teljesített, több hadtest parancsnokaként szolgált. 1919-ben nyugállományba helyezték, de szolgálatra jelentkezett a Nemzeti Hadsereg siófoki Fővezérségénél. Horthy Miklós kinevezte a kaposvári katonai körlet parancsnokává. 1919-ben a Honvéd Vezérkar főnöke lett. Jelentős szerepe volt az első világháborúban összeomlott magyar hadsereg újjászervezésére tett kísérletekben, a Horthy-féle Nemzeti Hadsereg Magyar Királyi Honvédséggé történő átalakításában, illetve ezzel együtt az országszerte tevékenykedő irreguláris katonai alakulatok leszerelésében és / vagy regularizálásában.

Bethlen István (1874–1946) gróf, jogász, politikus, diplomata, miniszterelnök, a Horthy-korszak politikájának egyik kulcsfigurája. Már fiatalon Ferenc József egyik magyar bizalmasa volt. 1919 februárjában kezdeményezésére alakult meg az ellenforradalmi Nemzeti Egyesülés Pártja. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, ahol a szegedi kormány képviselőjeként

az ellenforradalmi komité egyik vezetője lett. A Simonyi-Semadam-kormány lemondása után létrehozta az egységes kormányzópártot, de az új kormányt nem sikerült megalakítania. A Teleki-kormány bukása után, 1921. április 14-én miniszterelnök lett. Titkos politikai egyezséget kötött a szociáldemokrata párttal, majd miután a Kisgazda Párt felszámolására irányuló több kísérlete sikertelen maradt, híveivel együtt belépett a pártba, amelynek Nagyatádi Szabó István mellett az egyik vezetője lett. E pártból és a hozzá csatlakozott konzervatív pártokból létrehozta a Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Pártot (a korabeli köznyelvben: Egységes Párt), amely magva volt a későbbi kormánypártnak. 1922-ben szűkítette a választójogot, a városok kivételével visszaállította a nyílt szavazás rendszerét. A népszövetségi kölcsön megszerzésével és a súlyos adóemelésekkel elősegítette az ország gazdasági konszolidációját, amit 1929-ig további nagy összegű külföldi kölcsönök felvételével tartott fenn. 1926-ban a személyét is érintő frankhamisítási botrány megingatta pozícióját. 1931-ben lemondott, de továbbra is jelentős szerepet játszott a magyar politikában, mint a kormányzó bizalmas barátja és tanácsadója. 1935-ben Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból és ellenzékbe vonult. Az 1939-i választások után Horthy a felsőház örökös tagjává nevezte ki. 1943–44-ben egyik vezetője az angolszászok felé közeledő politikai áramlatnak, a sikertelen kiugrási kísérletnek. 1944 őszén a szov-

jetek letartóztatták, egy ideig házi őrizetben tartották, majd Moszkvába vitték, ahol 1946-ban egy rabkórházban hunyt el.

Csáky Károly (1873–1945) gróf, tábornok, honvédelmi miniszter. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1894-ben vezérkari szolgálatba osztották be. 1907-től a honvéd központi lovasiskola tanára, 1910-től a honvédelmi minisztériumban szolgált, később a honvéd lovassági felügyelő vezérkari főnöke lett. 1914-ben egy lovas seregtest vezérkari főnöke volt az orosz harctéren, sebesülése után a honvédelmi minisztériumba osztották be, 1915-ben ezredes lett. 1917-ben Bukovinában harcolt, 1919-ben nyugdíjba ment, 1923. június 28-ától 1929. október 10-éig a Bethlen-kormányban honvédelmi miniszter. Sürgette az Antant Katonai Bizottság ellenőrzésének beszüntetését, fedezte a tiltott fegyvervásárlást és csempészt, egy szélsőjobboldali ausztriai katonai puccs előkészítése céljából részt vett az ausztriai Heimwehr finanszírozásában is. 1924-ben altábornagy, 1927-ben lovassági tábornok lett. 1925-től 1930-ig egyszékes párti nemzetgyűlési képviselő. 1945-ben hunyt el.

Csörgey Károly (1878–1928), született Uhlig, katonatiszt, tábornok. 1901-ben végezte el a Ludovika Akadémiát. 1906-1912 között a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot. Részt vett az I. világháborúban, 1912-től százados kapitány volt, a világháborút végighar-

colta. A Tanácsköztársaság alatt vezérkari tisztként szolgált, 1919 szeptemberétől 1922-ig a budapesti honvéd karhatalom vezérkari főnöke volt. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos katonai alakulat egyik vezetője volt. 1922 és 1924 között a Ludovika Akadémián harcászatot és hadseregszervezést tanított. 1922-ben vitézi címet kapott, ekkor a nevét édesanyja, Csörgey Mária vezetéknevére magyarosította. Tábornokká való kinevezése után, 1927-től haláláig a várpalotai és hajmáskéri honvéd gyakorlótábor parancsnoka volt. 1928-ban több társával együtt egy balesetben veszítette életét a Várpalota közelében lévő honvédségi lőtérén, amikor egy titokban kifejlesztett légvédelmi ágyú lögyakorlat során felrobbant.

Daruváry Géza (1866–1934) diplomata, politikus, miniszter. Jogi tanulmányai után a budapesti törvényszéknél kezdte pályafutását, majd az igazságügyminisztériumba került. 1894-től külügyi szolgálatba lépett, konzul volt több külföldi államban. 1905-ben, mint udvari tanácsos, Ferenc József kabinetirodájába került, ahol 1910-ben a miniszteri osztály vezetője lett. IV. Károly trónra lépésekor nyugalomba vonult, az ellenforradalmi rendszer első éveiben azonban ismét hivatalt vállalt. A Bethlen-kormányban 1922. június 16-ától 1923. június 11-éig igazságügy, részben ezzel párhuzamosan 1922. december 19-étől 1924. október 7-éig külügyminiszter. Minisztersége idején zajlottak le a Szovjetunióval a keres-

kedelmi és diplomáciai kapcsolatok felvételére irányuló, végül is eredmény nélkül maradt tárgyalások. 1934-ben hunyt el.

Drozdy Győző (1885–1970) kispárti politikus, országgyűlési képviselő. Esztergomban tanítóképzőt, Budapesten gyógypedagógiai szaktanfolyamot végzett. Részt vett a Függetlenségi Kisgazda Párt megalakításában (1920. október), ennek listáján a kiskomáromi kerület nemzetgyűlési képviselője lett (1922–26). A nemzetgyűlésben számos alkalommal felszólalt az antiszemitizmus és a radikális jobboldali szervezetek által elkövetett bűncselekmények ellen. 1926-ban kivándorolt az Egyesült Államokba, Chicagóban megszervezte az Amerikai Magyar Revíziós Ligát. 1932-ben tért haza, a Nemzeti Egység Pártja programjával ismét országgyűlési képviselő lett (1935–39). Liberális politikus, az angolszász orientáció híve volt, átlépett az FKgP-be (1939). 1945 után újra bekapcsolódott a politikai életbe. 1945 tavaszán – rövid ideig – a budapesti I. kerületi. Nemzeti Bizottság elnöke volt, 1945. november 4-én az FKgP listáján mandátumot szerzett. 1946. március 12-én a munkáspártok nyomására 19 jobboldali politikussal együtt kizárták az FKgP-ből, de mandátumát 1947 nyaráig megtartotta. Egyik alapítója volt a Sulyok Dezső vezette Szabadság Pártnak. 1947 nyarán visszavonult a politikától, 1947-től 1950-ig Baracsán élt. 1951-től 1953-ig a budapesti vásárcsarnokban, mint betanított segédmunkás, 1953-tól

1954-ig az Autokernél mint könyvelő dolgozott, később különböző alkalmi munkákból tartotta fenn magát. 1965-től politikai munkássága elismerésül kivételes nyugdíj ellátásban részesült. A hatvanas évek végén az MTA Történettudományi Intézetének felkérésére megírta emlékiratait, mely több kiadásban megjelent. Vö. DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

Eckhardt Tibor (1888–1972) politikus, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Berlinben, Párizsban és a Budapesti Tudományegyetemen tanult, 1908-ban államtudományi doktorátust szerzett. Pályáját vármegyei tisztviselőként kezdte, 1918-ban Torda–Aranyos vármegyében főszolgabíró s az önkéntes karhatalom parancsnoka. 1919–20-ban az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnökségének sajtóügyeit irányította. 1922-ben a Keresztény Kisgazdapárt listáján nemzetgyűlési képviselő lett. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapítója és elnöke volt, a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt egyik vezetője, 1928-tól a Magyar Revíziós Liga ügyvezető alelnöke. Az 1926. évi választásokon kisebbségben maradt. 1930-tól a Független Kisgazdapárt tagja, Gaál Gaszton halála után a párt elnöke (1932–1940). 1931-től Miskolc, 1933-tól Mezőcsát országgyűlési képviselője. 1934-35-ben Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, mint Magyarország népszövetségi főmegbízottja eredményesen képviselte a magyar érdekeket a

Sándor jugoszláv király meggyilkolása miatt keletkezett feszült helyzetben. 1936-tól titkos tanácsos; országgyűlési képviselő (1935–39; 1939–41). 1940-ben lemondott a FKgP elnökségéről. 1935 után ellenezte a német orientációt, az angolszász irányzat híve volt. A kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök megbízásából 1940 nyarán az USA-ba ment, hogy ott kapcsolatokat építsen ki, ahonnet soha nem tért vissza. Előadó lett a georgetowni egyetemen. 1945 után a szovjetellenes és antikommunista emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Nemzeti Tanács egyik megszervezője és végrehajtó bizottsági tagja lett. Pályájáról, főként az emigrációban töltött éveiről lásd bővebben: KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckehardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

Endre László (1895–1946) katonatiszt, különítményparancsnok, az ÉME és a MOVE vezetőségi tagja, 1923-tól Gödöllő főszolgabírója, majd 1944-ben a Sztójay-kormány belügyi államtitkára, a magyarországi holokauszt aktív részese és egyik irányítója. A népbíróság 1946-ban halálra ítélte, majd kivégezték. Pályájáról részletesebben lásd: VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

Fábián Béla (1889–1966) ügyvéd, politikus, publicista. Tanulmányait a bécsi és budapesti egyetem-en végezte.

Ügyvédjelöltként Vázsonyi Vilmos titkára volt. 1915-ben bevonult katonának, de hamarosan hadifogságba esett. A Tanácsköztársaság idején antikommunista magatartása miatt letartóztatták. 1920–22-ben a budapesti törvényhatósági bizottság tagja. Nagy szerepet játszott a Nemzeti Demokrata Pártban. 1922-től 1939-ig képviselő a Nemzeti Demokrata Párt, illetve az Egyesült Szabadelvű és Demokrata Ellenzék programjával. 1920-tól önálló ügyvéd, emellett publicisztikai és irodalmi tevékenységet is kifejtett. Műveiben szélsőségesen keveredtek a polgári demokrata és liberális nézetek az éles kommunista- és szovjetellenességgel. A parlamentben számos alkalommal felszólalt a szélsőjobboldali mozgalmak tevékenysége és az antiszemitizmus ellen. 1934-ben fellépett a Szovjetunió diplomáciai elismerése ellen. A német megszállás idején letartóztatták és koncentrációs táborba hurcolták. Nem tért vissza Magyarországra, az USA-ban telepedett le, ahol a jobboldali magyar emigráció egyik vezéralakja lett. 1966-ban hunyt el.

Feilitsch Berthold (1867–1949) osztrák származású magyar báró, földbirtokos, jogász, legitimista politikus. Pozsonyban szerzett államtudományi doktorátust, ezután Torontál vármegye alispáni hivatalának közigazgatási gyakornoka, majd jegyzője, később pedig főjegyzője lett. 1897-ben Szabolcs vármegye főispánja lett, 1906-ban a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság ítéldbírájának nevezték ki. 1912-ben felvételt nyert a Jeruzsálemi Szent

János Lovagrendbe, más néven Johannita Lovagrendbe, idővel annak egyik magyarországi vezetője, kommentátora lett. 1920-ban egészségügyi okokból nyugdíjazták a közszolgálatból, de 1927-ben visszatért a politikához, Bihar, majd Békés vármegye főispánja lett. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az Ébredő Magyarok Egyesületét, a Magyar Országos Véderő Egyletet és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége elnöke volt. A két világháború közti Magyarország egyik befolyásos és köztiszteletben álló jobboldali személyisége volt, vezető szerepet töltött be számos irredenta titkos társaságban, többek között az Etelközi Szövetségben, illetve egyes források szerint annak katonai szárnyában, a Kettőskereszt Vérszövetségben is. A második világháború éveiben a szélsőjobbra tolódás jellemezte, és az Etelközi Szövetség befolyásos vezetőjeként a nyilasokkal is kereste a kapcsolatot, az 1944. októberi nyilas puccs után pedig a nyilas törvényhozó testület felsőháza, a Felsőházi Tagok Nemzeti Szövetsége elnöke lett. A világháború után aktívan részt vett a jobboldali magyar emigráció tevékenységében. 1949-ben, Németországban hunyt el. Életről bővebben lásd: ARDAY Géza, *Ehvhűség és jellem. Első kommandátorunk, Feilitzsch Berthold pályaképe*, in uő, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014, 39–43.

Francia Kiss Mihály (1887–1957) katona, különítmény-parancsnok, a fehérterror hírhedt résztvevője. Az I. világháborúban tiszthelyettesként szolgált. A Tanácsköztársaság idején a Kecskemét környéki szentkirályi ellenforradalmi Fehér Gárda egyik szervezője, összekötő saját ellenforradalmi csoportja és a Szegeden szervezkedő Prónay-különítmény között. A Tanácsköztársaság bukása után Héjjas Iván különítményének tagja, a fehérterror egyik irányítója. Prónay Pálhoz és Héjjas Ivánhoz hasonlóan nevéhez számos kegyetlen, önkényes politikai gyilkosság fűződik. Tevékenyen részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben is, mint a gerillahadviselés specialistája. A különítményesekre vonatkozó 1921. november 3-i közkegyelem miatt a Horthy-korszak során nem ítélték el semmilyen atrocitásért, melyben részt vett. 1945 után Kovács József álnéven élt Magyarországon, az orgoványi pusztákon bujdosott. 1947. május 13-án és 1948. július 28-án távollétében háborús és egyéb bűncselekmények miatt halálra ítélték. 1956-ban, a forradalom kitörése után saját nevéen jelentkezett a rendőrségen, perének újrafelvételét kérte. 1957. március 8-án előzetes letartóztatásba helyezték egy razzsiát követően, amikor elfogták. Előbb 1957. június 13-án, majd 1957. augusztus 9-én emberek törvénytelen megkínzása és kivégzése, valamint más bűntettek elkövetése miatt egyaránt halálra ítélték. 1957. augusztus 13-án kivégezték Budapesten.

Friedrich István (1883–1958) legitimista politikus, miniszterelnök, mérnök, gépgyáros. A budapesti és charlottenburgi műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, majd a budapesti és a berlini egyetemen jogot hallgatott. 1908-ban gépjavító műhelyt, majd Mátyásföldön vas- és gépgyárat alapított. 1918-ban a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkár volt. A Tanácsköztársaság idején, mint az egyik ellenforradalmi csoport vezetőjét letartóztatták, de megszökött. A Fehér Ház nevű ellenforradalmi szervezet tagjaként 1919. aug. 6-án részt vett a Peidl-kormányt eltávolító puccsban. Habsburg József főherceg megbízása alapján rövid ideig 1919. augusztus 7-étől november 25-ig (vitatható legitimitással rendelkező) miniszterelnök, majd 1920. március 15-ig hadügyminiszter. 1920 áprilisában kilépett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából és külön pártot alapított, amely 1922-ben egyesült ifjabb Andrássy Gyula csoportjával és felvette a Szövetkezett Keresztény Ellenzék nevet. Az 1920-as évek elején megalapította a Szittyák Tábora elnevezésű szélsőjobboldali szervezetet. Tisza István gyilkosainak perében vád alá helyezték, de a bíróság felmentette. 1921-ben részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben. 1922-ben az újjáalakult, erősen ellenzéki Keresztény Nemzeti Párt (Andrássy–Friedrich párt) budapesti déli listájának vezetőjeként, 1926-ban a Keresztény Gazdasági Párt színeiben, 1928-ban a budapesti déli kerület egyéni képviselőjeként nyert képviselői mandátumot, 1931-ben és 1935-ben a budapesti északi választó-

kerület egyéni képviselője lett. 1938-ban már nem szerzett mandátumot, kikerült a politika élvonalából. 1951-ben mint politikus már elfeledettnek számított, de júliusban mégis letartóztatták Grósz József koncepcióos perének kapcsán, majd augusztusban a budapesti Fővárosi Bíróság a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének hamis vádjával 15 évi börtönbüntetésre ítélte. A váci börtönben hunyt el 1958-ban.

Gömbös Gyula (1886–1936) katonatiszt, politikus, Magyarország honvédelmi minisztere, majd miniszterelnöke. Hivatásos katonatiszt volt, az I. világháború végéig vezérkari századosi rangot ért el. Az 1918. okt.-i forradalom után a honvédelmi minisztériumban teljesített szolgálatot, majd Zágrábban katonai attasé, 1918 végétől a honvédelmi minisztériumban a hadművelési osztály balkáni csoportját vezette. Politikai pályafutását 1919-ben kezdte, amikor a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) elnökévé választották. Vezetőségi tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Bécsben részt vett az ellenforradalmi komité szervezésében, a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyi államtitkára, 1919 júliusától Bécsben a szegedi kormány meghatalmazottja. Horthy bizalmas híve, 1920-ban Törökszentmiklóson kisgazdapárti programmal mandátumot szerzett. Nagy szerepe volt az 1921. szeptember-októberében részt vett a nyugat-magyarországi felkelés

szervezésében és az 1921. október királypuccs letörésében. 1922 januárjában csatlakozott a Bethlen–Nagyatádi-féle Egységes Párthoz és irányította az 1922. évi választási harcot. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az ÉMÉ-t, a MOVÉ-t és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége alelnöke, így a nacionalista mozgalmak egyik irányítója volt. 1923 nyarán kilépett a kormánypártból és megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot. 1928-ban megegyezett Bethlen Istvánnal, visszatért az Egységes Pártba és hadügyi államtitkár lett. 1929. október 10-étől a Bethlen- és a Károlyi-kormányban honvédelmi miniszter. 1932. október 1-étől a nagybirtokosok és a jobboldali katonai körök támogatásával miniszterelnök. Meghirdette 95 pontból álló programját, törvényt hozatott a kormányzói jogkör kiterjesztéséről, átszervezte a kormánypártot (Nemzeti Egység Pártja), intézkedéseket léptetett életbe a totális fasizmus kiépítésére, a nagybirtok megsegítése érdekében (hitbizományi reform, törlesztések részleteinek elhalasztása, telepítési törvény), kísérletezett a szakszervezetek felszámolásával, a munkásosztály fasiszta jellegű szervezetekbe való bevonásával (Nemzeti Munkaközpont). Folytatta a fasiszta Olaszországgal és Németországgal való szoros együttműködés kiépítését. 1933 júniusában a kormányfők közül elsőnek kereste fel Hitlert. 1934-ben szerződést kötött Olaszországgal és Ausztriával (római hármas paktum), majd Németországgal is, és elkötelezte magát a németek

agressziós politikája mellett. Az 1934 októberében Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter ellen elkövetett marseille-i merénylet Magyarországon való előkészítése miatt súlyos külpolitikai bonyodalom keletkezett, melyet csak Olaszország támogatásával tudott leküzdeni. 1935 márciusában szembekerült a kormánypárt konzervatívabb Bethlen-csoportjával, de felülkerekedett. Átalakította kormányát, majd kormányzói kézirattal feloszlatta a nemzetgyűlést. Az általa irányított 1935. évi választásokat a minden addiginál erősebb kormányterror jellemezte. A választások után régi szegedi különítményes tisztársait fontos politikai és katonai pozíciókba helyezte. 1936-ban, vesebetegségben hunyt el. Életéről az egyik legfrissebb monográfia: VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.; valamint ennek jelentősen bővített változata: VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Görgey György (1882–?) ezredes, később tábornok. 1919-ben az ellenforradalmi Nemzeti Hadsereg egyik tiszti különítményének parancsnoka, az úgynevezett szegedi kapitányok egyike. Horthy Miklós bizalmas katonatársaként 1920 és 1927 között a kormányzói testőrség parancsnoka, majd a Magyar Királyi Honvédség méneskari felügyelője.

Héjjas Iván (1890–1950) földbirtokos, az első világháborúban katonatiszt, az Osztrák–Magyar Légió vadászpilótája, majd a fehérterror idején különítményparancsnok, akinek nevéhez Prónay Pál századossal együtt számos önbíraskodás és politikai gyilkosság fűződik. Egyik alapítója és vezetője az Ébredő Magyarok Egyesületének; a két világháború közti Magyarország egyik meghatározó katonai múlttal rendelkező szélsőjobb-oldali politikusa, ugyancsak Prónay Pállal együtt egyik értelmi szerzője és irányítója az 1921-es nyugat-magyarországi felkelésnek is. Az 1920-as években alkut kötött a Bethlen-kormánnyal és konszolidálódott, irreguláris katonai tevékenységét látszólag abbahagyta. 1927–1931 között a kunszentmiklósi választókerület parlamenti képviselője, később különböző magas pozíciókat töltött be a Kereskedelmi- és Közlekedésügyi Minisztériumban. 1944 végén a szovjetek elől Spanyolországba menekült, 1947-ben a népbíróság távollétében halálra ítélte. 1950-ben, emigrációban, a spanyolországi Vigóban hunyt el.

Hetényi Imre (1871–1946) orvos, jogász, rendőrtiszt, budapesti rendőrfőkapitány-helyettes. 1914-ben mint detektívfelügyelő belépett a budapesti rendőrség kötelékébe, 1918-ban tanácsos, 1920-ban főtanácsos, 1922 után főkapitány-helyettes lett. 1932 márciusában a politikai rendészeti osztály vezetésével bízták meg. A Magyar Államrendőrség titkosszolgálati részlegeinek vezetőjeként kiterjedt besúgóhálózatot működtetett a magyar állam

szervein belül, jelentős politikai befolyással rendelkezett. 1938-ban nyugdíjba vonult, 1946-ban hunyt el. Rendőri működésének történetét megírta emlékirataiban: HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend őre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.

Hir György (1880–1926) földbirtokos, honvéd altiszt, különítményparancsnok. Az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik vezetőségi tagja, az Etelközi Szövetség tagja. Aktív résztvevője volt a frankhamisításnak. 1920-ban kispap, 1922-ben egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1926-ban hunyt el gyanús körülmények között, nem kizárható, hogy a frankhamisítási ügyről ellenzéki politikusoknak adott leleplező nyilatkozatai miatt gyilkolták meg.

Homlok Sándor (1892–1963) született Holmok, katonatiszt, ezredes, később vezérőrnagy. Az I. világháborúban a 70. honvéd gyaloghadosztály vezérkari főnöke volt, majd a Kormányzó Katonai Irodájánál, illetve a Honvéd Vezérkarnál töltött be különböző pozíciókat. 1927 és 1934 között Párizsban volt katonai attasé, 1935 és 1945 között a Honvéd Vezérkar 5., sajtó- és propagandaosztályát vezette, mely a valóságban a szomszédos államok területén végrehajtott szabotázs- és diverzánsakciók kivitelezésével is foglalkozott. 1940-től újra katonai attaséi szolgálatot teljesített különböző államokban, többek között Németországban, Svédországban, Finnországban és Svájcban. 1945-ben nyugállományba helyez-

ték. Amerikai emigrációban hunyt el 1963-ban. Pályájáról lásd: SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015, 158–159.

Horthy Miklós (1868–1957) katonatiszt, politikus, régens kormányzóként 1920 és 1944 között Magyarország államfője. 1883-ban végezte el a Fiumei Haditenyészet Akadémiát. 1892 és 1894 között föld körüli úton vett részt a SAIDA nevű korvett fedélzetén. 1909 és 1914 között I. Ferenc József császár egyik szárnysegédje és bizalmasa volt, ekkoriban szerezte első politikusi tapasztalatait. Az első világháborúban a NOVARA gyorscirkáló parancsnokaként szolgált, ekkor aratott katonai győzelmei tették ismertté a nevét, IV. Károly 1918. február 28-án kinevezte az osztrák–magyar hadiflotta parancsnokává. Az első világháború elvesztése után Horthynak kellett végrehajtania az osztrák–magyar hadiflotta leszerelését, illetve a hajók Szerbiának történő átadását. A háború után rövid ideig családja kenderesi birtokán gazdálkodott, majd 1919-ben a Károlyi Gyula gróf vezette szegedi ellenkormány felkérte a hadügyminiszteri tisztség elvállalására, mint a felbomlott monarchia egykori hadseregének legmagasabb rangú magyar nemzetiségű tisztjét, aki sem az őszirózsás forradalomban, sem a tanácsköztársaságban nem vállalt szerepet. Megszervezte az úgynevezett Nemzeti Hadsereget,

majd annak fővezéréként részben függetlenítette magát a szegedi ellenforradalmi kormánytól, és az ország egyetlen használható fegyveres ereje felett rendelkezett. Egy ideig kacérkodott a katonai diktatúra bevezetésének gondolatával, de polgári politikusok és az antant képviselőinek nyomására elvetette ennek lehetőségét. Egyes források szerint jelentős felelősség terheli a tanácsköztársaság utáni jobboldali megtorlás-sorozatban, a több száz ember életét követelő fehérterrorban. Az antant is egyre inkább Horthyval tárgyalt, mint a magyar államhatalom tényleges képviselőjével, ily módon pedig egyre esélyesebbnek látszott az államfői pozícióra is. 1919. november 16-án csapatai élén bevonult Budapestre, az országgyűlés pedig 1920. március 1-jén választotta Magyarország kormányzójává, ezáltal a királyt helyettesítő ideiglenes államfő és a fegyveres erők főparancsnoka lett. 1921-ben kétszer hiúsította meg IV. Károly visszatérési kísérleteit, majd megindulhatott a Bethlen István miniszterelnök nevével fémjelzett konszolidáció tízéves időszaka. Az 1929-es gazdasági világválságnak jelentős szerepe volt az ország jobbra tolódásában, közvetve ez vezetett Gömbös Gyula miniszterelnöki kinevezése is. Horthy mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali mozgalmakkal szemben állt, az 1930-as években mindenféle radikalizmust igyekezett háttérbe szorítani. Államfőként az 1930-as években aktivitás, később az ország Németország agressziós politikája melletti elköteleződése idején egyre inkább a passzivitás jellemezte, bár a revizionista törekvéseket

végig élénken támogatta. 1942-től igyekezett csökkenteni az ország háborús részvételét, 1944 októberében hozzá hű, mérsékelt politikai körök közreműködésével megkísérelt kiugrani a második világháborúból, ám részben a németbarát főtisztok hadseregen belüli túlsúlyának ez nem sikerülhetett. Horthyt mindenképpen közvetett felelősség terheli a magyarországi holokausztért, bár 1944-ben arra még volt ereje, hogy a budapesti zsidóság deportálását leállítsa. Magyarország német megszállása után, 1944. október 16-án kényszer hatására lemondott, kényszerűen átadta a hatalmat a Szálasi Ferenc vezette németbarát nyilas kormánynak, és a németek őrizetébe került. A nürnbergi perben tanúként hallgatták ki, részben idős korára tekintettel vádat nem emeltek ellene. 1948-tól családjával portugáliai emigrációban élt családjával, ahonnét élénk kapcsolatot tartott az emigráns magyar politika is és katonai körökkel. 1957-ben hunyt el. Terjedelmes emlékiratot hagyott hátra, melyben saját politikusi szerepét pozitívan értékeli: HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Kánya Kálmán (1869–1945) diplomata, politikus, külügyminiszter. Diplomáciai pályafutását Konstantinápolyban kezdte mint alkonzul, 1904-ben konzullá nevezték ki, 1905-től a közös külügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1913-ban a Monarchia mexikói követe, meghatalmazott miniszter. 1920-tól 1925-ig a külügyminiszter állandó helyettese. 1925-ben berlini követ lett, majd 1933.

február 4-től 1938. november 28-áig külügyminiszter a Gömbös-, Darányi- és Imrédy-kormányokban. Az ő külügyministersége alatt ment végbe Magyarország csatlakozása a Berlin–Róma-tengelyhez a revizionista politikai törekvések jegyében. Ezen belül az Olaszországgal való fokozott együttműködéssel igyekezett ellensúlyozni Németország egyre növekvő hegemóniáját, de megkísérelt a lehetőségekhez képest jó kapcsolatokat fenntartani a nyugati hatalmakkal, illetve a kisantant felé is tett közeledő lépéseket. 1938 augusztusában Horthy és Imrédy németországi látogatása napjaiban Bledben meg egyezett a kisantant államokkal Magyarország fegyverkezési egyenjogúsága elismerésének kérdésében, amivel legalizálni kívánta a magyar háborús készülődést. 1938. szeptember 20-án Imrédy miniszterelnökkel Berchtesgadenbe repült és felkérte Hitlert a magyar területi igények támogatására. 1938 októberében vezetője volt a komáromi magyar–csehszlovák tárgyalásokon részt vevő delegációnak. Miután az 1938. november 21-ei német olasz demars miatt Kárpát-Ukrajna tervezett megrohanásától az Imrédy-kormánynak el kellett állnia, lemondott a külügyministerségről. 1935. október 4-én Horthy örökös felsőházi taggá nevezte ki. A II. világháború idején a Bethlen–Kállay vezette politikai csoporthoz tartozott. 1945-ben hunyt el. Pályájáról lásd bővebben: TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

Klebelsberg Kunó (1875–1932) gróf, miniszter, az MTA tagja. Budapesten, Berlinben, Münchenben és Párizsban végezte tanulmányait. A miniszterelnökségen fogalmazó, majd osztálytanácsos, 1910-től közigazgatási bíró, 1914-től vallás- és közoktatásügyi minisztériumi államtitkár. Az I. világháború idején a Nemzeti Munkapárt egyik országos szervezője. 1917-től a Hadigondozó Hivatal elnöke, majd a miniszterelnökség politikai államtitkára és Kolozsvár országgyűlési képviselője. 1919 februárjában Bethlen István gróffal együtt megszervezte a Nemzeti Egyesülés Pártját. Az 1920-ig egyesült keresztény párti, az 1922-től egységes párti képviselő. 1921. december 3-ától 1922. június 16-áig belügyminiszter, 1922. június 16-ától 1931. augusztus 24-éig vallás- és közoktatásügyi miniszter, időközben 1930-ban népjóléti és munkaügyi miniszter is a Bethlen-kormányban. A Magyar Történelmi Társulat és több társadalmi és tudományos egyesület elnöke volt. Minisztersége idején kiépítették a tanyasi iskolák hálózatát, megreformálták a polgári iskolát és leányközépiskolát, lerakták a szegedi egyetem alapjait és felállították a bécsi, berlini és római magyar intézeteket. Pályájáról bővebben lásd: UJVÁRY GÁBOR, „*Egy európai formátumú államférfi*”. *Klebelsberg Kuno (1875-1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

Kozma Miklós (1884–1941), katonatiszt, politikus. A Ludovika Akadémia elvégzése után huszár hadnagyként szolgált, emellett jogot is tanult. 1919-ben Szegeden a

Nemzeti Hadsereg propaganda- és védelmi osztályának vezetője volt, majd 1922-ben Horthy kinevezte a Magyar Távirati Iroda élére. 1934-től felsőházi tag lett, majd 1935. március 4-étől 1937. február 3-áig a Gömbös-, majd Darányi-kormány belügyminisztere. Ő irányította az 1935. évi választásokat. Darányi kezdetben mérsékelt, a parlamentre támaszkodó politikájával nem értett egyet, és ez vezetett lemondásához. 1937 márciusában ismét az MTI és az érdekkörébe tartozó vállalatok elnökévé választották. 1938 őszén a Kárpátalja visszafoglalására indult diverziós vállalkozás egyik vezetője, 1940–41-ben a visszafoglalt Kárpát-Ukrajna (Kárpátalja) kormányzói biztosa volt. Kormányzói biztosként fontos szerepe volt az első magyarországi zsidódeportálás elindításában, melynek értelmében mintegy 15 ezer, a zöldhatáron át Magyarországra menekült úgynevezett hontalan galíciai zsidót, aki nem rendelkezett hivatalos iratokkal, visszatoloncoltak a határon túlra, ahol azonban többségüket a megszálló német hadsereg meggyilkolta. 1941-ben hunyt el. Irathagyatéka a korszak igen értékes, sokat kutatott történelmi forrása: HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

Lendvai István (1888–1945) író, költő, újságíró, radikális jobboldali politikus, az Egységes Párt, majd a belőle kiváló Fajvédő Párt nemzetgyűlési képviselője.

Márffy József (1899–1971) az első világháborúban tiszthelyettes, majd banktisztviselő, terrorista, paramilitáris vezető, radikális jobboldali politikus, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztálya IX. kerületi nemzetvédelmi osztályának vezetője. Társaival 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Polgári Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen bombamerényletet követnek el, és ezáltal számos, általuk hazafiatlannak, a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnek. A bombamerényletben nyolc ember halt meg. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt bombaper, illetve Márffy-per néven szerepel. Első fokon halálra, másodfokon 6, harmadfokon 8 év börtönbüntetésre ítélték. A börtönből való, 1929-es szabadulása után Kőszegen telepedett le. Politikai pályájára lépett, és előbb mint a kormányzó Egységes Párt, később, mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett. A háború vége után néhány hónapra internálták, vádat azonban nem emeltek ellene. Szabadulása után haláláig továbbra is Kőszegen élt, nyugdíjazásáig egy helyi termelőszövetkezetben dolgozott. Nyugdíjasként hunyt el 1971-ben.

Miklós Andor (1880–1933), született Klein Ármin, újságíró, az Est-lapok kiadója és tulajdonosa. Újságírói pályáját 1901-ben a Magyar Szónál kezdte. 1902-ben a Pesti Napló közgazdasági rovatának szerkesztésével bízták meg. 1910-ben megalapította az Az Est című politikai napilapot, melyet a 20-as, 30-as években a középrétegek népszerű és rendkívül elterjedt napilapjává fejlesztett. Főként friss, szenzációkat kereső hírszolgálatával tűnt ki, emellett igyekezett a függetlenség látszatát megőrizni anélkül, hogy valóban ellenzéki szerepre vállalkozott volna, aki lényegében a liberális nagypolgárság álláspontját képviselte a sajtóban, később vállalata érdekkörébe vonta a Pesti Napló és Magyarország c. lapokat. Sikerét annak is köszönhetette, hogy a kor íróinak nagy részét, akik anyagilag rászorultak, napilapjainál rendszeresen foglalkoztatta. Tulajdonosa és irányítója volt emellett az Athenaeum Nyomdai és Irodalmi Intézetnek, a korszak legnagyobb könyv- és lapkiadójának. Felesége Gombaszögi Frida színésznő volt.

Nádossy Imre (1872–1935). jogász, országos rendőrfőkapitány (1920–1926). Az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja, illetve 1920-ban a Wolff Károly vezetésével működő titkos társaság képviselője az Egyesült Keresztény Liga vezéri tanácsában is. Tagja lehetett a Kettőskereszt Vérszövetségnek is (Vö. L. NAGY, i. m. 16.). Irányító szerepe volt a frankhamisításban. A Kúria 1926 októberében három és fél évre ítélte, de 1928

áprilisában kormányzói amnesztiában részesült, végül nyugdíjazták. A politikától végleg visszavonult, további állami hivatalt nem viselt, haláláig családja helesfai birtokán élt. 1935-ben, váratlanul hunyt el Budapesten.

Nagy Emil (1871–1956) jogász, politikus. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1898-tól ugyancsak a fővárosban gyakorló ügyvéd, az Esterházy hercegi hitbizomány jogtanácsosa 1923-ig. 1905-től Kossuth-párti programmal országgyűlési képviselő 1911-ig. Széleskörű publicisztikai működést fejtett ki a Budapesti Hírlap hasábjain. 1922-től nemzetgyűlési, majd 1935-ig országgyűlési képviselő. 1923. június 11-étől 1924. február 21-éig a Bethlen-kormány igazságügyi minisztere. 1924-ben kilépett a kormánypartból, majd Angliába távozott hosszabb tanulmányútra. 1926-ban pártonkívüliként újra parlamenti képviselő volt, 1927-ben újra Angliába utazott, ahol előadásokat tartott a trianoni békeszerződés revíziójának szükségességéről, és barátságot kötött lord Rothermere-rel, aki brit részről ekkoriban karolta fel a magyar revizionizmus ügyét. 1935-ig volt parlamenti képviselő. 1956-ban hunyt el Budapesten.

Ostenburg-Moravek Gyula (1886–1944) katona- és csendőrtiszt, különítményparancsnok, radikális jobboldali politikus. A Magyarországi Tanácsköztársaság bukása után Sopron csendőrparancsnoka volt. Különítménye gyilkolta meg – többek között – Somogyi Bélát és Bacsó

Bélát, a Népszava újságíróit. 1920. március 1-jén, a kormányzóválasztáskor a csapatai biztosították a rendet a Nemzetgyűlésben. 1921. augusztus 28-án megtagadta meg Sopron kiürítését, ezzel lehetőséget teremtve arra, hogy a város végül Magyarország része maradjon. Csendőrei segítségével a nyugat-magyarországi felkelés eredményeképp jött létre 1921. november 4-én a rövid életű Lajtabánság de facto állam. A második királypuccs alkalmával (1921. október 20–23.) különítményével Sopronban állomásozott, és IV. Károly királyhoz csatlakozott, aki Sopronban ezredessé léptette elő. 1921. október 21-én, a budaörsi csata után rövid ideig fogságban volt, majd 1921. október 25-én amnesztiában részesült. Végül nyugdíjazták és félreállították, különítményét feloszlatták. Ezek után ismert, de kevésbé befolyásos radikális jobboldali politikusként működött. 1932-ben Prónay Pállal közösen létrehozta a Magyar Országos Fasiszta Pártot, mely a kormánypárt szélsőjobboldali ellenzékeként működött, majd beleolvadt egyéb pártkezdeményekbe. 1944-ben hunyt el Budapesten.

Papp Dezső (?–?) katonatiszt, honvéd alezredes. 1917-től szolgált a honvédségben, 1926-ban a külügyi és a honvédelmi minisztérium közös alárendeltségében működő különleges titkosszolgálati csoport vezetőjének nevezték ki. A csoport felszámolása után, 1938 előtt Papp Dezső a szegedi V. hadtest 2. osztályának parancs-

noka volt. Életrajza további motívumai ismeretlenek. Vö. UJSZÁSZY, i. m. 358.

Piroska János (1894–1987) katonatiszt, festőművész, jobboldali politikus. 1984-ben született Csongrádon. 1914-ben leérettségizett, majd az évben önként bevonult az 5. honvéd gyalogezredbe. 1915-ben az orosz frontra vitték, ahol kétszer is súlyosan megsebesült. Végül az olasz frontról szerelt le főhadnagyi rangban. 1921 szeptemberében beiratkozott a Képzőművészeti Akadémiára, ahol Glatz Oszkár, Edvi Illés Aladár és Rudnay Gyula voltak a mesterei, végül rajztanári diplomát szerzett. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesülete és a Héjjas Iván által szervezett jobboldali paramilitáris alakulat, az Alföldi Brigád egyik csongrádi vezetője volt. 1923–1924 során a három halálos áldozatot követelő csongrádi bombamerénylet szervezésével vádolták meg, azonban vádlott-társaival együtt minden vád alól felmentették. Ezután politikai pályára lépett, 1930-ban jogi diplomát szerzett, 1933-ban Csongrád város főjegyzője, majd polgármestere lett. Hivatali idejének nyolc éve alatt nagyszabású építkezések indultak a városban, az ez időben véghezvitt fejlesztések pedig jelentősen meghatározták Csongrád későbbi városképét. 1945-ben, Magyarország szovjet megszállása után letartóztatták, és népbírósi eljárás indult ellene háborús és népellenes bűncselekmények gyanúja miatt, amelyben azonban minden vád alól felmentették. A családnak azonban ezzel

együtt is minden vagyonát, ingatlanát elkobozták, folyamatos rendőri megfigyelés alatt tartották őket, majd 1952-ben pedig Piroska Jánost végül egy rövid időre a hortobágyi kényszermunkatáborba internálták. 1956-ban a volt polgármester kisebb közéleti szerepet vállalt a forradalomban, emiatt rövid időre ismét letartóztatták. Ezután végleg visszavonult a közélettől, gazdálkodással és festéssel foglalkozott, és 1987-ben, 92 éves korában hunyt el szülővárosában.

Prohászka Ottokár (1858–1927) Székesfehérvár püspöke, teológus professzor, hitszónok, politikus, a parlament felsőházának tagja, a dualizmus és a Horthy-korszak elejének egyik legnagyobb köztisztelőnek örvendő egyházi személyisége. Az 1920-as években gyakran feltűnt az Ébredő Magyarok Egyesülete rendezvényein, vállalt politikai antiszemitizmusa miatt személye és munkássága a mai napig élénk viták tárgya. Pályájáról bővebben lásd: SZABÓ Ferenc SJ, *Prohászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

Prónay Pál (1874–1946) földbirtokos, katonatiszt, radikális jobboldali politikus, különítményparancsnok, rövid ideig Lajtabánság de facto állam államfője. Az az első világháborúban a Jászkun Huszárezredben szolgált, és mint százados szerelt le. A tanácsköztársaság kikiáltása után, Szegeden 1919 júniusban leszerelt tisztből és altisztből különítményt szervezett, amely szorosan

együttműködött Horthy Nemzeti Hadseregével. A Tanácsköztársaság bukása után különítményesei számos súlyos atrocitást, önkényes gyilkosságot követtek el. Az 1920-as években vezető szerepet töltött be az Ébredő Magyarok Egyesületében. Döntő szerepet játszott a nyugat-magyarországi felkelés kirobbantásában, a felkelés során a magyar irreguláris alakulatok megakadályozták az osztrák csendőralakulatok bevonulását a Magyarország által a trianoni döntés által kiürített Sopronba és az elcsatoltnak ítélt határterületre, majd az 1921. október 4-ére összehívott nemzetgyűlésen kikiáltották a független Lajtabánságot, melynek vezetőjévé megválasztották Prónay lajtai bán címmel. A fegyveres ellenállás kényszerítette az Antanthatalmakat a soproni népszavazás kiírására. IV. Károly király második visszatérési kísérlete idején Prónay megtagadta a legitimista katonai egységek elleni fellépést, ezért Bethlen István és Gömbös Gyula kizáratta az Etelközi Szövetségből, a korszak befolyásos titkos társaságából, nyugdíjazták és félreállították, azonban a továbbiakban is részt vett a szélsőjobboldali megmozdulásokban. A két világháború közti időszak egyik ismert, de az 1930-as években már nem túl meghatározó radikális jobboldali politikusa. Budapest ostroma idején újabb különítmény szervezésébe fogott, amely azonban nem játszott különösebb szerepet a háborúban. A szovjet csapatok 1945. március 20-án elfogták és elhurcolták, majd a Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa 1946. június

10-én 20 év kényszermunkára ítélte. Halálának pontos időpontja máig ismeretlen, feltehetően szovjet fogságban hunyt el 1946-ban vagy valamivel később. Tevékenységéről Bodó Béla írt angol nyelven kismonográfiát. Lásd: BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

Rád / Raád Árpád (1896–1950) erdélyi származású katonatiszt, különítményparancsnok. Az első világháborúban hadnagyként a Székely Hadosztály soraiban harcolt, majd Héjjas Iván különítményéhez csatlakozott, annak egyik alparancsnokaként az izsáki és az orgoványi gyilkosságok egyik felelőse. A nyugat-magyarországi felkelésben is osztagparancsnokként vett részt. Az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja volt. A két világháború között különböző közlekedési vállalatoknál forgalmi felügyelőként dolgozott, a csendőrségnél és a légierőnél szolgált, illetve számos szélsőjobboldali párt és egyesület alapításában játszott szerepet. Az 1940-es években a nyilasokhoz csatlakozott. A fehérterrorban való részvételéért, elsősorban izsáki és orgoványi gyilkosságokért a népbíróság 1949-ben halálra ítélte, 1950-ben kivégezték.

Ráday Gedeon (1872–1937) jogász, politikus, főispán, belügyminiszter. Iskoláit Bécsben és Budapesten végezte.

Pályáját mint közigazgatási gyakornok kezdte Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében. Politikusként Tisza István hívei közé tartozott, és a főrendiházban is több jelentős sikert könyvelhetett el mint szónok. 1910-ben kinevezték Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét törvényhatósági jogú város főispánjává, de ezen tisztségéről lemondott, amikor 1917-ben bevonult a hadseregbe. A tanácsköztársaság idején fogságba esett, de megszökött, majd Bécsbe utazott, ahol a gróf Bethlen István vezette Antibolsevista Comité alelnöke volt. Ebben a minőségében szoros összeköttetésben volt a szegedi ellenforradalmi kormánnyal. A tanácskormány bukása után Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye kormánybiztos főispánja lett, ezen kívül Jász-Nagykun-Szolnok vármegye és Kecskemét kerületi kormánybiztosa. 1921 áprilisától decemberéig belügyminiszterként működött. Ráday az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja volt (vö. ZADRAVECZ, i. m. 132–133), illetve vezető szerepet tölthetett be a Kettőskereszt Vérszövetségben is (vö. SHVOY, i. m. 91.), ily módon pedig szerepe lehetett abban is, hogy a fehérterror felelősei, így Héjjas Iván is elkerüljék a számonkérést. 1922-ben Nagykőrös város nemzetgyűlési képviselőjévé választották. 1937-ben hunyt el.

Rakovszky Iván (1885–1960) jogász, politikus. Jogi tanulmányai után pályáját Turóc vármegye szolgálatában kezdte. 1910-től 1918-ig munkapárti, 1920-tól 1935-ig egységes párti képviselő volt. 1922. június 16-a és 1926.

október 15-e között belügyminiszter Bethlen István kormányában. A frankhamisítási botrány miatt lemondott, majd 1928-tól 1935-ig a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke lett. 1941. április 28-ától a Közigazgatási Bíróság elnöke és felsőházi tag volt. 1944. augusztus 29-étől október 16-áig vallás- és közoktatásügyi miniszter volt a Lakatos-kormányban. Nevéhez fűződik a rendőrség újjászervezése, a vármegyei törvényhatóságok reformja és az 1925. évi választójogi törvény.

Rassay Károly (1886– 1958), született Rasch Károly, jogász, politikus, lapszerkesztő. 1912-ben ügyvédi irodát nyitott Zentán, 1914-ben Budapesten törvényszéki jegyző, majd kúriai tanácsjegyző, 1915-től az igazságügyi minisztériumban miniszteri titkár. 1919-ben részt vett a Tanácsköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésekben. A Huszár-kormányban (1919. nov. 25. – 1920. márc. 15.) az igazságügyi minisztérium politikai államtitkára. 1921-ben megalapította a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Pártot, majd Vázsonyi Vilmos halála után a Demokrata Párttal egyesülve a Független Nemzeti Demokrata Pártot. Rövid idő múltán a pártban bekövetkező szakadás miatt létrehozta a Nemzeti Szabadelvű Pártot, amely 1935-ben a Polgári Szabadságpárt nevet vette fel. Mint a polgári demokrácia híve, és mint mérsékelt, több esetben a kormányokkal szemben lojális, de a szélsőjobboldali és németbarát irányzatokkal szemben álló ellenzéki képviselő hallatta szavát a parlament-

ben. 1923-ban megalapította és 1944-ig szerk. az Esti Kurir című liberális napilapot. 1944 márciusában a németek letartóztatták és Mauthausenbe hurcolták. Visszatérése után már nem vett részt a politikai életben, 1958-ban hunyt el. Életpályájáról lásd részletesebben: L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Shvoy Kálmán (1881–1971) katonatiszt, politikus, tábornok. 1895-ben hadapród tiszthelyettessé avatták a Ludovika Akadémián, a Hadiakadémiát 1902 és 1904 között végezte el. Az I. világháborúban annak kezdetétől végéig részt vett különböző vezérkari beosztásokban. 1918. december 13-a és 1919. március. 7-e között a szegedi Katonatanács elnöke volt. 1919 júniusától jelentős szerepet vállalt a Nemzeti Hadsereg szervezésében, 1922. november 20-ától a vezérkari főnök szárnysegédje, majd 1923. március 1-jétől a honvédfőparancsnok vezérkari főnöke volt. 1924–25-ben a 9. gyalogezred parancsnoka, 1925 és 1930 között az V. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka volt, 1926. május 1-jén léptették elő tábornokká. 1930-tól 1934. szeptember 1-jei nyugdíjaztatásáig az V. vegyesdandár parancsnoka volt, 1931. május 1-jétől altábornagyi rangban. Ezután bekapcsolódott a politikai életbe, Szeged országgyűlési képviselője és a kormánypárt véderőbizottságának elnöke lett. Gömbös Gyula 1936-os halála után szembefordult a kormánypárttal, a fajvédő és nyilas irányzatokkal egy-

aránt. A háború végén a nyilas hatóságok internálták, csak 1945 áprilisában tért vissza Szegedre, ahol haláláig visszavonultan élt. Bár a szocialista hatóságok igazolták, főtishti rendfokozatától és nyugdíjától megfosztották. 1971-ben, 90 évesen hunyt el.

Siménfalvy Tihamér (1878–1929) ezredes, később tábornok, radikális jobboldali katonatiszt volt a Horthy-korszakban, aki többek között a német és az osztrák szélsőjobboldali körökkel is kereste a kapcsolatot. Az első világháború vége felé a Székely Hadosztály vezérkari főnöke volt, majd az ellenforradalom idején Horthy Miklós belső körének tagja lett, és a Fővezérség titkosszolgálati feladatokat ellátó, II/b osztályának belszervezeti alosztályát vezette. A rendelkezésre álló adatok szerint ő volt az 1920-as években ő volt Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka. Az 1920-as évek elején vezérkari tisztként részt vett a katonai titkosszolgálat, a későbbi 2. vkf. osztály, illetve az ugyancsak titkosszolgálati feladatokat is ellátó későbbi 5. vkf. sajtó- és propagandaosztály megszervezésében is (Vö. UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 355.) Befolyásos tagja volt az Etelközi Szövetségnek is, később a Vitézi

Rend egyik vezetője, vitézi törzskapitány lett. 1929-ben váratlanul hunyt el.

Sombor-Schweinitzer József (1895–1953) jogász, rendőrtiszt, főkapitány-helyettes, 1919-től a magyar államrendőrség budapesti főkapitányságán különböző magas pozíciókat betöltve a Horthy-korszakban végig a magyar politikai rendőrség egyik ismert vezetője. Politikai nézeteit tekintve középutas volt, idegenkedett a szélsőségektől, keményen fellépett mind a szélsőjobboldali, mint a szélsőbaloldali mozgalmakkal szemben. 1944. március 19-e után a Gestapo letartóztatta, és egy német koncentrációs táborba deportálták. A háború után az OSS, az amerikai katonai titkosszolgálat, a CIA elődszervezetének munkatársaként Himler Márton magyar származású amerikai ezredes segítőtársa a magyar háborús bűnösök felkutatásában. Amerikai emigrációban hunyt el 1950-ben. Történetileg értékes feljegyzést hagyott hátra a korabeli szélsőjobboldali szervezetekről, mely forráskiadvány formájában is megjelent: **SOMBOR-SCHWEINITZER József**, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

Szmrecsányi György (1876–1932), legitimista politikus, Pozsony vármegye főispánja, nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. Jogi

tanulmányainak befejezése után a statisztikai hivatalban, később a kereskedelmi minisztériumban dolgozott. 1905-ben a Szabadelvű Párt programjával választották országgyűlési képviselővé, de hamarosan a Néppárthoz csatlakozott. 1917 és 1918 között Pozsony város és vármegye főispánja volt. A Tanácsköztársaság alatt, 1919-ben, Bécsbe menekült és élénken részt vett a Bethlen István által vezetett Antibolsevista Comité tevékenységében. A legitimista mozgalom egyik legaktívabb szereplőjeként, tagja volt a Tanácsköztársaság bukása utáni első és második nemzetgyűlésnek, amelynek 1920-tól 1921-ig az alelnöke is volt. IV. Károly visszatérési kísérleteit élénken támogatta, emiatt mind a politikában, mind az Ébredő Magyarok Egyesületében háttérbe szorult. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Ulain Ferenc (1881–?) ügyvéd, publicista, radikális jobboldali politikus. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte, majd ügyvédi oklevelet szerzett és Déván ügyvédi irodát nyitott. Az I. világháború után Budapestre költözött és részt vett a tanácsköztársaságot megdöntő ellenforradalomban. Összekötötést hozott létre a magyar és a bajor szélsőjobboldali politikai erők között. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és vezetője tagja. 1919-ben megalapította a Szózat című radikális napilapot. 1922-től 1926-ig nemzetgyűlési képviselő, 1923-ban kilépve az Egységes Pártból Gömbös Gyulával együtt a fajvédő párt egyik

alapítója, 1931-től ismét parlamenti képviselő. Az 1940-es években a nyilasokhoz csatlakozott. Halálkozásának helye és ideje nem ismert, valamikor 1945 utánra tehető.

Váry Albert (1875–1953) jogász, ügyész, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Budapesten végezte a jogi egyetemet. Diplomája megszerzése után rövid ideig ügyvédként dolgozott, majd 1904-ben vidéki bíró lett. 1908-tól Budapesten királyi ügyész, 1914-től sajtóügyekkel foglalkozó ügyész volt, lényegében a háborúellenes sajtó cenzúrázásával foglalkozott. A tanácsköztársaság alatt nem vállalt szolgálatot, annak bukása utána újra elfoglalta hivatalát és a budapesti királyi ügyészség vezetőjévé nevezték ki. A Friedrich-kormány Váryt bízta meg azon személyek ellen felkutatásával és felelősségre vonásával, akik a tanácsköztársaság alatt politikai tevékenységet végeztek. Váry Albert nyomozati tevékenysége révén körülbelül 8-10 ezer embert tartóztattak le, azonban ennél lényegesen kevesebb került később ténylegesen börtönbe. A vallomásokból, jelentésekből, beszámolókból, bírói ítéletekből készítette el *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című, először 1921-ben megjelenő könyvét, mely szerint a kommunista kormányzat tevékenysége 587 dokumentált halálos áldozatot követelt. A vörösterroret követő fehérterror idején a kormány Váry kezdeményezésére hozta meg azon rendeletét, mely szerint a katonai hatóságoknak polgári személyekkel szembeni intézkedési jogköre egyértelműen megszűnt. A

kormány megbízásából a fehérterror tetteinek és áldozatainak felderítését is elkezdte, munkáját azonban Horthy Miklós kormányzó 1921. november 3-ai amnesztia-rendelete szimbolikussá alacsonyította. 1923 és 1926 között az emigráns magyarok hazatérésének elősegítésén fáradozott, erre megnyerte Nagy Emil és Pesthy Pál igazságügyi minisztereket, illetve a miniszterelnököt, Bethlen Istvánt is. 1926 novemberében falusi otthona, Csengőd felkérte, vállalja el az 1926. évi novemberi-decemberi választásoknál az országgyűlési képviselő-séget. Váry, mivel egyetértett Bethlen irányelveivel, eleget tett a felkérésnek. Országgyűlési képviselőként a Nemzeti Egység Pártjának volt tagja, s a párt liberális szárnyához tartozott. Első felszólalása 1927. május 4-én hangzott el, és ebben szót emelt a politikai elittekkel szembeni megbocsátás érdekében. Emiatt Wolff Károly képviselő a képviselőház folyosóján *vörös főügyésznek* nevezte. A sajtóban és a képviselőházban egyaránt küzdött a munkanélküliség ellen, szociális intézkedések bevezetését szorgalmazta. Cikkeit többek közt a Pesti Napló közölte. Váryt háromszor, 1926-ban és 1931-ben és 1935-ben is megválasztották országgyűlési képviselővé. Váry nem értett egyet Gömbös Gyula fajvédő politikájával, az ország németbaráttá válásával és szélső-jobbra sodródásával pedig 1938-ban visszavonult a politikától. 1944. március elején leköltözött Balatonfüredre, majd eljárást indítottak ellene nyilasellenes nyilatkozatai és magatartása miatt. Feleségével megkíséreltek Svájcba

emigrálni, sikertelenül. Ezután visszaköltöztek Budapestre, és Váry itt vészelte át az ostromot. Magyarország szovjet megszállása után a politikai rendőrség kihallgatta. 1947-ben fontos tanúvallomást tett Héjjas Iván és társai népbíróági perében. A kommunista hatalomátvétel után kitelepítették Hunyára, ám a kitelepítés feloldása után sem térhetett vissza a fővárosba, így Csengődre költözött, és itt is hunyt el 1953-ban. Pályájáról lásd részletesebben Nánási László monográfiáját: NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

Vázsonyi Vilmos, született Weiszfeld Vilmos, (1868–1926) ügyvéd, miniszter, polgári liberális legitimista politikus. Budapesten végzett jogot, azután ügyvéd lett. 1894-ben megalapította a Demokratikus Kört, és még ugyanebben az évben bekerült Budapest törvényhatóságába. 1901-ben demokrata párti programmal képviselővé választották. 1904-ben a vasutassztrájk idején vezette a sztrájkolók és a kormány közötti tárgyalásokat, majd a perbe fogott vasutasok védőügyvédje volt. Mint ügyvéd sikert aratott a Polónyi-Lengyel Zoltán-féle sajtóperben, majd a Lukács-féle panamaperben is. 1917. június 15-től augusztus 18-áig az Eszterházy-, majd 1918. január 25-től május 8-áig igazságügyminiszter a második Wekerle-kormányban, közben választójogi tárcanélküli miniszter. Élesen fellépett a megélénkülő háborúellenes, forradalmi

mozgalmak ellen, ellenezte a forradalmi Oroszországgal való békekötést. Választójogi törvényjavaslata védte az uralkodó körök érdekeit. Az 1918. évi polgári demokratikus forradalom napján emigrált, csak a proletárdiktatúra bukása után tért haza. Nemzeti Demokrata Polgári Párt néven újjászervezett pártjával a legitimistákat támogatta. Tevékenyen részt vett az 1924-ben alakuló, a baloldali ellenzék egy részét összefogó Demokrata Blokk létrehozásában és működésében. A frankhamisítási ügy parlamenti tárgyalásán a kisebbségi vélemény egyik szerkesztője volt, emiatt súlyos támadások érték a szélsőséges sovíniszta, nacionalista körök részéről. A parlamentben többször felszólalt az antiszemitizmus és a szélsőjobboldali mozgalmak által elkövetett atrocitások ellen. 1926-ban külföldre utazott gyógykezeltetés céljából és a frankhamisítás bírósági tárgyalása idején hirtelen meghalt.

Zadvarecz István (1884–1965) hitszónok, ferences szerzetes, tábori püspök. Tizennégy éves korában lépett be a ferences közösségbe, teológiából és filozófiából doktorált, 1907-ben szentelték pappá. Baján és Gyöngyösön tanított teológiát, majd a szegedi ferences plébánia házfőnöke lett. Az 1919-es kommunista diktatúra idején nyíltan szót emelt az embertelenséggel szemben barátjával, Lőw Immánuel szegedi rabbival együtt. Az ellenforradalom idején Szegeden alakult ki szoros barátsága Horthy Miklóssal, Magyarország későbbi kormányzójával. Horthy felkérésére Csernoch János hercegprímás

Zadraveczet felterjesztette Rómánál tábori püspöki kinevezésére, egyben felkérte őt a magyar tábori püspökség megszervezésére. Tábori püspökként aktívan részt vett a politikában, támogatta a kormányzat irredenta céljait. A királypuccsok idején legitimista álláspontra helyezkedett, ezért barátsága Horthyval meggyengült. 1925–26-ban valószínűleg részt vett a frankhamisításban is. 1927-ben lemondott a tábori püspökségről, ezután papi tevékenységet folytatott, pasztorációs úton kétszer járt Amerikában, egyszer a Szentföldön. Könyveket írt, beszédek tartott. Személyiségének érdekes vonása, hogy ugyan következetesen irredenta eszméket vallott, ezzel együtt pedig radikális jobboldali politikusokhoz is kapcsolatok fűzték, egyáltalán nem volt antiszemita. A nyilas uralom alatt jelentős zsidómentő tevékenységet folytatott, ennek ellenére 1945-ben letartóztatták és két év börtönre ítélték, 1947 tavaszán szabadult. 1947 és 1950 között a máriagyűdi ferences kolostorban lakott, 1950-ben a kolostor bezárása után Budapestre, a Lotz Károly utcába költözött. A Kádár-korszakban Budapestről kitiltották, a politikai rendőrség folyamatosan megfigyelte. 1965. november 13-án hunyt el Zsámbékon. Pályájáról, valamint 1944-45-ös zsidómentő tevékenységéről lásd többek között: VESZPRÉMY László Bernát, „*Ne hagyjátok őket elcipelni!*”. *Zadravecz István és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest (HU-ÁBTL)

HU-ÁBTL-4.1.-A-881. Rongyos gárdisták,
szabadcsapatok, különítményesek anyagai.

Bundesarchiv, Berlin (BArch)

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich.
Orgesch Orka.

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és
társai pere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Dr. Kiss Gábor Jenő
pere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041. Apor Viktor és
társai pere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai
népbíróvási pere.

HU-BFL-XXV-1-b-1946-4587. Márffy József
igazolási eljárása

HU-BFL-XXVI-2-b-8311/1947. Dr. Minich József
pere

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)

HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945.

Piroska János háborús és népellenes büntette.

**Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
Budapest (HU-MNL-OL)**

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473. Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 428. Magyar Távirati Iroda – Napi hírek.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok Egyesülete.

HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat. Magyar Fajvédők Országos Szövetsége.

Szakirodalmi források

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10.

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, *The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies*, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920*, *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia* 1991/20, 51–67.

CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, *Archívnet*, 2015/3.

https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.

Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erők Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 71 –92.

GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merénylettern*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

G. SOÓS Katalin, *Magyar-bajor-osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1–1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

KÁDÁR Gábor, VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkossagok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban*, Vörösteror–fehérterror, Múltunk, 2010/3, 72–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 66–92.

KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.

John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library–Museum Tusulanum Press, 2007.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Magyarország történeti kronológiája 3. 1848–1944, szerk. BENDA Kálmán, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.

NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, PolgArt Kiadó, Budapest, 2001.

PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf, TAKÁCS Tibor, TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósaági pere*, Életünk, 2017/1, 1–29.

PIROSKA János, *Piroska János első világháborús harctéri naplója*, forráskiad. MAKAYNÉ DR. PIROSKA Éva, Csongrád, Magánkiadás, 2021.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszájál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

ROMSICS Ignác, *A Duna-Tisza közge hatalmi-politikai viszonyai 1918-19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

RÓNA Tamás, *Judaiszmus és községtörténet: Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai aspektusból*, PhD-értekezés, Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem, 2011.
<http://real-phd.mtak.hu/38/>

SÁFRÁNY Péter, *Csongrádon nem merünk emlékezni az áldozatokra. Bombamerénylet az izraelita nőegylet bálján*, 2019. február 13.

<https://www.facebook.com/notes/s%C3%A1fr%C3%A1ny-p%C3%A9ter/csongr%C3%A1don-nemer%C3%BCnk-eml%C3%A9kezni-az-%C3%A1ldozatokra-bombamer%C3%A9nylet-a-csongr%C3%A1di-izrael/2172279636151235/>

Letöltés ideje: 2020. 10. 17.

SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945, forráskiad* Perneki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

SOMBOR-SCHWEINTZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweintzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943, forráskiad.* KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SÓREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merényletbe*, Archívnet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterezhez.html

SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920, Rendvédelem-történeti Füzetek* 2008/18, 131–142.

SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, „Egy európai formátumú államférfi”. *Klebsberg Kuno (1875-1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a*

Holokausztról II., szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, „*Ne hagyjátok őket elcipelni!*”. *Zadravec István és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali szervezetek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576.

ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó.

BALÁZS KÁNTÁS

**RADICAL RIGHT-WING PARAMILITARY
FORMATIONS AND ACTIONS OF POLICIAL
VIOLENCE IN HUNGARY IN THE FIRST
YEARS OF POLITICAL CONSOLIDATION,
1920–1924**

Introduction

After World War One, in the 1920s, paramilitarism and paramilitary violence, mainly committed by demobilised or still active soldiers was an almost natural phenomenon in Hungary, just like in many other countries of Central Europe – mainly in states that were on the losing side.¹⁵⁷ After the dissolution of the Austro–Hungarian Empire and the collapse of the short-lived Soviet Republic of Hungary, the new right-wing government establishing its power with the help of the Entente states could only difficulty rule the quasi anarchistic conditions of the country. In 1920–1921, Budapest and the Hungarian country were terrorized by irregular military formations that were formally part of the National Army,

¹⁵⁷ Robert Gerwarth, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erők Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, transl. Péter Várady, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert Gerwarth–John Horne, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

the new, right-wing armed force of the Government (certainly, it was organised on the basis of the armed forces of the disintegrated Monarchy), but they often operated completely independently. This 2-year-long wave of paramilitary violence which was delivered by mainly detachments subordinated to influential paramilitary commanders such as First Lieutenant Iván Héjjas, Lieutenant Colonel Pál Prónay or Major Gyula Ostenburg-Morawek is popularly called the Hungarian White Terror in historical literature.¹⁵⁸ Radical right-wing irregular soldiers exploiting the weakness of the government committed several serious crimes like robbery, plunder and even murders, frequently by anti-Semitic motivations, and they did it in the disguise of law enforcement measures, since in this period the military authorities possessed police jurisdictions over civilians as well in order to restore the order.¹⁵⁹ The government led by Prime Minister Count István Bethlen gradually ceased the White Terror in 1921, and disbanded/regularized irregular/paramilitary troops and formations. The otherwise strongly right-wing, authoritarian conservative Hungarian government really did its best to tranquilize the radical right-wing forces and create some kind of

¹⁵⁸ Béla Bodó, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

¹⁵⁹ See Tibor Zinner, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

social and political peace at last, after the long years of war and civil war.¹⁶⁰

Although paramilitary violence finally ceased, and irregular military formations were formally disbanded, the radical right-wing Hungarian militia movements mainly consisting of World War I veterans, active and demobilised soldiers lived on the form of secret right-wing paramilitary organisations. The influential radical right-wing organization that had a close relation to the Government called *Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) – Association of Awakening Hungarians* which sometimes operated in a similar way to a political party still had a strong paramilitary character, and it had its own irregular militia called *Nemzetvédelmi Főosztály – Department of National Defence*. The Government, mainly the army and the Ministry of Defence still used up *Freikorps*-like militia units consisting of veterans for two reasons. On the one hand, the right-wing political and military elite was still afraid of another possible communist takeover attempt, and used the radical right-wing militias as auxiliary political police forces, keeping them prepared; on the other hand, the countries of the losing side of World War I were subject to serious limitations of armament. Therefore, the government and the military leadership did its best to circumvent limitations, and treated free-corps-like irregular military formations as secret semi-

¹⁶⁰ Op. cit.

official reserve forces of the army, preparing for a war in the near future in which the territories that were truncated from Hungary by the Treaty of Trianon were to be reoccupied. Hungarian anti-communist and irredentist troops were coordinated by the secret military organisation called *Kettőskereszt Vérszövetség – Double Cross Blood Union* in the 1920s, which consisted of mainly radical right-wing officers and WWI veterans, and thousands of armed Hungarian people were kept in secret military status, waiting for deployment at the time. The military and the radical right-wing political movements had very strong relations these times due to the historical traumas, and hyper-nationalism and exaggerated patriotism nearly necessarily and nearly always coupled with violent anti-Semitism.¹⁶¹

Some secret irregular military formations, mainly related to the Department of National Defence of the Association of Awakening Hungarians and the Double Cross Blood Union started becoming concerned in political terrorism, like the luckily prevented bomb outrage plan in Jászkarajenő in 1922, the bomb outrage of Erzsébetváros that required 8 casualties on 2 April 1922, or the bomb outrage of Csongrád in which 3 people died on 24 December 1923. All the third grave

¹⁶¹ See Balázs Kántás, *Milicisták, puccsisták, terrorfiúk*. Művészeti és Irodalmi Jelen Kft., Budapest, 2021.

<http://real.mtak.hu/123884/>

terrorist incidents were committed by the members of the Department of National Defence of the ÉME who were at the same time irregular soldiers of the Double Cross Blood Union, and paramilitary commanders First Lieutenant Iván Héjjas and Lieutenant Colonel Pál Prónay arose in all the three cases as possible instigators, together with Captain Gyula Gömbös, later Minister of Defence, then Prime Ministers, in this period the leader of the oppositional Party of Hungarian National Independence (popularly called race-defenders), a very influential politician who had very good relationship with Regent Governor Admiral Miklós Horthy.¹⁶²

From among to the above mentioned assassination plan of Jászkarajenő and the really committed bomb outrage against the Democratic Circle in Erzsébetváros, the bomb attack in Csongrád a little later was a very highly publicised terrorist act of the historical period, also committed by radical right-wing militiamen...

The anti-Semitic assassination plan in Jászkarajenő

One of the instances of relatively fortunate outcomes of the radical right-wing political terrorism that spread in Hungary for a short time – uncovered in the preparatory stage – was the 1922 hand-grenade as assassination plan in Jászkarajenő.

¹⁶² Op. cit.

István Keő, originally named Kucsera, in some sources called István Keő-Kucsera, a farmer and innkeeper from Jászkarajenő was one of the leaders of the local sub-organisation of the Association of Awakening Hungarians and a well-known local activist of the radical right in the small Pest County village, began to complain strongly in February 1922 that another catering establishment in the village which happened to be owned by a Jewish person was generating more turnover than his pub. He therefore decided to teach the local Jews a lesson, to intimidate them in some way, and in any case to carry out some unspecified act of violence against them.¹⁶³

As the leader of the Jászkerajenő local sub-organisation of the Awakening movement, István Keő-Kucsera was a regular guest at the headquarters of the Association of Awakening Hungarians at 3 Sörház Street in the downtown of Budapest, and in connection with this he also visited the pub at the bottom of the building frequently. It was here, on an unspecified day in February 1922, that he met his friend Mihály Gyalay, a radical right-wing journalist and editor of one of the political newspaper of the Awakening movement called *Hazánk* (*Our Homeland*) (the editorial office was also located in the Awakening headquarters), and complained to him that, in his opinion, the Jews of Jászkarajenő were plotting against the local Awakening activists. That is, the local Jewish restaurant

¹⁶³ City Archives of Budapest, HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. István Keő-Kucsera and his associates' trial.

owner was spoiling his business – and Keő-Kucsera suggested that this should be tackled. The far-right journalist naturally agreed with his friend and Awakening brother, and the more wine the two men drank, the louder they became about their aversion to the Jews of Jászkarajenő. Gyalay, in a wine-induced state, suggested that hand grenades should be thrown at the houses of certain Jewish people in Jászkarajenő as a means of intimidation.¹⁶⁴ The anti-Semitic rhetoric and the unfolding assassination plot caught the attention of a 21-year-old young man at the next table, József Kovács, a demobilised soldier and former insurgent of West Hungary who was in need of money and was now working private official, but who, of course, was also a member of the Awakening Hungarians, and he sat down with the beside the two men who were drunkenly hatching anti-Semitic plans. Kovács himself voiced his agreement.¹⁶⁵

If the archival sources of the case are to be believed, the radical right-wing gentlemen were now drinking wine in a threesome, and their determination to carry out the planned assassination attempt with a hand-grenade seemed to be becoming more and more clear. József Kovács volunteered to carry out the assassination on behalf of István Keő-Kucsera for a fee, and Keő-Kucsera enthusiastically accepted the offer. They agreed that Kovács would travel from Budapest to Jászkarajenő the

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Ibid.

next day to survey the area, that is, in order to inspect the specific house on which he would have to throw grenades. At the same time, Mihály Gyalay took it upon himself to acquire the grenades needed to carry out the assassination.¹⁶⁶

The drunken anti-Jewish assassination attempts of the radical right-wing young men then took a very serious turn, as József Kovács actually travelled to Jászkarajenő to Keő-Kucsera the next day to survey the targets, including the house of Izsák Fischmann, a local Jewish resident. After the survey, the parties agreed that József Kovács would contact Mihály Gyalay, collect the explosive devices he had promised, and then report back to Keő-Kucsera to discuss the details of the assassination.¹⁶⁷

A few days later, at the beginning of March 1922, József Kovács visited Mihály Gyalay at the Awakening headquarters, in the editorial office of the newspaper *Hazánk*, and asked him for the promised hand grenades, which Gyalay had not yet obtained. At Kovács's urging, however, he became active and immediately went from the editorial office to the office of Géza Adorján, a student engineer and leading officer of Awakening also located in the headquarters. Despite his young age, Géza Adorján was a relatively influential figure on the far-right movements of the time, deeply involved in a number of political assassinations. He held a leading position in the paramilitary wing of the association, the National Defence

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

Department, and had close ties with the commanders of the notorious (then disbanded but still alive in various forms) detachments of the army, including Lieutenant Colonel Pál Prónay, who was at the time one of the vice-president of the Awakening and also head of the National Defence Department.¹⁶⁸ Mihály Gyalay, citing higher orders and patriotic purposes, asked for the support of the National Defence Department through Géza Adorján, and Adorján simply took out two working, German-made, World War I hand-grenades from his desk drawer and handed them to the journalist without any further ado.¹⁶⁹ Gyalay thanked him for his support and for the explosive devices he had provided, then walked back to the editorial office of *Hazánk*, and for safety's sake - like most of his generation, he had served as a soldier himself in the First World War and had basic knowledge of explosives - unscrewed the handles of the grenades, wrapped them in newspaper and handed them over to József Kovács. Kovács put the grenades in his briefcase, received a small sum of money (100 koronas) from Gyalay and left the Awakening headquarters.¹⁷⁰

Here events took another surprising turn, as József Kovács seemed to have lost his courage with two working hand-grenades in his briefcase, and just a few hundred metres from the Awakening headquarters on Sörház Street,

¹⁶⁸ Serfőző, *A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922-1924-ben*, 75.

¹⁶⁹ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

¹⁷⁰ *Ibid.*

on Kálvin Square, he called to István Pikola, the police officer on duty, and told him that he had found grenades on the train, and that he thought they were dangerous and wanted to hand them over to the police as soon as possible.¹⁷¹ However, the policeman became suspicious of the young man's story and brought Kovács to the police station of District 4 where he was interrogated by detectives, and the hand grenades were seized by the police and handed over to the military body responsible for collecting military equipment left over from the First World War, mainly in the possession of demobilised soldiers. The military officers in charge quickly established that the German-made military hand-grenades were really functional, dangerous and unreliable, and destroyed them within a short time, drawing up a detailed report about their annihilation.¹⁷²

At first, József Kovács tried to maintain his earlier story to the detectives that he had found the two grenades in the train during his journey, but later he broke down and confessed everything to the police, who soon opened an investigation for conspiracy to commit murder.

István Keő-Kucsera, Mihály Gyalay and Géza Adorján were soon arrested by the police in March 1922, and based on the detailed testimonies of József Kovács who had been broken had renounced the assassination attempt and had cooperated with the authorities to a great

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

extent, they were soon suspected of having formed an alliance to prepare the assassination.¹⁷³

József Kovács's testimony and the operability of the grenades were enough evidence for the prosecution to accuse all four radical right-wing men, and the indictment also included a conspiracy to commit murder.

István Keő-Kucsera denied everything during the investigation and the inquiry, and did not even admit that he knew József Kovács at all, let alone that he had commissioned him to throw grenades at the houses of Jewish people he did not like in exchange for money. All he admitted was that although he did not remember it exactly, he thought it possible that he had in front of Mihály Gyalay while drinking wine and in a very drunken state berated the Jewish residents of Jászkarajenő whom he considered to be unpatriotic, and even hinted at teaching them a lesson in front of his friend. However, he stated that he had said this out of impulsiveness at most, without any specific plans or aims.¹⁷⁴

Mihály Gyalay, a radical right-wing journalist proved to be somewhat more cooperative than his friend who incited József Kovács to the assassination, and admitted that he had heard Keő-Kucsera speak several times about committing atrocities against the Jews of Jászkarajenő, an idea he himself also supported to some extent. Finally, Keő-Kucsera clearly instructed Kovács to

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Ibid.

carry out the assassination, they agreed on the details, Kovács travelled to Jászkarajenő and together they carried out a number of preparatory acts, for example, a detailed survey of the houses on which it was planned to throw grenades to intimidate the people living there. Gyalay, of course, in order to save himself, did not admit unequivocally that he himself had acquired the explosive devices and handed them over to József Kovács, but defended himself by claiming that he had acquired the grenades for patriotic purposes, for the purpose of carrying out possible military (irredentist?) acts against an unspecified enemy (in the territory of neighbouring states). Vaguely, the same argument was made as in many similar criminal cases that the militias of the Association of Awakening Hungarians mainly composed of demobilised soldiers were in fact auxiliary units of the Hungarian Defence Forces, and therefore operated legally, with the knowledge and consent of the government, and as such, the people involved would have been serving their country and could not be considered criminals, terrorists or individuals plotting against the established order of the state.¹⁷⁵ Although the investigation, the inquiry and the trial did not unequivocally reveal the involvement of the Double Cross Blood Union, the highly influential secret irregular military unit of the era, the role of Géza Adorján, his close ties to Prónay's detachment, and the extensive overlap between the national defence militias of the

¹⁷⁵ Ibid.

Awakening and the Blood Union also suggest the involvement of the DCBU in this case. In addition, Mihály Gyalay was found to be a member of the Double Cross Blood Union's leadership in a somewhat later case of arms concealment in 1924, so it seems clear that the organisation may have been behind the assassination attempt in Jászkarajenő as well.¹⁷⁶ Gyalay made contradictory statements during the investigation, and he tried to defend himself and his group by claiming that the grenades he had received from Géza Adorján were not operational, and he strongly doubted that the devices taken over and destroyed by the military authorities were the same as those he had received from Géza Adorján and handed over to József Kovács who eventually brought the whole company to the police.

Géza Adorján, an officer of the National Defence Department of the Awakening Hungarians and close subordinate of Lieutenant Colonel Pál Prónay denied all along that he knew anything about the assassination attempt of István Keő-Kucsera and József Kovács against Jewish residents in Jászkarajenő. He only admitted that Mihály Gyalay, citing superior orders and patriotic purposes (by superior orders Gyalay probably meant Lieutenant Colonel Prónay, Adorján's military superior and one of the main organisers of the nationalist militias of the time), which he naively provided to the newspaper reporter.

¹⁷⁶ [Anonymous author], *A Kettős Kereszt Vérszövetség tulajdona volt a lefoglalt fegyverkészlet*, Friss Újság, 1924. január 22., 1.

However, he denied that he had any discussions with István Keő-Kucsera and József Kovács about the specific use of the grenades, nor did he believe that the grenades he had given him were not operational.¹⁷⁷

However, the testimony of József Kovács, who was probably only pretending to take the execution of the assassination because of his financial difficulties, but who quickly backed away from it and revealed the whole affair in detail to the authorities, was in contrast to all of them. Kovács's testimony was consistent, thoroughly detailed, and he fully admitted his own role in the prepared crime, while his confession's consistency and credibility contrasted sharply with the confused, contradictory and repeatedly changing details of the testimonies of the other three defendants.¹⁷⁸

After the indictment, the Royal Criminal Court of Budapest finally heard the case of the Jászkarajenő bombing plot, a little late, between 11 and 18 June 1924, with judge Dr. Achil Schirilla presiding. The accused had been at liberty for some time, having spent only a few months, mostly between April and June 1922, in pre-trial detention.¹⁷⁹

During the trial, the defence tried to confuse the criminal court, citing trumped-up charges and patriotic reasons, but could use only inconsistent arguments against

¹⁷⁷ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

¹⁷⁸ *Ibid.*

¹⁷⁹ *Ibid.*

the full confession of the accused József Kovács and Captain Pál Reinhardt, Chief Artillery Foreman, according to which the German-made military hand grenades were clearly functional and dangerous devices, capable of killing human life. The defendants' position was further aggravated by the testimony of Rezső Balázs, a member of the Association of Awakening Hungarians who, according to his own statement, was present when Mihály Gyalay handed over the hand grenades he had received from Géza Adorján to József Kovács. Balázs distinctly recalled that one of them, presumably Gyalay, had said: 'the newspapers will write a lot about this, we will seriously disturb the Jews'. So, not only had the grenade attack been carefully planned by the radical right-wing young men with terrorist tendencies, but they had also anticipated its public impact and possible press coverage. It seems that they would have been delighted if it had been able to create fear among Jews in the whole country.¹⁸⁰

The Royal Criminal Court of Budapest finally accepted as true and credible the repentant and detailed confession of József Kovács, the expert opinion of military expert Pál Reinhardt and the incriminating testimony of witness Rezső Balázs. The court also took into account the strong anti-Jewish sentiments and radical anti-Semitism of the accused, the fact that they themselves did not deny their strong anti-Jewish sentiments and political views for a single moment, and on the basis of all these factors, the

¹⁸⁰ Ibid.

court decided to convict the accused in 1924. In its judgment of 18 June 1924, it found István Keő-Kucsera István first, Mihály Gyalay second and József Kovács third guilty of the crime of conspiracy to commit murder. The court finally sentenced Keő-Kucsera to four months' imprisonment, Gyalay to three months' imprisonment and József Kovács to two months' imprisonment, and also ordered them to pay the costs of the criminal process. However, the court acquitted Géza Adorján, the fourth defendant of the charge of conspiracy to commit murder, since it was not clearly established that he had been aware of the fact that Mihály Gyalay had asked him for the hand grenades in order to carry out an anti-Semiticly motivated assassination.¹⁸¹

Although the Awakening Hungarian activists who prepared the grenade raid in Jászkarajenő which fortunately was never carried out were found guilty and convicted by the court in their criminal trial, in this case too, they received surprisingly light sentences compared to the gravity of their actions. The prosecutor appealed, of course, and the criminal case of István Keő-Kucsera and his colleagues continued at the second instance, but the Budapest Royal Court of Appeal and the Judicial Council presided by judge Dr. István Gadó did not significantly increase the sentence of the terrorists of Jászkarajenő. The second instance judgment of 14 October 1925 largely upheld the provisions of the first instance judgment of the

¹⁸¹ Ibid.

Royal Court of Budapest, adding only that the defendants had to pay compensation of 1,000,000 koronas to Izsák Fischnamm, the victim, an Israelite resident of Jászkarajenő and his family, whose house had been designated by István Keő-Kucsera as the target of the hand grenade attack by József Kovács.¹⁸²

István Keő-Kucsera, the local paramilitary leader in Jászkarajenő was not only known for the assassination attempt that ended up in court. As the leader of the local subdivision of the Awakening Hungarians, he had been linked to a number of violent atrocities like beating Jewish people and illegal acts disguised as auxiliary police activities of the Army in 1920-1921, during period of the White Terror. Several official investigations were carried out against him, and it seems clear that not only Géza Adorján, but also Keő-Kucsera himself had very close links with the former detachments and detachment members associated with Pál Prónay and Iván Héjjas, as well as with radical right-wing paramilitary groups that were still active in 1922-1923.¹⁸³

By the way, the criminal case of the terrorists from Jászkarajenő did not end completely with the second instance verdict. Namely, with the help of their defence lawyer Dr. Kálmán Fehérváry, István Keő-Kucsera and Mihály Gyalay filed a nullity complaint to the Hungarian

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ [Anonymous author], *A szolnoki ügyészség újabb vizsgálatot rendelt el Keő-Kucsera „keilengései” ügyében*, Pesti Napló, 1924. november 4., 7.

Royal Curia (Supreme Court) after the second instance verdict was delivered, so the case reached the third instance, the highest Hungarian judicial forum. The nullity complaint was heard by the Curia on 27 September 1927, more than five years after the hand grenade assassination in Jászkarajenő, and in its order of the same day it rejected the defendants' nullity complaint.¹⁸⁴

It can be seen as a symbolic gesture of justice that the Royal Hungarian Curia (Supreme Court) also ruled – now irrevocably – that the radical right-wing activists István Keő-Kucsera, Mihály Gyalay and József Kovács were guilty of the crime of conspiracy to commit murder, and it was only by luck that József Kovács changed his mind before it was too late, refrained from carrying out the assassination attempt and disclosed the preparations to the investigating authorities in detail. In spite of this, the Awakening terrorists of Jászkarajenő were not punished in any meaningful way, and the prison sentence of a few months imposed on the three defendants part of which the court of first instance took to be completed by pre-trial detention cannot be regarded as a sentence commensurate with the act of murdering people which endangered human life. It is also suspicious, that Géza Adorján, an officer of the Association of Awakening Hungarians who had been involved in higher military and political circles and had organised paramilitary units, and whose name was associated with many other serious politically motivated

¹⁸⁴ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924.

crimes after 1922, was acquitted of all charges against him, and he was not even given a symbolic sentence.

There is usually no clear evidence or no written source of this kind available to researchers, but based on the often very similar outcomes of similar criminal cases in the 1920s, we can perhaps allow ourselves some generalisations and draw some conclusions based on the network of contacts of the accused. Especially it is the socially highly mobile Géza Adorján and his close acquaintance with paramilitary commanders Pál Prónay and Iván Héjjas that makes us draw the conclusion that certain influential political and military circles may have been also involved in the case of the Awakening terrorists of Jászkarajenő, and they somehow managed to ensure that the young men with radical right-wing affiliations who had prepared for an undoubtedly serious crime received the minimum possible punishment for their actions, even though it was proven that they had conspired to carry out actions that could have resulted in serious injuries or deaths.¹⁸⁵

The bomb raid in Erzsébetváros, Budapest

The struggle of the parliamentary elections 1922 was disrupted by a series of events that also provided the state with another opportunity to take stronger action against political extremism. In the spring of 1922, the members of the District 9 National Defence Department of the

¹⁸⁵ Zinner, op. cit. 159–160.

Association of Awakening Hungarians – despite the government’s measures to disarm various militias in several stages, the Awakening Hungarians were still operating such armed paramilitary units, which were operating practically without any real state control – decided to commit a bomb outrage against the Democratic Circle of Erzsébetváros, a liberal political-social organisation at 76 Dohány Street, presided by opposition liberal MP Vilmos Vázsonyi, thereby killing several people they considered enemies of the nation. The assassination and the subsequent trial of the alleged perpetrators was one of the most shocking and publicised events of the 1920s, and was largely referred to in the press as the ‘bombing trial’ and the ‘Márffy trial’ after the accused number one called József Márffy.¹⁸⁶ Unsurprisingly, the name of the Double Cross Blood Union also appears here, and the documents of the criminal trial include one of the most valuable and fundamental archival sources of the secret military organisation's activities. This document is the testimony of the Minister of Defence, General Count Károly Csáky.¹⁸⁷

On 2 April 1922, a bomb exploded at a meeting of the Democratic Circle of Erzsébetváros, killing eight people and wounding twenty-three. Given the extremist political situation of the time, assassinations of Jews and of persons and institutions perceived to be pro-anti-Jewish, and the fact that behind them there was the Association of

¹⁸⁶ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. József Márffy and his associates’ trial.

¹⁸⁷ Ibid.

Awakening Hungarians in nearly each cases, and, more specifically, the figures of Iván Héjjas and Pál Prónay, the bomb raid of Erzsébetváros was no longer tried alone, but was finally tried in a triple indictment, together with other anti-Semitic and anti-Antisemitic crimes:

1. The explosion the Democratic Circle of Erzsébetváros was linked to an attempted pogrom against the Újpest Synagogue, planned by two young individuals associated with the Association of Awakening Hungarians named Tivadar Péter and János Salló, but it was not finally carried out.

2. There was also an attempted bomb attack on the Courts Palace of Koháry Street and the French and Czechoslovak embassies in Budapest, and it was only by luck that these bombs finally did not explode.

3. Liberal newspaper owner and journalist Andor Miklós and Károly Rassay, a liberal politician and member of the parliament, well-known opposition politicians of the time, were given packages containing grenades, and it was also only by luck and the vigilance of those present that these bombs did not explode when opening. At the same time, the Headquarters of the Hungarian State Police in Budapest, the Speaker of the National Assembly and the French Embassy received a life-threatening letters signed by some people under the name of the 'Committee 101'

The investigation was personally led by József Sombor-Schweinitzer, one of the prominent leaders of the political police of the era, and the Royal Criminal Court of Budapest accused the young national defence militiamen on the basis of documents seized from the Awakening that the militiamen had deviated from the central national defence objectives, prepared anti-social attacks, and sought to make it impossible for citizens of the Israelite religion to remain in Hungary by so-called Jewish beatings and bomb raids.¹⁸⁸ József Márffy and his associates were also accused of organising a so-called blood court, an internal, arbitrary judiciary body of the organisation, which was to impose death sentence in the event of disobedience, desertion or any acts of treason by its members, József Márffy, in turn, used intimidation and death threats to persuade his accomplices to help organise and carry out the assassinations. This is however contradicted by the fact that, according to the documents, József Márffy only ordered the establishment of a blood court on 14 April 1923 when many of the crimes charged had already been committed. The political gravity of the case is illustrated by the fact that Minister of Defence General Count Károly Csáky and Prime Minister Count István Bethlen were called as witnesses at the main trial. As Károly Csáky told in his testimony,¹⁸⁹ after the fall of the Soviet Republic of Hungary, during the turbulent civil war, Hungary had no

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid. p. 457–469.

unified regular army, and in addition to the semi-irregular National Army organised by Admiral Miklós Horthy there were about fifty civilian militias in Budapest alone. Among these were the national defence units of the Association of Awakening Hungarians. In this chaotic situation, the consolidating new Hungarian Government needed these armed paramilitary units to maintain order, and in 1919–1920 Chief of the General Staff Béla Berzeviczy tried to bring these militias under the control of the Hungarian Army. Among other things, this led to the creation of the Double Cross Blood Union as an umbrella organisation for the various irregular military formations under the control of the army. In order to preserve the honour of the army, the Minister of Defence also stressed in his testimony that although the various militias were under some military control, the army no influence on personnel matters, including the composition of the national defence militias of the Awakening Hungarians, and the members were not seriously trained and armed by the army, but they were rather treated as a kind of reserve military force which could be deployed if necessary to restore the very fragile order.¹⁹⁰ According to the Minister's interpretation, they basically had no authority in the legal sense, at most they had arbitrarily authorised themselves to do so, and the members of the various national defence militias were only actually called in one time, on 23 October 1921, during

¹⁹⁰ Tibor Zinner, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576; 566–567.

Charles IV's second attempt to return, and the militiamen mobilised were only given weapons and salary for that short period. After that, the Ministry of Defence no longer needed the various irregular military units. The restoration of the Soviet Republic of Hungary and a possible new Communist takeover were no longer a real threat by 1922, so paramilitary units such as the national defence militias of the Awakening Hungarians that mostly consisted of radical right-wing young men became superfluous for the consolidating Horthy–Bethlen Government and the Kingdom of Hungary which was seeking to settle its relations with foreign countries after the signing of the Peace Treaty of Trianon. It was precisely because some of its members had committed serious crimes that the government had to disband the Double Cross Blood Union in 1923. Of course, by the dissolution of the Double Cross Blood Union, Károly Csáky most probably meant the dissolution and/or regularisation of the various paramilitary units and the creation of an auxiliary police force called the earlier mentioned National Labour Protection on their basis. At the time of the bomb outrage Erzsébetváros, the members of the National Defence Department of the Awakening Hungarians of District 9 led by József Márffy were already operating as a self-proclaimed civilian militia without any serious military control or instruction, and what they did was of their own free will.

Prime Minister István Bethlen appeared as a witness before the court less because of the political implications of

the case rather than clearing himself as a private citizen.¹⁹¹ József Márffy, in order to show off his own importance and influence, had claimed at an early stage that he was on good personal terms with the incumbent prime minister and his family, that he had played tennis with István Bethlen's sons and that he had often travelled in the prime minister's car. Bethlen, on the other hand, categorically denied in court that he or any of his family members knew Márffy even superficially. The Márffy trial, in Tibor Zinner's correct view, was primarily necessitated by foreign pressure for the Hungarian state to demonstrate to the Entente, and especially to France that the revolutionary and civil war years following the First World War were over.¹⁹² The government wanted to prove, that political and social order had been restored, Hungary accepted the territorial losses imposed by the Trianon Peace Treaty, and that the process of consolidation had finally begun. Nevertheless, we cannot and do not intend to claim that the bomb outrage the Democratic Circle of Erzsébetváros was not organised and carried out by József Márffy and the militiamen of the national defence unit of District 9 of the Awakening Hungarians, as there is a lot of convincing direct and indirect evidence in this case, as the record of the main trial in the first instance testifies. However, it seems highly probable that the other crimes attributed to them were arbitrarily linked to them by the police for

¹⁹¹ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

¹⁹² Zinner, *Az ébredők fénykora*, 172.

political purposes, and the prosecution and the courts also to linked these crimes to the horrific bombing perpetrated by Márffy and his associates under political pressure. Although Márffy was sentenced to death in the first instance, neither he nor his fellow prisoners who were also sentenced to death were ever executed. The trial was continued at the Royal Court of Appeal in Budapest and at the Royal Hungarian Curia, and ended with much lighter sentences.

The Budapest Royal Court of Appeal sentenced József Márffy, the first defendant, to 6 years imprisonment as the main defendant and 1,500,000 koronas as a subsidiary penalty.

The Royal Supreme Court sitting in third instance, sentenced József Márffy to 8 years' imprisonment as the principal penalty and a fine of 1,500,000 koronas as a subsidiary penalty, while the other pleas of nullity were rejected or dismissed.

József Márffy died in 1971 in Kőszeg at the age of 73 as a pensioner.¹⁹³ He served most of his prison sentence in the prison of Vác.¹⁹⁴ He was released on parole in 1929 after being diagnosed with severe lung disease. He then settled in Kőszeg where he had family ties, first as local

¹⁹³ [Anonymous author], *Halálözás*, Vas Népe, 1971. 08. 23. Furthermore, the death records in custody of the Vas County Archive of the National Archives of Hungary verify that the man called József Márffy who deceased in 1971 is the same person involved in the bomb trial.

¹⁹⁴ HU-BFL-VII-101-c–fegyenc-I–8184. József Márffy's prison record.

party secretary of the ruling United Party and later as a local leader of the Arrow Cross Party. Márffy never denied his identity or his past in prison, although he never publicly admitted the acts he had previously been accused of either.

The afterlife of the bomb outrage of Erzsébetváros includes a propaganda publication in the form of a small booklet by the Associations of the Awakening Hungarian, published by the unknown author under the pseudonym *Dr Benevolus* (Dr Benevolent), entitled *The real perpetrators of the Dohány Street bomb raid*. The author of the publication has not been clearly identified, but we can only suspect László Budaváry, Ferenc Ulain, Mihály Kmoskó or another enthusiastic contemporary leader and propagandist of the far-right mass association. The severely libellous and provocative pamphlet, for which the Awakening Hungarians were granted a distribution licence for only three months, claims nothing less than that it was radical Jews who killed or had killed their own fellows of religion in order to frame the assassination of decent, Christian Hungarians, and that behind the whole Dohány Street bomb raid there was nothing other than a well-organised Zionist conspiracy. As is typical of the anti-Semitic propaganda literature of the time, this piece of writing begins its own narrative with citing the *Protocols of the Elders of Zion*, while at the same time it calls on the Jews of Hungary to take action, to join with Associations of the Awakening Hungarians and help Hungary recover from the shameful situation to which their fellow believers had led it through the First World War, the dissolution of the Austro-

Hungarian Empire, the Soviet Republic of Hungary and the Peace Treaty of Trianon. The scandalous pamphlet also caused outrage among many and disillusioned many former supporters of the Associations of the Awakening Hungarians.

The bomb attack in Csongrád

In addition to the bomb outrage against the Democratic Circle in Erzsébetváros, the bomb attack in Csongrád a little later was another highly publicised terrorist act of the period, also committed by radical right-wing militamen, presumably under the leadership of First Lieutenant János Piroska. On 26 December 1923, the terrorists threw an explosive device into the ballroom of the Hotel Hungarian King in Csongrád at a charity event organised by the local Jewish Women' Association, killing three people and seriously injuring twenty-five others, while fifteen people were injured only slightly. Other people involved in the attack were First Lieutenant János Piroska's brothers István and György, and certain local farmers János Sági and János Kővári, local militiamen of the Brigade of the Hungarian Plain. János Piroska himself had made the explosive device and had also brought it from Budapest.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Lajos Serfőző, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.

The assassination was carried out by Miklós Bölöni and László Sinkó, local farmers and WWI veterans. During his interrogation, Sinkó defended himself by claiming that First Lieutenant Piroska had told him in a meeting at his apartment that the bomb was only intended to cause alarm, but that its explosive power was not sufficient to kill a human being. Yet he was reluctant to throw it when they appeared outside the Hotel Hungarian King at midnight. Miklós Bölöni then called László Sinkó a coward, who finally lit the fuse of the bomb with his cigarette and threw it into the crowded ballroom. The bomb exploded immediately, killing Julianna Nagyjános, a maid, Sándor Wolff, a university student, and Balázs Farkas, a gypsy violinist. Other people who sustained life-threatening injuries were: Mrs. Gézán Barna, Henrik Barna, Mrs. Henrik Barna, Piroska Barna, Dr. Herman Buk, Margit Buk, Ilonka Buk, József Buk, Mariska Buk, Béla Dékány, Mrs. Mihály Engel, Mrs. István Fehér, László Grósz, Magda Grósz, Sára Grósz, Lajos Kovács, Lenke Kovács, Aladár Béla Krizsán, István Princz and Mrs. Sándor Dr. Vida.

The police put a lot of effort into collecting data, soon caught the perpetrators, and the investigation conducted the next day with the assistance of Jenő Zombori, the Szeged Chief Prosecutor, József Szalay, the District Police Commissioner and Jenő Borbolya, a high-ranking Police Inspector, and so much material evidence was collected that on 30 December 1923 the perpetrators

also confessed. The police also arrested their accomplices, almost the entire local group of the radical right-wing Race-defending Party, 25 young men in all, including László Sinkó, a farmer, Mihály Zubek, a teacher suspended from his job, Sándor Kasztell, a mechanic, Rókus Sági, a farmer, György Piroška, a merchant, Miklós Bölöni, a young man without a job, and Ferenc Forgó, a farmer. Not surprisingly, it turned out that most of the assassins were also members of the Association of Awakening Hungarians. János Piroška was a professional military officer, so his crimes were subject to military justice, and he was handed over to the Budapest Military Court

The increasingly high-profile investigation also involved Dr. János Diószeghy, the head of the Public Security Department of the Ministry of the Interior (the position was very similar to the National Commissioner of the Police, it was a type of State Secretary of Law Enforcement) which was the superior organ of the Hungarian Royal State Police, and it was revealed that the assassins were members of the Brigade of the Hungarian Plain led by Iván Héjjas, and also had close links with the Double Cross Blood Union.¹⁹⁶ In the course of the investigation, János Sági was also found to have a letter of appointment from Iván Héjjas appointing

¹⁹⁶ Csongrád County Archive of the National Archives of Hungary, HU-MNL-CSML-IV-401-a-24/1923.

him the local commander of his irregular militia, the *Alföldi Brigád – Brigade of the Hungarian Plain's* battalion in Csongrád.¹⁹⁷ Héjjas and the Brigade of the Hungarian Plain were therefore also there behind the Csongrád bombing, and the Double Cross Blood Union was deeply involved in the case as well – the Brigade of the Hungarian Plain was also a secret reserve force of the Hungarian army the goal of which was to circumvent the limitations of armament conceived by the Peace Treaty of Trianon.

Minister of Defence General Károly Csáky in order to save the honour of the Hungarian army achieved – otherwise not for the first time in his career – by creating confusion that First Lieutenant János Piroska should not be officially considered a professional soldier in the legal sense. The army argued that First Lieutenant Piroska had previously been the subject of ethics proceedings after he had continued to harass and threaten his former fiancée, who was otherwise of Jewish origin and had broken off her engagement to him, and Piroska had been forced to retire from the military as a result. There were various versions of where János Piroska ended up working, as a teacher of drawing at the College of Fine Arts or the Bocskay Educational Institute, but he was eventually tried as an accused with his accomplices in a civil court. The case was finally

¹⁹⁷ Serfőző, op. cit. 97.

heard by the Royal Court of Szolnok, where one of the defence councils was Dr. Ferenc Ulain, one of the leaders of the Association of Awakening Hungarians, and a race-defending member of the parliament involved.¹⁹⁸

The main trial of the bomb case took place in the Royal Criminal Court of Szolnok between 17 and 26 September 1924. The defendants spent relatively little time in prison, as they were released on high bail well before the trial. Lawyers Dr. Ferenc Ulain and Dr. István Széchényi argued the patriotic merits of the defendants, in particular First Lieutenant János Piroska in the establishment of the counter-revolutionary regime, stating that among others it was Piroska who, as a member of the paramilitary formation of Iván Héjjas reorganised the gendarmerie from volunteers in Csongrád after the fall of the Soviet Republic of Hungary, and as the local commander of this paramilitary auxiliary police unit he had made major contribution to the restoration of state and social order. In his defence, Dr. Széchenyi went so far as to say that certain prominent members of the local Jewish community, including a certain lawyer, Zoltán Kalmár harboured grievances against First Lieutenant Piroska who had expelled Kalmár from the Csongrád volunteer

¹⁹⁸ Nemzetgyűlési Napló 1922–1926/XVIII., 344–345. Cited: Serfőző, op. cit. 100.

gendarmerie force at the time because of his indiscipline, drinking and gambling. The defence lawyer also expressed his strong opinion that János Piroška and the members of the local Awakening militia were not anti-Semites, and that the Jewish-Christian conflict was mainly fuelled by the representatives of the Jewish community in Csongrád who had also tried to influence the investigation of the bomb raid against the Hotel Hungarian King in order to shift suspicion to local Christian nationalist political activists.

The defendants defended themselves, among other things, by claiming that they had been abused by the police during the investigation, and that this was the only reason why they had confessed earlier. The Royal Criminal Court of Szolnok found the witnesses mostly untrustworthy, the investigation insufficiently thorough, the evidence presented insufficiently conclusive and tended to the conclusion that the defendants may have been tortured into confessing during the investigation.¹⁹⁹ Consequently in its judgment of 26 September 1924, the Judicial Committee headed by judge Dr. Gyula Fuchs acquitted László Sinkó, Miklós Bölönyi, first degree, and Andor Fülöp, György Piroška, János Piroška, János Sági and Rókus Sági, second degree of three counts of murder and twenty-five counts of attempted murder. It is highly

¹⁹⁹ [Anonymous Author], *Egy felmentő és egy marasztaló ítélet*, Világ, 28 September 1924.

likely that influential military and political circles intervened to help the defendants, and the acquittal in this case was not a coincidence in this case either.²⁰⁰

The probable mastermind behind of the bomb attack of Csongrád, János Piroška, who was a drawing teacher and painter by his civilian profession, later became fully consolidated and started a political career.²⁰¹ He graduated in law in 1930, became the chief notary and then mayor of Csongrád in 1933, and during his tenure large-scale construction projects were started in the city. In 1945, after the Second World War he was arrested and tried in the People's Tribunal for war crimes and crimes against the people, but was acquitted of all charges.²⁰² Even so, all his family's property and estates were confiscated and they were kept under constant police surveillance. In 1952 János Piroška was also briefly interned in the forced labour camp at the Great Hungarian Plain, Hortobágy.²⁰³ In 1956, he took part in the Hungarian Revolution against the occupying Soviet Union, and after the fall of the revolution and war for

²⁰⁰ Kálmán Shvoy, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, ed. Mihály Perneki, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983, 97.

²⁰¹ Péter Erdélyi, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, ed. Péter Erdélyi–Judit Szűcs, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

²⁰² HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945.

²⁰³ Martin Gulyás, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

freedom he was briefly arrested once again. He then retired from public life for ever and deceased in 1987 at the age of 92. János Piroska lived a very controversial life, and during his political career, he indeed did a great deal for the development of the town, and today there is a square named after him in his hometown.²⁰⁴

The end of paramilitary violence and the demobilisation of right-wing militias

For the Bethlen Government, which was striving for consolidation in domestic and foreign policy as well, the bomb raid in Csongrád on 24 December 1923, which caused a great outcry and claimed the lives of three people was one of the last drops in the glass. Bethlen promised at the parliament on 3 January 1924 that he would personally interrogate paramilitary commander First Lieutenant Iván Héjjas about the Csongrád bomb outrage among other things, and if his responsibility was to be found, he would be treated in the same way as anyone else.²⁰⁵ Héjjas was also interrogated by the police in connection with the Csongrád bomb explosion and the conspiracies of nationalist secret societies and paramilitary groups in general, in the presence of the National Police Commissioner Imre Nádosy himself, but

²⁰⁴ Attila Tóth, *Piroska János élete és festésze*, Csongrád, [Private Edition], 2009.

²⁰⁵ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 337–338. Lajos Serfőző, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, 36.

in the end it was not proven that he was personally involved in any criminal activity.²⁰⁶ Of course, this was certainly nothing more than a bargain between the paramilitary commander and the government and possibly Regent Governor Miklós Horthy himself.²⁰⁷ Besides Horthy, Gyula Gömbös, who later became Prime Minister, must have played a major role in the fact that Héjjas was never brought to trial during the Horthy Era, and was never seriously prosecuted for the acts committed by him and others under his command, even though his crimes were obvious to many people.²⁰⁸ The example of Iván Héjjas described earlier tells us a great deal about the relationship between radical irredentist-nationalist associations, political secret societies and the paramilitary units with countless links to them and the Hungarian government. Not only did the former paramilitary commander not have to answer for his actions before the judiciary system, but he later received Vitéz's title,²⁰⁹ a kind of specific Hungarian knighthood that entailed several social advantages, earned a doctorate in law for his book on aviation law, became a member of parliament and was later a well-paid and respected official of the Hungarian state. He owed his political rise

²⁰⁶ Serfőző, *op. cit.* 36.

²⁰⁷ Bodó, *op. cit.*

²⁰⁸ Bodó, *op. cit.*

²⁰⁹ *Ibid.*

to Gömbös, who became Prime Minister of Hungary a few years later, in 1932.

Of all the paramilitary commanders who shared a common past and common crimes, and once possessed formidable power, it was Lieutenant Colonel Pál Prónay who was the most unable to achieve any kind of consolidation. Because of his failure to show sufficient loyalty to the Regent Governor on the occasion of King Charles IV's second attempt of return, and because the brutal activities of his detachment, his arbitrary assassinations and adventurer-like political actions he became increasingly burdensome for the Bethlen government,²¹⁰ and he was eventually forced to retire, become completely sidelined, and was also expelled from the Union of Etelköz, the pro-government political secret society of the era.²¹¹

In the spirit of consolidation, the paramilitary formations and national defence militias still operating in various areas of the country, such as the Héjjas's Brigade of the Great Hungarian Plain and other armed units of the Association of Awakening Hungarians were then essentially disarmed and regularised, and their law enforcement and military powers which could be traced

²¹⁰ Péter Konok, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror-febérterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91, 84.

²¹¹ Pál Prónay, *A határban a balál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, ed. Ervin Pamlényi–Ágnes Szabó, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963, 322–324.

back to the turbulent civil war, were definitely and unequivocally abolished. At the same time, a paramilitary organisation, the Office of National Labour Protection was set up under the control of the Ministry of the Interior, primarily to break strikes and labour movement organisation. It was a kind of white, right-wing workers' militia whose members were equipped with handguns and had the same powers of action and use of weapons were the same as those of the police, but it was rather an auxiliary police rather than a military force.²¹² The Brigade of the Plain, the State Security Agents and the national defence militias of the Awakening Hungarians were also integrated into this organisation, so they were under much tighter government control, but could essentially continue to operate.²¹³

The Double Cross Blood Union, the strongly influential secret military organisation of the era also continued its activities within the framework of the National Labour Protection, but it is interesting to note that General Kálmán Shvoy wrote in his diary that the DCBU was founded under this name in 1923, as a kind of successor organisation to the Brigade of the Great

²¹² Central Archive of the National Archives of Hungary, HU-MNL-OL-K 26-XXII-6010; 5.818. M. E. számú rendelet a nemzeti munkavédelmi intézmény fegyverhasználati jogáról, 1923. augusztus 2., Magyarországi Rendeletek Tára, 1923, 274.

²¹³ Rudolfné Dósa, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 151–152.

Plain led by Iván Héjjas, and that it allegedly continued its activities under the codename *Főtartalék – Main Reserve*²¹⁴ as a secret special operations military unit, formally within the Ministry of the Interior and the National Labour Protection, but in reality subordinated to the Ministry of Defence. Shvoy thus dates the genesis of the organisation itself to this period, to the end of 1923. There is also an archival source about the integration of the Double Cross Blood Union into the Office of National Labour Protection: a confidential circular from the Ministry of the Interior from 1926 which forbids the members of the National Labour Protection to refer to the new strike-breaking auxiliary police force as the ‘Double Cross Blood Union’ even among themselves, as it is associated with rather bad public memories.²¹⁵ The National Labour Protection was a strike-breaking auxiliary police force and a de facto covert military reserve force at the same time. Although it obviously had no significant combat value, its tens of thousands of members who were otherwise civilians in their daily occupations, but who owned firearms and were trained and could be mobilised to a certain extent, made a significant contribution to circumvention of the serious military restrictions imposed by the Peace Treaty

²¹⁴ *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938*, ed. Tibor Hetés–Tamásné Morva, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968, 499–500.

²¹⁵ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473.

of Trianon. In this way, it also helped to pacify the former (in some cases irregular) soldiers of the National Army, which had once numbered over 100,000 and was reduced to a maximum of 35,000 after 1921. In this strange, voluntary auxiliary police and reserve military status many people still felt useful and being in the service of the state. That is, the Hungarian radical right-wing militia movement thus continued to exist partly within the framework of this organisation, in a, so to say, domesticated form.²¹⁶

²¹⁶ Dósa, *op. cit.* 134.

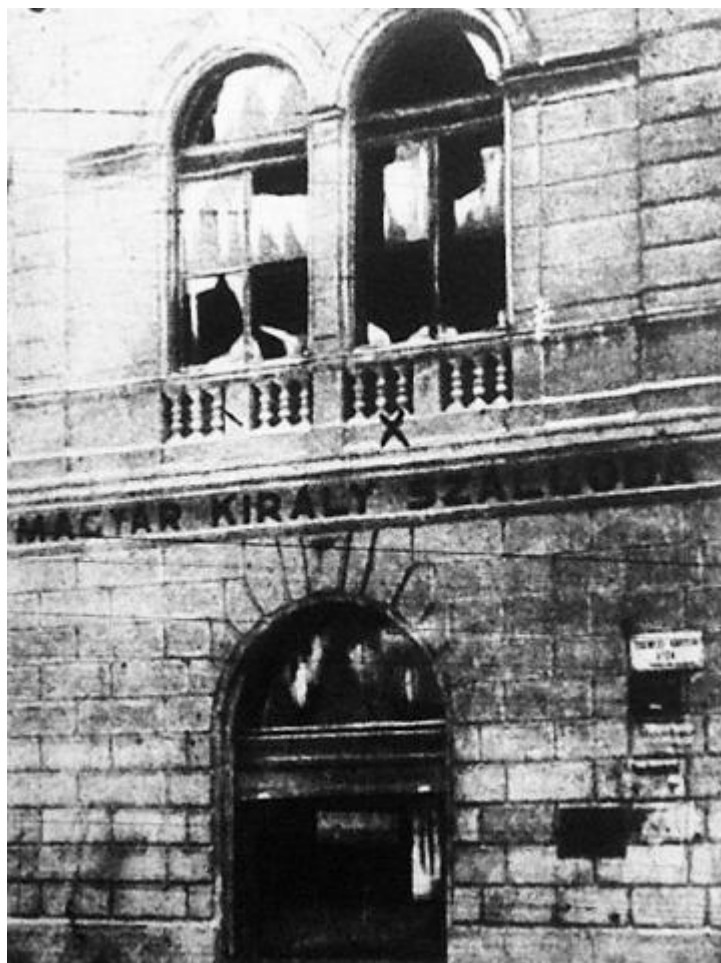
KÉPMELLÉKLET

Csongrád városképe korabeli képeslapon
az 1910-es évekből

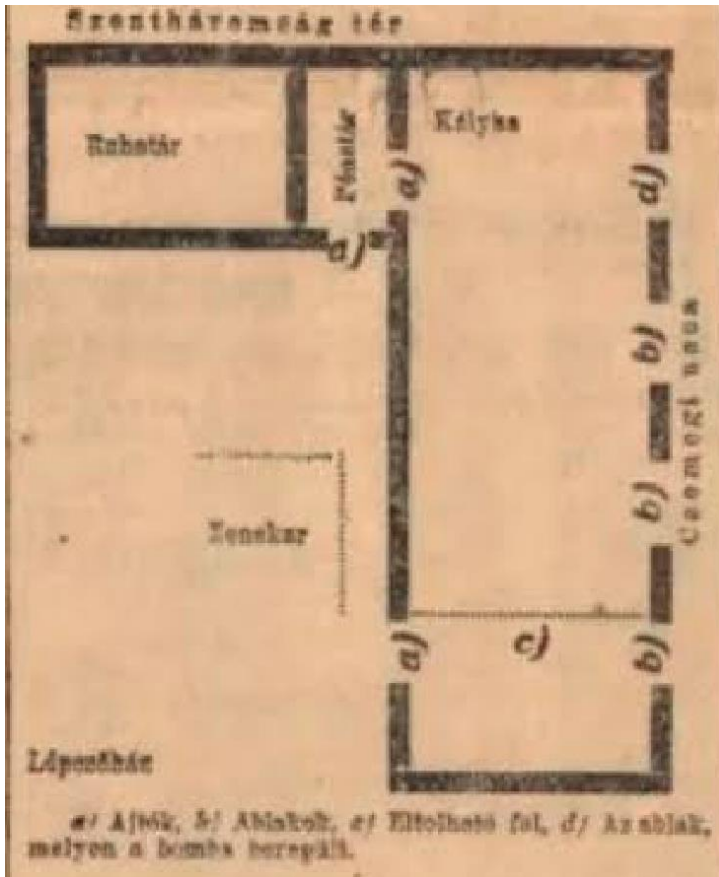
A Csongrádi Magyar Király Szállodaegy korabeli
képeslapon.

A csongrádi Magyar Király Szálló oldala a bombamerénylet
után
(korabeli sajtófotó)

A csongrádi Magyar Király Szálló bálterme a
bombamerénylet után
(korabeli sajtófotó)

A csongrádi bombamerénylet helyszínrajza
egy korabeli újságcikkben

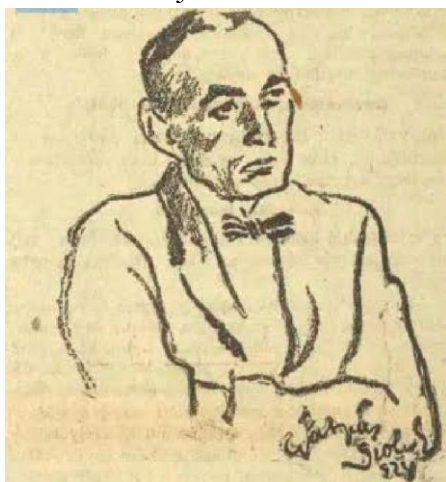
A csongrádi bombamerénylet vádlottjai a bíróság előtt
(korabeli sajtófotó)

Korabeli bírósági sajtórajz
Sinkó László és Bölönyi Miklós vádlottokról

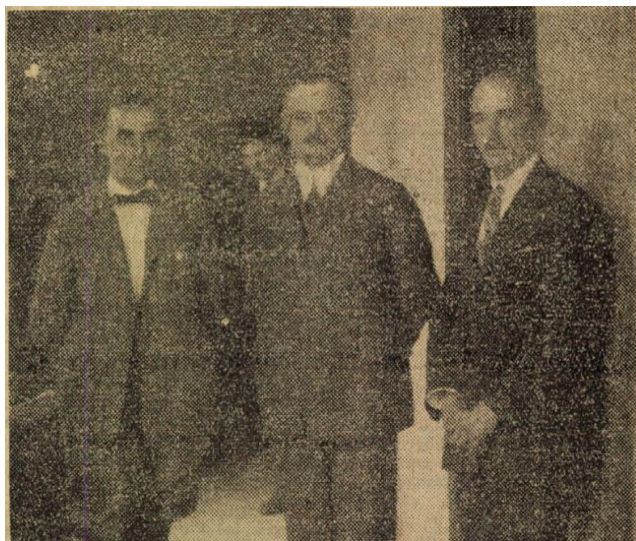
Korabeli bírósági sajtórajz
Piroska János vádlottról

Korabeli bírósági sajtórajz
Piroska György vádlottról

Korabeli bírósági sajtórajz
Pirooska János és Sági Rókus vádlottakról

Dr. Ulain Ferenc védőügyvéd, fajvédő parlamenti képviselő
Pirooska János és Pirooska György vádlottakkal
(korabeli sajtófotó)

Piroska János (1894-1987)

Dr. Piroska János (1894–1987) honvéd főhadnagy, festőművész, jogász, az 1923-as csongrádi bombamerénylet valószínűsíthető értelmi szerzője, később, az 1930-as években Csongrád város főjegyzője és polgármestere

Az 1920-as évek viharos történelmi időszakában működő nagyszámú, egymással szoros átfedéseket mutató titkos és féltitkos irredenta szervezet, illetve a hozzájuk ezer szállal kötődő, radikális jobboldali paramilitáris alakulatok működését a maguk komplexitásában leginkább konkrét példák és velük kapcsolatba hozható események, esettanulmányok, mikrotörténelmi példák vizsgálata útján érthetjük meg. A hadsereggel és egyéb állami fegyveres szervekkel is szorosan összefonódó, radikális jobboldali paramilitáris szervezetek neve felmerült olyan nagy sajtónyilvánosságot kapott bűnesetek mögött is, mint a nyolc halálos áldozatot követelő, 1922. április 3-ai antiszemita bombamerénylet az Erzsébetvárosi Demokrata Kör ellen, a három ember életét kioltó 1923-as csongrádi bombamerénylet, vagy épp az ugyancsak 1923-as állítólagos irredenta magyar merénylet-terv a román királyi pár ellen. Ezen alakulatok tagjai, noha nem feltétlenül a kormány és a hadsereg megbízásából vagy jóváhagyásával, de érintettek voltak a Magyarországon is elburjánzó politikai terrorizmusban. A három halálos áldozatot követelő, 1923. december 26-án elkövetett csongrádi bombamerénylet, majd a feltételezhető tettesek felmentésével záruló büntetőper példáján és kontextusán keresztül részleteiben érthető meg a korabeli radikális jobboldali paramilitáris szervezetek működése, a rövid ideig egyre inkább elterjedő magyar politikai terrorizmus természetrajza, illetve az elkövetők kapcsolati hálója fényében következők vonhatók le a korabeli szélsőjobboldali körök politikai befolyásáról és érdekérvényesítő képességéről is.